

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

*Матеріали
науково-практичного семінару
до святкування 50-ї річниці від дня народження
доктора юридичних наук Ігоря Володимировича Пирого*

30 травня 2017 року

Дніпро
2017

УДК 343.1 (477)
ББК 67.9(4 УКР)311
А 43

*Рекомендовано до друку
науково-методичною радою
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 9 від 18.05.2017)*

Редакційна колегія:

Чаплинський Костянтин Олександрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Обшалов Сергій Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Шинкаренко Ігор Ростиславович – кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри оперативного-розшукової діяльності та спеціальної техніки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Пиріг Ігор Володимирович – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Бідняк Ганна Сергіївна – старший викладач кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

А 43 Актуальні проблеми розслідування кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки та громадського порядку : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпро, 30 травня 2017 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 227 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного семінару, в якому взяли участь науковці, викладачі, курсанти та здобувачі вищих навчальних закладів та наукових установ України, а також практичні працівники Національної поліції. Тематика публікацій охоплює теоретичні та практичні проблеми криміналістики та судової експертизи.

Матеріали семінару можуть бути використані у науково-дослідній роботі та у навчальному процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

УДК 343.1 (477)
ББК 67.9(4 УКР)311
© ДДУВС, 2017

**Шановний
Ігорє Володимировичу!**

Від колективу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування та кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ прийміть щирі вітання з нагоди

50-ї річниці Вашого Дня народження!

Завдяки Вашим діловим якостям, організаторському таланту, інтелігентності, чуйності, професіоналізму Ви здобули високий авторитет у колективі та повагу серед підлеглих!

Бажаємо Вам міцного здоров'я, родинного затишку і добробуту, надійних і вірних друзів. Хай доля завжди буде щедрою до Вас, негаразди оминають Вас стороною, мрії та сподівання здійснюються, а наступні літа додають впевненості й оптимізму.

*З повагою,
колектив кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ПИРИГ ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

Пиріг Ігор Володимирович, громадянин України, українець, народився 22 травня 1967 року в м. Дніпропетровську в сім'ї службовця. Освіта вища технічна та вища юридична. Закінчив Дніпропетровський національний університет у 1992 р. фізико-технічний факультет за спеціальністю «Конструкція летальних апаратів». Проходив службу у Збройних Силах СРСР 1987-1989 рр. Трудову діяльність розпочав у 1992 р. інженером Конструкторського бюро «Південне» у м. Дніпропетровськ. У 2002 р. закінчив магістратуру Національної академії внутрішніх справ за спеціальністю «Правознавства».

В органах внутрішніх справ з 1993 року. В травні 1993 р. поступив на службу в Управління МВС України на Придніпровській залізниці в Лінійний відділ на ст. Дніпропетровськ на посаду експерта-криміналіста. З березня 1995 р. працював на посаді старшого експерта Управління МВС на Придніпровській залізниці. В січні 1999 р. переведений по службі в Дніпропетровський держаний університет внутрішніх справ на посаду начальника кабінету, з травня 2000 р. – викладач кафедри кримінального процесу і криміналістики. З січня 2002 р. – викладач кафедри криміналістики, з грудня 2004 р. – старший викладач, з жовтня 2006 р. – доцент кафедри, з листопада 2008 р. – начальник кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії, з листопада 2009 – докторант кафедри, з липня 2012 р. – професор кафедри, з вересня 2016 р. – завідувач кафедри кримінального права та криминології. Полковник поліції.

Кандидатську дисертацію за темою: «Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті» за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність захистив у Національній академії внутрішніх справ України в 2006 р.

Вчене звання доцента по кафедрі криміналістики, судової медицини та психіатрії отримав у 2011 р. У грудні 2015 року захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність за темою «Теоретичні основи експертного забезпечення досудового розслідування». Має стаж науково-педагогічної діяльності 17 років.

Головні напрямки наукової діяльності: розслідування кримінальних правопорушень, сучасні проблеми криміналістики та судової експертизи, теорія і практика експертної діяльності. Опубліковано понад 100 наукових робіт, основними серед яких є наступні:

1. Пиріг І.В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ: Монограф. / І.В. Пиріг. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 364 с.

2. Пиріг І.В. Участь співробітників експертних підрозділів у розслідуванні крадіжок вантажів на залізничному транспорті: навч.-практ. посібник / І.В. Пиріг – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 154 с.

3. Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: Монографія / В.С. Кузьмічов, І.В. Пиріг. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. – 165 с.

4. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Ліра ЛТД, 2014. – 380 с.

5. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія / І. В. Пиріг. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. – 432с.

Приймав активну участь у підготовці поліцейських нової патрульної служби МВС України. У 2015 р. пройшов підготовку «Курс тактичного навчання тренерів патрульної служби» Міжнародної програми підвищення кваліфікації для правоохоронних органів Департаменту юстиції США (ICITAP) на базі Національної академії внутрішніх справ та отримав сертифікат про успішне закінчення курсу а також сертифікат Академії поліції м. Дейтон (штат Огайо).

Пиріг Ігор Володрович
завідувач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ В УМОВАХ ЗМАГАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СУДОЧИНСТВА

З введенням в дію Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК) та поступовим впровадженням змагальної системи судочинства окремі положення наук кримінально-правового напрямку підлягають змінам та додатковій науковій розробці. Перш за все, це стосується науки кримінального-процесуального права. Наукові положення криміналістики, безумовно, у меншій ступені залежать від змін законодавства, однак деякі з них, на наш погляд, підлягають переосмисленню.

Розглядаючи систему криміналістики, більш за все виникає питань щодо наукових положень розділу криміналістичної тактики. Це пов'язано насамперед з введенням у КПК понять негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до ст. 246 має право проводити слідчий особисто, або за його дорученням – працівники оперативних підрозділів. З даними нововведеннями та вважаючи предмет вивчення криміналістичної тактики, що полягає у розробці тактичних прийомів проведення слідчих дій, виникає питання щодо розробки тактики даних дій у межах предмета криміналістики. Однак загальновідомо, що тактика негласних оперативно-розшукових заходів, що включають в себе негласні слідчі (розшукові) дії у термінології нового КПК, достатньо розроблена наукою оперативно-розшукової діяльності. Тому, на нашу думку, введення наукових положень тактики даних дій у теорію криміналістики є недоцільним.

Інше питання полягає у існуючій системі криміналістичної тактики та можливостей розширення її меж. Більшість науковців поділяють криміналістичну тактику на дві частини: загальні положення і тактику проведення окремих слідчих дій [1, 451; 2, 269; 3, 145]. У визначенні криміналістичної тактики поряд з тактикою досудового слідства науковці зазначають також організацію і планування судового слідства. Але у зазначених працях розглядається виключно тактика досудового слідства. Недостатньо розроблена тактика судового слідства і у монографічній літературі. Більш ширше розглядає криміналістичну тактику В.Ю. Шепітько, зазначаючи, що «тенденції розвитку криміналістичної тактики вимагають розширення її меж дослідження». Серед галузей криміналістичної тактики він виділяє слідчу та судову тактику, тактику розшукової діяльності, тактику злочинної діяльності, а у зв'язку з

впровадженням змагальної системи судочинства – «тактику суду (судді), тактику державного обвинувачення і тактику професійного захисту» [4, 30-31].

Проблема розширення меж криміналістичної тактики не є новою і з впровадженням змагального кримінального процесу набуває, на наш погляд, більшої актуальності. Слід звернути увагу на відому публікацію професора О.С. Александрова «Сім смертних гріхів сучасної криміналістики» у якій автор з одного боку, на нашу думку, справедливо засуджує криміналістику за те, що вона перетворилась у «мегапроект» та нав'язує спорідненим наукам спеціальності 12.00.09 свій світогляд, з іншого наголошує на розширенні меж криміналістики, зазначаючи, що «криміналістика не змогла запропонувати скільки-небудь прийнятних практичних посібників адвокатам, прокурорам, суддям для роботи з доказами у суді» [5]. Тобто виникає питання щодо доцільності розробки у межах криміналістики, а саме криміналістичної тактики тактичних прийомів та рекомендацій прокурорської, адвокатської чи судової діяльності.

Змагальна системи судочинства передбачає судовий «розгляд» справи або «провадження» в суді відповідної інстанції. Суддя керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій. При цьому він вислуховує сторони, що змагаються та оцінює їх доводи за своїм внутрішнім переконанням. Функцію збирання доказів виконують сторони кримінального провадження. Слідчі дії в суді проводяться за правилами, встановленими для досудового розслідування – пред'явлення для впізнання (ст. 355), огляд місця події (ст. 361), або правилами, регламентованими окремими статтями (допит – ст. 351, 352, 353). Порядок проведення самого судового процесу регламентований достатньо чітко відповідними статтями кодексу. Тобто, на нашу думку, не можна вести мову про тактику судового розгляду справи, оскільки процесуальний порядок проведення є обов'язковим для виконання судом, і не може вважатися тактичними прийомами або рекомендаціями. При проведенні слідчих дій в суді практично не застосовуються прийомів криміналістичної тактики взагалі, або ж вони такі ж самі, як і при проведенні слідчих (розшукових) дій на досудовому слідстві.

Розглядаючи тактику захисту, що протидіє стороні обвинувачення (для якої саме і розробляються криміналістичні прийоми і рекомендації) треба зазначити, що вона протиставляється слідчій тактиці, а тому не може розроблятися у межах криміналістики. Ми дотримуємось думки В.П. Бахіна, який зазначав, що «криміналістика – це наука для слідчих, а не для прокурорів, суддів і адвокатів, тобто своїми методами, прийомами та засобами служить виявленню, збиранню, дослідженню й використанню інформації, призначеної для виявлення й розкриття злочинів» [6].

Якщо дотримуватися нашої точки зору, то виникає багато інших питань, одне з яких про доцільність викладання криміналістики, а тим більше теорії оперативно-розшукової діяльності у вузах, що готують спеціалістів-юристів для цивільних галузей. В США та окремих європейських країнах криміналістика розвивається саме як поліцейська наука, якою повинні володіти лише співробітники правоохоронних органів. У зв'язку з євроінтеграцією України, можливо обрання саме такого місця криміналістики у системі юридичних наук.

Інше питання щодо наукових досліджень прокурорської, адвокатської та судової діяльності, які, безумовно, повинні здійснюватися. На нашу думку, окремі тактичні питання такої діяльності потрібно включити до спеціальності 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура.

В даній публікації нами було зазначено лише окремі проблеми, що можуть виникнути у криміналістиці при впровадженні змагальної системи судочинства. Наше ставлення до цих проблем суголосно індивідуальне і не може претендувати на остаточну завершеність. Тільки глибокий науковий аналіз практики розслідування злочинів в нових умовах, практики застосування КПК України та впровадження змагальної системи судочинства сприятиме вирішенню зазначених та багатьох інших проблем.

Список використаних джерел:

1. Аверьянова Т. В. Криміналістика : учебник для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская ; под ред. Засл. деятеля науки РФ, профессора Р. С. Белкина. – М. : Издательство НОРМА, 2000. – 990 с.
2. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
3. Гора І. В. Криміналістика: посіб. для підготов. до іспитів / І. В. Гора, А. В. Іщенко, В. А. Колесник. – 2-е вид. допов. та переробл. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2004. – 234 с.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія / В. Ю. Шепітько. – Х. : Харків юридичний, 2007. – 432 с.
5. Александров А. С. Семь смертных грехов современной криминалистики / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uro-masp.livejournal.com/25801.html>.
6. Бахин В. П. Чему и кому служит криминалистика? / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uro-masp.livejournal.com/27096.html>

Чаплинський Костянтин Олександрович

доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Обшалов Сергій Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент
декан факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Одним із основних завдань кримінального судочинства є повне і швидке розслідування кримінальних правопорушень, для вирішення якого слідчий повинен вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення злочинної події, осіб, винних у вчиненні правопорушення. Вирішення цих завдань не можливо без застосування слідчими певних знань, умінь та навичок, що одержані під час професійної підготовки та практичної діяльності. Втім, для вирішення вказаних завдань недостатньо наявності лише юридичних знань, оскільки на сьогодні не можливо уявити сучасне досудове розслідування без використання останніх досягнень науково-технічного прогресу та, розроблених на їх основі, науково-технічних засобів. Звідси слідчий за своєю базовою підготовкою повинен володіти спеціальними знаннями у різних галузях права, а також криміналістики, судової медицини і психіатрії. Зважаючи на це, особливе значення в організаційно-тактичному забезпеченні досудового розслідування має використання «спеціальних знань».

У теорії кримінального процесу та криміналістики науковцями неодноразово застосовувались спроби конкретизувати поняття «спеціальні знання». Діюче кримінально-процесуальне законодавство України не наводить визначення поняття «спеціальні знання». В юридичній літературі науковцями одночасно вживаються терміни «спеціальні знання» і «спеціальні пізнання». На думку В.С. Кузьмічова і І.В. Пирога, вживаючи ці терміни, вчені вкладають в них однаковий зміст, іноді не пояснюючи цього [1, с. 39].

У криміналістичній літературі серед вчених – криміналістів і процесуалістів немає одностайної думки з приводу визначення поняття «спеціальних знань». Так, Т.В. Авер'янова, Р.С. Белкін, Ю.Г. Корухов і Є.Р. Россинська спеціальні знання визначають, як пізнання, придбані суб'єктом в процесі практичної діяльності шляхом спеціальної підготовки

або професійного досвіду, засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі [2, с. 398].

В.Д. Юрчишин, під спеціальними знаннями розуміє сукупність науково обґрунтованих знань в галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла певної особи (спеціаліста) в межах будь-якої професії, які відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства є необхідними для повного, всебічного, об'єктивного встановлення обставин, що входять в предмет доказування та вирішення інших завдань кримінального процесу [3, с. 44].

В.К. Лисиченко і В.В. Циркаль спеціальні знання визначають як не загальновідомі у судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за окремою спеціальністю особою, залученою в якості спеціаліста чи експерта з метою сприяння слідству або суду в з'ясуванні обставин справи чи дачі висновку з питань, для вирішення яких потрібне їх застосування [4, с. 22]. Узагальнюючи думки вчених, можна зазначити, що при визначенні спеціальних знань, автори здебільшого враховують вид професійної діяльності та певну спеціальність.

На думку В.С. Кузьмічова і І.В. Пирога, спеціальні знання – це сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів [1, с. 15].

Є.Р. Россинська вказує, що під спеціальними знаннями слід розуміти систему теоретичних знань та практичних навичок в галузі конкретної науки, техніки, мистецтва та ремесла, набутих шляхом проходження, підготовки або придбанням професійних навиків та вирішення завдань, що виникають при здійсненні судочинства [5, с. 32]. При чому до спеціальних не відносять загальновідомі, а також юридичні знання, за винятком знань у галузі криміналістики, які можуть використовуватися при проведенні експертизи.

Такі визначення поняття «спеціальних знань», на нашу думку, найбільш повно відображають їх природу, походження та напрямки використання.

Загалом, більшість вчених, поділяють усіх науковців, які розробляли проблему визначення спеціальних знань на п'ять груп: перша група вважає спеціальні знання не загальнодоступними; друга – що спеціальні знання – тільки наукові; третя група розглядає спеціальні знання як такі, що відповідають сучасному рівню розвитку науки і можуть використовуватись у сфері кримінально-процесуальної діяльності; четверта група визначає спеціальні знання, базуючись на роді професійної діяльності за певною спеціальністю; п'ята група стверджує, що спеціальні знання відсутні у суб'єкта доказування.

Справедливо вказує І.В. Пиріг [6, с. 12], що не можна погодитися тільки з вченими, які висловлюють думку про відсутність спеціальних знань у суб'єктів доказування, тобто слідчого, прокурора, судді.

Узагальнення поглядів вчених дозволяє визначити основні критерії, що використовуються при визначенні поняття «спеціальних знань»:

- загальна мета використання спеціальних знань спрямована на сприяння вирішенню завдань кримінального судочинства, зокрема, повне і швидке розслідування кримінальних правопорушень;

- спеціальні знання ґрунтуються на сучасних досягненнях науки і техніки;

- спеціальні знання являють сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок;

- за способом отримання спеціальні знання набуваються шляхом спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи.

Спеціальні знання під час проведення досудового розслідування завжди використовуються цілеспрямовано. Розкриття поняття цільового призначення спеціальних знань в кримінальному судочинстві має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Спеціальні знання, що використовуються в межах кримінально-процесуального законодавства, складають наукові основи слідчої і судової діяльності. Чітке визначення мети їх застосування на кожній стадії кримінального процесу важливо для правильного розуміння функцій і повноважень осіб, які використовують ті чи інші види знань в передбачених законом процесуальних формах [7, с. 17].

Базуючись на дослідженнях вчених, можна визначити основні цілі використання спеціальних знань: сприяння повному і швидкому розслідуванню кримінальних правопорушень; встановлення істини у кримінальному провадженні; дослідження певних об'єктів та явищ; отримання необхідних відомостей для встановлення обставин, що мають значення для правильних обґрунтованих рішень; сприяння виявленню, фіксації і вилученню доказів та з'ясуванню спеціальних питань, що виникають при проведенні слідчих дій; розробка тактичних і технічних засобів та методів збирання доказів та ін.

Тактика використання спеціальних знань займає важливе місце в системі тактичного забезпечення досудового розслідування. На важливість використання спеціальних знань у розслідуванні правопорушень вказують як вчені, так і співробітники правоохоронних органів. Так, керівництво МВС України, проаналізувало якість підготовки фахівців та визначило основні недоліки у підготовці слідчих, такі як: невміння кваліфіковано визначатись з наявністю або відсутністю складу кримінального правопорушення при вивченні матеріалів провадження; невміння застосовувати на практиці здобуті теоретичні знання, що відображається

при складанні процесуальних документів та проведенні слідчих дій; невміння встановлювати психологічний контакт із допитуваним та ін.

Взагалі усім випускникам спеціалізованих навчальних закладів притаманний недостатній рівень знань тактики проведення слідчих дій та тактики розслідування окремих видів правопорушень, як наслідок невміння надати належну правову оцінку наявним доказам, спланувати подальше розслідування та прийняти законне рішення у справі. Найчастіше молоді слідчі не розуміють кінцеву мету розслідування правопорушень, необхідний обсяг доказів для притягнення злочинця до кримінальної відповідальності або закінчення розслідування [14]. Окрім того, за нашими дослідженнями, значна кількість слідчих (24 %) закінчила цивільні вузи. Ця категорія слідчих відзначає, що отримали недостатній обсяг знань для якісного розслідування правопорушень.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що невикористання спеціальних знань або неправильне їх застосування під час проведення слідчих дій є суттєвим фактором, що знижує якість та ефективність досудового слідства, а інколи веде до тактичних помилок і прорахунків та прийняття необґрунтованих рішень.

Список використаних джерел:

1. Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: Монографія / Кузьмічов В.С., Пиріг І.В. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 180 с.

2. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика. Учебник для вузов. Под. ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 990 с.

3. Юрчишин В.Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України: Дисер. на здобуття наукового ступеня к.ю.н. за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / Юрчишин Віталій Дмитрович. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ. – 2007. – 227 с.

4. Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: Учеб. пособие / Лисиченко В.К., Циркаль В.В. – К.: КГУ, 1987. – 100 с.

5. Россинская Е.Р. Специальные познания и современные проблемы их использования в судопроизводстве / Россинская Е.Р. // Журнал российского права. – 2001. – №5. – С.32 – 43.

6. Пиріг І.В. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: Дис. на здобуття наукового ступеня к.ю.н. за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / Пиріг Ігор Володимирович. – Київський національний університет внутрішніх справ. К., 2006. – 197 с.

7. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.

Пиріг Ігор Володимирович

доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри кримінального права

Російський Ілля Костянтинівич

здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ З ПРИМІЩЕНЬ МАГАЗИНІВ

Особливе місце серед слідчих дій, що спрямовані на отримання доказової інформації з матеріальних джерел належить огляду. Відповідно до ст. 237 КПК України, з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

Одним з основних видів огляду є огляд місця події. Він належить до першочергових, неповторних та незамінних слідчих (розшукових) дій. Його не можна замінити іншими слідчими (розшуковими) діями, зокрема, допитами осіб, які є очевидцями злочинної події, оскільки жоден свідок не в змозі дати у своїх показаннях необхідного обсягу інформації, яку може виявити слідчий безпосередньо під час проведення огляду місця події. Під час його проведення оглядають усі об'єкти, які можуть стосуватися кримінального правопорушення, залежно від конкретної слідчої ситуації, за внутрішнім переконанням слідчого. Тому інформативність слідчого огляду набагато вища, ніж, наприклад, обшуку чи слідчого експерименту [1, с. 51]. Саме тому, розробка та вдосконалення тактичних прийомів даної слідчої (розшукової) дії є актуальною для практики розслідування.

Узагальнюючи погляди науковців, можна зазначити, що під оглядом розуміють процесуальну дію, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів кримінального правопорушення та інших речових доказів, з'ясування механізму злочинної події, а також обставин, що мають значення для кримінального провадження [2, с. 217; 3, с. 3; 4, с. 334]. Під час розслідування крадіжок огляд дозволяє слідчому: безпосередньо сприймати місце події та об'єкти з метою виявлення слідів злочину; скласти уявлення про механізм учиненого кримінального правопорушення; виявити, зафіксувати, вилучити,

дослідити і оцінити сліди злочину, негативні обставини та інші речові докази, що мають значення для кримінального провадження; встановити обставини, причини та умови, що сприяли учиненню кримінального правопорушення; скласти уявлення про особу злочинця; своєчасно висунути слідчі або оперативно-розшукові версії та правильно визначити напрями досудового розслідування; одержати вихідну інформацію для організації пошуку злочинця і провадження невідкладних слідчих (розшукових) дій; затримати злочинців по гарячих слідах або визначити напрями їх переслідування, встановити кількість злочинців та ін.

Узагальнення кримінальних проваджень щодо досліджуваного виду крадіжок дозволило дійти висновку, що огляд проводився у 95 % випадків. Слід зазначити, що від своєчасності і якості проведення оглядів у багатьох випадках залежить успіх у розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії. Будь-яке невиправдане зволікання з проведенням огляду місця події може призвести до знищення слідів злочину. При розслідуванні крадіжок, вчинених з приміщень магазинів місцем події можуть бути такі об'єкти: приміщення торгового залу магазину; складські приміщення, що розміщені у магазині; кабінети осіб керівного складу магазину; підсобні приміщення, коридори; можливі місця приходу та відходу злочинців (вікна, прохід для вивантаження-завантаження товару); навколишня територія.

Огляд місця події складається з трьох основних етапів: підготовчого; робочого та заключного [4, с. 336]. Можна погодитися з думкою В.Ю. Шепітька, який вказує, що підготовка до огляду являє собою певний комплекс заходів організаційно-забезпечувального характеру, що створюють сприятливі умови для його проведення [5, с. 198].

Під час розслідування крадіжок, вчинених з приміщень магазинів підготовчий етап огляду повинен починатися з моменту прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії і включати діяльність слідчого, прокурора до виїзду на місце події і безпосередньо на місці події.

Вивчення слідчої практики, узагальнення наукової літератури і результатів опитування працівників слідчих підрозділів дозволяють зробити висновок, що до виїзду на місце події слідчий повинен здійснити такі організаційно-підготовчі заходи:

– забезпечити негайне прибуття слідчо-оперативної групи на місце події. Огляд може бути відкладений у зв'язку з несприятливими умовами, але з обов'язковим забезпеченням охорони місця події. Між одержанням вихідної інформації про вчинення кримінального правопорушення і початком проведення слідчого огляду повинен проходити мінімальний проміжок часу. Узагальнення слідчої практики дозволяє зробити висновок, що оптимальний проміжок часу не повинен перевищувати 15 хвилин. Ігнорування принципу невідкладності, необґрунтоване та невиправдане зволікання огляду може призвести до негативних наслідків, зокрема, до зміни обстановки на місці події, знищення слідів кримінального

правопорушення та речових доказів [1, с. 58];

– у разі неможливості негайного прибуття слідчо-оперативної групи на місце події забезпечити його охорону. Цей захід частіше за все забезпечується на прохання співробітників поліції охороною магазину чи продавцями залежно від часу вчинення злочину;

– забезпечити залишення на місці події свідків та очевидців до прибуття слідчо-оперативної групи;

– підготувати необхідні науково-технічні засоби. Застосування науково-технічних засобів, використання досягнень науки і суворе дотримання криміналістичних правил поводження з матеріальними джерелами доказової інформації має важливе значення для проведення огляду [6, с. 50].

– вирішити питання щодо застосування службово-розшукової собаки.

Після прибуття на місце події слідчий повинен вжити таких організаційних заходів:

– видалити з місця події сторонніх осіб та вжити заходів щодо збереження слідів кримінального правопорушення та речових доказів;

– вжити заходів щодо встановлення очевидців кримінального правопорушення;

– вжити заходів щодо організації переслідування і затримання злочинців по гарячих слідах.

Після проведення організаційно-підготовчих заходів слідчий переходить до робочий етап огляду, під час якого знайомиться з обстановкою місця події, визначає межі огляду, висуває версії стосовно події злочину. Якщо діяльність слідчого на організаційно-підготовчому етапі має організаційний характер, то на робочому етапі вона набуває дослідницького характеру. Робочий етап слідчого огляду складається з низки тактичних прийомів, що передують самому огляду та супроводжують його [1, с. 51]. Під тактикою огляду слід розуміти комплекс найбільш ефективних і раціональних прийомів та способів дій або найбільш доцільну лінію поведінки слідчого, що забезпечує виявлення максимальної кількості слідів кримінального правопорушення, речових доказів та встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Метод огляду обирається в залежності від конкретної обстановки, що склалась на місці події. Як правило, огляд при розслідуванні крадіжок, вчинених з приміщень магазинів починається з вхідних дверей у магазин. У такому випадку слід обирати концентричний спосіб огляду. У разі, коли спочатку виявлено місце проникнення до магазину огляд проводиться також концентричним способом, починаючи з цього місця. У будь-якому випадку огляд території дачної ділянки проводиться не суцільно, а вибірково. Щоб виявити сліди на місці події, необхідно скласти модель

події, тобто загальне уявлення про характер і хід події, що відбулася; ознайомитися з обстановкою місця події, встановити стан і положення окремих предметів до події, виділити місця ймовірного розташування слідів, взаємозв'язок різних слідів та механізм їх утворення, визначити шляхи приходу та відходу злочинців. Виходячи зі створеної моделі події в цілому, визначаються вузлові ділянки приміщення, місцевості, конкретизуються предмети, що знаходяться на ділянках, на яких, ймовірніше могли бути залишені сліди. При цьому треба виходити з обстановки місця події, з властивостей слідосприймаючої поверхні, механізму утворення різних слідів. Під час огляду доцільно керуватися принципом комплексного підходу до пошуку слідів, тобто необхідно ретельно шукати сліди, утворені різними об'єктами: сліди рук, взуття, знарядь злочину, мікрочастинки, запах тощо. Сліди треба виявляти в повному обсязі, не варто робити передчасні висновки щодо ідентифікаційної значимості слідів, оскільки часто навіть неповні або нечіткі сліди можуть мати важливе криміналістичне значення.

Під час вилучення слідів необхідно керуватися такими правилами: прагнути вилучати сліди разом із предметом, на якому вони утворені. Якщо слід знаходиться на малоцінному громіздкому предметі, доцільно вилучати слід разом із частиною предмета; у разі неможливості вилучення предмета або його частини зі слідом, він копіюється шляхом виготовлення зліпків або перекопіюванням на слідокопіюючі матеріали; під час вилучення слідів на предметі важливо зафіксувати положення предмета або його частини на місці виявлення, вказати, де зовнішня та внутрішня сторони, нижній чи верхній боки предмета тощо; самі предмети або їх копії слід упакувати так, щоб під час транспортування та зберігання виключити можливість пошкодження слідів. Упаковка опечатується, до неї додається супровідний текст із зазначенням, що в ній знаходиться, де, коли, ким і у зв'язку з чим вилучено та засвідчується підписами слідчого і понятих [7, с. 98].

Заключний етап огляду полягає в узагальненні, аналізі та оцінці зібраної інформації та фіксації його результатів. Про проведення огляду слідчий складає протокол, який є обов'язковим засобом фіксації даної слідчої (розшукової) дії.

Список використаних джерел:

1. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / К. О. Чаплинський. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.
2. Криміналістика : підручник для студ. юрид. спец. вищих закладів освіти / кол. авторів : [Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.
3. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посібник / за ред. Н. І. Клименко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.

4. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
5. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія / В. Ю. Шепітько. – Харків : Харків юридичний, 2007. – 432 с.
6. Гончаренко В. И. Научно-технические средства в следственной практике / В. И. Гончаренко. – К. : Вища школа, 1984. – 149 с.
7. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Ліра ЛТД, 2014. – 380 с.

Алябов Юрій Васильович
старший викладач
кафедри галузевого права
Херсонського державного університету

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНИВ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Багато вчених-криміналістів виділяють серед елементів криміналістичної характеристики злочинів проти довкілля, зокрема особу злочинця, тобто, особу, яка вчинила діяння, що має ознаки екологічного кримінального правопорушення. Однак, неповною мірою у працях науковців [1, с.3] вирішено питання про ознаки і специфічні властивості такої особи. Найчастіше особу злочинця характеризують в двох аспектах – як у кримінально-правовому, так і в кримінологічному [2, с.408], тому що важко виділити інформацію, яка має виключно криміналістичне значення [3, с.74] – важко, тому що поняття «особа» досліджується комплексом наук: криміналістикою, кримінологією, соціологією, кримінальним правом.

Взаємозв'язок явищ, що досліджуються окремо кожною з наук, створює умови для з'ясування суті екологічного правопорушення в усьому розмаїтті. В порядку взаємозв'язку, криміналістика надає суміжним галузям юридичної науки і соціологічної науки свої розробки щодо криміналістичної характеристики особи, що вчинила злочин, в яких мова йде про прояви специфічних рис особистості в механізмі злочину, в процесі слідоутворення.

Ми вважаємо, що до ознак особи злочинця як елемента криміналістичної характеристики необхідно включити саме ті, які придатні для висунення версій, визначення ефективних методів і шляхів встановлення, викриття винного, його розшуку. Деякі з таких ознак мають не тільки кримінально-правове значення (попередні судимості особи), але й криміналістичне значення («почерк» злочинця, його «кваліфікація»).

Зміст цього елемента криміналістичної характеристики визначається набором специфічних ознак осіб, які скоюють злочини даного виду (злочини проти довкілля або екологічні кримінальні правопорушення). Встановлення таких ознак особи, що вчинила злочин, може мати суттєве значення для розслідування.

До таких ознак криміналісти відносять: а) соціальні ознаки (соціальний стан, освіта, етнічна приналежність, професія, сімейний стан); б) психологічні ознаки (переконання, світогляд, знання, звички, емоції, почуття, темперамент); в) фізіологічні (функційні і анатомічні ознаки, біохімічні особливості крові, слини, поту); г) біографічні [4, с.138] (дані про життєвий шлях людини. Як ми бачимо, криміналістична характеристика особи злочинця допомагає представити людину як соціально-біологічну систему, ознаки і властивості якої відображені в матеріальному середовищі і можуть бути використані для розслідування кримінальних правопорушень.

В суспільстві превалює думка про те, що злочинець – це особа асоціального типу, яка живе за своїми законами, за правилами своєї етики і моралі. Проте деякі науковці вважають, що особа екологічного правопорушника вбудована в соціум. У такого екологічного злочинця, як правило, є робота, є кваліфікація (водій, оператор, технік, інженер, директор підприємства). Перелік соціальних категорій, залучених до екологічної злочинності є досить великим, оскільки такі злочини можуть вчиняти представники будь-яких верств населення.

Умовами злочинної поведінки, що направлена проти довкілля, можуть стати: а) схильність особи до порушення екологічних правил (перекручування звітності, зміна нормативів); б) стан природних факторів (несприятлива дія вологості, температури, радіації); в) непристосованість знарядь виробництва, несприятливі умови роботи; г) невідповідність певних категорій осіб до діяльності в певних природних умовах (неспроможність приймати рішення, невідповідна кваліфікація); д) послаблення соціального контролю; е) неналежне керівництво екологічною діяльністю, безконтрольність.

Екологічні правопорушники, як вчиняють злочини проти довкілля, відрізняються за мотивами і метою злочинної діяльності, за посадовим і службовим положенням. Тому, як слушно зауважив О.В.Одерій, доцільно розглядати специфіку характеристики особи екологічного злочинця з позиції мотивів (корисливі або хуліганські) та з позиції обіймання певної посади, що полегшує скоєння злочину. Для зручності, доцільно використовувати терміни «екологічний злочинець» або «екозлочинець» [5, с.169].

В багатьох випадках екологічні злочини мають корисливу мотивацію, коли є ознаки отримання матеріальної вигоди. Це злочини, передбачені ст.ст. 240, 249, 248 КК України. Специфічною групою злочинців є особи, що займаються незаконною порубкою лісу (ст. 246 КК України), як

правило, в західних і північних областях України. Як правило, суб'єкти таких злочинів застосовують підготовлені знаряддя, діють забороненими методами, їх діяльність має промисловий характер, вони налагоджують постійні зв'язки з перевізниками продуктів промислу, переробниками, збувачами.

Яскравий представник цієї групи – особа бракон'єра чоловічої статі, віку соціальної активності (18-50 років), у них сформовані потреби. Серед них частка осіб з вищою освітою складає 6,9%, з загальною – 64,7%, з професійно-технічною – 28,1%.

Криміналістична характеристика екологічних кримінальних правопорушень з хуліганською мотивацією, поєднаною з вандалізмом, будується на аналізі злочинів, пов'язаних із знищенням лісів шляхом підпалу (розведення вогнищ особами, що знаходяться у стані сп'яніння, особами, що зневажають правилами безпеки), миття автомобілів на пляжі, спалювання в місцях проживання та відпочинку людей небезпечних токсичних матеріалів.

Для таких суб'єктів злочину властивостями будуть жорстокість, агресивність, егоцентризм, неврівноваженість, правовий нігілізм. Їх власні особисті побажання сприймаються ними як такі, що підлягають негайному і безумовному задоволенню, незважаючи на небезпечні екологічні наслідки.

Екологічні кримінальні правопорушення, що пов'язані з виконанням службових обов'язків, суттєво відрізняються від аналогічних видів злочинів, суб'єкти яких переслідували корисливу мету або проявили хуліганську мотивацію. Такі злочини вчиняють особи, які є посадовими особами або виконують службові обов'язки у сфері охорони довкілля і природокористування. Як правило, це злочини що передбачені ст.ст. 364, 365, 367, 368 КК України.

Звичайно, наведений розподіл злочинів на категорії є досить умовним. Наприклад, А.І. Виноградова вважає, що законодавство про захист рослин (ст. 247 КК України), кримінально порушують службові особи (керівники підприємств, організацій, установ; їх заступники); спеціально уповноважені особи, на яких покладено обов'язок із дотримання встановлених правил (оператори, технологи, лаборанти); інші особи. Тобто – особа злочинця – це, як правило, посадова особа, що здійснює діяльність у сфері реалізації порядку захисту рослинного світу, в тому числі, в частині попередження і боротьби зі шкідниками і хворобами рослин. Це керівники та працівники підприємств, посадові особи, наділені владними повноваженнями охороняти і використовувати об'єкти рослинного світу. В той же час вона констатує, що злочинцями можуть бути і фізичні особи, які задовольняють свої потреби з порушенням встановлених правил [6, с.12].

Наведене вище дозволяє виокремити риси екологічного злочинця: а) зайняття службовою (професійною) діяльністю, наслідки якої можуть бути шкідливими для довкілля; б) захоплення, хобі, що пов'язані з природою (рибальство, мисливство, колекціонування); в) обізнаність щодо особливостей фізичних і біологічних явищ, яку можна використати з злочинними намірами; г) наслідування згубних для природи традицій, ритуалів, звичок; д) психофізіологічна здатність до вчинення діянь, які завдають шкоду довкіллю; е) брак екологічних знань; ж) віднесення охорони природи до другорядних проблем.

Список використаних джерел:

1. Ахмедшин Р.Л. Криміналістическая характеристика личности преступника: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Р.Л.Ахмедшин. - Томск, 2006. - 413 с.
2. Корнякова Т.В. Кримінологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля: монографія / Т.В. Корнякова. – К.: Ін Юре, 2011. – 408 с.
3. Ведерников Н.Т. Личность преступника как элемент криміналістической характеристики преступления / Н.Т.Ведерников // Криміналістическая характеристика преступлений: сб. науч. тр. – М., 1984. – 314 с.
4. Сервецький І.В. Використання біографічного методу для дослідження індивідуальних якостей людини / І.В. Сервецький, О.М. Юрченко, В.В. Редька // Наука і правоохорона. – 2010. - № 4 (10). – 171 с.
5. Одерій О.В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля: монографія / О.В. Одерій. – Харків: Діса плюс, 2015. – 528 с.
6. Виноградова А.І. Розслідування порушень законодавства про захист рослин: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / А.І. Виноградова; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2013. – 19 с.

Бідняк Ганна Сергіївна

старший викладач

кафедри криміналістики,

судової медицини та психіатрії

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Плахотній Вячеслав Миколайович

заступник начальника ВКЗ СУ ГУНП

в Дніпропетровській області

підполковник поліції

ЩОДО ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ДАКТИЛОСКОПЮВАННЯ ЖИВИХ ОСІБ

Висновки судових експертиз, перевірка особи за різноманітними обліками мають велике значення для встановлення обставин вчинення злочину, доведення вини особи або її відсутності. Відповідно кожна зі сторін кримінального провадження намагається використати результати експертного дослідження на свою користь, звертаючи прискіпливу увагу не тільки на висновок експерта, а й на дотримання процесуального порядку виявлення та надходження об'єктів для проведення експертизи, зокрема, тих зразків, приналежність яких до об'єкта, що ідентифікується, є безсумнівною.

Чітка та зрозуміла регламентація кожної процесуальної дії надає можливість користувачу закону правильно його розуміти та відповідним чином застосовувати. Навпаки, розмитість, неконкретність положень норми закону створює можливість її трактування усіма учасниками кримінального провадження на свій розсуд, з урахуванням власних інтересів. Саме така проблема виникає під час дактилоскопіювання живих осіб.

Як свідчить практика, у працівників органів досудового розслідування виникають питання стосовно порядку їх дактилоскопіювання, в тому числі примусового; правомірності дій суб'єкта, котрий це буде виконувати, зокрема, меж, вихід за які можуть вважати спричиненням особі тілесних ушкоджень тощо.

У статті 245 Кримінального процесуального кодексу регламентований порядок отримання зразків для призначення та проведення експертизи. У разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її

проведення здійснюється судом або за його дорученням із залученням спеціаліста.

Але, як свідчать результати анкетування практичних співробітників Національної поліції, майже по кожному правопорушенню виникає необхідність перевірити особу за обліками.

Так ст. 26 ЗУ «Про Національну поліцію передбачено формування інформаційних ресурсів поліцією. А саме, поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт).

Під час наповнення баз (банків) даних поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК).

Але ж, відомчі нормативні акти МВС України, норми яких містять пояснення щодо сутності, принципів, завдань дактилоскопічної реєстрації, регламентують діяльність суб'єктів дактилоскопічної реєстрації та визначають об'єкти реєстрації містять значно ширший перелік осіб, що підлягають дактилоскопічній реєстрації, ніж вказані категорії осіб, передбачені Законом України «Про Національну поліцію».

Відповідно до наказу "Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України" від 11.09.2001 № 785 працівники ОВС проводять дактилоскопіювання осіб, які:

- затримані за підозрою у вчиненні злочину;
- взяті під варту;
- звинувачуються у вчиненні злочину;
- піддані адміністративному арешту.

Наказ "Про затвердження Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліків в органах внутрішніх справ і органах (установах) кримінально-виправної системи України" від 23.08.2002 № 823/188 надає перелік об'єктів оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку. Це особи, які на території України обвинувачуються у вчиненні злочинів або засуджені, розшуковуються, затримані за підозрою в занятті бродяжництвом, а також громадяни України, що вчинили злочини за її межами і відомості про яких надійшли офіційними каналами згідно з міжнародними договорами у сфері обміну інформацією, які набрали чинності в установленому порядку.

Облік здійснюється шляхом ведення алфавітних оперативно-довідкових картотек (далі - ОДК) і дактилоскопічних картотек (далі -

ДК), у тому числі з використанням автоматизованих банків даних та автоматизованих дактилоскопічних і інформаційних систем.

В ДІТ при МВС централізованому обліку підлягають:

а) засуджені до довічного позбавлення волі (у тому числі й ті, що раніше були засуджені до виняткової міри покарання - смертної кари), до позбавлення волі на певний строк, до тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, до обмеження волі та арешту незалежно від складу злочину, виду та строку покарання (пункти 8-12 статті 51 КК України) (2341-14),

б) іноземці - засуджені або ті, що знаходяться під слідством, незалежно від складу злочину і виду покарання;

в) громадяни України, засуджені судами інших держав до позбавлення волі;

г) засуджені до виправних робіт або звільнені від відбування покарання з випробуванням, відносно яких судом винесено ухвалу про направлення їх в місця позбавлення волі для подальшого відбування покарання;

г) особи, оголошені в розшук;

д) особи, затримані за підозрою в занятті бродяжництвом;

е) особи, що вчинили злочини і направлені за рішенням суду до психіатричних лікарень для примусового лікування;

є) особи, що проходять за архівними кримінальними справами, які зберігаються в архівах МВС України, Служби безпеки України (далі - СБУ) і Центрального державного архіву громадських об'єднань України (далі - ЦДАГО).

В УОІ-ВОІ регіональному (місцевому) обліку підлягають:

а) особи, перелічені в п. 2.2 Інструкції;

б) засуджені особи або особи, яким пред'явлено звинувачення, незалежно від складу злочину чи обраного запобіжного заходу;

в) особи, кримінальні справи щодо яких припинені відповідно до статей 22, 44-49, 97 КК України (2341-14);

г) особи, відносно яких матеріали протокольної форми направлені до суду відповідно до статті 426 КПК України (1003-05);

г) засуджені в інших областях до позбавлення волі, що прибули для відбування покарання або проживання в дану область;

д) громадяни України, засуджені судами інших держав, незалежно від складу злочину і виду покарання;

е) особи, які проходять за архівними кримінальними справами, що зберігаються в архівах ГУМВС, УМВС, управлінь СБУ і територіальних підрозділів ЦДАГО України.

Підстави для поставлення на облік осіб, які засуджені або притягаються до кримінальної відповідальності, оголошені в розшук, затримані за підозрою в занятті бродяжництвом:

а) постанова про притягнення як обвинувачуваного;

- б) вирок суду;
- в) санкціоновані прокурором протоколи, складені відповідно до статті 426 КПК України (2341-14);
- г) постанова про заведення оперативно-розшукової справи;
- г) постанова про затримання особи, яка підозрюється в занятті бродяжництвом.

Отже, проаналізувавши законодавчу базу щодо дактилоскопіювання живих осіб ми встановили що підстави у відомчих актах дещо відрізняються від вказаних в ЗУ Про Національну поліцію та Кримінальному процесуальному кодексі. Для того, щоб нейтралізувати ці неточності пропонуємо прийняти окремий закон про дактилоскопіювання живих осіб та трупів тим самим уникнути виявлені розбіжності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про національну поліцію» – 02.07.2015 № 580-VIII. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. Одісей, 2012. – 360 с.
3. Наказ "Про затвердження Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліків в органах внутрішніх справ і органах (установах) кримінально-виправної системи України" від 23.08.2002 № 823/188.
4. Наказ "Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України" від 11.09.2001 № 785

Вакулик Ольга Олексіївна
доцент кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Несевра Дар'я Тарасівна
слухач ННІ № 4 Національної
академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ОСОБИ ШАХРАЯ З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах тяжіння нашої держави до Європейської спільноти науковці постійно знаходяться у

пошуку економічного інструменту недопущення злочинів та нових відкриттів у протидії злочинності економічної спрямованості. Саме тому вони ставлять перед собою основну задачу – всебічно дослідити особу злочинця, насамперед у сфері економіки.

Вітчизняне законодавство дає не повну характеристику даній особі як спеціальний суб'єкт – громадянин – підприємець, тобто, особа, яка займається зареєстрованою підприємницькою діяльністю індивідуально, без створення юридичної особи або громадянин – засновник (учасник) суб'єкта господарської діяльності, службова особа юридичної особи – суб'єкта господарської діяльності.

Однак даного тлумачення недостатньо для того, щоб зрозуміти повністю хто є злочинцем у даній сфері. Ґрунтуватися тільки на юридичному критерії буде в корені невірно.

Характеризуючи особу злочинця більша частина науковців, звертає свою увагу на те, що це перш за все особливий «білокомірцевий» тип злочинця.

Е. Сатерленд запропонував таке визначення «білокомірцевої злочинності»: «Це анти суспільна, направлена на збагачення поведінка осіб, які займають престижне місце в суспільстві та в рамках своєї професійної діяльності діють таким чином, що при одночасній законослухняній поведінці решти осіб вони зловживають суспільною довірою, якою користується їхня група [1, с. 178].

За результатами вивчення судово–слідчої практики з'ясовано, що серед таких шахраїв переважають особи зрілого і літнього віку, «лідерство» тримає вікова група 49 років – 49,66 %, 30-39 років - 38,62%. Що не менш важливо переважну групу шахраїв складають чоловіки – 77,93% [2].

За своїм суспільним станом вони належать до підприємців, є професіоналами високого або середнього рівня у сфері кредитно-фінансових відношень, у більшості випадків добре орієнтуються у законодавстві – податковому, банківському, володіють знаннями в бухгалтерському обліку. В минулому багато з них мають досвід роботи в державному секторі на посадах, пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків. Для особи шахрая з фінансовими ресурсами також характерно вчинення злочину як однією особою (50%), так і в групі, і, як правило, з корисливих мотивів (84, 4%) [3, с. 195].

Збудником мотивів заняття протиправною діяльністю у сфері економіки, як правило, виступає користь, бажання матеріального благополуччя, отримання престижних, дорогих речей, намагання наблизитися до західних стандартів споживання, посісти високе стійке положення у суспільстві, що відкриває доступ до благ, не доступних звичайній людині.

На формування корисливого мотиву переважно впливає прагнення винних осіб до особистого збагачення. Залишається ще високим питома вага злочинів, які вчинюються особами у зв'язку з неякісним виконанням своїх службових обов'язків. Однак, слід враховувати і те, що ці злочинці відрізняються більшою психологічною врівноваженістю, оптимізмом, високою самооцінкою, соціальним конформізмом, ніж злочинці загальнокримінальної спрямованості.

Щодо наявності сім'ї – більшість з осіб, які були притягнуті до кримінальної відповідальності (76 %) мали сім'ю, були одружені. Сім'я розглядається багатьма кримінологами як важливий фактор, який впливає на вчинення цих злочинів. За результатами кримінологічних досліджень рівень рецидиву серед осіб, які вчиняють злочини у сфері економіки не перевищує 7-9 % [4, с.128].

Таким чином, особа злочинця є одним із центральних елементів криміналістичної характеристики шахрайства з фінансовими ресурсами, достатня інформація про який дає змогу вирішити тактичні завдання і встановити фактичну картину події злочину в процесі його розслідування. В окремому випадку, всебічне вивчення особи злочинця, зокрема шахрая з фінансовими ресурсами, також дає змогу попередити ті чи інші види злочинів серед осіб, які належать, насамперед до білокомірцевого типу, а також попередити значні втрати з Державного бюджету, оскільки щорічно Держава надає суб'єктам господарської діяльності пільги в розмірі мільярдів гривень.

Список використаних джерел:

1. Sutherland E. H. White Collar Criminality / E. H. Sutherland // *American Sociological Review*. – V. – 1940. – P. 1-12 ; Сатерленд Э. Х. Являются ли преступления людей в белых воротничках преступлениями? / Э. Х. Сатерленд // *Социология преступности. Современные буржуазные теории : сборник статей The sociology of crime and delinquency : перевод с англ. / под ред.: Никифоров Б. С. ; пер. : Никифоров А. С., Яковлев А. М. ; вступ. ст. : Кудрявцев В. Н., Никифоров Б. С. – М. : Прогресс, 1966. – 368 с. – С. 45–59.*

2. Охрімчук Т. В. Криміналістична характеристика шахрайства з фінансовими ресурсами та основні напрямки розслідування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.09 "кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність" / Охрімчук Тетяна Володимирівна – Київ, 2011. – 22 с.

3. Курман О. В. Особливості криміналістичної характеристики шахрайства з фінансовими ресурсами / Курман О. В. // *Вісник Запорізького юридичного інституту*. – 2002. – № 1. – С. 195–201.

4. Кримінологія : Підручник / Нікітін Ю. В., Сміян Л. С., Хоменко П. Г. та ін.; за заг. ред. Л.С. Сміяна, Ю.В. Нікітіна. – К.: Національна академія управління, 2010. – 496 с.

Єфімов Микола Миколайович
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Однією з найбільш складних слідчих (розшукових) дій за тактикою свого проведення є слідчий експеримент. Тому зрозуміло, що у криміналістичній літературі цьому питанню присвячено багато праць. Звичайно, важливість досліджень учених в даному аспекті є безперечною. В той же час, під час розслідування злочинів проти громадського порядку ця процесуальна дія має певну специфіку, яка потребує додаткового висвітлення.

Адже їх вчинення пов'язане з виконанням правопорушником ряду різних дій: пересування по певній території, нанесення тілесних ушкоджень, використання зброї, розбиття вітрин, пошкодження меблів тощо. Для перевірки можливості виконання цих дій та перевірки показань правопорушника і проводиться досліджувана слідча (розшукова) дія.

Відповідно до ч. 1 ст. 240 КПК України з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [2].

Під час розслідування злочинів проти громадського порядку слідчий експеримент проводиться для досягнення такої мети:

- здебільшого для встановлення механізму вчинення злочину (59 % випадків);
- для визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину (21 %);
- для перевірки та оцінки висунутих версій (12 %);
- встановлення та усунення суперечностей у показаннях потерпілих, підозрюваних, свідків (27 %).

Одним із найбільш доцільних тактичних прийомів при проведенні слідчого експерименту під час розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень є залучення відповідних спеціалістів. Якщо правопорушення було вчинене із застосуванням зброї або інших засобів, заздалегідь заготовлених для нанесення тілесних ушкоджень, і ушкодження дійсно були нанесені учасникам злочину, то потрібно залучати судово-медичного експерта.

Так, 4 лютого 2010 року приблизно о 23 год. гр. В. прибув для відпочинку в ресторан «Золота підкова», що розташований за адресою вул. Леніна 100, м. Світловодськ Кіровоградської області. Дана особа, знаходячись біля барної стійки приміщення ресторану, вживала спиртні напої. Гр. В., перебуваючи в залі ресторану, тримаючи в руці ніж, який був задалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень, вчинив хуліганські дії.

Під час припинення протиправних дій одному з працівників охорони було нанесено тілесні ушкодження. Гр. В. вказував на те, що ці тілесні ушкодження наніс не він. Для проведення відтворення обстановки та обставин події було залучено судово-медичного експерта, який потім давав висновок про характер та тяжкість тілесних ушкоджень. В висновку на питання слідчого про можливість нанесення тілесних ушкоджень ножем, вилученим у гр. В., експерт дав ствердну відповідь [1].

У даних випадках також доречно використовувати натурні моделі. По-перше, цей тактичний прийом спрямований на актуалізацію у пам'яті моменту вчинення суспільно-небезпечного діяння. По-друге, це певним чином впливає на психологічні позиції злочинців, може викликати у них переживання, які виливаються у щире зізнання.

Та не слід забувати, що категорично забороняється проводити експерименти з використанням об'єктів, які є небезпечними для життя та здоров'я громадян, пов'язаних із загрозою знищення (пошкодження) державного чи індивідуального майна громадян, порушенням громадського порядку або приниженням честі та гідності людини.

Під час вчинення злочинів проти громадського порядку групою осіб обов'язковим тактичним прийомом є проведення слідчого експерименту окремо з кожною особою. В даному випадку Ю. А. Чаплинська зазначає, що проведення експериментальних дій за участю кількох злочинців одночасно є неприпустимим, оскільки тягне за собою можливість узгодження між ними своїх позицій та дій. Крім того, пояснення одного учасника експерименту матимуть навідний характер стосовно інших [3, с. 55]. Крім запобігання негативному впливу співучасників один на одного, даний тактичний прийом зменшує можливість їх попередньої змови.

Отже, слідчий експеримент є однією з найбільш трудомістких і складних слідчих (розшукових) дій, адже під час її проведення задіяна значна кількість осіб. Найбільш слушними тактичними прийомами, що можуть використовуватись при проведенні слідчого експерименту під час розслідування злочинів проти громадського порядку, є залучення відповідних спеціалістів, використання натурних моделей, проведення слідчого експерименту окремо з кожною особою, використання відповідних засобів фіксації слідчої (розшукової) дії.

Список використаних джерел:

1. Кримінальна справа № 1-12/11 – Архів Світловодського міськрайонного

суду Кіровоградської області, 2011 рік

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.

3. Чаплинская Ю. А. Организация проведения следственного эксперимента / Ю. А. Чаплинская // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Курск. – 2014. – №2. –С. 54-56.

Зубенко Василь Васильович

кандидат юридичних наук., доцент,
доцент кафедри історії та
теорії права і держави
Херсонського державного
університету

АСПЕКТИ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ ДО КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Історичні джерела свідчать про те, що на початковому етапі становлення державності на території України правоохоронна функція обмежувалась головним чином провадженням правосуддя, а встановлення особи злочинця і виявлення викраденого майна покладалось на самих потерпілих. Справа в тому, що давньоруське право із зародження засноване на позовному, приватному характері судового вирішення конфліктів для захисту порушених інтересів, який передбачав необхідність не тільки ініціативного звернення потерпілого з офіційною скаргою, а й покладав на нього необхідність встановлення злочинця і доведення його провини. Звертаючись до княжого суду, позивач повинен був відразу вказати і на злодія. Вказана обставина не викликала необхідності в існуванні спеціальних посадових осіб, наділених повноваженнями розкриття і розслідування злочинів [1].

На це питання в сучасній історико-юридичній науці існують й інші погляди, відповідно до яких цих посадових осіб можна було виділити серед представників княжої адміністрації. Так, наприклад, згадувані в Руській Правді “вірники” не лише здійснювали суд і стягнення судових штрафів, але й викривали злочинців, здійснюючи їх розшук. Інший же представник княжої адміністрації – “ємець” – виконував функції ловця злодія: навіть називався першим розшуковим агентом в історії руського права [2]. Але в пам’ятках давньоруського права відсутній чіткий розділ обов’язків різних слуг князя, які виконували судові функції, а недорозвиненість судово-правових відносин при тому і не вимагала конкретизації посадових повноважень.

Досліджуючи термінологію адміністративно-судових закладів Давньої Русі, В.О. Ключевський відзначав, що це питання надто заплутане і тому давньоруська термінологія важка для розуміння. Ємець, на його думку, – чиновник, який арештовує (“ємлет”) винного чи підозрюваного, – пізніше названий доводчиком. Так само називався і судовий чиновник, обов’язком якого було провадження судового слідства, арешт злочинців, утримання їх під вартою, проведення допитів, зокрема і за допомогою тортур, тобто він виконував функції і прокурора, і слідчих [3].

Важливим є також питання про прийоми та методи розкриття кримінальних злочинів, які використовувались в Давній Русі. Основне джерело права тієї епохи – Руська Правда – закріпила декілька таких правил, що регламентували процес розкриття та розслідування злочинів (їх можна віднести до числа перших кримінально-процесуальних норм).

Одним із таких правил була необхідність здійснення “закличі”, тобто офіційного оголошення про вчинений злочин. Ця “заклич” відбувалася в людному місці, як правило на торговій площі, з вимогою повернення викраденого протягом трьох днів. Здійснення “закличі”, говорячи сучасною мовою, можна визнати як початкову стадію кримінального процесу. За своїм юридичним значенням це можна порівняти з порушенням кримінальної справи, оскільки особа, в якій перебувала пропажа, через три дні з моменту “закличі” визнавалася Руською Правдою відповідачем.

Досить своєрідним прийомом встановлення винного, закріпленим Руською Правдою, був так званий “звід”, сутність якого полягала в обов’язку особи, в якій була виявлена викрадена річ, вказати на ту людину, в якій вона придбана. “Звід” міг продовжуватися до того часу, доки не доходив до людини, не спроможної дати пояснення про місце її законного придбання, а тому така людина визнавалася відповідачем. За своїм змістом “звід”, з певною часткою умовності, можна порівняти з сучасною очною ставкою.

Найбільш близьким до сучасних криміналістичних і оперативно-розшукових методів – третій із закріплених в Руській Правді прийомів – “гоніння сліду”. Він полягає в пошуку і переслідуванні зловмисника по залишених ним слідах. “Гоніння сліду” тягло за собою для общини, в якій загубився слід злодія, обов’язок самій його встановити і видати владі.

Розглядаючи сутність “закличі”, “зводу” та “гоніння сліду” дослідники по-різному визначають їх юридичний статус. Одні називають їх особливими формами досудового встановлення відносин між позивачами і відповідачами, інші – формами розшуку, методами карного розшуку, що тільки зароджувався, першими початковими формами процесу, специфічною процесуальною формою досудової підготовки справи.

І все ж таки найбільш правильно їх назвати процесуальними формами розкриття злочинів. Дійсно, закріплені в Руській Правді прийоми перш за все регулюють кримінально-процесуальні відносини, що виникають у процесі переслідування злочинця, а тому їх, висловлюючись сучасною

мовою, слід відносити до слідчих дій, що забезпечують встановлення провини особи, а не до оперативно-розшукових заходів [4].

Отже, за часів Київської Русі правоохоронні органи нашої держави зробили впевнений крок вперед. Саме тоді почалося формування національних правоохоронних структур. Цей поступ відбувався приблизно за єдиними для всієї Європи напрямками. Рівень розвитку, структура й функції, методи й форми діяльності правоохоронців перебували на європейському рівні згідно з тогочасними нормами міжнародного права. Зокрема правоохоронці Півдня України співробітничали з Візантією, яка також успадкувала відповідні античні традиції [5].

Список використаних джерел

1. Горяинов К.К., Овчинский В.С., Шумилов А.Ю. – Оперативно-розыскная деятельность: Учебник – М., 2002. – 794 с.
2. Власов В.И., Гончаров Н.Ф. Организация розыска преступников в России в XIX-XX вв. (историко-правовое исследование). – Д., 1997. – 217 с.
3. Ключевский В.О. Соч. в девяти томах. – Т. IV. – Москва, 1978.
4. Зубенко В.В., Історичні аспекти становлення оперативно-розшукової та слідчої діяльності. Судова та слідча практика [Текст] / Зубенко В.В., Родік Л.М // Науково-практичний журнал / Видавничий дім «Гельветика» - Херсон, 2016. - Випуск 2. – С. 62-71.
5. Пашенко О.Ю., Водотика С.Г. З історії правоохоронних органів Півдня України. – Херсон: АЙЛАНТ, 1999.- 74 с.

Іваниця Андрій Володимирович
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОГЛЯДУ ТРУПА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ

Особливого значення при розслідування вбивств через необережність є зовнішній огляд трупа на місці події, який незалежно від характеру та обставин події є обов'язковим. Загалом, огляд трупа, як зазначає К. О. Чаплинський, – це слідча дія, що провадиться слідчим або прокурором на місці знаходження трупа з метою виявлення ознак, що дозволяють встановити особу потерпілого, місце, час, обставини і причини смерті, а також для відшукання ознак, які вказують на злочинця [1, с. 235-237]. В випадку знаходження трупа огляд проводиться одразу в будь-яких

умовах. Його тактика визначається конкретною обстановкою, але повинна базуватися на загальних правилах.

Основними тактичними правилами огляду трупа М. М. Тагаєв визначає наступні:

– невідкладність огляду. Затримка початку проведення огляду може викликати зміну початкової обстановки, повне і часткове знищення різноманітних слідів, переміщення чи зникнення речових доказів тощо;

– планомірність огляду;

– об'єктивність огляду;

– повнота огляду;

– активність пошуку;

– застосування технічних засобів і дотримання криміналістичних правил поведіння з речовими доказами [4, с. 1055].

Труп людини є центральним об'єктом місця події. Це, звичайно, не означає, що в усіх випадках огляд місця події повинен починатися з огляду трупа, але слідчий зобов'язаний особливо уважно і ретельно його оглядати.

На місці виявлення трупа слідчий проводить його зовнішній огляд. Огляд трупа здійснюється слідчим у присутності понятих з обов'язковою участю судово-медичного експерта, а при неможливості його участі – іншого лікаря (ст.238 КПК)[2].

Огляд трупа при розслідуванні вбивств, на думку В. В. Семенова, повинен включати:

– огляд місця виявлення трупа зі вказівкою двох нерухомих орієнтирів у кімнаті чи на місцевості (від стін, вікон, батарей, будинків, дерев);

– позу трупа;

– загальні дані про стать, вік, статуру;

– ложе трупа;

– трупні явища;

– стан одягу, сліди боротьби на його поверхні;

– характер і локалізацію ушкоджень, виявлених на тілі трупа;

– характер і локалізацію ушкоджень на відкритих частинах тіла трупа;

– патьоки крові та інші сліди на одязі й тілі трупа, їхню кількість і напрямок;

– предмети, що знаходяться в безпосередній близькості від трупа, сліди, виявлені на них [3, с. 83].

Для виявлення на трупі тілесних ушкоджень необхідно дотримуватися певної послідовності, щоб не пропустити малопомітних, незначних, але дуже важливих для викриття інсценування саден, синців, місць уколів тощо. Огляд розпочинають з голови, потім оглядають шию, тулуб і кінцівки. Описуючи ушкодження, указують частина тіла й ділянку, де вони розташовані, їхню форму (лінійна, овальна, зірчаста та ін.), відзначають особливості їхньої поверхні (наявність дрібних часток на дні

рани), краї ушкоджень (рівні, нерівні, вивернуті, загорнені). При огляді п'яток крові вказують їхній розмір, зовнішній вигляд, напрямок. Якщо на тілі ушкоджень немає, про це теж відмічається у протоколі огляду [5, с. 199].

Потрібно звернути увагу на ступінь тяжкості й характер ушкоджень і зіставити з виявленими слідами. Наприклад, якщо є підстави припускати, що жертва розкрила собі вени, то відсутність на місці злочину рясної кількості крові є негативною обставиною, що свідчить про переміщення трупа і нанесення ушкоджень в іншому місці або про посмертне їх заповдіання. Відповідно буде мати місце приховування злочину шляхом інсценування.

Невпізнаний труп підлягає обов'язковому дактилоскопіюванню. За необхідності проводиться «туалет» трупа та фотографування за правилами впізнавальної зйомки. Обов'язково вилучаються зразки крові, волосся, нігті, виготовляються зліпки й відбитки зубів та заповнюється впізнавальна картка [1, с. 235-237].

Отже, якщо на місці вчинення вбивства через необережність виявлено труп, у слідчій практиці сформовано порядок його огляду, а слідчий зобов'язаний діяти у відповідності з цим порядком, а результати огляду трупа мають бути відображені у протоколі огляду місця події.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика (курс лекцій) : навчальний посібник / М. Ю. Будзієвський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська. – Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 362 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.
3. Семенов В. В. Методика розслідування вбивств, прихованих інсценуванням / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. – Харків, 2004. – 183 с.
4. Тагаєв М.М. Судова медицина : Підручник / За заг. ред. Проф. О.М. бандурки. – Х.: Факт, 2003. – 1253 с.: іл..
5. Томилин В.В. Судебная медицина: Учебник. – М.: Юрид. лит., 1987. – 458 с.

Карпенко Андрій Віталійович
дільничний офіцер поліції
сектору превентивної поліції
Олександрійського РВП
ГУНП в Кіровоградській області,
лейтенант поліції

ОБСТАНОВКА ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ

Обстановка вчинення злочину є досить важливим елементом криміналістичної характеристики будь-якого злочину. Не є виключенням і хуліганство, вчинене групою осіб. Її значимість полягає в ряді факторів, бо вона може мати взаємообумовлені зв'язки з іншими елементами криміналістичної характеристики.

Науковці-криміналісти, як відмічає О. О. Андреев, під обстановкою вчинення злочину розуміють систему взаємозалежних і взаємодіючих об'єктів, процесів і явищ, які характеризують умови місця і часу, речові, метеорологічні, фізико-хімічні та інші фактори, особливості поведінки учасників події та інші обставини об'єктивної дійсності, що впливають на спосіб і механізм вчинення злочинного діяння [1, с. 43].

Серед її елементів М. Х. Валеєва виділяв такі: місце, час, об'єкт, предмет вчинення посягання, склад співучасників та характер їх взаємовідносин з потерпілим і іншими особами, а також матеріальні елементи оточуючого середовища [2, с. 12].

Інакше кажучи обстановка місця вчинення злочину – це широке поняття, що включає ряд елементів, які характеризують середовище, в якому вчинюється суспільно-небезпечне діяння. Поміж них обов'язково необхідно виділяти час, місце і умови вчинення злочину, що мають значення для його повного дослідження. На нашу думку, їх послідовний розгляд в розрізі вивчення хуліганства, вчиненого групою осіб, допоможе в комплексній побудові його криміналістичної характеристики.

Серед зазначених елементів спершу розглянемо місце вчинення злочину. Місце вчинення злочину слід досліджувати з різних боків. Зокрема, з однієї сторони, як географічне поширення досліджуваного кримінально караного посягання, з іншої – конкретне місце його вчинення. Географія злочинної діяльності характеризується тим, що групи хуліганів, як правило, вчиняють досліджувані кримінально карані діяння в районі свого проживання та відпочинку. Безпосереднє місце вчинення хуліганства групою осіб, в свою чергу, є частиною події. Воно поєднує вагомий обсяг інформації щодо різних елементів криміналістичної характеристики (способу вчинення злочину, слідової картини, особи злочинця). Дослідження місця вчинення злочину надає змогу працівникам правоохоронних органів висунути версії стосовно осіб, які могли чути або спостерігати подію, а також можуть повідомити певні відомості.

Місця вчинення хуліганства групою осіб характеризуються здебільшого такими ознаками:

- охоплює межі певного громадського місця, тобто середовища перебування потерпілого;
- розташоване поблизу транспортних розв'язок (вулиці, проїзна територія, зупинки різного транспорту);
- місця проведення вільного часу громадян.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень за досліджуваною категорією правопорушень дозволив встановити, що хуліганства групою осіб вчиняються:

- місця загального користування – (19 %);
- розважальні заклади – (27 %)
- спортивно-масові заклади – (18 %)
- місця проживання населення – (11%);
- громадський транспорт – (4 %);
- місця культурного відпочинку – (20 %);
- інші місця – (1%)

Залежно від сезонної складової вчинення групових хуліганських дій характеризується наступними даними: 24 % злочинів вчиняється навесні, 37 % – влітку, 11 % – взимку і 28 % – восени. Зазначені відомості свідчать про існування сезонних коливань цього суспільно-небезпечного діяння.

Дослідження кримінальних проваджень за досліджуваною категорією кримінальних правопорушень дало змогу зробити висновок, що показник його вчинення відповідно до часу доби різномірний. Так, вранці вчинюються 3 % хуліганств групою осіб; вдень – 25 %; ввечері – 60 %, вночі – 12 %.

Підсумовуючи, варто зауважити, що відомості про обстановку вчинення групового хуліганства складаються з ряду взаємопов'язаних елементів. Зокрема, місця, часу, тривалості та безпосередньої обстановки (умов) суспільно-небезпечного діяння. В багатьох випадках практичні працівники правоохоронних органів не достатньо повно їх аналізують.

Список використаних джерел:

1. Андреев О. О. Розслідування вбивств, вчинених неповнолітніми : дисс. ... канд. юрид. наук. / Олексій Олександрович Андреев. – Харків. – 2007. – 239 с.
2. Валеев М. Х. Криминалистическая характеристика и особенности первоначального этапа расследования вымогательств : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. / М. Х. Валеев. – Уфа, 1997. – 21 с.

Козак Дмитро Вікторович
фахівець I категорії
факультету підготовки фахівців для
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ РАНІШЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

Розглядаючи одночасного допиту раніше допитаних осіб при розслідуванні хуліганства, слід зазначити, що це одна з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, за допомогою якої збирається інформація в кримінальних провадженнях. Адже на різних етапах розслідування окремі учасники розслідування можуть давати суперечливі показання. Це пояснюється як і швидким перебігом подій під час вчинення кримінального правопорушення, так і приховуванням своєї вини. А його проведення забезпечує ряд можливостей для ефективного проведення інших процесуальних дій, висунення версій тощо.

Відповідно до п. 9 ст. 224 КПК України, слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях [3]. Тобто зазначена слідча (розшукова) дія шляхом з'ясування і усунення суперечностей в показаннях допитуваних допомагає працівникам правоохоронних органів досягти справедливості в кримінальному провадженні. Вона є складною вербальною процесуальною дією, оскільки проводиться за участю двох або більше раніше допитаних осіб за наявності в їх раніше наданих показаннях суттєвих суперечностей щодо одних і тих же обставин справи.

Шляхом аналізу кримінальних проваджень за фактом вчинення хуліганства нами встановлено, що одночасний допит проводився в 63 % випадків, з них:

- 52 % – між потерпілим та підозрюваним;
- 21 % – між підозрюваним та свідком;
- 18 % – між підозрюваними;
- 7 % – між потерпілим та свідком;
- 2 % – між свідками;
- 1 % – між потерпілими.

Серед організаційно-підготовчих заходів одночасного допиту раніше допитаних осіб при розслідуванні правопорушень Ю. В. Гаврилін визначає наступні:

- вивчення раніше отриманих показань;
- з'ясування змісту протиріч;
- вивчення особи допитуваних; з'ясування обставин, що належить

встановити;

- визначення послідовності допиту;
- вибір місця та часу проведення;
- підбір та систематизація доказів;
- формулювання питань та визначення їх послідовності [1, с. 51].

Важливе значення на підготовчому етапі досліджуваної слідчої (розшукової) дії при розслідуванні хуліганства має визначення осіб, між якими буде проведено одночасний допит. В даному аспекті ми підтримуємо Ю. А. Чаплинську, яка зазначає, що «...не доцільно проводити слідчу дію: між особами, які дають завідомо неправдиві показання; між співучасниками кримінального правопорушення на первісному етапі розслідування; між підозрюваними, які частково визнають свою вину і схильні змінити показання або негативно вплинути на інших учасників; між особами, які намагаються погодити свою позиції по відношенню один до одного або передати друг другу певну інформацію; між особами, із яких той, хто дає правдиві показання, перебуває у матеріальній, родинній або іншій залежності від іншого учасника; коли один із учасників одночасного допиту двох раніше допитаних осіб відмовляється давати показання у присутності іншої особи» [5, с. 475].

Свідком при розслідуванні хуліганства, як відмічає М. М. Єфімов, може бути особа, котрій відомі значущі для кримінального провадження обставини, зокрема:

- особа, котрій стала відома інформація щодо підготовки та вчинення даного злочину;
- особи, які безпосередньо сприймали факт учинення злочину;
- працівники правоохоронних органів або інші особи, котрі затримали злочинця або вживали заходів щодо його встановлення та затримання [2, с. 144].

Звичайно, цей перелік свідків не є вичерпним, тому можливим є допит й інших осіб, які володіють інформацією про подію. З цього приводу слід зазначити, що розповсюдженим фактом, як доречно відмічає В.М. Плетенець, є випадки, коли слідчі, які здійснюють виїзд в складі СОГ на місце проведення огляду не надають належного значення всім свідкам, обмежуючись проведенням необхідних дій лише з частиною з них [4, с. 183].

Як підсумок зазначимо, що одночасний допит раніше допитаних осіб при розслідуванні хуліганства має важливе значення на подальшому етапі. Він у більшості випадків є досить інформаційно наповненою слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої визначаються напрямки подальшого розслідування кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Гаврилин Ю. В. Криминалистическая тактика и методика расследования

- отдельных видов преступлений в определениях и схемах : учеб. пособие / Ю. В. Гаврилин. – М. : Книжный мир, 2004. – 332 с.
2. Єфімов М. М. Методика розслідування хуліганства : монограф. / Микола Миколайович Єфімов. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 216 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
4. Плетенець В. М. Особливості встановлення свідків за злочинами, кваліфікованими у відповідності до ст. 259 КК України / В. М. Плетенець // Актуальні питання розслідування слідчими органів внутрішніх справ: проблеми теорії і практики : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 18-19 квітня 2013 р.) . – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 182-185.
5. Чаплинська Ю. А. Організаційне забезпечення одночасного допиту двох раніше допитаних осіб / Ю. А. Чаплинська // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр.справ. – 2013. – № 3. – С. 472-478.

Кудлай Роман Вікторович
лікар ортопед-травматолог
вищої категорії
Міжобласний центр хірургії
кисті
м. Дніпро

ПЕРЕЛОМИ БУША: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЖИВИХ ОСІБ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Як на початковому, так і на подальшому етапах розслідування кримінальних правопорушень можуть призначатися судові експертизи. Адже, відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України, експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [1].

Зазвичай, в кримінальних провадженнях виникає необхідність у проведенні різних видів експертиз. За даними нашого дослідження, судово-медична експертиза живих осіб призначалася у 18 % випадків. Оскільки, потерпілим завдавалися побої й тілесні ушкодження, в тому числі, 6 % – середньої тяжкості і 2 % – тяжкі тілесні ушкодження.

При розслідуванні кримінальних правопорушень судово-медична експертиза живих осіб може вирішувати широке коло питань, зокрема про:

визначення наявності, характеру та ступеня тяжкості тілесних ушкоджень; визначення ступеня втрати загальної та професійної працездатності; визначення стану здоров'я, симуляції, дисимуляції, агравації, штучних хвороб та само ушкодження; визначення віку; визначення алкогольного сп'яніння тощо [2, с. 420]. Дана експертиза має важливе доказове значення, оскільки її результати можуть викрити неправдиві показання підозрюваного.

Досить часто при вчиненні кримінально караного діяння особи отримують травми кисті. При їх судово-медичному дослідженні може виникати ряд проблем, деякі з яких ми спробуємо дослідити.

Травми сухожилків розгиначів пальців кисті в поєднанні з переломами основи дистальної фаланги (так звані, «переломи Буша») спостерігаються до 3% від усіх травм кисті (А. Волкова, 1991; Д. Магдієв, 2005). Помилки на етапах діагностики, вибору тактики та методу лікування даної травми часто приводять до негативних наслідків (С. С. Страфун та співавт., 2010, 2011; Л. Ю. Науменко та співавт., 2011).

В той же час, на дошпитальних етапах надання медичної допомоги пацієнтам з переломами Буша лікарі в багатьох випадках допускають окремі помилки. Вони, в свою чергу, іноді призводять до неправильної кваліфікації вчиненого кримінального правопорушення та, звичайно, тривалого розладу здоров'я, дисфункції відповідних пальців, а також інших негативних наслідків.

В Міжобласному центрі хірургії кисті м. Дніпро з 2014 по 2016 рр. знаходився на лікуванні 31 пацієнт з переломами Буша віком від 17 до 68 років, переважно жіночої статі (22 випадки). При цьому, в 21 випадку спостерігалися несвіжі та в 10 – застарілі травми.

При аналізі медичної допомоги на дошпитальних етапах нами виявлено ряд вад, що привели до негативних наслідків:

- несвоєчасне звернення за медичною допомогою (10 пацієнтів);
- не діагностовано ушкодження сухожилка розгинача при наявності типової клініки (10 пацієнтів), включаючи і недостатнє обстеження (не проводилося рентгендослідження у 7 випадках);
- недостатня та неадекватна іммобілізація пальців кисті (11 пацієнта).

В зазначеному Центрі при переломах Буша використовувалися оперативні методи лікування, а саме:

- відкрита репозиція в поєднанні з остеосинтезом шпичками (20 випадків), мікрошурупами (4 випадки), дротяним серкляжем і трансартикулярною фіксацією дистальної фаланги (4 випадки);
- параоссальна фіксація відламків (1 випадок);
- видалення кісткового фрагменту (2 випадки).

Строки іммобілізації становили в середньому $7,5 \pm 0,5$ тижнів. Консервативні методи (іммобілізація з використанням лонгет) лікування

переломів Буша не використовувалися.

Оцінку результатів лікування проведено в 19 пацієнтів у строки від 8 до 12 неділь за системою Crawford. Відмінний результат отриманий у 10 (52,6%) пацієнтів, добрий – 6 (31,5%), задовільний – 3 (15,7%), незадовільний – 2 (10,5%) вторинне зміщення відламків основи дистальної фаланги.

Причинами помилок діагностики та лікування були:

- відношення пацієнта до травми та лікування як до «нескладної» та «не потребує особливої уваги події»;
- недостатньо кваліфіковане клінічне та інструментальне обстеження пацієнтів;
- ятрогенні пошкодження на етапі фізіофункціонального лікування (вторинне зміщення відламків у 2 пацієнтів).

Підводячи підсумок, зазначимо, що при розслідуванні кримінальних правопорушень часто проводиться судово-медична експертиза живих осіб. В результаті аналізу якості надання медичної допомоги пацієнтам з переломами Буша було виявлено:

- помилки пов'язані з відношенням як пацієнта так і лікаря до отриманої травми (некваліфікованому первинному обстеженню хворого, неадекватною оцінкою ефективності консервативного лікування даної патології кисті), що часто приводить до стійкої втрати функції травмованого пальця;
- необхідність впровадження дистанційної спеціалізованої консультативної допомоги лікарям на всіх етапах надання медичної допомоги пацієнтам з травмами кисті.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.
2. Судова медицина : підручник для ВНЗ / [О. І. Герасименко, А. Г. Антонов, К. О. Герасименко, Н. О. Комісарова, М. Л. Комісаров]; За заг. ред. О. І. Герасименка: Вид. третє, переробл. доповн. – К.: КНТ, 2016. – 630 с.

Новіков Микола Михайлович
доцент кафедри галузевого прав
а юридичного факультету
Херсонського державного університету,
м. Херсон

ДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ГРУПИ, ЩО СПЕЦІАЛІЗУЄТЬСЯ НА КРАДІЖКАХ

Кримінально-правова характеристика організованої злочинної групи (далі – ОЗГ), що спеціалізується на крадіжках, зазначена у розділі 6 Особливої частини КК України, де безпосередньо, у ч. 5 ст.185 КК вказано субкваліфікуюча ознака складу крадіжки у вигляді організованої групи (три і більше учасників), яка таємно посягає на власність шляхом викрадення чужого майна, що належить потерпілій, фізичній або юридичній особам, тобто це майно є об'єктом суспільно небезпечного посягання [1]. На субкваліфікованості такого складу аналізованого діяння наполягав законодавець, який зробив імплементацію змісту Конвенції ООН про сприяння міжнародному співробітництву проти транснаціональної організованої злочинності, яка прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 року, де у п. а) ч. 1 ст. 2 зазначено, що «організована злочинна група» розуміється, як структурно сформоване об'єднання в складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено, з метою здійснення одного або декількох тяжких кримінальних правопорушень, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, для того, щоб одержати, прямо або посередньо, силу, у просторово-часових межах, фінансову або іншу матеріальну вигоду [2]. Отже, склад ОЗГ за чисельністю виражений у кількості трьох і більше осіб. На наш погляд, цей міжнародний стандарт кримінально-правового регулювання, який знайшов відображення в українському законодавстві за ч.3 ст. 28 КК України.

Вважаємо, що складність суспільного життя, науково - технічний прогрес вимагає оцінювати ОЗГ за кількісними та якісними показниками сфер злочинного впливу. Наприклад, крадіжки, які вчинює кіберзлочинність, посягаючи на власність, з проникненням до банківській сфери і до банківських рахунків, з можливістю викрадення військових супутників, безпілотної техніки (танків, літаків, підводних човнів). Загальновідомо, що бюджетна злочинність є самою мало чисельною. У бюджетній, банківській, фіскальній та інших сферах зустрічаються крадіжки, де два співучасники вже є, на наш погляд, злочинною групою, яка малоуразлива для правоохоронної системи.

Узгодженість дій ОЗГ витікає зі ступеня підготовленості за злочинним фахом кожного зі співучасників, які згуртовані на спільне та

вмисне вчинення крадіжки. Це проявляється у зв'язності їх антисоціальними думками, гармонійною злочинною поведінкою у суспільно небезпечному діянні. Цікаво те, що в американських, італійських, французьких фільмах про мафію та ОЗГ, в середині організації обговорюється не тільки злочинна поведінка у крадіжці, але й відсотки доходу кожного з учасників. Наприклад, такими є фільми «Операція святий Януарій», «Арсен Люпен» тощо.

Вважаємо, що співучасть в ОЗГ вбирає усі законодавчо визначені її форми, які відображені у ст.ст. 26-28 КК України. Це суперечить змісту концепції акцесорної природи співучасті, де визнається центральна фігура виконавця, а інших співучасників – допоміжними. Таку акцесорність спостерігав колись М. І. Ковальов. Він вважав, що склад злочину виконується безпосереднім виконавцем, а іншими співучасниками «сам склад злочину не виконується», а в діях підбурювачів і пособників існує «загальний склад злочину», який і визначає їх відповідальність [3, с.166-169].

Відомо, що організована злочинність існувала в Російській імперії, пам'ятаємо історичний фільм «Баязет» про турецьку фортецю в російсько-турецьку війну (1828-1830р.р.), де на фоні героїзму солдат і офіцерів режисерами М.Стамбулою та А. Черних показане казнокрадство в царській російській армії [4].

І.В. Сервецький, В.І. Литвиненко, В.П. Шеломенцев підкреслюють, що історично існували організовані злочинні об'єднання, зокрема злочинні артілі – злодіїв, жебраків, розбійників, засуджених до позбавлення волі. І все це відбувалось на території Російської імперії, в тому числі, й на території тогочасної України, ще задовго до появи так званої італійської мафії «Коза Ностра» . Згадані науковці підкреслюють, що історично існували організовані злочинні об'єднання, зокрема злочинні артілі – злодіїв, жебраків, розбійників, засуджених до позбавлення волі. І все це відбувалось у Російської імперії, в тому числі й на території тогочасної України, ще задовго до появи так званої італійської мафії «Коза Ностра» [5].

Аналіз наукових джерел сприяв аргументації щодо понять видів співучасників та процесів співучасті в ОЗГ. Наприклад, в цій організації можуть бути: виконавці, співвиконавці, які в єдності утворюють внутрішньо корпоративне співвиконавство (спільну сумісну реалізацію об'єктивної сторони викрадення) у крадіжці. Для такої організації корисним є організатор, особа керівник такого угруповання, але угрупованню імпонує й колективне управління, тобто співорганізаторство, співуправління, яке безпосередньо або опосередковано, чи дистанційно, здійснює підкорення інших учасників потужному ієрархічному злочинному лідерству. Відомо, що в ОЗГ корисне місце займає підбурювач, а в деяких випадках колектив таких осіб, що формують злочинну думку про конкретну крадіжку. У такій групі підбурювачі здійснюють підбурювання

у вигляді розвідки щодо збору інформації про об'єкт крадіжки, ефективність охорони цього об'єкту (сигналізація, зв'язок, відеоспостереження), виявлення можливих інших форм його захищеності. В чому вони переконують власним аудіо, відео спостереженням, а також дослідженими підходами інших учасників ОЗГ.

На пособників покладається у переважній більшості охоронно - технічна та контр розвідувальна робота, наприклад, довести, донести, відключити, підключити, простежити за ходом крадіжки, просигналізувати про прибуття поліції, ДСО, потерпілих, очевидців та інших сторонніх людей, щоб не було ексцесу виконавця та не заважали ходу подій. Колективним пособництвом забезпечується: підхід до об'єкту крадіжки та відхід від цього об'єкту співвиконавців; введення в оману контр розвідувальними заходами та «легендуванням» поліцейських СОГ, потерпілих, очевидців, сусідів, двірників, працівників комунальних та аварійних служб тощо.

Втім, прогрес розвитку криміналістичного розуміння внутрішньої будови ОЗГ сприяє належній криміналістично-правовій характеристиці і кримінального законодавства щодо ОЗГ, які спеціалізувалася на крадіжках. Отже, в теорії кваліфікації крадіжки, де оптимізуються й предметно-об'єктні відносини від суспільно-небезпечного посягання, і кількісна та якісна характеристика суб'єктів вчинення крадіжки.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка.-К.: Декор, 2008.-1428 с.
2. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_789/page5
3. Ковалев М. И. Соучастие в преступлении: В 2-х ч. / Под ред. М. А. Ефимова. – Свердловск, 1962. – Ч. 2: Виды соучастников и формы участия в преступной деятельности. – 275 с.
4. «Баязет» телесеріал: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bigcinema.to/series/bayazet-serial.html>
5. Сервецький І.В., Литвиненко В.І., Шеломенцев В.П. Історичні передумови виникнення організованої злочинності в Україні // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2002. – № 3. – С. 236–242.

Павлова Наталія Валеріївна
старший викладач кафедри
кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
Трепелець Віктор Вікторович
слухач 5 курсу факультету
навчання цивільних осіб
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ІНТЕРНЕТ ЯК СПОСОБ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ

Незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин в Україні з кожним роком набуває значних масштабів. Гігантські прибутки від продажу наркотиків штовхають зацікавлених осіб на вдосконалення механізму своєї злочинної діяльності, винахід нових, витончених способів збуту заборонених засобів. Втім, якщо раніше здебільшого мав місце безпосередній контакт між постачальником та покупцем наркотичних засобів, то із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і соціальних мереж виникли нові способи організації злочинних проявів із застосуванням високих технологій.

Соціальні мережі, система безготівкової оплати та інші інновації в інформаційній мережі дозволили наркоринку перейти на новий рівень, з яким на сьогодні правоохоронній системі, з наявними у неї ресурсами, не вдається ефективно боротися. При сучасному розвитку комп'ютерних засобів і систем, стільникового зв'язку, мережі Інтернет та ін. розповсюдження наркотичних засобів значно полегшено. Необхідно вказати, що скоєння злочинів із застосуванням сучасних інформаційних засобів і технологій здійснюється організованими злочинними групами, що накладає свій відбиток на спосіб вчинення даного виду злочинів [1, с. 214].

Слід сказати, що збут наркотичних засобів системи безготівкового розрахунку ускладнює проведення оперативно-розшукових заходів, викриття осіб, які організують поширення наркотиків, і притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Вивчення інформації в мережі інтернет, спеціальної літератури та судово-слідчої практики свідчить про те, що процес придбання наркотиків здійснюється безконтактним способом із застосуванням системи «закладок» (тайник з певними орієнтирами або відміткою) і з використанням сучасних електронних систем зв'язку (стільникового

зв'язку, електронної пошти, соціальних інтернет-мереж, в тому числі за допомогою інтернет-магазинів з використанням віртуальних платіжних систем і т.п.), який являє собою відпрацьований алгоритм дій, при яких продавець і покупець навіть не зустрічаються. У злочинні структури, діяльність яких пов'язана із розповсюдженням наркотиків через мережу Інтернет, зазвичай входять «закладчики» («дропи»), «вербувальники», «міні-комірники», «комірники», «кур'єри», «оператори» («дроповоди»), «куратори», «фінансовий директор», «хакер», «старший». Спілкування між собою здійснюється за допомогою різних інтернет-додатків («Ватсап», «Вібер», «Джабер», «Скайп», «Бросікс», «Айсікью», «Телеграм», «Ковермі») [2, с. 19]. Особа, яка придбає наркотики за допомогою стільникового телефону або різних програм, призначених для онлайн-спілкування, електронної пошти, соціальних інтернет-мереж зв'язується з продавцем і звертається з проханням продати йому наркотичний засіб на умовах продавця. Продавець дає згоду, домовляється про переказ коштів через електронні платіжні системи. Після отримання підтвердження про переказ грошових коштів продавець повідомляє покупцеві про місце знаходження «закладки» [3, с. 95].

Особами, які здійснюють «закладки», як правило є випадкові люди, яким пропонують роботу через мережу Інтернет, і в їх обов'язки входить пристрій схронів з наркотичними засобами в районі їх проживання, після чого вони за допомогою коротких текстових повідомлень (або мережі Інтернет) відправляють «роботодавцю» схеми «закладок» і отримують плату через електронні гаманці.

Найбільш яскравим прикладом потужного інтернет-порталу, створеного для торгівлі наркотиками, є сайт SilkRoad, адміністратором якого був Росс Ульбріхт, який переховувався під псевдонімом «Жахливий Пірат Робертс». Даний сервіс працював за принципом eBay: користувач міг вибрати товар, оплатити за допомогою електронної платіжної системи Тор (криптовалюта сервісу - біткоіни), і отримати наркотики у вакуумній упаковці поштою. Через сайт SilkRoad, який заробляв на комісії між покупцями і продавцями наркотиків, були реалізовані сотні кілограмів заборонених до обігу речовин, порталом як майданчиком для збуту користувалися тисячі дилерів [4, с. 46].

Інтернет використовується наркоділками для легалізації грошових коштів, отриманих злочинним шляхом. Пособництво в цьому мимоволі надають різні електронні платіжні системи і компанії. Їх використання, на думку наркозлочинців, є безпечним способом отримання грошових коштів від реалізації наркотиків, так і способом їх відмивання шляхом багаторазового переказу з рахунку на рахунок або придбання і подальшої реалізації віртуальних грошей.

Отже, вирішення проблеми продажу наркотиків в мережі Інтернет бачиться не тільки в блокуванні доступу до сайтів, за допомогою яких

поширюються наркотики, але і в повному їх закритті; закріпленні кримінальної відповідальності для їх власників, а також адміністративної для інтернет-провайдерів, що забезпечили доступ до них.

Виявлення та викриття злочинних груп, які здійснюють збут наркотиків через Інтернет і електронні платежі, досить складна, вимагає детального і тривалого документування фактів злочинної діяльності, значної кількості залучених технічних засобів, організації тісної взаємодії з працівниками оперативно-пошукових і оперативно-технічних підрозділів.

Важлива роль у виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів, пов'язаних із розповсюдженням наркотиків через мережу Інтернет, відводиться сучасній приватній криміналістичній методиці розслідування наркозлочинів, знанням і творчому застосуванню цієї методики практичними працівниками правоохоронних органів. Через зміну технології розповсюдження наркотичних засобів необхідно змінювати і технології такого оперативно-розшукового заходу, як перевірна закупівля, а точніше необхідно проведення комплексу оперативно-розшукових заходів, тобто сукупності декількох заходів, так як проведення перевіркової закупівлі не вирішить проблему реалізації наркотиків через мережу Інтернет. У комплекс заходів входять такі, як спостереження, перевірна закупівля, прослуховування телефонних переговорів, зняття інформації з технічних каналів зв'язку, а також оперативне проникнення. При реалізації оперативної інформації необхідно проведення комплексу процесуальних, слідчих дій - затримань, допитів, обшуків тощо.

Таким чином, в умовах постійного розвитку технічних засобів і появи нових технологій зберігання, відтворення і передачі інформації не можна сформулювати повні рекомендації, що враховують всі особливості різноманітних слідчих ситуацій, що виникають при розслідуванні злочинів. З цієї причини вкрай важливо підвищувати технічну підготовленість працівників слідчих підрозділів до грамотного виконання зазначених дій.

Для розвитку системи протидії незаконному обігу наркотиків через мережу інтернет, на наше переконання, можна застосувати такі заходи:

- удосконалити існуюче програмне забезпечення для виявлення і блокування сайтів, що рекламують наркотики та залучати фахівців в області інформаційних технологій;
- конфіскувати обладнання, за допомогою якого відбувається підтримка працездатності Інтернет-ресурсів, причетних до розповсюдження наркотиків;
- посилити контроль над відкриттям рахунків у банківських установах і відкриттям електронних гаманців фізичних осіб;
- ввести кримінальну відповідальність за створення сайтів для реклами та збуту наркотичних засобів, за надання технічної допомоги Інтернет-ресурсів, за допомогою яких відбувається рекламування та збут наркотичних засобів;

- відстежувати і проводити моніторинг частих переказів грошових коштів на банківські рахунки, банківські картки та інтернет-гаманці;
- посилити взаємодію із співробітниками банків, наприклад, спростити процедуру перегляду відеозапису з камер спостереження в банках, банкоматах, отримання відповідей на запити правоохоронних органів про рахунки та їх власників, своєчасного інформування правоохоронних органів про підозрілі рахунки шляхом зміни і доповнення відповідних норм законодавства, так як в даний час для отримання інформації з банківських рахунків потрібно рішення суду.

Отже, криміналістична характеристика злочинів пов'язаних з розповсюдженням наркотиків за допомогою мережи Інтернет, як елемент методики розслідування даних злочинів, сприяє їх ефективному розкриттю і розслідуванню, дозволяє раціонально організувати досудове розслідування, досягти цілей кримінального судочинства у максимально короткі терміни. На даному етапі свого існування і розвитку правозастосовна практика гостро потребує вдосконалення оперативно-розшукових та криміналістичних прийомів і способів виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів через мережу Інтернет.

Список використаних джерел:

1. Демин К. Е. О понятии и криминалистической характеристике преступлений, совершенных организованными преступными группами с применением современных информационных средств и технологий / К. Е. Демин // Библиотека криминалиста. - 2014. - № 5. - С. 212-219.
2. Дикарев В.Г., Гаврюшкин Ю.Б. Особенности противодействия бесконтактному способу сбыта наркотиков с использованием сети интернет / В.Г. Дикарев, Ю.Б. Гаврюшкин // Вестник Всероссийского института повышения квалификации сотрудников Министерства внутренних дел Российской Федерации. - 2016. - № 2 (38). - С. 19-25.
3. Клевцов В.В. Особенности криминалистической характеристики преступлений, связанных с распространением «дизайнерских» наркотиков с использованием сети интернет // Уголовно-процессуальные и криминалистические проблемы борьбы с преступностью. Всероссийская научно-практическая конференция. Орловский юридический институт МВД России имени В.В. Лукьянова; Редколлегия: А.В. Булыжкин и др.. 2015. С. 195-199.
4. Новопавловская С.Л. Использование сети Интернет для нелегального оборота наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов / С.Л. Новопавловская // Актуальные проблемы экономики и права. – 2015. - №1 (33). – С. 46-50.

Плетенець Віктор Миколайович
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
кандидт юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЗА ФАКТАМИ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Запорукою успішного розвитку України на шляху Європейського рівня розвитку є боротьба з корупцією, яка може бути загрозою розвитку нашої держави. У той же час за останні роки корупція та хабарництво, як один з найбільш розповсюджених її елементів набули виключну суспільну небезпеку. Все це призвело до зміни форм та способів хабарництва, що вимагає від правоохоронців застосування дієвих заходів протидії розглядуваним злочинам. В ході розслідування слідчий проводить слідчі (розшукові) дії, серед яких особливого значення в одержанні доказово інформації за фактом одержання хабара, набуває обшук.

Успішне проведення обшуку неможливе без підготовки, в ході якої слідчому доцільно проаналізувати вже зібрані докази. У той же час можемо зазначити, що проводячи розглядувану процесуальну дію на початковому етапі розслідування хабарництва, в умовах інформаційної невизначеності, слідчий обмежений часовими рамками. З одного боку слідчий має розуміти, що чим більше часу проходить з моменту вчинення дій до проведення обшуку тим менше вірогідності знайти докази відповідного факту. З іншого боку проведення обшуку без належної підготовки вкрай важко досягти мети слідчої дії.

Під час підготовки слідчому необхідно визначитись з предметом пошуку та його ознаками, передбачити місця його зберігання та маскування[1, с. 351], отримати ухвалу слідчого судді (стаття 234 КПК України). Визначаючи місце проведення обшуку з'ясовуються відповідні обставини. У першу чергу слідчий має з'ясувати, що являє собою приміщення, в якому відбуватиметься обшук, з урахуванням чого визначатиметься кількість співробітників та інших учасників проведення обшуку. Не меншої уваги за фактами хабарництва заслугоує спосіб проникнення до відповідного приміщення. Це обумовлено тим, що учасників обшуку часто не впускають, що потребує залучення відповідних спеціалістів, наприклад Міністерства з надзвичайних ситуацій, з приладами примусового відкривання приміщень.

У разі обшуку у значній за обсягом будівлі, наприклад багатопверховому маєтку, або у різних співучасників злочину потрібно визначитись чи одночасно чи послідовно проводитимуться обшуки. У разі одночасного проведення обшуків в різних місцях завчасно готуються

відповідні засоби пошуку, формуються групи та підбираються відповідні учасники. До складу слідчо-оперативної групи доцільно включати тих спеціалістів, знання яких в ході обшуку можуть бути в нагоді. До складу відповідної групи мають входити особи, які будуть слідкувати за реакціями обшукуваних осіб, що сприятиме пошуку відповідних предметів.

Передбачення слідчим можливого опору проведенню обшуків або загрози членів слідчо-оперативної групи визначатиме необхідність залучення співробітників спеціальних підрозділів, наприклад «КОРД».

Проведення обшуку має бути підпорядковано логіці, концентрації уваги на задачах обшуку, послідовному обстеженню відповідних приміщень, дотримання норм закону тощо. Психологія пошуку включає у себе вміння моделювати дії злочинця, а також формувати в обшукуваного твердої установки, що цілеспрямована, планомірна, методична діяльність слідчого увінчається успіхом, тобто вся об'єкти, що мають значення для провадження, будуть знайдені [2, с. 589].

Слідчий може заборонити спілкуватись особам, залишати до проведення обшуку приміщення.

Об'єктами пошуку за розглядуваними фактами є:

- предмети хабара, його упаковка або її фрагменти, документи до них;
- чернетки, листи переписки, записні книжки у тому числі електронні;
- документи, пов'язані зі службовою діяльністю суб'єкта;
- посвідчення особистості та інші документи, що характеризують особу;
- цінності здобуті злочинним шляхом;
- документи, що характеризують наявні у особи статки (рахунки у банках, права власності на нерухомість, паспорти на транспортні засоби, дорожню побуту техніку, коштовності, вироби мистецтва та ін);
- інші об'єкти, що мають значення для провадження.

Під час проведення обшуку у приміщенні корумпованої особи чи хабарника варто звертати увагу на можливу невідповідність предметів обстановки з офіційними доходами зазначених осіб. Важливим аспектом проведення розслідуваної слідчої дії є застосування заходів, котрі унеможливають злочинців викинути відшукуванні предмети, застосувати холодну чи вогнепальну зброю порти членів слідчо-оперативної групи або себе. Обшуки також проводяться за місцями мешкання та роботи інших співучасників злочину. Так, під час проведення обшуків за місцем роботи можуть бути виявлені документи, що є джерелами відомостей про діяльність корумпованої особи, що не має залишатись поза увагою правоохоронців. У випадку виявлення предмета хабара, фіксують місце його розташування у приміщенні по відношенню до хабарника [3, с. 57].

За рядом випадків може виникати потреба у проведенні обшуків на місцевості що пов'язано з місцями зберігання хабарів. Так, яскравим прикладом є провадження за фактом отримання неправомірної вигоди

суддею Дніпровського районного суду м. Києва М. Чаусом, котрий переховував хабар в скляній банці, заритій на городі [4].

Варто відмітити, що у результаті проведення обшуку відшукуються предмети пов'язані з фактом хабарництва. Виявити ці предмети не можливо іншим чином аніж проведенням обшуків. Зазначене дозволяє дійти висновків про важливість розглядуваної слідчої дії у виявленні, фіксації фактів корупції та такого її прояву як хабарництво. У свою чергу якісне розслідування є запорукою у встановленні істини за кожним фактом, що сприятиме дотриманню гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян.

Список використаних джерел:

1. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. / Салтевський М. В. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
2. Криміналістика : учеб. для вузов / Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. ; под ред. Заслуженного деятеля науки РФ, проф. Р.С. Белкина. – М. : Изд-во Норма (Издательская группа Норма – Инфра М), 2000. – 990 с.
3. Шепітько В.Ю., Журавель В.А. Розслідування злочинів корупційної спрямованості : Науково-практичний посібник / В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель. – Х. : «Харків юридичний», 2013. – 220 с.
4. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/crime/04769-sotsseti-o-poimke-sudi-chausa.htm>

Риб'янець Сергій Анатолійович,
кандидат юридичних наук
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ

Допит є досить важливою і найбільш розповсюдженою слідчою (розшуковою) дією. На підставі анкетування співробітників слідчих підрозділів Національної поліції України можна дійти висновку, що більшість з них (94 %) визначають, що за допомогою допиту збирається вичерпна інформація про злочин і злочинну діяльність певних конкретних осіб. Це, на думку багатьох вчених-криміналістів, обумовлюється високими інформативними можливостями допиту та надійністю, простотою та швидкістю отримання результату.

Організаційні основи проведення допиту достатньо широко висвітлені вченими-криміналістами та процесуалістами у криміналістичній

літературі. Зокрема, вагомий внесок у розробку наукових основ проведення допиту зробили відомі вчені, зокрема, Р.С. Белкін, М.В. Бахарев, О.М. Васильєв, В.К. Весельський, Ф.В. Глазирін, А.В. Дулов, Л.М. Карнеєва, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, Б.Є. Лук'янчиков, М.І. Порубов, О.В. Соловійов, М.В. Салтевський, С.М. Стахівський, О.Р. Ратінов, В.Г. Уваров, В.М. Тертишник, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько та інші.

Своєчасна, ретельна і всебічна підготовка до допиту підозрюваних є необхідною умовою отримання найбільш повних та об'єктивних показань у кримінальному провадженні. Це, на нашу думку, сприяє досягненню отриманні від підозрюваних повних і об'єктивних показань, що викривають їх у злочинній діяльності.

Відсутність планування або неналежна підготовка до допиту підозрюваних може призвести до поверховості і безрезультатності його проведення.

У криміналістичній літературі вчені по-різному підходять до організаційно-підготовчих заходів з проведення допиту підозрюваних. Так, на думку С.С. Чернявського, підготовка до допиту підозрюваних повинна складатися із таких організаційних заходів:

- вивчення матеріалів кримінального провадження;
- вивчення особи допитуваного;
- складання плану допиту [1, с. 532].

На думку М.І. Скригонюка, підготовка до допиту підозрюваних повинна включати у себе такі підготовчі заходи:

- визначення місця і часу проведення допиту;
- діагностика проблем (перешкод), які можуть виникнути під час допиту підозрюваного;
- визначення кола учасників допиту;
- створення необхідної обстановки для якісного проведення допиту [2, с. 160].

А.В. Хірсін виділяє такі організаційно-підготовчі заходи до проведення допиту підозрюваних:

- ретельна підготовка до проведення слідчої (розшукової) дії;
- запобігання (недопущення) інформаційним контактам між затриманими особами;
- проведення невідкладних допитів на місці затримання злочинців;
- виявлення спроб протидіяти досудовому розслідуванню та негайна їхня нейтралізація;
- проведення попередньої розвідувальної бесіди перед допитом підозрюваних;
- диференціація допитуваних залежно від наявної у слідчого доказової бази на кожного з учасників злочинної групи;

- використання конфліктів між учасниками організованої злочинної групи [3, с. 11].

На думку Р.С. Белкіна, В.П. Лаврова і І.М. Лузгіна, підготовка до проведення допиту повинна вмішувати такі організаційні заходи:

- збирання вихідних даних, що відносяться до предмету допиту;
- визначення кола осіб, які підлягають допиту;
- вивчення особи допитуваного;
- встановлення способу виклику на допит і черговості його проведення (якщо допиту підлягають декілька підозрюваних осіб);
- підготовка місця допиту;
- запрошення до участі у слідчій дії третіх осіб;
- визначення технічного забезпечення допиту підозрюваного;
- складання плану слідчої (розшукової) дії [4, с. 99].

На підставі узагальнення наукових поглядів вчених, матеріалів кримінальних проваджень та даних опитування співробітників оперативних і слідчих підрозділів поліції можна зробити висновок, що до основних організаційно-підготовчих заходів до проведення допиту можна віднести такі:

- повне та всебічне вивчення матеріалів кримінального провадження;
- визначення предмету допиту;
- окреслення сформованої слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування;
- визначення кола осіб, які підлягають допиту;
- визначення послідовності проведення допитів;
- вивчення особи злочинця;
- збирання оперативної інформації про допитувану особу та вчинених нею злочинів;
- визначення часу проведення допиту;
- визначення способу виклику на допит підозрюваного;
- визначення місця проведення допиту підозрюваного;
- підбір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному під час допиту (визначення порядку або послідовності їхнього пред'явлення);
- визначення науково-технічних засобів фіксації допиту підозрюваного та їхня підготовка;
- визначення учасників проведення допиту;
- забезпечення сприятливих умов проведення допиту підозрюваного, що дозволить отримати від нього повні та об'єктивні показання;
- ознайомлення зі спеціальною літературою або використання допомоги осіб, що володіють спеціальними знаннями (за необхідності);
- використання оперативно-розшукової інформації;

- визначення низки тактичних прийомів та комбінацій, що будуть застосовуватися під час проведення допиту підозрюваних;
- складання плану проведення допиту (планування допиту).

На нашу думку, перелічені організаційно-підготовчі заходи є найбільш оптимальними для якісного проведення слідчої (розшукової) дії та отримання від допитуваних повних і об'єктивних показань, що мають значення для кримінального провадження.

Узагальнення слідчої практики свідчить, що безплановість проведення допиту підозрюваних тягне за собою неповноту та безсистемність постановки запитань, використання тактичних прийомів (комбінацій), що в цілому негативно може відбитись на результатах допиту та досудового розслідування в цілому.

Підсумовуючи, можна погодитися з думкою К.О. Чаплинського, що показання підозрюваних є найбільш змістовним джерелом інформації. Вони особисто зацікавлені у результатах кримінального провадження. До початку вчинення злочинів дана категорія осіб домовляється не видавати один одного у випадку затримання, а тому заздалегідь підготовлена до методичного заперечення вини. В деяких випадках з перших допитів злочинці погоджуються на діалог зі слідчими, намагаючись таким завуальованим способом отримати інформацію про зміст показань допитаних раніше свідків, потерпілих або співучасників та заходи, що приймаються слідчим. Загальна поведінка цієї категорії осіб спрямована на зменшення своєї ролі у вчинених злочинах, приховання минулої злочинної діяльності. Вони впливають на стійкі позиції потерпілих та свідків, зволікають терміни досудового слідства, створюють перешкоди розслідуванню, тому допит вказаних осіб та проведення між ними «очних ставок» є найвідповідальнішою слідчою (розшуковою) дією. Звідси проведення допитів з такою категорією осіб багато у чому залежить від правильного та ефективного володіння й оперування слідчими тактичними прийомами (комбінаціями) і застосування їх у правоохоронній практиці [5; 6].

Список використаних джерел:

1. Чернявський С.С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування [Текст] : [монографія] / Чернявський С.С. – К.: «Хай-Тек Прес», 2010. – 624 с.
2. Скригонюк М.І. Криміналістика: Підручник / М.І. Скригонюк. – К.: Атіка, 2005. – 496 с.
3. Хірсін А.В. Криміналістичне забезпечення розслідування корисливо-насильницької організованої злочинної діяльності: Автореф. дисертації на здобуття науковою ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза / Хірсін Андрій Васильович. – Академія адвокатури України, К., 2006. – 18 с.

4. Криміналістика. Том 2 / Под ред. профессорів Р.С. Белкіна, В.П. Лаврова, И.М. Лузгіна. – Высшая юридическая заочная школа МВД СССР. – М., 1988. – 454 с.
5. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія / Чаплинський К. О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 304 с.
6. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.

Сіротченков Дмитро Юрійович
викладач кафедри тактико-
спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПО ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ПОВОДЖЕННЯМ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЄПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Допит є важливою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування кримінальних правопорушень. В свою чергу, вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним поведженням зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами зумовлює наявність значної кількості інформації у свідків та потерпілих від цих суспільно-небезпечних діянь. Завдяки дослідженню цієї інформації можна будувати версії стосовно механізму вчинення кримінально караного діяння, його учасників, визначити можливість проведення інших процесуальних дій. Тому на початковому етапі розслідування ключовою слідчою (розшуковою) дією, на нашу думку, необхідно вважати допит.

В науковій літературі поняття допиту як слідчої (розшукової) дії формулюється по-різному. Ми погоджуємося з Р. С. Белкіним, який формулював допит як процесуальну дію, що полягає в отриманні показань (інформації) про подію, яка стала предметом кримінального судочинства, осіб, які проходять у справі, причини й умови, що сприяли вчиненню й приховуванню злочину [1, с. 63].

Проведеним анкетуванням працівників підрозділів поліції встановлено, що допитам потерпілих від злочинів по досліджуваній категорії кримінальних проваджень, визначено як джерело, з якого найчастіше отримується інформація для висування версій щодо особистості злочинців та проведення слідчих (розшукових) дій у 39 %

випадків, допит свідків – 43 %, допит підозрюваних – 56 %. Також допит визначався найбільш ефективною слідчою (розшуковою) дією під час розслідування 69 % респондентів.

Допит підозрюваного є однією із найскладніших СРД. Це пояснюється тим, що слідчий володіє значно меншим обсягом інформації, аніж підозрюваний; більше того – така інформація має фрагментарний характер. Тому для повного, всебічного та ефективного допиту необхідно застосування тактичних прийомів. До основних тактичних прийомів допиту М. П. Яблоков відносив наступні:

- демонстрація перед допитуваним можливого механізму вчинення злочину;
- демонстрація доказів із роз'ясненням їх значення;
- створення уявлення про перебільшену поінформованість слідчого;
- приховування поінформованості слідчого від допитуваних;
- використання елементу раптовості [4, с. 153-156].

На основі аналізу анкетування співробітників слідчих підрозділів поліції нами визначено основні тактичні прийоми допиту при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами:

- встановлення психологічного контакту із допитуваним (100 %);
- викладання показань у формі вільної розповіді (74 %);
- постановку запитань (76 %);
- застосування науково-технічних засобів (34 %);
- пред'явлення доказів (31 %);
- створення уявлення про інформованість слідчого (25 %).

Розглянемо деякі з них. У цілому, підготовка до проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії та сам допит пов'язаний з деякими труднощами. В зв'язку з цим їм може бути важко поспіть надати обставини злочинних дій. В певних випадках свідчення можуть відрізнятися протиріччям та нелогічністю. Тому під час допиту бажано встановити з особою психологічний контакт. Основою встановлення психологічного контакту, як відмічає О. П. Ващук, є вміле, своєчасне і цілеспрямоване використання слідчим наявних в його розпорядженні відомостей про учасників слідчої (розшукової) дії, використання тактичних і технічних можливостей, емоційний вплив на особу спеціально підібраними вербальними і невербальними засобами [2, с. 296].

Потім допитуваним пропонують розповісти про все, що їм відомо по справі. Особа у вигляді вільної розповіді розповідає все, що йому відомо. Після цього починається постановка запитань. Адже після вільної розповіді є просто необхідною.

Так, 25.01.2014 року в ході обшуку домоволодіння та господарчих будівель, які фактично належать та знаходяться у користуванні гр. М., в приміщенні майстерні було виявлено та вилучено 3 обрїза з гвинтівок, 3

ствола та 129 патронів. Показаннями свідка гр. З. було встановлено ряд обставин. Але лише питання, де гр. М. міг взяти зброю, гр. З. відповів, що чув від товаришів, що в с. Борки живе гр. М., який займається розкопками та захоплюється військовою тематикою [3]. В зв'язку з цим, постановка запитань свідку після вільної розповіді однозначно є потрібною.

Підводячи підсумки, зазначимо, що допит є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами. Під час нього застосовується ряд тактичних прийомів: встановлення психологічного контакту із допитуваним; викладання показань у формі вільної розповіді; постановку запитань; пред'явлення доказів.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М. : БЕК, 1997. – 342 с.
2. Ващук О. П. Прийоми верифікації даних при проведенні слідчих (розшукових) дій / О. П. Ващук // Право і суспільство. – 2013. – №6. – С. 295-297.
3. Справа № 621/347/14-к, Архів Зміївського районного суду Харківської області, 2014 р.
4. Яблоков Н. П. Криминалистика в вопросах и ответах : учебное пособие / Н. П. Яблоков. – М.: Юристъ, 2000. – 224 с.

Христов Олександр Леонідович
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
Фат Даріна Вадимівна
курсант 3 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ УБИВСТВА НА ЗАМОВЛЕННЯ, ВЧИНЕНОГО З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Розкриття й розслідування злочинів, що вчинені з застосуванням вогнепальної зброї знаходяться в залежності від тактично правильно проведеного огляду місця події. У кримінальних провадженнях даної категорії специфічними об'єктами огляду є не тільки знаряддя вчинення

злочину, але й сліди використання вогнепальної зброї (стріляні кулі, гільзи, пробоїни й пошкодження у різних перешкодах тощо) [1].

Вагомим потенційним джерелом інформації про вбивство є місце події. Воно містить більш-менш повне відображення злочину (сліди злочинця, потерпілого, речові докази), аналіз якого дає змогу моделювати механізм злочину та обставини його вчинення. На жаль, під час розслідування вбивств слідчі не завжди повно використовують можливості залучення експерта [2, с. 79].

На місці вбивства, скоєного на замовлення, можуть залишитися певні сліди перебування й дій людини, характерні насамперед для вбивства із застосуванням вогнепальної зброї. Але враховуючи те, що кілер вживає спеціальних заходів для спотворення слідової картини своїх дій, у кожному конкретному випадку вбивства, слідів переважно небагато, тому потрібно вживати ретельних заходів пошуку для їх виявлення й використовувати всі криміналістичні можливості з метою їх встановлення й використання під час розслідування.

Ефективність проведення огляду місця події у справах про вбивство на замовлення прямо залежить від складу слідчо-оперативної групи. У справах такої категорії до складу слідчо-оперативної групи повинні входити: слідчий, оперативний працівник, спеціаліст-криміналіст, судово-медичний експерт або лікар. Присутність судово-медичного експерта або лікаря під час огляду трупа, обов'язкова. Це передбачено ст. 238 КПК України, у якій зазначено, що огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта [3].

Після того, як слідчо-оперативна група прибула на місце події, слідчий, як старший групи повинен оцінити ситуацію, визначити межі огляду та забезпечити подальшу охорону місця події, щоб не втратити вагомні докази й не допустити входу на місце події сторонніх осіб, які своїми діями чи рухами можуть внести зміни в обстановку місця події. Проте ефективність огляду місця події, залежить не тільки від швидкості прибуття працівників поліції на місце події і від вчасної охорони місця події та визначення її меж. Межі огляду визначаються залежно від місця, де було виявлений труп вбитої особи. Крім цього, необхідно враховувати й сліди, які можуть вказати на напрямок, звідки було принесено труп, і напрямок відходу з місця події. Так, А. М. Кустов і С. С. Саміщенко зазначають, що вибір методики огляду місця події здійснюється в ході загального ознайомлення з місцем події. На цьому етапі слідчий визначає умовні границі місця події та вузлових об'єктів, одним з яких є труп [4, с. 309].

Слідами з цієї категорії справ є: зброя та сліди її застосування, предмети одягу й маскування, сліди взуття і транспорту на ґрунті; сліди в покинутому транспортному засобі. Зустрічаються й інші види слідів, проте

вилучаються рідше, тому особливу увагу слід приділяти пошуку мікрослідів, запаху людини, різноманітних виділень її організму (слина на недопалках, пото-жирова речовина, волосся тощо).

Місце вбивства, скоєного на замовлення, зазвичай включає кілька функціональних складових – ділянок, зон, для кожної з яких характерні свої види слідів перебування і здійснених дій:

1) місце прояву результатів замаху;

2) місце, звідки стріляли чи керували вибуховим пристроєм (іноді воно може збігатися з місцем замаху). Вибір цього місця визначається зручністю для ведення стрілянини та його захищеністю від сторонніх поглядів. На ньому можна знайти зброю, гільзи, прилади дистанційного вибуху, сліди перебування кілера. Зброю повинні досліджувати з метою виявлення на ній слідів запаху особи, яка її застосувала, слідів її рук, мікрослідів від одягу й упаковки, в якій вона зберігалася до застосування, слідів пострілу, а також даних, що індивідуалізують зброю – вид, модель, місце виробництва, маркування, зміни.

3) місце засідки. Це місце, через те що злочинець тут перебував неодноразово (вивчаючи обстановку, готуючись до вбивства) й протягом тривалого часу, зазвичай містить значну інформацію про злочинця. Якщо кілер діє під прикриттям або в парі, може бути кілька місць засідки, при цьому вони можуть розташовуватися на значній відстані одне від одного. Тому обстеження ділянки, яка безпосередньо прилягає до місця замаху, має бути повним.

4) шлях відходу з місця події. Характер слідової картини на цьому етапі визначається тим, де розташоване місце замаху, що собою становить навколишня місцевість, чи використовує кілер транспорт і який саме. Відповідно до цього, на шляху відходу потрібно шукати сліди взуття і транспорту, покинуті або загублені злочинцем об'єкти (зброя, предмети одягу, маскування тощо), мікрОВОлокна та частини одягу в місцях, де злочинець долав перешкоди тощо;

5) місце, де злочинець залишив транспортний засіб, який використовував. Це може бути спеціально придбаний чи викрадений транспортний засіб. У всіх випадках потрібно виявити ознаки, які його індивідуалізують (номери, як давно та яким способом їх знищено або перероблено, конструктивні доробки тощо).

У тих випадках, коли замах вчинено поруч з помешканням або місцем роботи потерпілого, потрібно провести огляд квартири чи робочого кабінету, офісу тощо. Основну увагу при цьому слід приділити документам і записам, які можуть вказати на причини того, що сталося, й зацікавлених у цьому осіб, касетам автовідповідачів телефонів, іншим засобам прийому й передачі інформації, а також пошуку зброї, наркотичних речовин та інших об'єктів, які характеризують особистість потерпілого та його зв'язки. Під час огляду таких приміщень потрібно

перевірити, чи не встановлені в них пристрої для підслуховування, апаратура для зчитування відеоінформації тощо.

Огляд і дослідження таких засобів можуть сприяти виходу на замовника вбивства через фірми з постачання й установки цієї апаратури.

Під час проведення огляду місця вбивства та фіксації виявлених слідів особливе значення має точність характеристик виявлених об'єктів, їх відмінностей і розташування. Особливо це стосується фіксації слідів застосування вогнепальної зброї, встановлення видів зброї, яку застосовували, чи з якої вели у відповідь вогонь потерпілий чи його охорона, хто і звідки стріляв тощо [5].

Отже, знання слідчим таких особливостей дає йому можливість вже під час огляду місця події правильно визначитися з межами і об'єктами огляду та обстановкою на місцевості, що матиме значення для проведення наступних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Комаринец Б. М. Судебно-баллистическая экспертиза / Б. М. Комаринец. – Вып. 1. – М., 1974. – 166 с.
2. Алексейчук В. І. Використання спеціальних знань під час огляду місця події при розслідуванні вбивств / В. І. Алексейчук // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. - 2010. - Вип. 10. - С. 79-86. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trsek_2010_10_15.
- 3 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI в редакції від 11.06.2016 / Офіційний Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до код. : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Кустов А. М. Судебная медицина в расследовании преступлений : [курс лекций] / А. М. Кустов, С. С. Самищенко. – М. : Моск. психолого-социальный ин-т, 2002. – 448 с.
5. Особливості розслідування вбивств : Фондова лекція з навчальної дисципліни «розслідування окремих видів злочинів» : [укладач В. В. Пясковський]. - Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2016. – 38 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naia.kiev.ua>.

Христова Юлія Вікторівна
старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЩОДО НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ, БОЄПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ ТА РЕЧОВИН З УРАХУВАННЯМ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Сьогодні чинне правове поле України в окремих випадках не в повному обсязі відповідає вимогам ратифікованих нашою державою міжнародних нормативно-правових актів.

Відповідальність за незаконне носіння вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (далі – ВЗ, БП, ВР або ВП) передбачається ст. 263 КК України, зокрема, зазначається, що носіння, зберігання, придбання, передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу - караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років [1].

У судово-слідчій практиці під незаконним носінням ВЗ, БП, ВР або ВП розуміються умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії по їх *переміщенню, транспортуванню* особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо), про що докладно зазначено у постанові Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» [2].

Відповідальність за *переміщення* через митний кордон України, поза митним контролем України або з приховуванням від митного контролю України зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї) встановлена ст. 201 КК України.

Однак, у Протоколі проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (далі - Протокол), дата набрання чинності якого для України відбулася 04.07.2013 р., поняття «незаконний обіг» розкривається у більш широкому значенні. Зокрема визначається, що «незаконний обіг» означає *ввіз (вивіз), придбання, продаж, доставку, переміщення або передачу* вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї з території *або територією однієї Держави-учасниці* на територію іншої Держави-

учасниці, якщо будь-яка із зацікавлених Держав-учасниць не надає дозволу на це відповідно до положень цього Протоколу або якщо вогнепальна зброя не має маркування, нанесеного відповідно до ст. 8 цього Протоколу [3].

Відповідно до п. в ч. 1 ст. 5 Протоколу Україна повинна вжити законодавчих та інших заходів для визнання кримінальним злочином таких умисно скоєних дій, як «незаконний обіг вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї». В той же час час фактичне визначення терміну "незаконний обіг" наводиться в ст. 3 Протоколу [4].

Робочою групою по вогнепальній зброї, на конференції учасників Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності яка відбулася у Вені, 26-28 травня 2014 р. підіймалося питання труднощів і успішних видів практик в галузі криміналізації незаконного обігу вогнепальної зброї, розслідування відповідних справ та кримінального переслідування за незаконний обіг ВЗ, БП, ВР або ВП, а також заходів щодо активізації міжнародного співробітництва з кримінально-правових питань, в тому числі за допомогою ефективного відстеження вогнепальної зброї в ході проведених розслідувань.

Зокрема зазначається, що хоча держави добилися великого прогресу в прийнятті або перегляді свого законодавства з вогнепальної зброї в відповідно з міжнародно-правовим режимом, ці зусилля в окремих випадках залишилися незавершеними або характеризуються відсутністю внутрішньої узгодженості.

Однією з основних проблем у встановленні належних законодавчих рамок є проведення комплексного аналізу чинного законодавства для виявлення прогалин у матеріально-правових і процесуальних положеннях. В інших випадках країни зіткнулися з труднощами у процесі зведення численних внутрішніх правил і приписів, які приймалися протягом багатьох років, в один всеосяжний закон. Незважаючи на наявність політичної волі, ці фактори призводять до затримок у здійсненні положень Протоколу [4].

Не виключенням є і наша держава. Так, до цього часу Кримінальний кодекс України не містить відповідальності за *доставку, переміщення або передачу* вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї територією України, хоча, як зазначалось вище, незаконне носіння ВЗ, БП, ВР або ВП передбачає дії по переміщенню, транспортуванню.

Враховуючи те, що ч. 4 ст. 263 КК України встановлена норма, яка звільняє від кримінальної відповідальності особу, яка вчинила злочин, передбачений ч.ч. 1,2 ст. 263 КК України [1], якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові

пристрої, особа, яка затримується працівниками правоохоронних органів під час незаконного «переміщення» або «носіння» вогнепальної зброї у межах території країни пояснює, що вона доставляє або переміщує їх для добровільної здачі правоохоронним органам. За відсутності доказів, які спростовують доставку або переміщення ВЗ, БП, ВР або ВП для добровільної здачі зазначена особа звільняється від кримінальної відповідальності. Таким чином відсутність кримінальної відповідальності за переміщення або передачу ВЗ, БП, ВР або ВП дає змогу особам, які займаються їхнім незаконним обігом уникнути покарання. Більш того, у законодавстві України про кримінальну відповідальність взагалі відсутнє розуміння терміну «доставка» ВЗ, БП, ВР або ВП, яке за змістовним значенням хоч і є синонімом таких термінів як «переміщення», «носіння», але в той же час характеризує такі діяння дещо інакше.

Сутність незаконного *переміщення* вогнепальної зброї проявляється у конкретному результаті незалежно від того особисто (при собі) це відбувається чи ні, що повинно бути відображено і у діючих нормативних актах. Таку ж позицію ми знаходимо і у науково-довідковій літературі. Так, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» під носінням (дією за значенням носити) розуміється нести, але з позначенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або в різних напрямках [5, с. 792], тоді як під переміщенням розуміється зміна місцезнаходження чого-небудь; перенесення з одного місця в інше [5, с. 918].

Висновки:

1. Враховуючи вищезазначене, можна сказати, що відповідальність за незаконний обіг ВЗ, БП, ВР або ВП, передбачену Протоколом проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, імplementовано до законодавства України про кримінальну відповідальність лише частково.

2. Складна ситуація, що склалася в країні стосовно протидії незаконному обігу ВЗ, БП, ВР або ВП обумовлює потребу удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність. Тому, правовою і практичною необхідністю, на наш погляд, є встановлення кримінальної відповідальності за так діяння як: доставку або переміщення без передбаченого законом дозволу ВЗ, БП, ВР або ВП з території чи на територію України або територією України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] / Офіційний Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1453236520700061>.

2. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими

речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами :
Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 3
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.

3. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_792.

4. Трудности и успешные виды практики в деле противодействия незаконному изготовлению и обороту огнестрельного оружия, его составных частей и компонентов, а также боеприпасов к нему и меры по содействию осуществлению Протокола против незаконного изготовления и оборота огнестрельного оружия, его составных частей и компонентов, а также боеприпасов к нему, дополняющего Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности : материалы Конференции участников Конвенции Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности (Вена, 26-28 мая 2014 года). – 25 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/2014_CTOC_COP_WG6/CTOC_COP_WG.6_2014_2_R.pdf.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь; ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

Чаплинська Юлія Анатоліївна
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ РАНІШЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ ЗА УЧАСТЮ ПІДОЗРЮВАНИХ

У кримінальному судочинстві одночасний допит раніше допитаних осіб відомий як ефективний спосіб перевірки наявних і одержання нових доказів. Відповідно до п. 9 ст. 224 Кримінального процесуального кодексу України, слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. Важливе місце в тактиці одночасного допиту займають

організаційно-підготовчі заходи до її проведення. Добре організована слідча дія повинна проводитися активно, наступально, в максимально короткий проміжок часу, а керуючий вплив має бути спрямований на вирішення тактичних завдань.

До найбільш суттєвих організаційно-підготовчих заходів до проведення одночасного допиту можна віднести:

1. Вивчення матеріалів справи дозволяє слідчому вирішити питання про доцільність проведення одночасного допиту. Вказаний захід дозволяє вивчити показання допитуваних, визначити ступінь їх взаємовідносин та сутність розбіжностей у показаннях, визначити перелік питань і їх послідовність, обрати найбільш ефективні прийоми допиту.

2. Прийняття рішення про проведення одночасного допиту. Необхідно враховувати характер показань, що підлягають перевірці, їх місце в системі інших доказів, а також психологічні якості її учасників та існуючі між ними стосунки. Слідчий повинен враховувати суттєвість протиріч, які містяться в показаннях. Якщо протиріччя в показаннях можна усунути іншими засобами з меншим тактичним ризиком, то одночасний допит проводити недоцільно і слідчий повинен відмовитися від його проведення.

3. Визначення часу і місця проведення допиту. Будь-яке зволікання з його проведенням може призвести до зниження можливості отримання позитивних її результатів. Звідси, правильне визначення часу має важливу роль у його підготовці. Результативність допиту на пряму залежить від часу і раптовості проведення. Чим більше часу минало з моменту виникнення необхідності проведення слідчої дії, тим меншою була її результативність. Будь-які невинновдані зволікання з її проведенням тягнуть отримання неправдивих показань або взагалі відмови від їх надання.

4. Встановлення обставин, які підлягають з'ясуванню. Предметом слідчої дії є обставини, з приводу яких виникли істотні суперечності в показаннях раніше допитаних осіб. Слідчий повинен визначити коло питань, які підлягають з'ясуванню, і завчасно скласти питання. Особливо уважно необхідно підійти до формулювання запитань. Спочатку необхідно з'ясувати загальні питання, а далі з метою їх уточнення і деталізації обставин підготувати уточнюючі і контрольні питання.

5. Проведення додаткового допиту. За необхідності слідчий може провести додатковий допит для з'ясування тих чи інших обставин, що мають значення для справи. Кожен з учасників може бути повторно допитаний, якщо в їх показаннях є протиріччя. Втім, неприпустимо готувати учасників до одночасного допиту, рекомендувати, наприклад, «впевнено триматись», «активно викривати» тощо.

6. Визначення осіб, між якими буде проведений одночасний допит, та черговості їх допиту. Під час цього заходу слідчий повинен враховувати можливість допитуваних осіб впливати один на одного із урахуванням

позитивних і негативних якостей, «слабких місць», нестійкості психіки та ін. Необхідно прогнозувати можливість зміни показань.

Не доцільно проводити одночасний допит між: 1) особами, які дають завідомо неправдиві показання; 2) співучасниками злочину, які можуть скориставшись навіть короткочасним контактом, обрати загальну лінію поведінки; 3) підозрюваними, які частково визнають свою вину і схильні змінити показання або негативно вплинути на інших учасників; 4) особами, які намагаються погодити свою позиції по відношенню один до одного або передати певну інформацію; 5) особами, із яких той, хто дає правдиві показання, перебуває у певній залежності від іншого учасника; 6) коли один із учасників допиту відмовляється давати показання у присутності іншої особи. У вказаних випадках слідчим недоцільно йти на тактичний ризик, а необхідно замінити одні дії або засоби на інші.

Важливим тактичним заходом в підготовці до одночасного допиту є вибір її учасника, який буде давати показання першим. Першою надають можливість висловитися особі, яка, на думку слідчого, дає правдиві показання, що відповідають дійсності і викривають підозрюваного у злочинній діяльності; наполягає дати показання у присутності іншої особи; показання якої підтверджуються іншими матеріалами справи.

Проаналізувавши слідчу практику і погляди вчених, необхідно зазначити, що несумлінного учасника допиту доцільно допитувати першим у таких випадках коли: 1) у слідчого є впевненість, що сумлінний учасник допиту чітко дотримується займаної позиції і не піддається негативному впливу; 2) слідчий вважає, що сумлінний учасник, почувши неправду, більш повно і аргументовано обґрунтує свою позицію; 3) показання несумлінного учасника можуть настільки обурити іншого допитуваного, що він повідомить слідству нові відомості; 4) несумлінний учасник просить про це, маючи за мету схилити до зміни показань на свою користь, а слідчий впевнений у протилежному і має намір використати ситуацію для одержання правдивих відомостей; 5) слідчий знає про намір несумлінного учасника використати допит для впливу на іншого допитуваного, але при цьому впевнений у неспроможності таких намагань і планує використати таку ситуацію для отримання достовірних показань.

7. Добір учасників допиту. До основних учасників можна віднести особу, яка проводить допит, та двох раніше допитаних осіб, в показаннях яких є протиріччя. Одночасний допит проводиться між ними у будь якій конфігурації, у тому числі і між учасниками, які мають однаковий статус. З метою запобігання негативного впливу на сумлінного учасника слідчої дії, або обміну інформацією для погодження у займаній позиції до слідчої дії доцільно залучати співробітників оперативних підрозділів. Такі особи здійснюють спостереження за поведінкою допитуваних.

8. Психологічна підготовка учасників одночасного допиту. До проведення слідчої дії слідчий повинен повідомити сумлінних учасників

одночасного допиту, про можливі складнощі психологічного характеру (погрози, компрометація), що можуть виникнути під час її проведення, та надати рекомендації, які дозволять запобігти негативному впливу.

На думку П.Д. Біленчука, В.К. Лисиченка і Н.І. Клименко слідчий повинен забезпечити психологічну готовність учасників до проведення одночасного допиту, якої особливо потребують потерпілі та свідки, які вперше залучаються до сфери кримінального процесу і можуть неадекватно зреагувати на спілкування з підозрюваним, внаслідок чого мета слідчої дії не буде досягнута. У необхідних випадках, для уточнення показань осіб, у яких є суперечності, слідчий може їх додатково допитати перед проведенням одночасного допиту [1, с. 334]. Попередня психологічна підготовка посилює вольові якості сумлінного учасника слідчої дії з метою запобігання негативного впливу.

Слідчим необхідно враховувати, що одночасний допит може мати і негативний вплив на сумлінних її учасників. Під час її проведення учасники з різним процесуальним статусом знаходяться в межах візуального спостереження один одного і мають можливість психологічного впливу своєю поведінкою, жестами, інтонацією. Свідки, потерпілі, спостерігаючи таку поведінку підозрюваного, який дає неправдиві показання, під час реалізації слідчим повноважень щодо провадження слідчої дії не розуміють, чому слідчий «дозволяє» такі показання, відчують сумніви в своїх показаннях, зневіру в правосудді, яке вони пов'язують не тільки з повноваженнями суду, а й з повноваженнями слідчого і прокурора. У такій ситуації вони спостерігають безкарність обвинуваченого, який говорить неправду.

9. Визначення та підготовка технічних засобів фіксації одночасного допиту. Використання технічних засобів є досить ефективним під час проведення слідчої дії за участю іноземців, осіб з фізіологічними вадами, оскільки дозволяє перевірити правильність і повноту перекладу та усунути недоліки. На жаль, слідчі далеко не завжди (9 %) використовують технічні можливості. Аналіз кримінальних проваджень свідчить, що відеозапис проводився у співвідношенні 1 на 290 справ.

10. Складання плану допиту. Планування повинно вміщувати: формулювання запитань, які будуть застосовані під час допиту; визначення черговості допиту; визначення тактичних прийомів; створення умов, які будуть в повній мірі забезпечувати безпеку її учасників. Однак, опитування слідчих свідчить, що жодний з опитаних не складав плану проведення слідчої дії, 3 % обмежувалися чорновими нотатками.

Загальна поведінка підозрюваних, як правило, спрямована на зменшення своєї ролі у вчинених злочинах, приховання минулої злочинної діяльності. Вони впливають на стійкі позиції потерпілих і свідків, зволікають терміни слідства, створюють перешкоди розслідуванню, тому проведення між ними одночасних допитів є найвідповідальнішою слідчою дією. Звідси проведення одночасних допитів з такою категорією осіб

багато у чому залежить від правильного та ефективного володіння й оперування слідчими тактичними прийомами і застосування їх у практиці. Неналежна підготовка до проведення одночасного допиту тісно пов'язана із ризиком можливої зміни правдивих показань сумлінного учасника, відмови від дачі показань або розголошення даних слідства. Невиправдане зволікання з провадженням одночасного допиту може призвести до втрати фактору раптовості, який сприяє успішному досягненню мети слідчої дії [2, с. 275]. Тактично грамотно проведений одночасний допит раніше допитаних осіб, навіть якщо в її ході і не вдалося подолати істотних суперечностей у показаннях, повинна справити на несумлінного учасника психологічний вплив, розхитати його установку на неправду, допомогти слідчому перевірити правдивість показань учасників, глибше вивчити їх психологічні якості, розробити нові напрямки досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П.Д., Лисиченко В.К., Клименко Н.І. та ін. Криміналістика: Підручник. / За ред. П.Д. Біленчука- 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Атіка, 2001. – 544 с.: іл.
2. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монограф. / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2011. – 496 с.

Верповський Богдан Миколайович
слухач групи М-ДР-622
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ПРО КРИМІНАЛІСТИЧНУ
ДАКТИЛОСКОПІЮ**

Сучасну криміналістику неможливо уявити без дактилоскопії - вчення про відбитки рук та їх використання в боротьбі зі злочинністю. Ще 100 років тому її прихильники довго і наполегливо доводили переваги нового методу наукової ідентифікації. І хоча відбиток пальця для засвідчення різного роду операцій визнавався ще в Ассирії, Вавилоні, Китаї, Японії і навіть Давньому Єгипті, виникненню дактилоскопії ми зобов'язані, перш за все, англійцям. Незалежно один від одного У. Гершель і Г. Фолдс дійшли висновку про можливість дактилоскопічної реєстрації та встановлення злочинців за слідами рук, знайденими на місці події. Ф. Гальтон і Е. Генрі розробили класифікацію візерунків і довели їх індивідуальність та незмінність. Дактилоскопія стала своєрідним символом

криміналістики і була взята на озброєння правоохоронними органами багатьох країн світу [2; С. 149]..

Дактилоскопична експертиза (експертиза слідів рук) є різновидом трасологічної експертизи, основним завданням якої є ідентифікація особи за слідами рук, залишеними на місці події. Як вказує науковець Пряхін Є., сучасний стан криміналістики дає можливість з високою достовірністю встановити особу за слідами її долоней чи пальців рук. Сліди рук, що виявлені на місці події, є незаперечним доказом того, що певна особа була на цьому місці. Останнім часом в Україні висловлювалися пропозиції щодо необхідності введення системи загального дактилоскопіювання та створення відповідного банку даних.

Дактилоскопія - розділ трасології, що вивчає властивості й будову папілярних візерунків з метою використання їхніх відбитків для ототожнення особи і розкриття злочинів. У криміналістиці важливе значення надається слідам рук, оскільки: 1) контактування руки з яким-небудь об'єктом відбувається переважно поверхнею долоні; 2) на пальцях і долонях рук є потожирові виділення, які залишають сліди нашарування; 3) шкіра руки має специфічні властивості. [1; С. 99]

Основними властивостями папілярних ліній є їхня індивідуальність, стійкість і відновлюваність. Індивідуальність папілярних візерунків полягає в тому, що у кожної людини є свої малюнки папілярних ліній, будова яких має таку сукупність ознак, яка дозволяє відрізнити один візерунок від іншого.

Стійкість папілярних візерунків виявляється в тому, що протягом усього життя людини їхня будова не змінюється. В експертній практиці мали місце випадки пересадження злочинцям, які перебували на дактилоскопичному обліку, ділянок шкіри папілярного візерунка. Однак і в цих випадках є певні ознаки, що дозволяють встановити факт пересадження шкіри та ідентифікувати особу. Ушкоджений епідерміс через певний час відновлюється у початковому вигляді, а ушкодження дерми призводить до порушення папілярних ліній та утворення шрамів або рубців [3; С. 269].

На різних ділянках долонної поверхні папілярні лінії утворюють різні за складністю візерунки. Більшість узорів на нігтьових фалангах пальців складається з трьох потоків папілярних ліній: а) внутрішній малюнок у вигляді петель, кругів, завитків чи інших фігур; б) верхній потік зовнішнього малюнка; в) нижній потік зовнішнього малюнка; г) дельта - місце зближення чи з'єднання всіх трьох груп папілярних ліній; д) основа, яка підкреслює малюнок.

У пошуках слідів рук на місці події необхідно уявляти, яких предметів міг торкатися злочинець. Виявлення об'ємних і забарвлених слідів не викликає значних труднощів. Поверхневі сліди рук виявляють: оглядом у косопадних променях; оглядом у проникному світлі (якщо об'єкт огляду прозорий); обробленням поверхні дактилоскопичними порошками;

окурюванням парами йоду; використанням хімічних реактивів (розчинів азотнокислого срібла, нінгідрину та алоксану). [4; С. 57]

Об'ємні сліди виявляють візуальним оглядом. Фізичні способи виявлення слідів рук засновані на здатності потожирового сліду утримувати частки іншої речовини (порошка). Існує загальне правило про те, що слідчий або спеціаліст повинні по можливості уникати застосування порошоків з метою виявлення слідів на місці події, а вилучати предмети разом із виявленими слідами. Якщо немає такої можливості у виявленні та вилученні слідів рук, то виникає необхідність у застосуванні дактилоскопічних порошоків та копіюванні слідів.

Способи фіксації слідів рук: 1) основний спосіб - опис у протоколі; 2) фотографування; 3) копіювання слідів.

Основним завданням процесу експертного дослідження з метою ідентифікації є виявлення і вивчення загальних та окремих ознак зовнішньої будови, які відбиті у сліді та притаманні об'єктові. Під час експертного дослідження слідів рук використовуються дактилоскоп і сучасні комп'ютерні автоматизовані дактилоскопічні ідентифікаційні системи (АДІС) «Сонда», «Дакто - 2000». Порівняння ознак здійснюється з метою встановлення збігу або відмінностей щодо кожної ознаки та їх сукупності. Порівняльне дослідження папілярного візерунка дозволяє дійти висновку про наявність або відсутність тотожності. [4; С. 69]

Як вказує науковець Чудінова А.В., дактилоскопічна експертиза, як і раніше, залишається найпоширенішим видом спеціального дослідження, зважаючи на те, що відбитки пальців рук - це «традиційна складова» місця події за багатьма видами злочинів. Крім того, вони є джерелом цінної криміналістичної інформації, зокрема про особу, що їх залишила, про час та особливості механізму слідоутворення (окремі обставини злочинної події, а також анатомічні і функціональні ознаки певної особи). З огляду на це напрям потре бує активного розвитку з метою підвищення ефективності діяльності експертів.

В Україні питання дактилоскопічної реєстрації на законодавчому рівні залишається не врегульованим. Беручи до уваги досвід зарубіжних країн, існує думка, що реєстрація повинна формуватися на трьох рівнях: місцевому, обласному та центральному. При цьому основну перевагу слід надати місцевому рівню, де збирається найбільша частина інформації, що підлягає облікові. На сьогодні зроблено лише перший крок на шляху до втілення у життя ідеї обов'язкового загального дактилоскопіювання населення України - комп'ютерну обробку дактилоскопічних даних активно використовують під час розшуку безвісно зниклих осіб і встановлення осіб невідомих трупів, для організації розшуку злочинців. [5; С. 182]

Складність і багатоаспектність проблеми збирання, дослідження і використання дактилоскопічної інформації в процесі розслідування та

розкриття злочинів зумовлюють необхідність подальшої розробки наукових і правових основ діяльності слідчого та експертів, удосконалення засобів, прийомів, методів роботи з дактилоскопічною інформацією, конкретизації категоріального апарату, зокрема поняття «дактилоскопічна інформація» тощо.

Отже, дактилоскопічна експертиза (експертиза слідів рук) є різновидом трасологічної експертизи, основним завданням якої є ідентифікація особи за слідами рук, залишеними на місці події.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: навчальний посібник. / За ред. Є.В. Пряхіна. – К., 2012. – с. 87-101
2. Свобода Є.Ю. Деякі аспекти правового регулювання дактилоскопічної реєстрації. // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. - № 3. – с. 148-152
3. Скригонюк М. І. Криміналістика: Підручник. - К., 2005. - 496 с
4. Шведова О.В. Дактилоскопічні дослідження: навчальний посібник. - К., 2010. - 208 с.
5. Чудінова А.В. Використання дактилоскопічної інформації: передовий досвід країн світу та перспективи розвитку в Україні. // Криміналістичний вісник. – 2011. - № 2. – с. 181-182

Годованець Валерія Валеріївна
слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІ СЕРІЙНИХ ЗЛОЧИНЦІВ ЗА ПСИХОПАТОЛОГІЧНИМИ ОЗНАКАМИ

Очевидним є той факт, що вбивство представляє собою найбільш небезпечний вид злочинного посягання на особу. Це може бути заволодіння майном або хуліганські мотиви, а також ревнощі чи позбавлення конкурента по бізнесу. Але завжди особливий резонанс суспільства викликають вбивства, що вчинюють маніакальні особи, коли жертвам спричиняється смерть в ході жорстоких тортур, нанесенні кількісних ран, завданні гострої болі, мучення. За всі часи існування людства можна нарахувати тисячі жертв таких вбивств. За невідомих причин суспільство в певні періоди породжує маніяків – людей, запрограмованих на вбивство собі подібних. У різні часи проблемами методики розслідування вбивств займалися такі вчені, як Ю.М. Антонян,

Б.Л. Гульман, В. Ісаєнко, В.О. Коновалова, В.В. Новик, В.А. Образцов, О.С. Саїнчин, В.Л. Сінчук, А.В. Старушкевич, Б.В. Шостакович, але такі важливі для практики питання, як визначення поняття серійних вбивств, їх класифікація та відповідна характеристика маніяків, на жаль, залишаються на даний час недостатньо дослідженими. Сам термін "серійний вбивця" з'явився в 1976 році для опису особистості Теда Банді. Самим відомим серійним вбивцею є Джек Різник, будь-яка згадка про цих людей викликає у обивателя тремтіння, а ім'я Чикатило стало мало не прозивним в нашій країні. Серійних убивць варто відмежовувати від масових (протягом короткого часу вбивають безліч людей без періодів емоційного охолодження) і від ланцюгових (протягом тривалого часу вбивають безліч людей без періодів емоційного охолодження). Мотиви насильств по різних формах і типам, в якості рушійної сили і цілей, бачать акт агресії як психопатологічну функцію і слідство розлади вольової діяльності [1].

При цьому психологічний нерв протиправної дії, серійного злочину, безкарність самостверджується за рахунок стійкого систематизованого кримінального мотиву, негативна енергія, афективний стан, маніакально-депресивний психоз, манії, марення проходять через злочинця, руйнуючи його психіку. Крім того, серійним злочинцем рухають зовсім особливі, тільки йому відомі мотиви, пов'язані з патопсихологічними змінами в корі головного мозку [2]. Це ускладнює розкриття, ідентифікацію та кваліфікацію злочинів, у зв'язку з індивідуально вираженими дегенеративними змінами в головному мозку. Причому, кожен серійний злочинець це особлива індивідуальність з непрогнозованою поведінкою, видами кримінальних злочинів і психопатологічними відхиленнями або хворобою [3].

Відмінними рисами даних особливо тяжких злочинів є планомірність, що включає попередню стадію, фантазії і детальне планування злочину, яке завжди характеризується нанесенням характерних, частіше однотипних ушкоджень, надмірністю насильства і станом афекту. Час, місце і вчинення злочину вибирається відповідно зі своїм йому одному зрозумілим планом [4]. Причому, характерною відмінністю серійного злочинця є вчинення злочину на одинці і без свідків. Частота скоєння злочинів пов'язана з періодом емоційного охолодження, неврозами, психозами, нав'язливим станом. Проміжок часу може становити дні, тижні, місяці і навіть роки. Однак серійні вбивства обов'язково поновлюються. При підборі жертви, на відміну від випадкового перехожого, в маніях, фантазіях серійного злочинця формується своєрідна ілюзія, ідеальний образ, типаж, в відповідних з яким обирається майбутня жертва.

Вимоги закону до юридичного визначення серійності злочину, психічних розладів захворювань, визначень «осудності» «неосудності», прогресування захворювання, наявність психічних аномалій, як

обґрунтованих фактів, які вимагають психіатричної експертизи та обґрунтування. Держава у своїй діяльності керується конституційними принципами охорони державного правопорядку. Це і інтереси суспільства і турбота про кожного громадянина. Тому захист громадянина повинен мати загальний, повний і постійний характер. Так, в частотності злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, статевої свободи та недоторканості охороняються Конституцією України та ст. 115-156 Кримінального Кодексу України [5].

Тому на етапах досудового і судового слідства, для повноцінної оцінки психічного стану підозрюваного серійного злочинця, в зв'язку з психічними симптомами і синдромами, необхідне якісне проведення судово- психологічної, судово-психіатричної і комплексного судово психолого-психіатричної експертиз. Правове розуміння проблем осудності і неосудності, застосування заходів кримінального покарання, визначення девіантності поведінки необхідно сформулювати визначивши кримінальні навички, розвиток, динаміку дій, індивідуальний почерк, демонстрацію сили, наявність або відсутність психічних захворювань і ряд інших експертних питань.

Список використаних джерел:

1. Антонян Ю.М., Кудрявцев В.Н. Личность преступника. Спб, Питер «Юридический центр Пресс », 2004, 366 с.
2. Психология террористов и серийных убийц : Хрестоматия. – Мн. : Харвест, 2004.-400.
3. Балабанова Л.М. Судебная патопсихология.- Д: Сталкер, 1998.-432 с.
4. Коржанський М. Й. , Кваліфікація злочинів. Навч. посіб. Видання 2-е. – К. : Атіка, 2002 – 640 с.
5. Пазенок А. С. Права та свободи людини і громадянина: Навч. посіб. – К. 2010.- 176 с.

Гошуляк Юлія Юрїївна

курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

До числа злочинів, які на сьогодні є особливо небезпечними, належать злочини корупційної спрямованості, виявлення й розслідування яких становить особливу складність [1]. Характерним для таких злочинів є високий рівень їх латентності, що пояснюється зростанням

«професіоналізму» злочинців, недосконалістю законодавства, тісними «діловими» контактами осіб, які володіють значними грошовими сумами, добутими злочинним шляхом. [2].

Складність розроблення та ефективного впровадження в практику методики розслідування злочинів корумпованої спрямованості полягає в неоднозначності та наявності певних прогалин та неузгодженостей в положеннях антикорупційного законодавства України, неодноразовому внесені змін в Кримінальний Кодекс України (далі КК України), а також у відсутності узагальнень слідчої та судової практики.

Під час розгляду досліджуваного питання необхідно з'ясувати сутність криміналістичної характеристики злочинів, термін «криміналістична характеристика злочинів» вперше в середині 60-х років увів до наукового обігу Л.А. Сергеев, який розглядав її як елемент методики розслідування злочинів. Під нею вчений розуміє сукупність взаємопов'язаних чинників, що характеризують особливості способів вчинення і слідів відповідних видів злочинів, об'єкту посягань, обставин, які характеризують учасників злочинів та їх злочинні зв'язки, час, місце, умови й обстановку вчинення злочинів [3].

Для характеризування методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності важливе значення мають такі елементи криміналістичної характеристики, як: предмет злочинного посягання, способи вчинення, типові сліди, обстановка вчинення таких злочинів і особа злочинця.

Так, наприклад предметом Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) частіше за все виступають гроші у готівковій або безготівковій формі. Вченими нерідко підкреслюється зв'язок предмета хабара з місцем і способом вчинення злочину. У більшості випадків готівкові гроші передаються особисто хабародавцем або посередником, безготівкові перераховуються на банківські рахунки третіх осіб підприємств у тому числі через мережу фіктивних фірм «благодійних та інших спеціально створених службовою особою фондів тощо. Неправомірна вигода у вигляді матеріальних цінностей передаються за місцем їх розташування шляхом транспортування до обумовленого місця оформлення та передавання правовстановлюючих документів. Також, у процесі доказування вказаних предметів необхідно особливу увагу приділяти детальному опису та встановлення індивідуальних властивостей і ознак предмета цього злочинного посягання. Коли предметом злочину у сфері службової діяльності є грошові кошти, то необхідно встановити яка саме сума, у якій валюті, якими купюрами, які індивідуальні ознаки купюр, по можливості номера купюр, які особливості та індивідуальні ознаки. Коли предметом вказаних злочинів виступають товарно-матеріальні цінності важливо з'ясувати їх найменування, кількість, якісні ознаки, форму, розмір, колір, об'єм, вагу, індивідуальні

ознаки, номери, дефекти, дані про джерела їх придбання, матеріал з якого вони виготовлені, клеймування, маркування, характеристика упаковки та інші індивідуальні ознаки, що мають криміналістичне значення.

Типовими місцями вчинення зазначених злочинів є службові кабінети автомобілі, спеціально визначені місця в установах харчування, відпочинку, парках, скверах тощо. Загалом способи хабарництва та інших корупційних злочинів у бюджетній сфері мають повноструктурний характер. Більше того в системі прийомів і операцій, що здійснюють службові особи важливе місце займають не тільки дії чи бездіяльність, безпосередньо пов'язані із даванням-одержанням хабара, а і реалізація інтересу хабародавця, що частіше за все полягає в складанні певних документів. у тому числі з порушенням встановленого порядку.

Особа злочинця, будучи одним із найважливіших елементів криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності, знаходить своє відбиття в способі вчинення й приховування, його «слідовій картині» та в предметі злочинного посягання. Так, наприклад суб'єктом злочину, передбаченого ст. 368-2 КК України, є спеціальний суб'єкт, і, відповідно, притягненню до кримінальної відповідальності за вчинення злочину такого виду підлягає лише та особа, яка володіє ознаками спеціального суб'єкта. Згідно з ч. 2 ст. 18 КК України спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа [4]. Для особи злочинця характерні яскраво виражена корислива мотивація особистості, що стимулюється різкою соціально-економічною нерівністю в суспільстві, свою чергу тут містяться недоліки в доборі та розстановці кадрів державного й управлінського сектору, що сприяють доступу до державної служби керівних посад тих, хто вбачає в службовому становищі засіб розв'язання особистих питань. У більшості це керівники, які мають досить високі статусні позиції і рівень матеріального достатку середнього віку (30-45 років), характеризуються високим інтелектуальним рівнем і досвідом роботи.

Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування хабарництва визначаються у залежності від наявності або відсутності фактору раптовості одержання інформація про підготовку до давання/одержання неправомірної вигоди службовою особою, одержана інформація про факт події злочину, що була надана/одержана в минулому. На наступному етапі типізація слідчих ситуацій може бути здійснена у залежності від позиції сторони захисту та обвинуваченого.

Найбільш розповсюдженими й ефективними слідчими діями при розслідуванні злочинів у сфері службової діяльності корупційної спрямованості є огляд місця події, обшук, виїмка, огляд предметів і документів, допити потерпілих, свідків, підозрюваних і обвинувачених, призначення судових експертиз.

Таким чином, у сучасних умовах поширення злочинів корупційної спрямованості більшість теоретичних і практичних аспектів розслідування нині залишаються недослідженими, зокрема такі, як криміналістична характеристика та взаємозв'язок між елементами цієї характеристики, особливості виявлення ознак вказаних злочинів, особливості початку кримінального провадження, виявлення типових слідчих ситуацій та алгоритм їх розв'язання, порядок організації та планування розслідування, тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, проблеми розроблення й застосування тактичних операцій. Ця проблема потребує створення дієвого механізму протидії таким злочинам, реформування кримінального та кримінального процесуального законодавства, вжиття невідкладних заходів, спрямованих на вдосконалення слідчої й судової практики, що ґрунтуються на новітніх досягненнях науки та техніки.

Список використаних джерел:

1. Шепітько В. Ю. Розслідування злочинів корупційної спрямованості : наук.-практ. посібник / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель. — Х. : Харків юрид., 2013. — 220 с. 2 Див.: Суворов О. М. Поняття службових злочинів корупційної спрямованості та їх криміналістична характеристика / О. М. Суворов // Часоп. Акад. адвокатури України. — 2014. — Т. 7, № 4. — С. 69.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
3. Сергеев Л. А. Сущность и значение криминалистической характеристики пре- ступлений. Руководство для следователей / Л. А. Сергеев. — М. : Юридическая литерату- ра, 1971. — 752 с.
4. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Іващенко Юлія Костянтинівна
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В своїй діяльності працівники Національної поліції мають встановлювати об'єктивну картину події злочину, робити неочевидне

придатним для сприйняття й дослідження, та врешті решт надавати відповідну правову оцінку. Як зазначають М.Я. Сегай та Р.С. Белкін то «індивідуалізація вини та відповідальності неможлива без встановлення конкретних обставин злочину, осіб, які приймали безпосередню участь у його скоєнні, потерпілих та визначених предметів – знарядь, які використовувалися для досягнення певного злочинного наміру й інших речей [1, 3]. тому криміналістична ідентифікація виконує важливе завдання в криміналістиці й становить важливе значення в практичній діяльності для розслідування злочинів.

Розкриття й розслідування кримінальних правопорушень завжди в якійсь мірі пов'язане з ідентифікацією. Проте незважаючи на те, що ідентифікація широко застосовується в практичній діяльності, варто зауважити, що учені-криміналісти не дійшли до остаточного визначення поняття, змісту та значення ідентифікації в криміналістиці.

Основоположником в розвитку наукової теорії криміналістичної ідентифікації був видатний криміналіст С.М. Потапов, котрий ідентифікацію розглядав, як метод та спеціальну методологію криміналістики. Він зазначав, що ідентифікувати можна будь-які матеріальні предмети, явища, ділянки місцевості, людську особистість у цілому ті певні ознаки, які їй притаманні [2].

Проте в розвиток криміналістичної ідентифікації було внесено багато наукових надбань С.П. Мітрічева, А.І. Вінберга, В.П. Колмакова, В.Я. Колдіна та багатьох інших вчених-криміналістів.

Необхідно також звернути увагу на вагомий внесок у теорію криміналістичної ідентифікації такого вченого - криміналіста, як В.П. Колмакова, котрий розглядав проблеми ідентифікації з теоретичної точки зору.

Знання про криміналістичну ідентифікацію мають теоретичне значення для криміналістики й для судових доказів. Своє ж практичне відображення вона знаходить в її застосуванні під час досудового розслідування та судового розгляду.

Наявність не менше двох об'єктів є необхідною умовою криміналістичної ідентифікації, котра притаманна їй як процесу пов'язаного з порівнянням. Такі об'єкти поділяють на – ідентифікуємі (це ті об'єкти які підлягають ототожненню) та ідентифікуючі (об'єкти за допомогою яких здійснюється ототожнення). Криміналістична ідентифікація надає можливість ототожнити об'єкт «самому собі», адже рівними, подібними чи схожими може бути одночасно декілька таких об'єктів, а тотожним об'єкт може бути лише «сам собі» [3, 15]. Проте в практичній діяльності досить часто виникають складнощі щодо визначення об'єктів ідентифікації, так як розслідування події злочину має ретроспективний характер. Тому на практиці в якості ідентифікуємого об'єкту, зазвичай, є не сам об'єкт, а його відображення (слід). Тобто

встановлюється факт того, що до вчиненні кримінального правопорушення був причетний той об'єкт, який досліджується.

Тому можна дійти висновку, що ідентифікуємі – це об'єкти, тотожність яких можна встановити лише за властивостями, котрі відобразилися в минулому на інших.

А ідентифікуючими виступають об'єкти, які допомагають ототожнити шукані об'єкти.

Фактичні дані, котрі встановлюються криміналістичною ідентифікацією використовуються в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні стосуються всіх ознак притаманних певному складу злочину. Проте ці факти можуть виступати як прямим доказом, так і побічним. Віднесення таких фактів до прямих чи побічних доказів безпосередньо залежить від окремого складу злочину [4, 96]. Хоча практика свідчить про те, що переважно такі факти є непрямим доказом, так як зібраних даних не вистачає для остаточного висновку ідентифікованого предмета.

В.П. Колмаков відзначає, що висновок про відсутність тотожності необхідно оцінювати в сукупності з іншими доказами, адже нерідко при вчиненні злочину групою осіб можна ідентифікувати одну або декілька осіб, а інші викриваються в ході досудового розслідування.

Т.Ф. Шаркова зазначає, що слідчий за допомогою методів слідчого огляду зробити такі види до експертного ідентифікаційного дослідження: визначення цілого вроздріб, почеркознавчі дослідження з виключення деяких осіб із числа передбачуваних виконавців, трасо логічні дослідження з дорожньо-транспортних подій для вирішення питання, якими частинами ввійшли з зіткнення транспортні засоби [5, 87-91].

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що криміналістична ідентифікація виконує одне з важливих завдань які постають перед криміналістикою – розслідування злочинів. А з плином часу й швидким розвитком науково-технічного прогресу виникає необхідність дослідження нових об'єктів, які становлять важливе значення при розслідуванні злочинів. Для більш швидкого виконання завдань, які покладаються на слідчого він зобов'язаний самостійно здійснювати ідентифікаційні дії на місці вчинення злочину з метою фіксації й збереження слідів й відтворення цілісної картини вчинення злочину. Тому коло ідентифікаційних дій слідчого має бути розширено, що повинно бути закріплено на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Равен самому себе / Р.С. Белкин, М. Я. Сегай - К.: Лыбедь, 1991.-144 с
2. Потапов С. М. Введение в криминалистику. — М., 1946, Винберг А. Н., Эйман А. А. Криминалистическая идентификация в теории судебных доказательств // Советское государство и право. — 1966. — № 2

3. Котюк І. І. Теоретичні аспекти криміналістичної ідентифікації ; монограф. / І.І. Котюк - К .: Київський університет, 2004. - 208 с. 3. Колдин В. Я., Судебная идентификация / А. В. Колдин. - М .: ЛексЭст, 2002. - 528 с.
4. Маньковский Г. М. Классификация доказательств / / Теория доказательств в советском уголовном процессе. — М., 1973.
5. Шаркова Т. Ф. О самостоятельных исследованиях вещественных доказательств / / Криминалистика и судебная экспертиза. — К., 1987. — Вып. 6.

Кравченко Вероніка Олександрівна
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ

На даний час, кількість документів, що приймають участь у документообігу, зростає швидкими темпами. Кожен правочин, вчинений фізичною або юридичною особою, повинен бути зафіксований на матеріальному носії – документі. Документом може бути договір, довіреність, наказ, розпорядження, постанова. Одним із найважливіших реквізитів документу є підпис, зроблений особою, яка виступає суб'єктом правочину. Часто, з метою матеріальної наживи або встановлення чи скасування певних прав чи обов'язків, зловмисники підробляють документи, шляхом підробки підпису.

Підпис, начертання, яке позначає особу його виконавця, і яке виконується особою з метою посвідчення фактів, подій тощо. Підпис є почерковим накресленням, тому він наноситься графічними знаками – літерами (як і рукописний текст). Дослідження підписів є одним із різновидів почеркознавчого дослідження [1, с. 189].

Формування підпису в особи відбувається за тими самими правилами, що і формування почерку. Результатом формування підпису є вироблення динамічного стереотипу – набору рухів, які стійко повторюються з відображенням комплексу притаманних лише даній особі ознак почерку.

Потрібно зазначити, що на даному етапі розвитку криміналістики виділяють три етапи формування підпису:

- під час формування підпису у шкільні роки. В цей час формується письмово-рухові навички;
- під час навчання в технікумах, коледжах, університетах;

– під час трудової діяльності.

Потрібно зазначити, що як правило, на першому етапі підпис являє собою графічне начертання прізвища особи. І в подальшому, транскрипція починає змінюватись. Чим більші обсяги документів, що підписує особа, тим більше часу потребується на їх підписання. Саме тому на другому-третьому етапах підпис починає скорочуватися і набувати своєї завершальної форми.

Наступний етап формування підпису, із значним збільшенням практики у підписуванні різноманітних документів, збільшується темп виконання рухів, чітко проявляються стійкі індивідуальні ознаки. Особа починає виконувати підпис «автоматично», безперервно. Таким чином начертання відбувається при меншому контролі свідомості за рухами – встановлюється динамічний стереотип.

Ідентифікація (походить від лат. *identifico* – ототожнення) це дослідження з метою встановлення тотожності (або відсутності тотожності) об'єкта з його відбитками вільного або експериментального походження [2].

В разі вирішення ідентифікаційного завдання при проведенні почеркознавчої експертизи експерт детально вивчає досліджуваний об'єкт (напр. підпис), встановлює ряд загальних ознак, які характерні для цього підпису (транскрипція, загальний вигляд, виробленість та координація рухів, переважаюча форма та напрямок рухів, темп, зв'язність...), а потім приступає до порівняльного дослідження.

Ідентифікаційні ознаки підпису – ознаки, що містяться у конкретних підписах і відображають комплекс прийомів, навичок (почерк), які виробилися у даної особи для виконання підпису [3, с. 3].

При проведенні порівняльного дослідження експерт порівнює загальні та окремі ознаки досліджуваного підпису з загальними та окремими ознаками зразків почерку і підпису підозрюваної особи. В процесі порівняння встановлюють збіжності та розбіжності ідентифікаційних ознак. Оцінюючи збіжності експерт має встановити індивідуально-характерний комплекс загальних та окремих ознак, який є неповторним, унікальним та властивим лише цій конкретній особі. При виявленні розбіжних ознак експерту необхідно встановити їх стійкість. Іноді, для негативного висновку щодо виконавця підпису достатньо знайти декілька стійких розбіжних окремих ознак.

Після порівняння експерт проводить оцінку та аналіз встановлених фактичних даних і робить висновок щодо виконавця підпису. Методикою проведення почеркознавчої експертизи передбачено 5 форм висновків, які можуть бути зроблені після аналізу всіх фактичних даних [4, с. 23]:

– категорично позитивний (підпис в графі «Директор» виконаний Івановим І.І.);

- вірогідно позитивний (підпис в графі «Директор» ймовірно виконаний Івановим І.І.);
- вирішити питання не представилось можливим;
- вірогідно негативний (підпис в графі «Директор» ймовірно виконаний не Івановим І.І., а іншою особою);
- категорично негативний (підпис в графі «Директор» виконаний не Івановим І.І., а іншою особою).

Якщо позитивний або негативний висновок, наданий навіть у ймовірній формі, ще може бути джерелом доказу вини або невинуватості певної особи, то у випадку неможливості дати відповідь на питання, висновок експерта інформативну значимість для вирішення справи по суті не несе.

Основними причинами неможливості надання відповіді на питання про виконавця підпису, поставлене перед експертом-почеркознавцем, можуть бути:

- простота досліджуваного підпису, мала інформативність та мала кількість графічного матеріалу, виконання підпису у без літерній транскрипції;
- виявлення як збіжних так і розбіжних ознак почерку.

Виходячи з вище викладеного можна зробити висновки про те, що підпис це особливий реквізит документа, що виконується особою власноручно для посвідчення факту вчинення певного правочину. Підпис відноситься до об'єктів почеркознавчої експертизи. Підпис формується у три етапи, повністю сформованим підпис особи стає приблизно у віці 25-30 років. Порівняння підписів – складний процес, який проводиться з метою встановлення особи-виконавця підпису або з метою виключення особи із списку можливих виконавців. В результаті порівняльних досліджень експерти-почеркознавці можуть прийти до таких форм висновків як категорично позитивний, вірогідно позитивний, категорично негативний, вірогідно негативний. У деяких випадках дати відповідь на поставлені питання не представляється можливим.

Список використаних джерел:

1. Судово-почеркознавча експертиза / Під ред. Меленевської З.С., Свободи Є.Ю., Шаботенка А.І. – Київ, 2007.
2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ідентифікація>.
3. Методика дослідження підписів : [упорядкув.: З.С. Меленевська, К.М. Ковальов, Н.Г. Шпакович] / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2009. – 21 с.
4. Методика судово-почеркознавчої експертизи : [упорядкув.: З.С. Меленевська, К.М. Ковальов, Н.Г. Шпакович] / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2008. – 33 с.

Куратченко Михайло Віталійович,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБСТАНОВКИ УЧИНЕННЯ СУТЕНЕРСТВА ТА ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЮ

Обстановка вчинення злочину є досить важливим елементом криміналістичної характеристики будь-якого кримінального правопорушення. Не є виключенням і сутенерство, а також втягнення особи в заняття проституцією. На думку О. О. Андрєєва, обстановка учинення злочину – це система взаємозалежних і взаємодіючих об'єктів, процесів і явищ, які характеризують умови місця і часу, речові, метеорологічні, фізико-хімічні та інші фактори, особливості поведінки учасників події та інші обставини об'єктивної дійсності, що впливають на спосіб і механізм вчинення злочинного діяння [1, с. 43].

Р. С. Белкін визначає обстановку як частину обстановки злочину, яка крім матеріальної обстановки включає поведінку учасників події, психологічні стосунки між ними [2, с. 139-140].

А. Н. Халіков, серед елементів обстановки учинення злочину виділяє такі елементи як час, місце, об'єкт злочинного посягання, склад співучасників, характер їх відносин між собою та з іншими особами, які їх оточують, матеріальні елементи навколишнього середовища, а також зв'язки та залежності, які існують між ними [3, с. 95].

Погоджуючись з наведеною позицією, одразу відмітимо, що обстановка вчинення злочину має певне наповнення – відповідні елементи. Серед них М. Х. Валєєв виокремлював такі: місце, час, об'єкт, предмет вчинення посягання, склад співучасників та характер їх взаємовідносин з потерпілим і іншими особами, а також матеріальні елементи оточуючого середовища [4, с. 21]. Сукупність цих ознак може мати відповідне відношення з окремими елементами криміналістичної характеристики.

Важливе значення має місце учинення злочину, яке слід досліджувати з різних боків. З однієї сторони, як географічне поширення досліджуваного кримінально караного посягання, з іншої – конкретне місце його вчинення. Місце вчинення сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією є частиною події. Воно містить великий об'єм відомостей щодо способу здійснення сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією, певних даних про особу сутенера.

А. В. Ландіна до таких місць відносять різного роду приміщення: квартиру, будинок; кімнату в гуртожитку або готельний номер; офіс або

інше службове приміщення; приміщення в будівлях промислово-виробничого, комунально-побутового, навчально-виховного, медичного призначення; в місцях розваг, будинках відпочинку, підсобних приміщеннях (сауна, гараж,) та інших приміщеннях, в яких відбуваються вказані дії [5, с. 146].

К. Ю. Назаренко в своєму дослідженні класифікувала місця вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, наступним чином: розважальні заклади – 16 % (з них: нічні клуби – 10 %, кафе – 1 %, бари – 2 %, ресторани – 3 %); спортивно-оздоровчі комплекси – 36 % (з них: сауни – 22 %, масажні кабінети – 3 %, салони краси – 2 %, фітнес-клуби – 3 %, оздоровчі центри – 6 %); місця відпочинку і проведення вільного часу – 28 % (з них: бази відпочинку – 4 %, готелі – 9 %, «зйомні» квартири – 15 %), у тому числі й закордоном; місця проживання «замовника» – 4 % (з них: квартири – 2 %, будинки – 1 %, дачні кооперативи – 1 %); транспортні засоби – 9 % (з них: легкові (6 %) або вантажні (3 %) автомобілі); відкрита місцевість – 4 % (з них: парки – 1 %, сквери – 1 %, лісосмуги – 2 %); підсобні приміщення – 3 % (з них: фотостудії – 1 %, гаражі – 1 %, інше – 1 %) [6, с. 37].

Сутенерство здійснюється на дорогах й вулицях. Найбільш розповсюдженими місцями вчинення сутенерства і втягнення особи в заняття проституцією, є місця проведення вільного часу та відпочинку громадян. Місця вчинення сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією мають наступні характерні особливості: 1) характеризуються обмеженим колом очевидців (в даному місці в більшості випадків відсутні ті особи, які не користуються послугами проститутки); 2) розташовуються за місцем проведення вільного часу та відпочинку громадян (сауни, готелі); 3) характеризуються обмеженою можливістю доступу (власник, клієнти, проститутки).

Визначаючи час здійснення сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією, одразу зазначимо, що він не має значення для їх юридичної кваліфікації. З іншого боку, визначення часу в окремих методиках розслідування злочинів виконує важливу роль для визначення багатьох аспектів. Зокрема, для з'ясування тривалості кримінальних дій, визначення можливості їх попередження. Встановлення конкретного часу може розкрити ймовірність учинення сутенерства конкретною особою в певні години дня чи ночі. На думку М. В. Салтевського, типовими питаннями, що вирішуються слідчим під час розслідування, є такі: період часу, за який особа могла вчинити злочин; наявність певних здібностей злочинця; використання злочинцем транспорту і місце його проживання [7, с. 49].

Узагальнення проваджень дозволяє зробити висновок, що відповідно до часу доби показник здійснення сутенерства є неоднаковим. Так, близько 36 % послуг надається вночі – з 24 до 6 години; приблизно 52 % – увечері (з 18 до 24 години); 12 % – у ранковий і денний час (з 6 до

18 години). З огляду на це, переважна більшість злочинів вчинюється ввечері й вночі. Відповідно до характеристики дня тижня визначено, що вказані злочини вчинюються здебільшого у п'ятницю, суботу та неділю (84 %). Тобто найбільша їхня кількість припадає на час відпочинку – у вихідні дні з 18 до 6 години.

Важливе значення мають і умови, що сприяють учиненню злочину. В результаті анкетування працівників поліції нами були виділені наступні умови, що сприяють вчиненню сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією: 1) розповсюджене рекламування надання інтимних послуг через рекламу у ЗМІ, мережах Internet або мобільні телефони (87 %); 2) широкий спектр інтимних послуг із гнучкою фінансовою політикою або наявністю «товару» будь-якої цінової категорії (78 %); 3) знаходження замовника у стані алкогольного (83 %) чи наркотичного (4 %) сп'яніння; 4) значний кримінальний досвід роботи злочинців у сфері надання інтимних послуг – «секс-бізнесу» (41 %).

Отже, при розслідуванні сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією важливе значення має дослідження обстановка його скоєння. Вона складається з декількох елементів: місце, час та умови вчинення. Місця вчинення досліджуваних злочинів мають наступні характерні особливості: характеризуються обмеженим колом очевидців (в даному місці в більшості випадків відсутні ті особи, які не користуються послугами проститутки); розташовуються за місцем проведення вільного часу та відпочинку громадян (сауни, готелі); характеризуються обмеженою можливістю доступу (власник, клієнти, проститутки). Стосовно часу вчинення, то найбільша їх кількість припадає на час відпочинку (тобто вихідні дні та з 18 години до 6 ранку).

Список використаних джерел:

1. Андреев О. О. Розслідування вбивств, вчинених неповнолітніми / Олексій Олександрович Андреев // Дис. – Харків. – 2007. – 239 с.
2. Белкин Р. С. Собрание, оценка и исследование доказательств. – М., 1966. – С. 139-140.
3. Халиков А. Н. Должностные насильственные преступления, совершаемые в правоохранительной сфере: характеристика, психология, методика расследования / А. Н. Халиков. – М. : Волтерс Клувер, 2011. – 544 с.
4. Валеев М. Х. Криминалистическая характеристика и особенности первоначального этапа расследования вымогательств : дисс.....канд. юрид. наук. / Валеев М. Х. – Уфа, 1997. – С. 21.
5. Ландіна А. В. Кримінально-правова охорона моральності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / Ландіна Анна Валентинівна. – К., 2005. – 227 с.
6. Назаренко К. Ю. Розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом / Катерина

Юрїївна Назаренко // Дисертація на здоб. наук. ст. к.ю.н.; спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпро, 2016. – 218 с.

7. Салтевский М. В. Форма отражения времени при совершении преступления / М. В. Салтевский // Криминалистические проблемы пространственно-временных факторов и методика расследования преступлений : межвуз. сб. науч. трудов. – Иркутск, 1983. – С. 49-59.

Крупко Анастасія Олегівна

курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ІДЕНТИФІКАЦІЙНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛІДІВ НІГ У ПРАКТИЦІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Однією з основних ознак злочинності, як соціального явища, є її мінливість. Оскільки злочинний світ постійно змінює свою активність, необхідно здійснювати відповідні заходи боротьби зі злочинністю, а також вдосконалювати методи та засоби, які застосовуються при розслідуванні та розкритті злочинів. Ще з давніх часів науковці розробляли безліч систем щодо встановлення злочинця за різними ознаками, у тому числі й за папілярними лініями слідів пальців рук, виявленими на місці події. Швидкий розвиток дактилоскопії розпочався з кінця 19 століття, а на сучасному етапі має велику кількість розроблених знань та досить успішно використовується в розслідуванні та розкритті злочинів. Відомо, що ідентифікувати особу можна як за папілярними узорами пальців рук, так і ніг. У свою чергу, сліди ніг можна зустріти у вигляді слідів взуття та ніг в носках.

Науковими дослідженнями та розробкою методів вилучення, фіксації та дослідження слідів ніг займались: Прищепа В.М., Сегай М.Я., Грановський Г.Л., Пророков І.І., Зуєв Е.І., Разумов З.А., Молибога Н.П., Басалаєв А.А., Гуняєв З.А., Майліс Н.П. та інші. Між тим, деякі аспекти заслуговують додаткової уваги.

Зазначимо, що сліди ніг людини надзвичайно поширені у криміналістичних дослідженнях. У зв'язку з переміщенням людини, сліди ніг можна віднайти скрізь: у приміщеннях, на відкритій місцевості, на твердому та м'якому ґрунті тощо. Тому вони бувають різними за видом слідоутворення. А це відкриває великі можливості. Практичний досвід свідчить: при своєчасному огляді та правильному використанні виявлених

слідів рук і ніг людини значно збільшуються масштаби розкриття найскладніших і найнебезпечніших злочинів [3, с.129].

Сліди ніг (взуття) нерідко зустрічаються на місцях вчинення злочинів і виникають під час бігу, ходи, при стрибках та довгому стоянні. За такими слідами можна визначити рух осіб на місці вчинення злочину, щоб визначити місця знаходження інших слідів, які можуть мати доказове значення у провадженні та встановити злочинців «по гарячих слідах». Слід зауважити, що сліди босих ніг зустрічаються досить рідко. Проте, у разі виявлення такі сліди матимуть значне доказове значення, оскільки як і папілярні узорі пальців рук, вони індивідуальні для кожної людини. Враховуючи папілярний візерунок босої ноги та дефекти шкірного покриву у вигляді мозолів, шрамів, складок та інших ознак, можна ідентифікувати особу та доказати її причетність до вчинення злочину.

Дуже важливо встановити факт відношення слідів до події злочину, правильно вилучити сліди та прийняти належні заходи щодо їх збереження. Слідчий, використовуючи спеціальні знання, повинен прагнути, щоб за допомогою цих слідів вирішити питання, що стосуються розшуку, затримання та ідентифікації злочинця [2, с.32].

Виявлені сліди ніг (взуття) фіксують загальними методами і засобами: протоколюванням, копіюванням, моделюванням, фотографуванням, вилученням слідів з носієм, на якому вони були виявлені [1, с.181]. Сліди, виявлені з місця події, фіксують у протоколі, вказуючи їх розмір, місце знаходження та розташування з іншими слідами, колір, загальні ознаки взуття чи стопи, а також спосіб їх відображення та вилучення [2, с.33].

Загалом, способи фіксації та технічні засоби можуть залежати від низки факторів: виду сліду, характеру об'єкта-носія, речовини, якою був утворений слід та інше. У будь-якому разі потрібно мати на увазі, що сліди папілярних візерунків як рук, так і ніг мають складну структуру і дослідження їх проводиться на макро- і мікроскопічному рівнях. Необхідно бути обережними з копіюванням технічними засобами, адже це зменшує шанс мікроскопічного дослідження. У зв'язку з цим на місці події потрібно намагатись застосовувати, передусім, ті методи, які не пошкоджують виявлення слідів, іншими словами, такі, як візуальний огляд, застосування оптичних засобів, використання люмінесцентних, рентгенографічних, фотографічних методів. Наприклад, скляні об'єкти немає потреби обробляти порошками, оскільки потожирові сліди завжди можна виявити, розглядаючи об'єкт на світло. Особливо обережного ставлення в таких методах потребує робота з аргенторатом, скажімо, якщо на пензель потрапить порошок трохи більше за норму, то це може пошкодити (забити) слід і зробити його непридатним [1, с.181].

Слід зауважити, що на сьогоднішній час сформовані бази даних дактилоскопічної системи реєстрації злочинців, яка була введена ще 1894

році. Враховуючи науково доведений факт того, що папілярні зразки ніг також є індивідуальними для кожної людини, та такі сліди можуть зустрічатися на місці вчинення злочинів, необхідно створити подібну базу даних дактилоскопічної системи реєстрації злочинців і для ідентифікації папілярних слідів ніг.

Загалом можна сказати, що достатня наукова дослідженість методів виявлення, способів фіксації, засобів та техніки вилучення та отримання слідів ніг (взуття) дозволяє на високому рівні застосовувати все це на практиці. Між тим, на практиці досить рідко можна зустріти у використанні матеріалів доказового значення отримані сліди ніг (взуття).

Отже, можна сказати, що використання слідів ніг (взуття) має бути присутнім в практиці розслідування злочинів. Адже за допомогою розташування слідів ніг можна виявити інші сліди злочинця та за ними ідентифікувати особу. Крім того, за різними ознаками слідів ніг (взуття) можна виявити фізіологічні та психологічні особливості особи злочинця, за окремими слідами є можливість зв'язати між собою декілька злочинів, вчинених однією особою тощо.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д., та ін.Криміналістика.: Підруч. для слухачів, ад'юнктів, викладачіввузівсистеми МВС України / П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, М. В. Салтевський, П. Ю. Тимошенко. За ред. акад. П. Д. Біленчука.- К.: АТІКА, 1998. - 416 с.: іл.
- 2.Грановский Г.Л. Криминалистическое исследование следов ног. – Киев, 1970. – 68 с.
3. Маркус В. О. Криміналістика. Навчальний посібник – К.: Кондор, 2007. – 558 с.

Литвин Аліна Сергіївна

курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ОБШУКУ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

Приховування слідів хуліганства можливе завдяки здійсненню певних заходів, зокрема, зникненню з місця події; знищенню або приховуванню знарядь злочинного діяння; знищенню або приховуванню одягу та взуття; неправдивим свідченням, в тому числі алібі; відмові від давання показань. Серед зазначених способів фігурують, як бачимо, приховування знарядь кримінального діяння, а також одягу та взуття. На їх

знаходження обов'язково повинно бути направлене проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Однією з них, звичайно, є обшук за місцем проживання підозрюваного.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [4].

На нашу думку, більш чітко його визначає К. О. Чаплинський говорячи, що це слідча дія, змістом якої є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян з метою відшукування і вилучення предметів, що мають значення для справи, а також виявлення розшукуваних осіб [6, с. 214].

Тобто обшук здійснюється в кримінальних провадженнях з ціллю відшукування й вилучення предметів, що мають значення для розслідування, виявлення розшукуваних осіб шляхом примусового обстеження приміщень, споруд, ділянок місцевості чи окремих громадян.

Як доречно зазначає М. М. Єфімов, за кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими за ст. 296 КК України, може виникати необхідність у проведенні обшуку за місцем проживання підозрюваного. Під час розслідування хуліганства обшуки за місцем проживання підозрюваного проводяться відразу після його затримання, що дозволяє виявити і вилучити знаряддя злочину, речі і цінності, здобуті злочинним шляхом, та інші предмети й документи, які мають значення для справи [2, с. 92].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень за досліджуваною категорією кримінальних правопорушень, дозволив визначити, що серед загальної кількості обшуків за місцем мешкання підозрюваного він проводився лише у 11 % випадків.

Під час обшуку житла або іншого володіння особи зазначених необхідно досліджувати предмети обстановки. При їх обстеженні потрібно, як зазначають криміналісти, «...спочатку досліджувати предмети й документи, що містяться в (на) них, а вже потім і самі предмети обстановки. Звільнивши їх від одягу, посуду, білизни та інших об'єктів, необхідно оглянути всі пази, щілини, днище, виокремити всі частини, що знімаються, вимірити й порівняти всі внутрішні й зовнішні габарити У процесі обшуку в житлових приміщеннях необхідно обстежувати предмети обстановки [3, с. 440].

У справах про хуліганство, про що наголошує М. М. Єфімов, в ході обшуку підлягають відшукуванню об'єкти, які:

– доводять факт учинення хуліганства. До них можна віднести, скажімо, предмети, що належали потерпілим і підібрані хуліганом, розірваний і забруднений кров'ю одяг потерпілого, зброя або предмети,

якими були заподіяні тілесні ушкодження;

– свідчать про постійний характер антисуспільної поведінки хулігана: наявність вогнепальної чи холодної зброї або предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень;

– свідчать про те, що особи які вчинили хуліганство, причетні й до інших злочинів;

– розкривають характер взаємовідносин хулігана з потерпілим або свідком [1, с. 149].

В досліджуваній категорії кримінальних проваджень можуть розшукуватися не тільки знаряддя вчинення кримінального правопорушення, а також, як зазначає О.І. Овчаренко, і більш «прозаїчні» об'єкти (наприклад, одяг, в явий був одягнутий злочинець під час вчинення суспільно-небезпечного діяння) [5, с. 9-10].

Констатуючи вищенаведене, зазначимо, що обшук при розслідуванні хуліганства надає змогу виявити матеріальні докази, які в подальшому можуть стати основою для обвинувального акту. Використання різних тактичних прийомів при проведенні обшуку дозволяє підвищити його ефективність.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Методика розслідування хуліганства : монографія / Микола Миколайович Єфімов. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 212 с.
2. Єфімов М. М. Організація і тактика розслідування хуліганства : Навчально-практичний посібник / М. М. Єфімов. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 158 с.
3. Криміналістика : учебник / Отв. ред. Н. П. Яблоков. – М.: Изд-во БЕК, 1995. – 640 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
5. Овчаренко Е. И. Производство следственных действий по уголовным делам о хулиганстве / Е. И. Овчаренко // Росс. следователь. – 2004. – № 5. – С. 9-12.
6. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія / К. О. Чаплинський. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 306 с.

Літун Олег Олегович
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОЗШУКУ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗНИКЛИ БЕЗВІСТИ

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР уповноважені підрозділи органів Національної поліції зобов'язані: розшукувати дітей, що зникли, дітей, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади (бродяжать) та спеціальні установи для дітей.

Поряд з цим, згідно ст. 2. Закону України «Про Національну поліцію України» розшук безвісти зниклих фізичних осіб, встановлення невпізнаних трупів відносяться до основних завдань поліції.

Особлива роль у цьому напрямку відведена підрозділам кримінальної поліції, які у відповідності до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» з метою розшуку безвісно зниклих осіб здійснюють оперативно-розшукову діяльність, включаючи оперативно-розшукові заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини.

Однак дана діяльність органічно пов'язана з рівнем взаємодії уповноважених органів та підрозділів Національної поліції України, які здійснюють державно-владні повноваження у цій сфері. Цілком логічно п. 5 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» до обов'язків підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність відносить здійснення взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів.

Аналіз чинної нормативно-правової бази та структурно-функціональної побудови системи органів і підрозділів Національної поліції свідчить, що до головних підрозділів Національної поліції, які взаємодіють з кримінальною поліцією під час розшуку дітей, що зникли безвісти відносяться:

- слідчі підрозділи Національної поліції України;
- підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України;
- підрозділи оперативно-технічних заходів Національної поліції України;
- оперативно-технічні підрозділи Національної поліції України;

- підрозділи оперативної служби Національної поліції України;
- підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення Національної поліції України;
- кінологічні підрозділи Національної поліції України;
- підрозділи дільничних офіцерів поліції;
- підрозділи патрульної поліції;
- підрозділи Укрбюро Інтерполу та ін.

Найбільш дискусійним питанням у юридичних науках з приводу взаємодії є визначення форм здійснення цієї діяльності. Так визначення форм взаємодії необхідно починати з усвідомлення поняття форми як філософської категорії.

Так, у філософській літературі, у словниках під формою розуміють: спосіб організації та існування предмета, процесу або явища; зовнішні риси, вигляд предмета [1, с. 318].

Традиційно взаємодія розглядається у двох формах:

- процесуальній (заснованій на нормах КПК та інших Законів, які регулюють діяльність з розшуку дітей, які зникли безвісти);
- непроцесуальній, або організаційній (заснованій на нормах підзаконних нормативно-правових актів відомчого характеру) [2, с. 3].

На думку М. Багрія, форми взаємодії слідчого та працівників підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, поділяються на:

- нормативно-правові (формальні), що пов'язані з положеннями КПК України, законами;
- організаційно-тактичні (неформальні) [1, с. 318].

Слід відзначити, що форми взаємодії оперативних підрозділів з іншими підрозділами переважно пов'язані з не процесуальною діяльністю, яка регламентована відомчими нормативно правовими актами. Поряд з цим, окремі аспекти такої діяльності взагалі знаходяться поза межами правового регулювання, що вимагає повного перегляду нормативно-правової бази, запозичення набутого досвіду робіт зарубіжних держав у цьому напрямку, вироблення нових напрямків спільної узгодженої діяльності зазначених підрозділів та ін.

Список використаних джерел

1. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність / М. Багрій // Вісник Львівського університету. - Серія юридична. - Випуск 57. – Львів, 2013. – С. 315-321.
2. Організація взаємодії слідчих з оперативними підрозділами на початковому етапі розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів та під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій : лекція для підвищення кваліфікації слідчих поліції. – Київ, 2016. – 15 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI в редакції від 16.08.2015 / Офіційний Сайт Верховної Ради України

[Електронний ресурс]. – Режим доступу до код. : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Інструкція «З організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень» : наказ МВС України від 14.08.2012 № 700.

5. Про додаткові заходи щодо запобігання зникненню людей, удосконалення взаємодії правоохоронних органів виконавчої влади в їх розшуку : указ Президента України від 18.01.2001 № 20 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/2001>.

Мазенко Наталя Андріївна

курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АВТОРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ ПИСЬМОВОЇ МОВИ ТА ПИСЬМА

Важливим напрямом криміналістичної техніки з поміж інших є судова авторознавча експертиза, яка базується на наукових засадах щодо встановлення автора тексту за допомогою наявної інформації про лінгвістику (фразеологію, граматику). Об'єктом судово-лінгвістичної експертизи є текст мовного повідомлення або його фрагмент як реалізація мовленнєвих навичок людини. Такі дослідження проводяться у ході проведення авторознавчої експертизи.

Деякі аспекти проведення авторознавчої експертизи досліджували такі науковці-криміналісти: А. П. Резван, М. В. Субботин, Ю. В. Харченко, А. А. Топорков, А. М. Хлус, В. П. Бахін, Р. С. Белкін. Виходячи із наукових поглядів зазначених вчених, можна дійти висновку, що авторознавча експертиза — це різновид криміналістичної експертизи, під час якої досліджується текст документів (рукописних, друкарських, поліграфічних та ін.) для встановлення його автора. При цьому вирішуються питання ідентифікаційного та діагностичного характеру. Основним завданням, залежно від криміналістичної природи авторознавчої експертизи, є ідентифікація автора тексту. Вказаною експертизою можуть також встановлюватися (найчастіше в імовірній формі) деякі соціально-біографічні дані автора тексту (його рідна мова, рівень освіти, володіння науковим, діловим або іншим функціональним стилем мови) [3].

Проводити цей вид експертиз має право особа, у якої є філологічна освіта, із спеціальною експертною підготовкою, яку здійснюють навчальні заклади системи МВС України та ВНЗ із вузькою спеціалізацією. Проведення даної експертизи здійснюється як при розслідуванні кримінального провадження, так і при розгляді справ у порядку адміністративного та цивільного провадження.

Між тим, варто зазначити, що однією з актуальних проблем авторознавства є встановлення автора за текстами веб-комунікації. У мережі "Інтернет" найчастіше містяться екстремістські матеріали, що провокують національну, соціальну, релігійну ненависть і ворожнечу, сприяють поширенню конфіденційної інформації про приватне і особистого життя громадян. Крім того, нерідкими є факти публікування відомостей, що становлять державну, комерційну та банківську, лікарську і адвокатську таємницю, розміщення порнографічних матеріалів, незаконної реклами і пропаганди наркотичних засобів і психотропних речовин.

Як відомо, для притягнення до відповідальності за такі правопорушення необхідно встановити не тільки обличчя особи, яка їх поширила, а й автора тексту. У мережеских версіях книжок, газет, журналів та інших документальних джерелах тексти інтернет-комунікації максимально наближені до звичайних письмових текстів за рівнем підготовленості та відповідають ознакам письмового виду мовлення. Зовсім інша ситуація з текстами в різноманітних чатах, форумах, інтернет-конференціях. В основному це невідготовлені, спонтанні, невідредаговані письмові висловлювання, які наближені за своєю структурою лексико-граматичних засобів до усно-розмовної форми мови. Крім того, створення текстів інтернет-комунікації за допомогою клавіатури і написання звичайного письмового тексту – це різні психологічні та фізіологічні процеси [4]. Наприклад, у веб-комуніканта порушуються автоматизовані навички сприйняття правильного образу слова, оскільки при наборі тексту кожне слово розпадається на літери, а при написанні слово сприймається цілком. Також специфіку мовленнєвої діяльності в Інтернеті обумовлює ситуація, при якій письмовий текст сприймається спочатку зорво на екрані монітора комп'ютера, потім формально і тільки після цього – на рівні уявлення автора.

В залежності від інформаційного кола, з якого одержується поточна оброблювана інформація – використовуються наступні методи: 1) лінгвістичні; 2) психо-лінгвістичні; 3) соціо-лінгвістичні; 4) логіко-психологічні; 5) математичні тощо. Об'єктами дослідження в кожному окремому випадку виступають письмова мова та мовні навички (загальні — лексико-фразеологічні, синтаксичні, стилістичні, орфографічні, пунктуаційні, а також спеціальні — використання певних мовних засобів, мовні помилки тощо) [1].

Якщо розглядати проведення авторознавчої експертизи у призмі кримінального провадження, то при підготовці матеріалів для проведення

авторознавчої експертизи слідчий (суддя) повинен зібрати вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки. Вільні зразки мають відповідати досліджуваному тексту за мовою, а також, по можливості, за часом виконання, характером документа, іншими суттєвими обставинами, які могли вплинути на формування ознак письмової мови. Вільні зразки повинні надаватися не менш ніж як на 25 аркушах. Умовно-вільні зразки надаються як доповнення до вільних, особливо якщо останні не вдалося зібрати в достатньому обсязі. Експериментальні зразки мають бути виконані мовою документа, що досліджується. Спочатку особі, яка ідентифікується, пропонують написати текст на вільно обрану нею тему, але аналогічну досліджуваному за своїм функціональним призначенням (скарга, особистий чи службовий лист тощо). Після цього відбираються зразки, аналогічні досліджуваному не тільки за своїм функціональним призначенням, а й за темою. Мінімальний обсяг кожного зразка — 500 слів. Якщо текст зразка виявився меншим, ніж мінімальний, слід відібрати зразки на інші вільні теми. До постанови (ухвали) про призначення експертизи бажано додавати соціально-біографічну характеристику імовірного автора. У цілому, методика експертного авторознавчого дослідження складається з чотирьох стадій: попереднє дослідження; роздільне дослідження; порівняльне дослідження; оцінка результатів і складання висновків.

Дослідження тексту на пунктуаційному та орфографічному рівні може характеризувати загальний рівень грамотності автора, в деяких випадках - визначити, що текст написаний автором нерідною мовою (коли помилки орфографії та пунктуації однозначно вказують на змішання мови тексту з іншим певним мовою). Однак таким чином можуть досліджуватися лише тексти, які не піддавалися професійній редакторській правці і були виконані безпосередньо автором. Це стосується листів, записок, інших документів, особисто написаних автором. Проблема полягає в тому, що відредаговані тексти (статті, літературні твори, ділові листи тощо), які друкувалися друкаркою під диктовку автора, своїми пунктуаційними і орфографічними особливостями характеризують вже не автора, а виконавця або редактора.

При вирішенні ідентифікаційних завдань щодо встановлення автора тексту, який є спірним, на вирішення експерта можуть бути поставлені наступні питання: 1) чи є особа, зразки письмової мови якої представлені на дослідження, автором письмового або усного тексту (на фонограмі), що міститься на представленому носії; 2) чи є особа, зразки письмової мови якої представлені, автором кількох текстів; 3) чи є автором кількох текстів, що утримуються на представлених носіях, одна і та ж особа.

При вирішенні діагностичних завдань щодо встановлення соціального чи психофізіологічного мовного портрета автора на дозвіл експерта можуть бути поставлені такі питання: 1) яка стать, вік, освіта,

рідна мова, професія, рід занять, рівень мовної культури та мовної компетентності автора тексту; 2) в якому стані перебував автор досліджуваного тексту під час його складання: у звичайному або незвичайному психофізіологічному стані (зміненому стані свідомості, внаслідок алкогольного або наркотичного сп'яніння, стресу, фізичної втоми, хворобливому стані тощо); 3) чи є в тексті ознаки маскування, навмисного спотворення мовних навичок, виконання тексту під диктовку, ознаки імітації чужого авторського стилю [2]. Проведення експертизи завершується складанням експертного висновку, який оформлюється в письмовій формі. Висновки експерта повинні бути зрозумілі і не повинні містити формулювання, що допускають неоднозначне тлумачення.

Варто зазначити, що необхідно удосконалити наявні методики з метою їх адаптації для дослідження нових нетрадиційних об'єктів авторознавчої експертизи (мережевих жанрів інтернет-комунікацій зі змішанням письмової та усної форм мовного спілкування), а також автоматизувати окремі етапи авторознавчого дослідження шляхом створення електронних блоків формалізованих бланків експертних висновків.

Список використаних джерел:

1. В. С. Берок Судово-авторознавча експертиза // законність. 2014 р. № 12. с. 34.
2. Криміналістика: Підручник / Відп. ред. Н. П. Яблоков. - 2-е вид., Перераб. і доп. - К.: 2015. - 718 с.
3. Криміналістика: Підручник. 2-е вид., Перераб. і доп. / Под ред. В. А. Образцова. - К.: , 2011. - 735 с.
4. Криміналістика: Підручник для вузів / І. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкін, Є. П. Іщенко та ін; Под ред. І. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкіна.- Л.: Вища школа, 2014. - 528 с.

Манічев Анатолій Володимирович
слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДЕЯКИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ

На теренах нашої держави дуже розповсюджена дитяча злочинність. Як показує практика, нерідко неповнолітні вчиняють злочини в групах. Правопорушення вони вчиняють як для задоволення своїх соціально-побутових потреб, так і враховуючи нав'язані їм економічні та політичні

вподобання.

У кримінальному судочинстві одночасний допит відомий як ефективний спосіб перевірки і одержання нових доказів. Ще у «Руській правді» (XI—XII ст.) було зафіксовано правовий інститут «звід», який був прообразом одночасного допиту [2 с. 1].

Особливості допиту неповнолітніх розглядалися у працях таких науковців, як І. В. Басиста, Р. С. Белкін, Л. В. Васильєв, А. І. Долгова, В. Г. Дрьомов, Л. І. Казміренко, Л. М. Карнеєва, В. О. Коновалова, М. М. Коченов, Є. М. Левшиць, Т. П. Матюшкова, Н. Р. Осипова, С. С. Ординський, С. О. Пришляк, І. В. Романовська, В. Ю. Шепитько, С. І. Яковенко та ін.

Г. Гросс у своїй вагомій для криміналістики роботі «Руководство для судебных следователей как система криминалистики» виділяє наступні аспекти допиту неповнолітнього:

процесуальний – суворе дотримання вимог закону щодо підготовки, проведення та фіксації допиту;

психологічний – урахування психо-вікових, гендерних особливостей, соціально-психологічної характеристики, темпераменту допитуваного; етичний високоморальна, тактовна поведінка слідчого;

педагогічний (виховний) – допит будується на основі індивідуального підходу, прояві чуйності до особистості неповнолітнього;

тактичний – використання тактичних прийомів допиту залежно від ситуації, що складається [1, с. 19–52].

Неповнолітні - це особи, які не досягли 18 років. У психологічній літературі запропоновано шість вікових груп неповнолітніх:

- дитячий вік (до 1 року);
- раннє дитинство (від 1 до 3 років);
- дошкільний вік (від 3 до 7 років);
- молодший шкільний вік (від 7 до 11-12 років);
- підлітковий вік (від 11 до 14-15 років);
- старший шкільний вік (від 14 до 18 років) [6, с. 280].

Вік, починаючи з якого неповнолітній може виступати на допиті як свідок або потерпілий, у кримінально-процесуальному законодавстві не визначений. КПК України вказано, що не можуть бути допитані як свідки особи, які у зв'язку з своїми фізичними або психічними вадами нездатні правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, і давати про них показання.

Якщо свідок неповнолітній, який не досяг 14 років, допит має проводитися у присутності педагога. У віці від 14 до 16 років є не обов'язковою присутність педагога при допиті свідків. Це питання ухвалює слідчий. При допиті неповнолітнього свідка у разі необхідності можуть бути присутніми лікар, батьки чи інші законні його представники. При допиті неповнолітнього обвинуваченого присутність педагога або

лікаря, батьків чи інших законних представників винесена на розсуд слідчого чи прокурора або може бути здійснена за клопотанням захисника [3].

Якщо одночасний допит проводиться за участю дорослого підозрюваного, у будь-якому випадку «...яку б позицію підліток не займав, допитувати на очній ставці його потрібно першим, для того щоб уникнути впливу на неповнолітнього з боку дорослого» [4, с. 193]. Перед проведенням такого допиту слідчий передусім повинен враховувати особливості їх психіки і вплив цих особливостей на хід і результати вказаної слідчої (розшукової) дії. Особливості психіки неповнолітніх пов'язані з недостатністю їх життєвого досвіду, знань, уявлень, формування адаптивних навичок поведінки. Для них також характерні фантазійність, емоційна гіперболізація події, яку вони бачили, а це нерідко призводить до неправильної оцінки ними події, що розслідується, або окремих її елементів [5, с. 164].

Одночасний (перехресний) допит малолітніх на сьогодні є досить актуальною проблемою, яка нині вивчається різними вченими. Однієї тактики перехресного допиту малолітніх не існує, це пов'язано з їх психофізичними та ін. різницями, але вже є правила та методи які допомагають слідчим відстежити невербальну реакцію малолітніх на запитання слідчих. Перехресний допит є досить складним оскільки він пов'язаний з допитом кількох малолітніх, в одно час він є досить ефективним оскільки надає змогу визначити правдивість і правильність показань.

Список використаних джерел:

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс. – СПб., 1908. – 1023 с
2. Тактика очної ставки. Перехресний допит [Електронний ресурс]. — Режим доступу:http://www.e-reading.me/chapter.php/1001853/118/Shepitka_-_Kriminalistika.html
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page>
4. Каневский Л. Л. Тактика очной ставки между несовершеннолетним, вовлеченным в противоправную деятельность, и взрослым подстрекателем / Л. Л. Каневский: материалы конференции по итогам научно-исследовательской работы. – Свердловск, 1968. – 193 с.
5. Удалова Л. Д. Особливості проведення вербальних слідчих дій / Л. Д. Удалова // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 11. – С. 164–165
6. Допит неповнолітніх, [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bookish.link/kriminalistika/dopit-nepovnolitnih.html>

Мішковська Тетяна Олександрівна
слухач групи М-ДР-622
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ВПРИ РОЗСЛІДУВАННІ

Для людини як суспільної істоти однією із найважливіших потреб є потреба в спілкуванні - міжособистісній та міжгруповій взаємодії, основу якої становить пізнання один одного і обмін певними результатами психічної діяльності (інформацією, думками, почуттями, оцінками тощо). За своїм матеріальним вираженням спілкування реалізується у двох видах: вербальному, тобто словесному, і невербальному, несловесному. Невербальна комунікація - це прийом або передача інформації не за допомогою мови, а за допомогою міміки, жестів, інтонації та інших немовних засобів спілкування. Вона не тільки доповнює сказані фрази, але й може їх посилити або послабити. [2 - 294 с]

Зазвичай невербальна комунікація відбувається несвідомо і спонтанно, і якщо людині вдається контролювати свою мову, то по жестах і рухам можна виявити його справжні наміри. Важливу роль при розслідуванні злочинів має невербальна інформація. Не вміючи розібратися в психологічній сутності людини, психологічних умовах та причинах людських дій і відносин, неможливо прийняти правове вірне рішення. Тому психологічні знання є обов'язковою складовою кримінального провадження, в тому числі в частині фіксації невербальної інформації. Отримання інформації (вербальної та невербальної) при розслідуванні злочинів здійснюється проведенням слідчих (розшукових) дій, до числа яких відноситься: допит, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, огляд, освідування, обшук та негласні слідчі (розшукові) дії. [1]

Відомо, що міміка, жести є однією з перших візуальних знакових систем. Невербальна мова в багатьох випадках погано контролюється свідомістю, але добре сприймається спостерігачем на підсвідомому рівні.

Невербальна поведінка - це зовнішня форма існування і прояву психологічного світу особистості. Невербальні засоби комунікації - важливий об'єкт спостереження слідчого. При проведенні слідчих дій з точки зору невербальної поведінки важливі два моменти - що з себе представляє спостережуваний, і як він реагує на ситуацію, що склалася, його реальні думки, неправдивість його словесних висловлювань.

Основними елементами невербальної поведінки є:

- здатність висловлювати свої думки, почерк;
- особа, очі, руки, інші частини тіла;
- всі рухи тіла, що виступають в якості інформативних проявів його сутності
 - рухи, гримаси;
- одяг, її аксесуари (їх вид, стан);
- рухи, пов'язані з використанням предмета - грюкання дверима, поскрипування стільцем, вертіння в руках ручки і т.д. [4 – 46 с.]

Основним з усіх джерел невербальної інформації є: положення долонь, рук людини, голови, корпусу тіла, жести, пов'язані з дотиками рук до різних частин тіла, особи. Значення жестів часто розходиться зі змістом промови, і згодом виявляється, що мимовільні жести були правдивіше слів.

Особливий інтерес для слідчого представляють ті жести, які говорять про неправдиві відомості людини, визначають його психічний стан (особливо негативний), наміри, почуття. Так, якщо людина при спілкуванні приховує свої долоні, то це вказує на його невідвертість, спробу приховати інформацію. Жести, пов'язані з дотиками до різних частин тіла, особи, трактуються як брехливість, невпевненість мовця. Захист рота рукою свідчить про те, що людина говорить неправду. Дотики до носа - завуальований варіант попереднього жесту. Потирання ока в момент усного мовлення - бажання мовця уникнути погляду співрозмовника, потирання вуха - бажання відгородитися від неприємних слів. Відтягування комірця характерно для людей, які обманюють і підозрюють, що їх обман розкритий. Схрещені на грудях руки, особливо в поєднанні з стиснутими в кулак долонями, говорять про прагнення відгородитися від небажаних обставин, негативне ставлення до співрозмовника. На психологічний дискомфорт вказують хаотичні дотики до гудзиків на одязі, кільцям, наручним годинникам, маніпулювання випадковими предметами, які раптово потрапили під руку. [3- с.21-30.]

Спостерігаючи за співрозмовником в ході проведення слідчої дії, слідчий на основі сприйняття і осмислення його мовної та немовної комунікації збирає інформацію про нього. Ризик помилки в трактуванні інформації, отриманої з аналізу жестів, може бути зведений до мінімуму при порівнянні результатів спостереження за різними видами невербальних джерел, пов'язаних між собою, що утворюють єдиний, цілісний розпізнавальний комплекс.

Для того, щоб повністю контролювати невербальну поведінку особи досвідчені слідчі саджають допитуваного на стілець у відкритому, добре проглядається світлому просторі. До того ж, більш важко обманювати на яскравому світлі, коли тіло людини повністю знаходиться в полі зору слідчого. Як тільки людина починає придумувати, його тіло мимоволі робить деякі рухи, за якими він може бути викритий у неправді. Це пов'язано з тим, що в процесі обману підсвідомість посилає нервові імпульси, які проявляють себе у вигляді жесту, що суперечить тому, що сказала людина.

Розпізнавання обману і у підготовлених до цього людей можливо в силу того, що навіть якщо силою свідомості вони в змозі придушити основні рухи тіла, характерні для обманщика, неправда проявляється в мікрорухах і діагностується по ним.

До числа мікрорухів, що свідчать про неправду, можна віднести рух мускулатури особи, збільшення або скорочення зіниць, почервоніння щік, збільшення кількості інших емоційних проявів. До цього необхідно додати, що навіть досвідчені фахівці можуть імітувати потрібні рухи тільки протягом короткого періоду часу, оскільки незабаром організм мимоволі передасть сигнали, що суперечать його свідомим діям.

Не слід також забувати, що слідчий сам є джерелом невербальної інформації. У зв'язку з цим слідчий зобов'язаний жорстко контролювати свої не тільки вербальні, але і невербальні реакції і ставити їх на службу інтересів слідства. Слідчий повинен всім своїм виглядом, жестами, репліками, заохочувати відвертість співрозмовника, бажання доводити до слідства цікавлять факти, обставини злочину. Відкритість, доброзичливість слідчого мимоволі народжують у відповідь доброзичливість, бажання співпрацювати, і навпаки.

Все, що відноситься до людини, з яким ми вступаємо в комунікації, сприймається нашим зором і слухом. Аналіз всіх рухів тіла, міміки повинно враховувати в сукупності, всі види інформаційних сигналів необхідно розглядати в комплексі і взаємозв'язку.

Знання вербаліки та невербаліки важливі в діяльності з розслідування злочинів. Інформація, яка надходить від суб'єкта слідчої дії невербальним шляхом доказового, процесуального значення не має. Це перш за все орієнтована інформація, що має організаційно-тактичне значення, що використовується для побудови версій, рішення розпізнавальних завдань, визначення тактики слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Ващук О.П. Психологічні основи сприйняття, переробки та відображення невербальної інформації при розслідуванні злочинів. Науково-практична Інтернет – конференція 08.10.2013. [Електронний ресурс] / О.П. Ващук. – Режим доступу: legalaktiviti.com.ua
2. Леонтьев А.А. Психологія спілкування. - 3-е вид. - М.: Сенс, 1999. - 294 с.
3. Пиз А. Язык телодвижений. М. 1997, с.21-30.
4. Панасюк А.Ю. А что у него в подсознании? (12 уроков по психотехнологии проникновения в подсознание собеседника). М. Дело, 1996, с.46.

Момзіков Артем Юрійович
слухач групи М-ДР-621
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИНІВ

Питання боротьби зі злочинністю набули особливої актуальності в даний час у зв'язку із кількісними та якісними змінами, що відбуваються у структурі злочинності. Це характеризується появою нових видів злочинів, удосконаленням способів їх скоєння і приховування, зростанням професіоналізму злочинців, їх високою технічною оснащеністю, формуванням організованої злочинності.

Поруч із цим, однією з основних причин недостатньо ефективної діяльності поліції у боротьбі зі злочинністю є протидія розкриттю та розслідуванню злочинів.

В теперішній час для подолання протидії розслідуванню необхідні нові засоби та методи, в тому числі нетрадиційні (використання поліграфу, методу гіпнорепродукції та ін.). Системі протидії слід протиставити адекватну систему засобів та методів. Незважаючи на актуальність даного аспекту, він у криміналістики не розглядався і практично не розроблений. Для вирішення проблеми подолання протидії розслідуванню необхідно виявити закономірності, характерні в сучасних умовах, узагальнити існуючу практику на основі діючого законодавства і обґрунтувати основні напрямки створення системи засобів та методів подолання протидії. [1]

Перед правоохоронними органами поставлена мета вирішення певних завдань для більш всебічного і повного розслідування злочинів. Серед цих завдань є охарактеризувати особливості протидії в сучасних умовах, розробити класифікацію видів і форм протидії розслідуванню, визначити і систематизувати причини та умови, які обумовлюють протидію. Насамперед обґрунтувати і визначити основні напрями створення системи заходів подолання цих проблем.

Особливу увагу необхідно звернути на те, що в сучасних умовах протидію слід розглядати як обов'язковий елемент злочинної діяльності, який забезпечує її тривале та безпечне існування. Також недостатність використання існуючого тактичного арсеналу засобів подолання протидії.

В даний час протидія являє собою комплекс активних, цілеспрямованих дій. Суб'єктами протидії є свідки, потерпілі, різні особи, які часом не мають безпосереднього відношення по події злочину. У тому числі і корумповані співробітники правоохоронних органів, суду.

Протидія є обов'язковим елементом злочинної діяльності, що забезпечує її довготривале існування. Проте, більшу небезпеку, ніж протидія розслідуванню окремого кримінального провадження, становить протидія діяльності поліції в цілому.

Особливості сучасної злочинності вимагають нових підходів до формування доказів, що використовуються під час розслідування, а також забезпечення захисту доказів від спроби їх знищення чи недопущення до використання.

Серед основних видів протидії можна виділити: 1) приховування і знищення слідів злочину та слідів злочинця; 2) приховування і знищення доказової інформації чи її носіїв; 3) вплив на учасників провадження; 4) втручання в діяльність слідчого чи правоохоронних органів в цілому.[2]

Питанням подолання протидії розслідуванню було приділено не достатньо уваги науковців. Так, Р. М. Шехавцов розглядав протидію стосовно до розслідування вимагань, скоєних організованим злочинним угрупованням; М. В. Даньшин досліджував одну з форм протидії - приховування злочину; у працях Л. А. Аркуші та Р. Ю. Савонюка розглядалися питання протидії розслідуванню досить вузько, у контексті своїх досліджень, інші серйозні наукові дослідження та розробки практично відсутні. Таким чином, проблема подолання протидії розслідуванню у криміналістиці не може вважатися досить дослідженою, і її розгляд становить мету даної статті.

Протидія є різновидом конфліктної поведінки, оскільки спрямована не лише на блокування якої-небудь дії, а й на перешкоджання досягненню кінцевої мети, отриманню конкретного результату (встановленню всіх обставин скоєного злочину та участі в ньому обвинуваченого та ін.). Тому найбільшу погрозу збереженню доказів представляє не об'єктивний перебіг часу, а свідома протидія осіб, зацікавлених у перекручуванні результатів розслідування. Цим розслідування злочинів найбільше відрізняється від інших видів пізнавальної діяльності. .[3]

На сьогодні слідчому необхідно планувати свою діяльність з огляду на можливу протидію, що дозволить йому ретельно підходити до підготовки слідчих дій та правильного вибору тактики їх проведення. Неврахування слідчим певних можливостей може потягти за собою неотримання очікуваних результатів слідчих дій та, як наслідок, неповне і необ'єктивне розслідування. Своєчасне виявлення ознак протидії розслідуванню дозволить ефективніше їх нейтралізувати та подолати[4]

Традиційне вивчення матеріалів кримінального провадження не дає повної картини щодо суб'єктів та засобів протидії, тому слід застосовувати інші, більш дієві, підходи до їх вивчення, зокрема: використання статистичних звітів, у тому числі стосовно окремих слідчих, прокурорів, суддів.

Силами правоохоронних органів можуть здійснюватися наступні заходи: 1) оперативне супроводження процесу розслідування та розгляду кримінальних справ з метою попередження і своєчасного припинення протиправних дій, спрямованих на руйнування доказової бази справ, ускладнення розслідування та слухання справ у суді; 2) проведення силами різних служб комплексу заходів з метою спонукати злочинців до виконання дій, що їх викривають, а їх оточення - до прояву винної поінформованості (доказів поведінки); 3) використання нетрадиційних способів і засобів отримання криміналістично-значущої інформації щодо виявлення, подолання протидії та всебічного, повного й об'єктивного розслідування; 4) створення і використання діючої й ефективної системи обліків, інформаційних масивів з метою попередження, виявлення і подолання протидії; 5) відповідне нормативне забезпечення діяльності оперативних і слідчих підрозділів з подолання протидії; 6) створення самостійного підрозділу по боротьбі з протидією або у складі служби внутрішньої безпеки; 7) узагальнення вітчизняного і закордонного передового досвіду та практики боротьби з протидією для підвищення ефективності діяльності щодо її подолання; своєчасне і належне функціонування системи інформування про існуючий передовий досвід; 8) вдосконалення системи службової підготовки слідчих і оперативних співробітників; 9) забезпечення якості, доступності та своєчасного забезпечення практичних підрозділів літературою з питань боротьби з протидією (конкретність рекомендацій, відсутність обмежувальних грифів, необхідна кількість екземплярів); 10) належне матеріально-технічне та методичне забезпечення діяльності підрозділів на місцях (оснащення сучасною технікою, рекомендаціями із застосування тактичних прийомів, проведення тактичних комбінацій, операцій щодо попередження та подолання протидії); 11) удосконалення системи професійного відбору на службу та навчання у відомчі вищі навчальні заклади з метою виключити потрапляння кандидатів, схильних до зрадництва інтересів служби; включення в навчальні плани вузів спецкурсів з проблем протидії та її подолання та ін.

Корисними у плані отримання інформації, що цікавить, можуть бути також матеріали службових розслідувань; дисциплінарні провадження щодо адвокатів, суддів; данні опитування різних учасників кримінального процесу.[5]

Ознайомившись з даною проблемою протидії розслідуванню злочинів хотілось зауважити, що слідчий насамперед повинен приймати заходи щодо запобігання витоку інформації і забезпеченню таємниці слідства, а також захисту потерпілого, свідків. Своєчасно проводити слідчі(розшукові) дії задля забезпечення збереження доказів від їх знищення чи фальсифікації. Також своєчасно вживати або змінювати запобіжні заходи щодо осіб.

Список використаних джерел:

1. «Поняття та сутність протидії попередньому розслідуванню» // Наукових вісник НАВСУ. -№1. – С.84-92.
2. «Класифікація форм протидії розслідуванню» // Наукових вісник НАВСУ. - №4. – С. 132-141.
3. Р. С. Белкін «Існування протидії як фактора, властивого розслідуванню кримінальних справ, включив до ряду закономірностей об'єктивної дійсності, які досліджуються криміналістикою, й закономірності приховування злочину.» - С. 59.
4. «Подолання протидії розслідуванню – актуальні проблеми сьогодення» Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса. – С. 59-60.
5. «Сучасні проблеми подолання протидії розслідуванню» // Актуальні проблеми кримінального і кримінально-процесуального законодавства та практики його застосування: Збірник тез доповідей Регіонального круглого столу. – Хмельницький. – С. 43-46.

Мунтян Максим Миколайович
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ХІМІЧНИХ ПАСТОК ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Важливе значення у боротьбі зі злочинністю мають засоби та методи оперативної та криміналістичної техніки. Головне при цьому забезпечення високої якості проведення оглядів місць вчинення злочинів, одержання вихідних даних про особу злочинця, виявлення речових доказів, розкриття злочинів за допомогою технічних засобів. На сьогоднішній день дієвим засобом виявлення слідів злочину та зібрання фактичних даних, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, є застосування хімічних пасток [3].

Питанням застосування техніко-криміналістичних засобів у протидії злочинам присвятили свої наукові праці такі вчені як: Благута Р. І, Марко С. І, В.П. Колмаков, Г.А. Матусовський, В.П. Бахін, М.О. Селіванов, Р.С. Белкін, В.О. Коновалова, В.І. Галаган та інші. Розробка профілактичних приладів і пристроїв, зокрема хімічних засобів захисту, є також одним із головної напрямів низки досліджень [1, с.59].

Злочинець під час взаємодії з такими приладами та пристроями залишає на місці події додаткові сліди. До науково-технічних засобів попередження злочинів належать також засоби фіксації правопорушника на місці вчинення злочину. Це, насамперед, різного роду хімічні пастки - спеціальні хімічні сполуки, що використовуються в профілактичній і оперативно-розшуковій діяльності для штучного слідоутворення [1, с.59]. Хімічні пастки можуть призначатися для блокування об'єктів з матеріальними цінностями та для нанесення міток на різноманітні об'єкти (гроші, цінні папери, інші предмети, що передавалися в якості хабара тощо). Хімічні пастки можна визначити як дієвий механізм викриття злочинних проявів та фундаментальну складову профілактичної діяльності загалом.

Пастки як засіб профілактики тісно пов'язані з організаційними заходами запобіжного характеру. Потрапляючи на об'єкт, деякі спецсполуки викликають появу яскраво забарвлених слідів, що погано змиваються, або люмінесценцію в ультрафіолетових променях. Розрізняють хімічні пастки двох типів: активні (поєднання спеціальних сполук із пристроями викиду) і пасивні (слідоутворення відбувається під час контактних взаємодій) [1, с.60].

Важливість дослідження та подальшого використання криміналістичних пасток підтверджується завданням науки криміналістики - розробка криміналістичних методів і засобів попередження злочинів. Вони можуть поділятися на засоби і прийоми встановлення причин і умов, що сприяли вчиненню злочинів, а також засоби і прийоми отримання інформації про злочин, що готується, засоби і прийоми криміналістичного захисту різноманітних об'єктів від злочинних посягань [2, с.79].

Загалом, для ефективного застосування хімічних пасток, працівники органів слідства мають самостійно набувати навичок їх використання, а за потреби запрошувати спеціаліста до участі у проведенні слідчої дії, мати вичерпну інформацію про можливості існуючих експертних установ. Нехтування цими вимогами призводить на практиці до того, що слідчий не вміє відшукувати матеріальні сліди злочину, правильно їх вилучати й оформляти, внаслідок чого докази втрачаються.

Таким чином, активне застосування криміналістичних пасток в діяльності працівників поліції, без сумніву покращить статистичні показники у відношенні зареєстрованих кримінальних правопорушень до відсотку розкриття та притягнення до відповідальності винних.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: [навч. посіб.] / Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін. ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. – К. : Атіка, 2012. – 496 с.
2. Эминов В. Э. О понятии и методике разработки технических средств предупреждения хищения собственности / В. Э. Эминов // Вопросы борьбы с преступностью. – М. : Юрид. лит., 1968. – С.440

3. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 19 листопада 2012 р.

Обитоцька Марія Володимирівна
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОСВІДУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

При вчиненні хуліганських дій в 65 % випадків (відповідно до проведеного дослідження) наявні тілесні ушкодження у потерпілого, в 31 % – у підозрюваного. В той же час, згідно ч. 1 ст. 241 КПК України слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу [2].

Ю. В. Гаврилін розглядає його як різновид слідчого огляду, що складається з огляду тіла живої людини для виявлення на ньому особливих прикмет, слідів злочину, тілесних ушкоджень, виявлення стану сп'яніння або інших якостей та ознак, що мають значення для кримінальної справи, якщо для цього не потрібно проводити судову експертизу [1, с. 19].

Не можна оминати увагою питання примусового освідування особи, що вчинила хуліганство. З цього приводу С. М. Стахівський зазначає, що освідування за рішенням органу розслідування може бути проведено і в примусовому порядку [3, с. 32]. В той же час, при його проведенні потрібно пам'ятати про честь і гідність особи, її права та свободи. Прикладом освідування, проведеного з порушенням прав та свобод людини, можна визначити випадок, який розглядався Європейським Судом з прав людини у справі «Яллог проти Німеччини».

Так, «...у жовтні 1993 року двоє поліцейських у цивільному одязі помітили, як заявник дістав з рота два маленькі пластикові пакети і швидко передав їх іншій особі за гроші. Припустивши, що у пакетах містились наркотики, правоохоронці негайно підійшли до заявника. Поки вони здійснювали його огляд, заявнику вдалося проковтнути третій пакетик, який ще містився в його роті. Отож фактично у заявника наркотиків не виявили. Відтак місцевий прокурор розпорядився змусити заявника вжити блювотний засіб, аби таким чином здобути пакетик.

Метод і ступінь примусу, застосованого до правопорушника в ході проведення освідування, були визнані судом нелюдськими і такими, що принижують гідність. Тому Європейський Суд з прав людини постановив,

що було порушено право на справедливий судовий розгляд, гарантоване ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Зазначене порушення виявилось у двох аспектах, а саме: у використанні у справі доказу, отриманого з порушенням Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також у порушенні права особи не свідчити проти себе. Відповідно до ст. 41 зазначеної Конвенції суд призначив сплатити заявнику 10000 євро як компенсацію моральної шкоди та 5868 євро на відшкодування судових витрат [4].

Це одна з найбільш поширених слідчих (розшукових) дій при розслідуванні хуліганства. До об'єктів освідчування потрібно віднести:

– підозрюваного, на тілі якого можуть бути особливі прикмети (наприклад, родимки, татуювання, родимі плями, шрами), сліди боротьби, поранення, а також інші ознаки;

– потерпілого, на тілі якого можуть бути різні тілесні ушкодження і сліди кримінального правопорушення (крові, сечі, інші речові докази біологічного походження);

– свідка, на тілі якого можуть бути сліди, які мають відношення до вчинення хуліганства.

Підсумовуючи, зазначимо, що освідчування є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні хуліганства. Адже виявлені під час її проведення сліди допомагають перевірити показання та встановити картину злочину, особливо в тих випадках, коли виникають сумніви в правдивості показань потерпілого.

Список використаних джерел:

1. Гаврилин Ю. В. Криминалистическая тактика и методика расследования отдельных видов преступлений в определениях и схемах: учеб. пособие / Ю. В. Гаврилин. – М.: Книжный мир, 2004. – 332 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
3. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів : науково-практичний посібник / С. М. Стахівський. – К.: Атіка, 2009. – 64с.
4. Електронний ресурс:
<http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/134/%D0>

Онуфрієнко Наталя Олександрівна
слухач групи М-ДР-622 факультету
підготовки фахівців органів
досудового розслідування

ПРАВИЛА (ПРИНЦИПИ) ОПИСУ ЗА МЕТОДОМ СЛОВЕСНОГО ПОРТРЕТУ

На практиці під час розкриття і розслідування кримінальних правопорушень доволі часто виникає необхідність у встановленні особи за ознаками зовнішності з метою розшуку та затримання осіб, які переходять від слідства або суду, при проведенні деяких слідчих та слідчо-розшукових дій, при перевірці за криміналістичним обліками (без вісті зниклих, невпізнаних трупів та ін), перевірці документів, що засвідчують особу; також при проведенні експертизи з ідентифікації особи, зображеного на фотознімках, і в інших випадках. [5]

Криміналістом А. Бертильоном в 70-х роках ХІХ ст. були закладені основи використання ознак зовнішності людини для розслідування злочинів. Було запропоновано використовувати систему опису прикмет злочинців – словесний портрет, де кожен елемент зовнішності мав точне визначення і позначення. На основі досягнень анатомії, антропології, психології, фізіології, морфології, судової медицини та інших наук, а також з урахуванням слідчої (розшукової) та експертної практики, в криміналістиці сформувався вчення про зовнішність людини – габітоскопія або габітологія.

Габітоскопія (від лат. *habitus* – зовнішній вигляд людини, його конституція, тіло будова та грець. *skopeo* – розглядати) – це галузь криміналістичної техніки, що досліджує закономірності відображення ознак зовнішності людини на різних носіях інформації, розробляє рекомендації щодо застосування техніко-криміналістичних засобів та методів збирання, дослідження та використання даних про зовнішність з метою встановлення істини у кримінальному провадженні [1]

У розслідуванні кримінальних правопорушень використовуються різні відображення ознак зовнішності людини. Найбільш часто зустрічається опис. Розповсюдженим методом опису зовнішності людини під час досудового розслідування є «словесний портрет» - система опису зовнішності людини з метою її кримінальної реєстрації, розшуку та ідентифікації за зовнішніми ознаками.

Головними принципами словесного портрета є повнота і системність (послідовність) опису.

Принцип повноти полягає в докладному описі зовнішньої анатомії, функціональних ознак (наприклад, постава, хода, жестикуляція, міміка, мовлення, манера поведінки) і одягу.

Принцип системності означає:

- певну черговість опису окремих груп зовнішніх ознак;
- послідовність опису кожної групи зовнішніх ознак за правилом «від загального – до окремого», «зверху-донизу» (спочатку виділяються загальнофізичні властивості, такі, як стать, вік, національна приналежність, а потім статура – тулуб і кінцівки, голова та окремі її частини; функціональні ознаки; одяг і особливі прикмети);
- обов'язкове використання спеціальної термінології (з метою забезпечення точності опису, запобігання помилкам);
- опис частин голови спереду і в профіль (особлива увага приділяється голові, як об'єкту, що містить найбільшу кількість різноманітних стійких ознак) [3]/

Слідчий або оперативний працівник зі слів потерпілого чи свідка-очевидця складає словесний портрет злочинця за згаданою схемою і використовує його для орієнтування у процесі пошуку.

Мальований суб'єктивний портрет можуть виготовити безпосередньо особа, пам'ять якої зберегла уявний образ; спеціаліст; безпосередньо слідчий[3].

На практиці широко застосовується метод складання словесного портрету. Так, у провадженні слідчого відділу Соборного ВП ДВП ГУНП в Дніпропетровській області перебувало кримінальне правопорушення за ознаками злочину передбаченого ч.3 ст. 187 КК України, за фактом розбійного нападу на гр. Т., що мав місце у гуртожитку, розташованому по пр. Гагаріна у м. Дніпро. Під час встановлення обставин злочину та допиту потерпілої було складено словесний портрет злочинця, за яким було орієнтовано особовий склад та інших осіб.

Через декілька днів, у тому ж району було зареєстровано аналогічне кримінальне правопорушення (розбійний напад на гр. І.). Проведеними заходами, та за допомогою складеного раніше словесного портрету було встановлено особу, яка вчинила вказані злочини. Останньому було повідомлено про підозру та обрано запобіжний захід — тримання під вартою.

Також на початку 2016 року на ж/м Перемога у м. Дніпро було вчинено ряд пограбувань неповнолітніх осіб. Проведеними заходами та за допомогою використання складеного потерпілими словесного портрету злочинця було встановлено особу, яка вчинила вказані кримінальні правопорушення. Останньому було повідомлено про підозру за вчинення кримінального правопорушення за ч.2 ст. 187 КК України та обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

В органах внутрішніх справ сконцентровані криміналістичні та оперативні обліки, автоматизовані банки даних, інформаційно-пошукові системи. Для збирання інформації є спеціальні карти, в яких запропонована прийнята система опису ознак зовнішності. [4]

Словесний портрет сприяє саме впорядкованому (не довільному) та уніфікованому (тобто однотипному, однаковому) фіксуванню інформації про зовнішність людини, на відміну від довільного опису, що здійснюється очевидцями, потерпілими, які зазвичай, розповідають про зовнішність баченої ними людини у вільній формі, використовуючи слова і вирази залежно від свого життєвого досвіду, освіти тощо [2].

Таким чином дотримуючись правил складання словесного портрету буде сформований цілісний портрет відповідної особи, що забезпечить належне її сприйняття.

Список використаних джерел:

1. Національна академія внутрішніх справ, 2015, Кафедра криміналістики та судової медицини, Мультимедійний підручник “Криміналістика”. Електронний ресурс: http://www.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections/lecture_2.12.html

2. Юридичний портал-бібліотека України. Криміналістика України: курс лекцій, Когутич І.І., 2010р., Криміналістична габітоскопія (описання та ідентифікація особи за ознаками і властивостями зовнішності та її елементів). Електронний ресурс: Mego.info.

3. Криміналістика (криміналістична техніка): Курс лекцій / К82 П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. В. Салтевський, Г. С. Семаков. — К.: МАУП, 2001.

4. Криміналістика: Підручник для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / П. Д. Біленчук, О. П. Дубовий, М. В. Салтевський, П. Ю. Тимошенко; За ред. П. Д. Біленчука. — К., 1998.

5. В.В. Мозяков. Керівництво для слідчих / під заг.ред. В.В. Мозякова. М.: Іспит, 2005.-912с.

Охмак Ганна Сергіївна
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОТОГРАФІЯ ЯК ДОДАТКОВИЙ ЗАСІБ ФІКСАЦІЇ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Актуальність даної теми полягає в тому, що криміналістична фотографія, як засіб фіксації предметів, слідів, та інших об'єктів, забезпечує розкриття і розслідування злочинів. У сучасних умовах діяльності співробітників правоохоронних органів дедалі більше супроводжується застосування технічних засобів, а саме фотографія, оскільки в порівнянні з іншими засобами фіксації, вона забезпечує більш високий ступінь точності, повноти та наочності.

Судова фотографія застосовується під час проведення слідчих дій відповідно до вимог Кримінального процесуального закону. Так, у частині третій ст. 191 КПК України передбачено, що слідчий у ході огляду місця події в необхідних випадках про водить вимірювання, складає план і креслення оглянутого місця та окремих предметів, а також по можливості фотографує їх[1].

Судова фотографія — це галузь криміналістичної техніки, яка розробляє фотографічні засоби, прийоми і методи виявлення, фіксації та дослідження доказів. Зміст судової фотографії становлять наукові положення і практичні рекомендації щодо використання фотографії в розслідуванні злочинів. Застосування фотографічної зйомки в розслідуванні злочинів зумовлено такими чинниками:

- 1) дає змогу як найточніше зафіксувати об'єкт, його стан, ознаки;
- 2) забезпечує швидку фіксацію тих чи інших об'єктів;
- 3) дає адекватне уявлення про зображений на фотознімку об'єкт, фотографічне зображення має властивість наочності та документальності;
- 4) існує можливість одержання слабковидимих і невидимих деталей, слідів, ознак [2].

У наш час традиційно використовувані на практиці засоби криміналістичної фотографії не можуть повною мірою задовольнити вимоги сучасно- го техніко-криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинів. Тому будь-які можливості удосконалювання технічного оснащення органів внутрішніх справ засобами фіксації та дослідження криміналістичних об'єктів, що дають змогу істотно прискорити й спростити технологію виготовлення фотографічних знімків при збереженні їх статусу – джерел судових доказів – викликають до себе

цілком закономірний інтерес. Перш за все йдеться про використання в розкритті та розслідуванні злочинів нових інформаційних (комп'ютерних) технологій, що ґрунтуються на сучасних досягненнях науки й техніки [3].

До завдань судової фотографії відносяться:

- забезпечення технічними засобами та практичними прийомами виявлення;
- фіксації та дослідження матеріальних джерел доказової інформації;
- здійснення об'єктивної фіксації слідчих дій та їх результатів;
- вдосконалення існуючих та розроблення нових технічних засобів збирання і дослідження доказів;
- забезпечення принципу наочності в доказуванні та профілактичній діяльності слідчого, органу дізнання [4,ст.87-88].

Фотографічні методи дослідження й фіксації є інструментом спеціаліста-криміналіста, експерта, за допомогою якого вони можуть одержувати нові фактичні дані з метою найбільш повного та швидкого розкриття злочину, викриття злочинця й захисту невинуватого. Останніми роками в кримінальному судочинстві все частіше з'являються ілюстрації, виготовлені засобами цифрової фотографії. Їх використання не суперечить нормам кримінально-процесуального закону. Так, відповідно до ч. 4 ст. 85 КПК України до протоколу можуть бути додані фотознімки, матеріали звукозапису, кінозйомок, відеозапису, плани, схеми, зліпки та інші матеріали, які пояснюють його зміст [1]. Виходячи з положень цієї норми, зазначимо, що закон не встановлює обмежень стосовно використання технології традиційної або цифрової фотографії. З точки зору кримінально-процесуального закону не важливий принцип і технологія формування фотографічного зображення. Вирішальним є одержання якісних даних, що відповідають вимогам належності, допустимості й достовірності.

Застосування цифрової фотографії та цифрового оброблення зображень згідно з розробленими рекомендаціями гарантує достовірність відображення матеріальних об'єктів і забезпечує об'єктивну можливість перевірки й оцінювання одержаних результатів. Якщо враховувати, що цифрові зображення можуть бути одержані з високим ступенем надійності та зручності, у короткі строки, з необмеженим часом збереження без втрати якості, то використання засобів цифрової фотографії й цифрового оброблення зображень у кримінальному процесі необхідно визнати не тільки допустимим, а й бажаним.

На нашу думку криміналістична фотозйомка є одним із ефективним засобом і методом повної та наочної фіксації обстановки, в якій проводяться окремі процесуальні дії, оперативно-розшукових заходів, а також іноді експертні дослідження, її проведення та фіксація результатів.

Отже, криміналістична фотографія є надійним способом збереження інформації і методом точного та повного закарбування слідів злочину, окремих предметів та процесуальних дій, які є важливим елементом

розслідування злочинів, а також дослідження деяких доказів і тим самим сприяє вирішенню завдань доказування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. - [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Криміналістика. Криміналістическая тактика и методика расследования преступлений : учебник / под ред. В. Ю. Шепитько. — Х. : Одиссей, 2001. — С. 205.
3. Аналогова і електронна фотографія: історіографія, характеристика, порівняльний аналіз, сфери застосування в юриспруденції : навч. посіб. / [П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, А. І. Терешкевич].
4. Підручник «Криміналістика» А.П. Шеремет — Х. : Харків юрид., 2013. — 220 с. 2 Див.: Суворов О. М. Поняття службових злочинів корупційної спрямованості та їх криміналістична характеристика / О. М. Суворов // Часоп. Акад. адвокатури України. — 2014. — Т. 7, № 4.

Павлова Наталя Валеріївна

старший викладач

кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук

Кононенко Микола Миколайович

слухач магістратури

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Метою слідчого експерименту є перевірка вже існуючих або отримання нових доказів, що по суті є основним завданням під час його проведення. Унікальність даної слідчої дії полягає у тому, що вона може проводитись з усіма учасниками кримінального провадження, а у наслідку викликає різноманітні спори та порушення законодавства. Не виключенням є і порушення прав людини.

В Україні права людини захищені Конституцією України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Як показує судова практика, вже кілька років Україна займає перше місце серед країн, між якими укладена дана Конвенція за скаргами громадян до

Європейського суду з прав людини. Чималу частину скарг подано після порушень прав людини під час проведення досудового розслідування [2].

На нашу думку, при проведенні слідчого експерименту, як слідчої дії у кримінальному провадженні, є певні ризики порушення прав людини з боку уповноваженої особи, яка його проводить. В положенні ст. 250 КПК України зазначено, що проведення слідчого експерименту допускається за умови, якщо при цьому не створюється небезпека для життя і здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, не принижуються їхні честь і гідність, не завдається шкода [1].

Актуальність проблеми полягає у тому, що проведення слідчого експерименту проводиться в максимально наближеній обстановці до певної події. Тому слідчі, прокурори намагаються придати цьому особливе значення, не звертаючи увагу на те, що це може призвести до порушення прав, а у виняткових випадках і загрозу життю чи здоров'ю учасників. Прикладом цього може бути проведення слідчого експерименту у житлі чи іншому володінні особи без її дозволу, відтворення обставин згвалтування за участю потерпілої особи без застосування манекену, що може викликати у неї приниження гідності, проведення слідчого експерименту на даху будинку, що може призвести до травмування особи чи її загибелі, не надання прав на захист, відтворення події дорожньої транспортної пригоди. Взагалі можна призвести низку прикладів.

У практиці правоохоронних органів зустрічаються випадки, коли порушуються права людини. Причини у кожному конкретному випадку різні, але більшість з них пов'язано з людським фактором. Під час проведення слідчого експерименту за участю підозрюваного (обвинувачуваного), своє місце мають ситуації, коли слідчі порушують його право на захист, а саме позбавляють можливості надати вільні показання щодо механізму пригоди та відтворення її на місці події, щоб підтвердити свої раніше надані показання. А як відомо з положень ст. 250 КПК України, слідчий експеримент проводиться саме з метою перевірки і уточнення відомостей, які надає особа, шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події. І, відповідно до ст. 20 КПК України, підозрюваний, обвинувачений, має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України. У свою чергу, спеціалісту заборонено виходити за межі своїх повноважень, збирати докази шляхом фактичного проведення експерименту замість слідчого та давати вказівки учасникам слідчої дії. Прикладом цього є ухвала від 30 травня 2016 року Петриківського районного суду Дніпропетровської області, де мова йдеться про

порушення права на захист, внаслідок чого слідчий експеримент у справі про ДТП визнали недопустимим доказом [3].

Порушення прав людини під час досудового розслідування уповноважених осіб зумовлені й визначеними показниками направлень кримінальних проваджень до суду з обвинувальним актом. Просто кажучи, слідчий намагається прискорити проведення слідчих дій, у тому числі і слідчих експериментів, не приділяючи значення правилам безпеки під час проведення цієї слідчої дії.

Сукупність вище описаних факторів негативно відтворюється на якості проведення досудового розслідування, що і призводить до порушень прав людини.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv>, ст. ст. 20, 250;
2. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / статистика. – Режим доступу : <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c> ;
3. Єдиний державний реєстр судових рішень: Ухвала Петриківського районного суду Дніпропетровської області № 57965242 // [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/579652424>.

Пачаджи Сергій Олександрович
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

Відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК України «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів». В той же час, вчинення хуліганських дій в зумовлює як наявність значної кількості свідків кримінального правопорушення, так і багатьох речових доказів [3].

Аналіз анкетування працівників правоохоронних органів дав змогу зробити висновок, що лише 23 % опитаних розглядають огляд місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого у зв'язку з проведенням спортивно-масових заходів, як ефективну слідчу (розшукову) дію. Це підтверджує і вивчення матеріалів кримінальних проваджень, відповідно

до яких його в 63 % проводять поверхнево, обмежуючись лише описанням результатів суспільно-небезпечних дій, без вилучення речових доказів. В той же час своєчасно та ретельно проведений огляд місця події забезпечить достатню доказову базу для подальшого розслідування.

О. М. Васильєв зазначає, що огляд місця події – це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим чи дізнавачем обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб [2, с. 253].

На підготовчому етапі досліджуваної процесуальної дії при розслідуванні хуліганства М. М. Єфімов виділяє наступні заходи:

- одержання інформації щодо події;
- допомога потерпілим та охорона місця події;
- підготовка необхідних технічних засобів як для забезпечення виїзду на місце пригоди, так і для безпосереднього проведення огляду;
- забезпечення участі необхідних учасників у проведенні цієї слідчої (розшукової) дії [1, с. 80-81].

Відповідно до п. 2.6. Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень «Після прибуття на місце події члени СОГ з'ясовують обставини кримінального правопорушення, встановлюють свідків, прикмети осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та ймовірні шляхи їх відходу. У разі необхідності вживають заходів для переслідування транспортних засобів, якими заволоділи особи, що вчинили кримінальне правопорушення, або тих, що використовувалися при його вчиненні. Беруть участь у розшуку та затриманні осіб, які підозрюються у вчиненні цих кримінальних правопорушень» [5].

Для проведення огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого у зв'язку з проведенням спортивно-масових заходів, залежно від слідчої ситуації до складу СОГ повинні входити наступні особи:

– обов'язкові учасники – слідчий (керівник СОГ), оперативні співробітники (охорона місця події, обстеження прилеглої території, спостереження за поведінкою окремих осіб, опитування (допити) присутніх осіб, проведення оперативно-розшукових заходів), поняті;

– факультативні учасники – спеціаліст-криміналіст, що знає особливості роботи зі слідами по кримінальним правопорушенням досліджуваної категорії; спеціаліст ДНДЕКЦ або науково-дослідного інституту судових експертиз, співробітник оперативно-технічного підрозділу; інспектор служби охорони або служби безпеки об'єкта, що оглядається (наприклад, стадіону). Також до участі в огляді місця події можуть бути запрошені й інші незацікавлені в справі спеціалісти.

При вчиненні хуліганства потрібно з'ясувати їх взаєморозташування важливих для провадження об'єктів, наявність та кількість відвідувачів, характер спортивно-масових заходів, які проводились, а також наслідки хуліганських дій. Обстановка місця події, як зазначає М. І. Ніколайчик, повинна фіксуватися в протоколі та на орієнтуючих, а також оглядових фотознімках [4, с. 10]. Тому під час огляду місця події необхідно використовувати різні техніко-криміналістичні засоби (фотоапарат, відеокамеру).

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що огляд місця події є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні хуліганства. Він повинен проводитись негайно після виявлення ознак кримінального правопорушення. В ході огляду місця події повинні виявлятися та вилучатись відбитки пальців рук, сліди взуття, використані під час хуліганських дій предмети.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Організація і тактика розслідування хуліганства : Навчально-практичний посібник / М. М. Єфімов. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 158 с
2. Криміналістика : учебник / Под ред. А. Н. Васильева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 478 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
4. Николайчик Н. И. Методика расследования хулиганства : лекция / Н. И. Николайчик. – Мн. : МВШ МВД СССР, 1985. – 28 с.
5. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень / Наказ МВС України № 700 від 14.08.2012 р.

Похил Олександра Ігорівна,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ОТРИМАННЯ ПОРІВНЯЛЬНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливою та досить актуальною проблемою в сучасній криміналістиці є процес та підготовка порівняльного матеріалу для

експертного дослідження. Дослідження даної тематики, аналіз проблемних питань вказують на те, що можливість проведення деяких видів судових експертиз та правильність кінцевих висновків більшою мірою залежить від того в якому обсязі надано матеріал для експертного дослідження.

Правила та порядок відібрання окремих зразків для експертного дослідження відображені у певних нормативно-правових актах та навчально-методичній літературі. Однак на сучасному етапі розвитку експертних технологій, із розширенням можливостей державних експертних закладів різних міністерств, серед інших і МВС, на практиці виникають проблеми в частині застосування широкого обсягу спеціальних знань та нових методів під час відібрання зразків у ході проведення нових видів експертиз [1, с. 316].

Криміналістичні проблеми отримання зразків для експертного дослідження вивчали та досліджували у своїх працях такі науковці як І. В.Пиріг, В.А. Жбанов, Н.І. Клименко, В.Ю. Шепітько[2] та інші.

В. Ю. Шепітько у своїх наукових працях зазначив, що: «... отримання зразків для порівняльного дослідження є процесуальною дією, що полягає в одержанні порівняльного матеріалу для експертного дослідження»[2]. Дана визначення також підтверджує той факт, що відбір зразків для проведення експертних досліджень належить до процесуальних дій.

Кримінальний процесуальний кодекс України[3] регламентує порядок одержання зразків для експертного дослідження. Відповідно до ч.1 ст. 245 цього кодексу «У разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом».

Відібрання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК. Якщо особа відмовляється надати добровільно біологічні зразки слідчій суддє, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подане стороною захисту) здійснити відібрання біологічних зразків примусово.

Важливим є те, що зразки для експертного дослідження повинні бути отримані відповідно до норм чинного законодавства, моральних та етичних норм. Висновки експерта, як доказове значення, які будуть базуватися на дослідженні зразків, котрі були отримані з порушенням процесуального законодавства, більш за все, будуть поставлені під сумнів. Інші вимоги, яким повинні відповідати зразки, у нормативних актах чітко не сформульовано. В окремих випадках визначено лише

вимоги до зразків у відповідних видах експертних завдань. Так, п. 3.6 Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [4] передбачає, що при відборі зразків для встановлення проміжку часу нанесення відбитків печаток «вільні зразки повинні відповідати таким вимогам: безсумнівність походження; належна якість і кількість, що відповідають методичним вимогам такого дослідження (ре- презентативність); порівнянність (відсутність відмінностей зображень, які порівнюються, однакова якість паперу)».

Аналізуючи вище зазначене, можна сміливо сказати, що отримання зразків – це цілеспрямована діяльність людини, якість і кількість яких значною мірою залежать від усвідомлення особами, що їх відбирають, вимог, яким зразки повинні відповідати.

Кожен криміналіст-дослідник по своєму оцінюють та визначають правильність отримання зразків для експертного дослідження. Більше того, вимоги, котрі ставляться до зразків залежать від виду дослідження та специфіки методу дослідження, котрі використовуються під час проведення конкретної експертизи.

Список використаних джерел:

1. Пиріг І.В. Одержання зразків для експертного дослідження на досудовому слідстві / І. В. Пиріг // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 2. – С. 316-323.
2. Криміналістика. Криміналістическая тактика и методика расследования преступлений : учебник / под ред. В. Ю. Шепитько. — Х. : Одиссей, 2001. — С. 205
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Ухвалений Верховною Радою України 13.04.2012 № 4651-VI. Офіційний вісник України. - 2012. - №37. - Ст. 1370.
4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 (у редакції наказу МЮ України від 26 грудня 2012 р. № 1950/5) // Офіц. вісник України. — 2013. — № 3. — С. 297.

Почтова Євгенія Сергіївна
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ОСІБ, ХВОРИХ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ

Під час досудового розслідування з-поміж слідчих (розшукових) дій допиту належить визначальне місце. Це обумовлено тим, що за витратами часу слідчим на проведення процесуальних дій 80% відводиться для проведення допитів потерпілого, свідків (в т.ч. і понятих), експерта, спеціаліста тощо [1].

Враховуючи той факт, що за своїм зовнішнім вираженням допит являє комунікативний контакт двох осіб – слідчого та ще одного з учасників кримінального провадження, – зростає актуальність наукового дослідження питань тактики проведення допиту за умов, коли його учасником є особа, хвора на туберкульоз.

Власне тактика допиту є сукупністю заснованих на процесуальних нормах криміналістичних рекомендацій, які визначають найбільш доцільні прийоми та способи встановлення психологічного контакту з допитуваним, надання йому допомоги у відтворенні події, методи і прийоми правомірного психологічного впливу для одержання правдивих показань, що мають значення для розкриття та розслідування кримінальних проваджень [2].

З урахуванням обставин, коли допитувана особа хворіє на туберкульоз, слідчий, окрім виконання завдань кримінального провадження, змушений враховувати ряд обставин, зокрема: стан імунітету, як своїх, так і хворого; схильність до зараження; наявність захисних масок; площа кабінету тощо.

Також, слідчий повинен володіти знаннями та навичками щодо належної організації підготовки та тактики проведення допиту за участю осіб, хворих на туберкульоз, аби мінімізувати ризик зараження себе та інших осіб, які працюють поруч. Адже зазвичай, в одному кабінеті працює два-три слідчих, які викликають людей, проводять також допити потерпілих, свідків, підозрюваних. Останні, у випадку контакту з хворим на туберкульоз, також перебувають у групі ризику зараження тяжким недугом.

Нажаль, сьогодні однією з основних причин поширення епідемії туберкульозу в Україні, зокрема серед працівників правоохоронних органів, є їх необізнаність, непоінформованість щодо клінічних проявів та шляхів уникнення цього захворювання, а також відсутність розробленого

комплексу організаційних та тактичних рекомендацій з проведення розслідування за участю осіб, хворих на туберкульоз.

За такої складної ситуації, вважаємо, що проблема визначення тактики проведення та організації допиту осіб, хворих на заразний туберкульоз на теперішній час стоїть досить гостро. Варто зазначити, що загальним положенням запобігання інфікування соціально небезпечними хворобами під час виконання службових обов'язків працівниками МВС України займалися такі вчені як С.М. Бортнік, С.П. Домбровський, В.В. Стеблюк, О.М. Стрільцов, В.В. Юсупов та інші.

Разом з тим, проблема тактики проведення допиту осіб, інфікованих, туберкульозом потребує, зокрема, наукового вирішення та практичного втілення з використанням новітніх та вдосконаленням існуючих засобів і методів, обумовлених сучасним станом інфікування працівників правоохоронних органів.

На наш погляд, найважливішим фактором у боротьбі з туберкульозом, в т.ч. і в лавах Національної поліції, залишається момент одержання інформації про хворого на туберкульоз. Так, інтерв'юванням слідчих встановлено, що більшість з них отримують інформацію про наявність у допитуваної особи заразного туберкульозу: під час безпосереднього допиту цих осіб (41%); під час допиту їх знайомих та родичів (24%); з довідок медичних установ, після направлення відповідного запиту (35%).

За такої статистики виходить, що першочерговий контакт слідчого із особою, хворою на туберкульоз, відбувається в умовах неочевидності, необізнаності та, відповідно, невжиття заходів особистої безпеки та гігієни.

Важливим сьогодні залишається не тільки стан обізнаності про механізми, способи виявлення і боротьби з туберкульозом, а і своєчасної поінформованості про наявність збудника захворювання у особи, з якою запланований комунікативний контакт.

Відомості про хворобу туберкульозом дозволяють слідчому скоригувати тактику проведення слідчих (розшукових) дій, в т.ч. і допитів, під час яких ймовірність зараження підвищується у зв'язку із «відкритістю» самого спілкування. Анкетування слідчих засвідчило це, зокрема нами з'ясовано, що за наявності інформації про захворювання на заразний туберкульоз у допитуваної особи, тактика проведення допиту дещо змінюється: скорочується час проведення допиту (93%); зменшується кількість застосованих тактичних прийомів, зокрема, виклад показань у формі вільної розповіді (87%). При цьому слідчі зазначили, що у випадку отримання інформації від учасника досудового розслідування, під час проведення допиту, про наявність у нього заразного туберкульозу, вони вимушені проводити допит у повному обсязі, однак, у 67% роблять перерви у допиті для провітрювання приміщення. Також проанкетовані слідчі визначили ряд організаційних заходів, що найчастіше

застосовуються ними в ході проведення допиту осіб, хворих на туберкульоз, це, зокрема:

- проведення допиту після повноцінного прийому їжі – 29%;
- розміщення допитуваної особи подалі від себе (в іншій частині кабінету) – 34%;
- використання медичної маски – 21%;
- відкриття вікон та дверей у приміщенні, задля створення протягу – 17%;
- надання допитуваній особі окремих канцелярських засобів – 99%;
- вологе прибирання із застосуванням антисептичних засобів після закінчення допиту – 34%.

Отже, враховуючи вище викладене, можна резюмувати, що сьогодні стан наукової розробленості питань, пов'язаних із участю хворих на туберкульоз осіб у кримінальному провадженні, не відзначається різноманітністю праць, наявністю методик та алгоритмів. Натомість чимало уваги приділяється підвищенню ефективності праці слідчих, необхідності оптимізації умов праці, пошуку оптимального балансу робочого часу та часу відпочинку. Однак, якщо слідчий, внаслідок професійної діяльності заражається туберкульозом, то всі окреслені питання ефективності та оптимізації відходять на другий план. Адже саме життя та здоров'я людини, слідчого зокрема, є найвищою цінністю та найважливішою складовою службової діяльності, бо саме слідчим втілюються напрями кримінального процесу, виконуються завдання кримінального судочинства, реалізуються принципи процесуальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Криміналістична тактика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.naiu.kiev.ua/books/kriminalist/lections/lecture_3.21.html.
2. Тактика допиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://megapredmet.ru/1-1588.html>.
3. Про затвердження Загальнодержавної програми імунопрофілактики та захисту населення від інфекційних хвороб на 2009-2015 роки: Закон України від 21 жовтня 2009 року N 1658-VI// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 2-3, ст.12);
4. Методичні рекомендації про дії працівників органів і підрозділів внутрішніх справ в типових та екстремальних ситуаціях – НАВС., К. – 2013, 203 с.

Рябінін Данило Віталійович
слухач магістратури ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИДИ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

До найскладніших слідчих (розшукових) дій належить слідчий експеримент. Додаткового висвітлення вона потребує в розрізі розслідування хуліганства, адже має певну специфіку з огляду на визначене кримінальне правопорушення.

В. В. Агафонов та О. Г. Філіппов визначають слідчий експеримент як пізнавальну дію, сутність якої полягає у проведенні спеціальних досліджень, пов'язаних зі встановленням, перевіркою або оцінкою можливості чи неможливості існування тих чи інших фактів, що мають значення для справи [1, с. 110].

Відповідно до ч. 1 ст. 240 КПК України з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань[4].

До основних завдань слідчого експерименту К. О. Чаплинський відносить наступні:

- перевірка, уточнення та отримання нових доказів;
- встановлення механізму вчинення злочину;
- перевірка можливості існування певних фактів або явищ;
- встановлення можливості сприймати будь-які явища в певних умовах;
- визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину;
- виявлення причин та умов, що сприяли або перешкоджали учиненню злочину;
- перевірка і оцінка висунутих слідчих версій;
- встановлення й усунення суперечностей в показаннях підозрюваних, обвинувачених, свідків та потерпілих;
- перевірка й уточнення фактичних даних, одержаних за результатами проведених окремих слідчих дій, зокрема, слідчих оглядів, допитів, очних ставок, впізнання та ін. [5, с. 253-254].

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дав змогу встановити, що відповідно до зазначених завдань слідчий експеримент під час розслідування хуліганства поділяється на такі види:

- для встановлення механізму вчинення злочину (49 % випадків);
- для визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців

про подію злочину (21 %);

– для встановлення можливості спостереження або сприйняття якого-небудь факту чи явища (13 %);

– встановлення та усунення суперечностей у показаннях потерпілих, підозрюваних, свідків (14 %);

– інші (3 %).

Більш докладно розглянемо можливості проведення визначених видів слідчого експерименту. Слідчий експеримент по встановленню можливості спостереження або сприйняття якого-небудь факту чи явища у правоохоронній практиці зустрічається досить часто [3, с. 328]. У переважній більшості випадків він проводиться для перевірки можливості сприйняття якого-небудь факту чи явища через органи зору або слуху. При цьому слідчий повинен обов'язково враховувати обставини, за яких сприймався об'єкт. Тому такий вид експерименту необхідно проводити саме у тому місці, у той час і у тій обстановці, у якій і відбувалася злочинна подія.

Слідчий експеримент по встановленню можливості здійснення якої-небудь дії в певних умовах, як зазначає В.Ф. Глазирін, загалом спрямований на встановлення як об'єктивної можливості здійснення яких-небудь дій, так і суб'єктивної здатності конкретної особи учинити такі дії за певних умов [2, с. 34]. Під час розслідування хуліганства він застосовується для встановлення можливості нанесення тілесних пошкоджень, порушення цілісності певних об'єктів та ін.

Підсумовуючи, зазначимо, що слідчий експеримент є однією з найбільш трудомістких і складних слідчих (розшукових) дій. Слідчий експеримент під час розслідування хуліганства поділяється на такі види відповідно до своєї мети: для встановлення механізму вчинення злочину; для визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину; для перевірки та оцінки висунутих версій; встановлення та усунення суперечностей у показаннях потерпілих, підозрюваних, свідків.

Список використаних джерел

1. Агафонов В. В. Криміналістика : посobie для сдачи экзамена / В. В. Агафонов, О. Г. Філіппов. – М.: Юрайт-Издат, 2006. – 224 с.
2. Глазырин Ф. В. Следственный эксперимент : учеб. посobie / Ф. В. Глазырин, А. П. Кругликов ; под ред. Р. С. Белкина. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1981. – 70 с.
3. Криміналістика : підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти. – К., 2001. – 688 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.
5. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань / К. О. Чаплинський. – Дніпропетровськ, 2010. – 314

Самойленко Лариса Олександрівна
слухач магістратури факультету
підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ МОВИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ

Одним із найголовніших та першочергових завдань правоохоронців України є повне та всебічне розкриття й розслідування кримінальних правопорушень. На сьогоднішній день в країні спостерігається надто швидкий розвиток техніки та технологій, все частіше з'являються досконалі та майстерні способи вчинення кримінальних злочинів, тому на науку криміналістики, сьогодні покладає надію на нові розробки, прийоми та засоби, які допоможуть правоохоронцям у виявленні, розслідуванні та протидії кримінальним правопорушенням та злочинам.

Криміналістика як юридична наука має широку опрацьовану та досліджену теоретичну базу, методи дослідження, наукові розробки. Але наявність всього вказаного не підтвердженням, того що вони застосовуються в практичній діяльності. Поміж технічних наук, методів та засобів, які використовуються під час досудового розслідування є «нетрадиційні» методи.

Твердження «нетрадиційні» методи з'явилося в кінці 80-х років ХХ століття та питання їх використання є дискусійним та спірним. У криміналістичній літературі допустимість нетрадиційних методів, отримання та використання необхідної інформації для розслідування злочинів досліджували вчені-криміналісти: Бахін В.К., Белкін Р.С., Васиевський В.К., Коновалова В.О., Кітаєв М. М., Клименко Н.І., Ларін О. М., Строгович В. М., Шепітько В.Ю. та інші [3].

Значну частину в нетрадиційних методах досудового розслідування кримінальних проваджень займає невербальна мова. Так, знання мови жестів і рухів дозволяє не тільки краще розуміти співбесідника, а й розібратися, яке враження справило почуте, які висловлюється співбесідник з цього приводу, таким чином невербальна мова може вказати на те, чи потрібно змінювати свою поведінку щоб досягти потрібного результату.

Так, завдяки невербальним жестам і позам свідка, підозрюваного, потерпілого під час допиту чи іншої слідчої дії слідчий може оцінювати правдивість показів, робити відповідні висновки щодо необхідності проведення додаткових слідчих дій чи отримання доказів [4]. Рух рук і тіла передає багато знань про людину. В них відображається стан організму, емоційні реакції, що дозволяє обмірковувати який темперамент у

співбесідника (слабкі чи сильні реакції, уповільнені чи швидкі, рухливі чи інертні).

Жести відкритості також свідчать про бажання та щирість говорити відверто, до такої групи знаків відносяться жести «розстібання піджака» та «розриті руки». Для слідчого під час проведення слідчих дій вказані невербальні знаки можуть вказувати на правдивість та достовірність свідчень підозрюваного, свідка чи потерпілого, прагнення допомогти органам досудового розслідування у розкриття кримінального правопорушення. Невербальним знаком, який може підтверджувати готовність людини до співробітництва з слідством та надати всю відому інформацію щодо вчиненого правопорушення, є розкриття рук та автоматичне розстібання піджаку, розпрямлення ніг і пересування на край стільця, ближче до столу [2]. У разі фіксування вказаних знаків від особи, яка бере участь у слідчих діях, необхідно отримати максимальний об'єм інформації, яка допоможе у розслідуванні злочину.

Жести недовіри та скритності свідчать про недовіру, про бажання щось приховати. У таких випадках співрозмовник машинально потирає голову, скорні, підборіддя, прагне прикрити обличчя руками, намагається не дивитись на співрозмовника, відводячи погляд у бік [2]. Якщо людина, яка не хоче співробітничати з слідством, щось приховує та захищається, посміхається, то це означає, що за штучною посмішкою вона намагається навмисно сховати свою нещирість.

Жести і пози захисту є знаком того, що співрозмовник відчуває небезпеку або погрозу. Найбільш розповсюдженим жестом є руки схрещені на грудях. Отримавши такий знак, необхідно встановити, з яких причин особа відчуває себе в небезпеці, чи отримувала вона погрози з боку інших осіб, чи потребує особа додаткового захисту. Також, окрім схрещених на грудях рук співрозмовник ще стискає пальці в кулак, то це свідчить про його ворожість. В такому випадку варто сповільнити свою мову і рухи, як би пропонуючи співрозмовнику піти його прикладу та за можливості змінити тему розмови [2].

Жести незгоди можуть говорити, про те що особа погоджується з тим що відбувається, насправді має іншу думку чи інформацію, щодо подій які з'ясовуються чи встановлюються під час досудового розслідування. Одним із таких жестів є збирання неіснуючих ворсинок з одягу [7]. В такому разі працівникам органу досудового розслідування необхідно критично віднестися до показів та ретельно їх перевірити.

Багато інформації, для встановлення дійсних обставин злочину, можливо отримати, спостерігаючи за мімікою особи з якою проводяться слідчі дії. Якщо особа щось приховує, то її обличчя напружене, тривожне, знервоване, так як боїться повідомити щось зайве. Вказаний факт має бути знаком про те, що такій особі відома інформація відносно вчиненого

злочину, яку не повідомляє органам досудового розслідування та вказує на проведення додаткової всебічної перевірки.

Погляд, напрям, частота контакту очей – це ще одна складова невербального спілкування. Напрямок погляду показує спрямованість уваги співрозмовника і разом з тим дає зворотній зв'язок, який буде показувати на те, як ставиться співрозмовник до тих чи інших повідомлень. Так, вчені, які займалися дослідженням нетрадиційних методів, встановили, що у людини під час сильного здивування значно розширюються зіниці [6]. Отже, під час досудового розслідування учасникам слідчих (розшукових) дій необхідно категорично заборонити бути в темних окулярах. Вказаний факт дозволить слідчому спостерігати за очима особи, яка дає покази (чи приймає участь в інших слідчих діях), отримувати та фіксувати відповідні знаки невербальної інформації.

Невербальні сигнали людиною майже не усвідомлюються, вони виникають на підсвідомому рівні, тому для слідчого, який проводить досудове розслідування, важливим джерелом інформації є невербальне спілкування з учасником процесу. Ті факти, які особа приховує можуть проявитися мимо волі у невербальних знаках та жестах. Такий різновид нетрадиційних знань дозволить працівникам слідчих підрозділів за короткий час обрати вірний напрям розслідування, виявлення осіб, які мають відношення до кримінального правопорушення, визначити їх ставлення до скоєного чи до того, свідками чого вони стали, отримати достовірну інформацію.

Список використаних джерел:

1. Алексєєв О. О. Розслідування окремих видів злочинів. [текст] : навч. посіб. / Алексєєв О. О., Весельський В. К., Пясковський В. В. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 278 с.
2. Клевцов О. «Мова жестів як нетрадиційне знання в розслідуванні злочинів» / Клевцов О. // Право України, 1998. - №4, с.60.
3. Клименко Н. Криміналістика захищає культурну спадщину / Н. Клименко, С. Ципенюк // Право України. - 2002. - № 7. – С. 27-80.
4. Когутич П. Криміналістика: особливості методики розслідування окремих видів злочинів: тексти лекцій / Когутич П. - JL: Тріада +, 2006. - 456 с.
5. Криміналістика: підручник / [В.Ю. Шепітько, В.- Коновалова, В.А. Журавель та ін]; за ред. В.Ю. Шепітька. - [5-е вид., перероб. і доп.]. - Х. : Право, 2011. - 464 с.
6. Макаренко Є.І. Використання в розслідуванні злочинів нетрадиційних методів і знань природознавчих наук / Є.І. Макаренко, Г.В. Лиховицька // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2007. — № 2 (33). — С. 246—255.
7. Мальцев В.В. К вопросу о понятии нетрадиционных методов исследования в криминалистике / В.В. Мальцев // Дальневосточные криминальные чтения. — 1999. — Вып. 4. — С. 86—91.

Сіроух Ірина Володимирівна,
здобувач кафедри
криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБСТАНОВКИ УЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СПРАВАХ ПРО СТВОРЕННЯ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ РОЗПУСТИ І ЗВІДНИЦТВА, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Розслідуючи кримінальні правопорушення у справах про створення або утримання місць розпусти і звідництва, учинених організованими групами, особливу увагу необхідно приділяти обстановці їх учинення. Важливими елементами обстановки учинення злочинів у справах про створення або утримання місць розпусти і звідництва, учинених організованими групами, будуть місце, час та умови їх скоєння. Місце вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, є частиною події. Воно містить великий об'єм відомостей щодо способу скоєння кримінального правопорушення, певних даних про особу злочинця. Як наголошує І. Ф. Герасимов, «... необхідно вивчити і зрозуміти весь механізм системи, де вчинено злочин» [1, с. 9]. Завдяки її дослідженню працівники поліції одразу можуть висунути певні версії та визначити подальші напрямки розслідування.

К. Ю. Назаренко в своєму дослідженні класифікувала місця вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, наступним чином: розважальні заклади – 16 % (з них: нічні клуби – 10 %, кафе – 1 %, бари – 2 %, ресторани – 3 %); спортивно-оздоровчі комплекси – 36 % (з них: сауни – 22 %, масажні кабінети – 3 %, салони краси – 2 %, фітнес-клуби – 3 %); місця відпочинку і проведення вільного часу – 28 % (з них: бази відпочинку – 4 %, готелі – 9 %, «зйомні» квартири – 15 %), у тому числі й закордоном; місця проживання «замовника» – 4 % (з них: квартири – 2 %, будинки – 1 %, дачні кооперативи – 1 %); транспортні засоби – 9 % (з них: легкові (6 %) або вантажні (3 %) автомобілі); відкрита місцевість – 4 % (з них: парки – 1 %, лісосмуги – 2 %); підсобні приміщення – 3 % (з них: фотостудії – 1 %, гаражі – 1 %, інше – 1 %) [2, с. 37].

Узагальнюючи наведені відомості, можна зазначити, що найбільш розповсюдженими місцями злочинів є місця проведення вільного часу і відпочинку громадян. У цих місцях, здебільшого, і створені місця розпусти. Інші випадки (транспортні засоби, місця проживання замовника) пов'язані з фактами звідництва й сутенерства.

Місця вчинення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, мають наступні характерні особливості:

1) характеризуються обмеженим колом очевидців (в даному місці в більшості випадків відсутні ті особи, які не користуються послугами звідника); 2) розташовуються за місцем проведення вільного часу і відпочинку громадян (сауни, готелі); 3) характеризуються обмеженою можливістю доступу (власник, клієнти, проститутки).

Ознайомлення слідчих із вказаними аспектами злочину сприяє визначенню напрямку пошуків інформації, а іноді й звуженню кола осіб, серед яких може виявитися злочинець. Адже під час учинення злочину досить незначна кількість очевидців, а також можливої доказової інформації. Тому ознайомлення з місцем його вчинення має суттєве значення для подальшого розслідування створення або утримання місць розпусти і звідництва, учинених організованими групами.

Розглядаючи час учинення злочинів, одразу зазначимо, що він не має значення для їх юридичної кваліфікації. Адже час вчинення злочину – це визначений законом проміжок часу, протягом якого може бути скоєно злочин. З іншого боку, визначення часу в окремих методиках розслідування злочинів виконує важливу роль для визначення багатьох аспектів. Зокрема, для з'ясування тривалості злочинних дій, визначення можливості їх попередження. На думку Н. С. Таганцева, часом учинення злочину є час настання наслідків. Це положення впливало із загальної концепції про застосування у всіх випадках більш пізньої версії закону, навіть якщо він більш суворий [3].

На підставі узагальнення слідчої практики встановлено, що відповідно до часу доби показник вчинення даного злочину є неоднаковим. Зокрема, вранці вчинюються 3 % випадків, вдень – 11 %, ввечері – 48 %, вночі – 36 %. Зрозуміло, що у зв'язку зі специфікою організації надання сексуальних послуг, переважна їх більшість вчиняються увечері та вночі. Відповідно до характеристики дня тижня злочини вчиняються частіше у вихідні – 81 % випадків. Зважаючи на це, більшість злочинів припадає на час відпочинку.

Розглядаючи умови, що характеризують можливість учинення злочину, слід зазначити, що науковці визначають їх через поєднання декількох факторів: антигромадську установку особистості і конкретну життєву ситуацію, що складається до моменту вчинення злочину [4, с. 105]. За даними дослідження можна виділили такі умови здійснення злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом: 1) ненормальні взаємини між членами родини; 2) антисоціальні манери її членів; 3) наявність у сім'ї антигромадських звичаїв; 4) неправильне виховання батьками дітей; 5) невиконання ними обов'язків із виховання; 6) недоліки шкільного виховання; 7) нерозвиненість сфери дозвілля; 8) брак моральності і ідеології; 9) алкоголізм і наркоманія молоді; 10) деградація вітчизняної культури,

поєднана з розповсюдженням культу насильства та індивідуалізму;
11) негативна роль засобів масової інформації; 12) неефективне функціонування правоохоронної системи і недосконалість віктимологічного запобігання злочинам.

Підсумовуючи, слід зазначити, що при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом, учинених організованими групами, важливе значення має дослідження обстановки його скоєння. Вона складається з декількох елементів: місце, час та умови вчинення. Місця вчинення злочинів мають наступні характерні особливості: характеризуються обмеженим колом очевидців; розташовуються за місцем проведення вільного часу та відпочинку громадян; характеризуються обмеженою можливістю доступу. Стосовно часу вчинення, то найбільша їхня кількість припадає на час відпочинку.

Список використаних джерел:

1. Герасимов И. Ф. Криминалистическая классификация и особенности расследования преступлений в зависимости от места совершения преступных действий / И. Ф. Герасимов // Особенности расследования отдельных видов и групп преступлений. – Свердловск, 1980. – С. 3-11.

2. Назаренко К. Ю. Розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом / Катерина Юрїївна Назаренко // Дисертація на здоб. наук. ст. к.ю.н.; спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпро, 2016. – 218 с.

3. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть Общая [Електронний ресурс] / Таганцев Н. С. – М. : Наука, 1994. – С.85. – Режим доступу : <http://window.edu.ru/resource/307/42307/files/gl2.pdf>

4. Курс кримінології: Загальна частина: Підручник; У 2 кн. / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.; За заг. ред. О.М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – Кн. 1. – 352 с.

Старова Тетяна Андріївна
курсант 1 курсу ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КАТЕГОРІЇ СВИДКІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНОГО ЗАКОНОМ ПОРЯДКУ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ АБО ТКАНИН ЛЮДИНИ

Розслідування кримінальних правопорушень у сфері торгівлі людьми та порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини є досить важливою проблемою в сучасній Україні. Адже все частіше трапляються випадки незаконних дій стосовно людини. Під цими діями слід розуміти не тільки викрадення й торгівля людьми (ст.149 ККУ), а й порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ст.143 ККУ) та торгівля органами/тканинами.

Загалом, допит – це один з найбільш поширених процесуальних способів отримання доказів, його сутність полягає в отриманні слідчим безпосередньо від допитуваного у встановленій кримінально-процесуальній формі показань про відомі йому обставини та інших даних, що мають значення для розслідуваної справи. Допитуваний зобов'язаний дати свідчення тільки про ті обставини, які йому відомі (сам бачив, чув, дізнався про них з якихось певних джерел) [1].

Найбільш розповсюдженими учасниками цієї слідчої (розшукової) дії є свідки. Свідок – це фізична особа, щодо якої у органів, що ведуть кримінальний процес, є точні відомості або обґрунтоване припущення, що вона володіє інформацією про обставини, які підлягають встановленню або перевірці у кримінальній справі [2].

Свідками по досліджуваній категорії кримінальних проваджень можуть бути:

– лікарі. Так, лікар акушер-гінеколог міського комунального клінічного пологового будинок №1 пояснила, що гр. Т. була в неї на лікуванні в серпні 2015р. і проходила підготовку до родів. В подальшому вона народила дівчинку. Однак, обвинувачена на той час мала прізвище і всі документи були оформлені на дане прізвище. Коли призначала лікування, обвинувачена повідомляла про можливість придбання ліків. Чи провідували будь-які особи обвинувачену в лікарні не пригадує, але пам'ятає, що вона ліками була забезпечена і хтось приносив харчі [3];

– працівники відділу державної реєстрації актів цивільного стану реєстраційної служби. Так, головний спеціаліст Личаківського відділу державної реєстрації актів цивільного стану реєстраційної служби Львівського міського управління юстиції пояснила, що 26.08.2015р. на державну реєстрацію народження дитини в другій половині дня

звернулись гр. Б. та гр. С., які мали пакет документів (паспорт на прізвище гр. Б., паспорт на прізвище гр. С. із перекладом, диплом перекладача та інші медичні документи на прізвище гр. Б.) і з ними був присутній перекладач з української на німецьку мову. гр. С. розмовляв російською мовою і на неодноразові її запитання підтвердив, що він є батьком новонародженої дитини. Крім цього, обвинувачений гр. С. особисто з гр. Б. писав заяву про визнання батьківства і розумів зміст цієї заяви [3];

– перекладачі. Так, перекладач ПП пояснила, що обвинувачена гр. С. та гр. Т. звернулись в агенцію іноземних мов щодо перекладу. Вона пригадує, що в кінці літа 2015р. надавала послуги перекладу з німецької на українську мову. Здійснювала переклад паспорта обвинуваченого, свідоцтва про народження дитини та заяву про надання дозволу на вивіз дитини за кордон і їздила з ними в РАГС де вони заповнювали відповідні документи з приводу реєстрації дитини. Здійснювала переклад при спілкуванні з працівниками РАГСу. Пригадує, що обвинувачена гр. Т. особисто заповнювала заяву про визнання батьківства, а гр. С. після перекладу даної заяви особисто її підписував. Останній усвідомлював і розумів значення даної заяви, додаткових запитань з цього приводу не ставив [3];

- водії таксі;
- працівники нотаріуса;
- інспектор відділу прикордонної служби.

Констатуючи вищенаведене, слід зазначити, що у правоохоронних органах повинні розроблювати нові способи пошуку злочинців. Для цього необхідно досліджувати всі наявні матеріали кримінального провадження, в тому числі і ймовірних свідків. Свідками кримінальних правопорушень у сфері торгівлі людьми та порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини можуть бути: лікарі, працівники відділу державної реєстрації актів цивільного стану реєстраційної служби, перекладачі, водії таксі, працівники нотаріуса, інспектори відділу прикордонної служби.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика / Под ред. проф. Л. Я. Драпкина [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://stud.com.ua/7380/pravo/kriminalistika>
2. Свідок у кримінальному процесі України: коло осіб, предмет показань та свідоцький імунітет [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://radnuk.info/home/24839--c.html>
3. Справа № 463/493/16-к, Архів Личаківського районного суду м. Львова, 2017 р.

Страшко Ольга Владленівна

курсант

курсант 3 курсу

факультету підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ВЧИНЕННЯ ВБИВСТВА НА ЗАМОВЛЕННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

На сьогоднішній день вбивства на замовлення характеризуються високим рівнем суспільної небезпеки, оскільки посягають на найвищу соціальну цінність—життя та здоров'я особи, вчиняються в умовах неочевидності із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових пристроїв та відрізняються від інших злочинів своєю зухвалістю, безпринципністю.

Ми вважаємо, що розгляд даного питання потребує, перш за все, визначення змісту поняття «вбивство на замовлення». Так, Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 року №2 визначає умисне вбивство, вчинене на замовлення як: «умисне позбавлення життя потерпілого, здійснене особою (виконавцем) за дорученням іншої особи (замовника). Таке доручення може мати форму наказу, розпорядження, а також угоди, відповідно до якої виконавець зобов'язується позбавити потерпілого життя, а замовник — вчинити в інтересах виконавця певні дії матеріального чи нематеріального характеру або ж не вчинювати їх»[2].

Потрібно відмітити, що вбивства, вчинені на замовлення набувають широкого резонансу серед громадськості, оскільки жертвами цього злочину стають представники органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, особи, які займають керівне становище у бізнесі. У зв'язку з політичною ситуацією в нашій країні, дедалі частішими стають вбивства на замовлення відомих журналістів, наприклад вбивства Павла Шеремета, В'ячеслава Веремія, Василя Климентьєва у 2016 році, Георгія Гонгадзе у 2000 році. За даними міжнародної організації «Репортери без кордонів» Україна стала третьою найнебезпечнішою для журналістів країною у світі щодо кількості вбитих – з шістьма убитими – після Сирії (15) і Палестинської автономії (7) [3].

За даними статистики Генеральної прокуратури України кількість умисних вбивств (за ст.115 КК України) у 2014 році становила 11466, з них вбивств, вчинених на замовлення—13; відповідно у 2015 році—8224/11; у 2016р.—5992/13. Станом на березень 2017 року вже було вчинено 2667 умисних вбивств, з них на замовлення—15 [4]. Таким чином, найвищий показник вбивств на замовлення становить у 2017 році, що свідчить про погіршення економічного та соціального становища населення нашої

держави, поширення незаконної торгівлі вогнепальною та холодною зброєю, вибуховими пристроями та речовинами, низький рівень попередження, розкриття злочинів через значне навантаження на правоохоронні органи та недостатнє матеріально-технічне забезпечення підрозділів.

Як слушно зазначає Лисишина В.І., при розслідуванні вбивств на замовлення огляд місця події набуває важливого значення у зв'язку з особливостями характеру злочину, відсутністю попередніх зв'язків між злочинцем і жертвою, необхідністю отримання первісної інформації про злочин [1,с.180].

У криміналістиці місцем події називають ділянку місцевості або приміщення, у межах якого виявлені сліди зробленого злочину. Границі місця події можуть бути досить чіткими в тих випадках, коли події розгорталися строго в одному місці, наприклад, у випадку здійснення злочину, допустимо вбивства, у квартирі багатоквартирного будинку, місце події буде обмежено рамками цієї квартири. При масштабних подіях, таких як катастрофа поїзда або літака, місце події може становити площу в десятки гектарів землі. Чіткі природні границі місця події можуть бути встановлені не завжди, у цих випадках їх встановлюють штучно, наприклад, радіусом у двісті метрів навколо трупа, виявленого в лісистій місцевості [5,с.144].

Під час огляду місця події, де було вчинено вбивство, встановлюються такі обставини: 1) що відбулося (вбивство, самогубство, нещасний випадок чи природна смерть); 2) особа вбитого; 3) місце вбивства; 4) спосіб, знаряддя та засоби вбивства; 5) час вбивства; 6) положення потерпілого у момент його огляду; 7) інші злочини, які вчинив злочинець на місці події; 8) очевидці злочину; 9) кількість злочинців; 10) шляхи, якими злочинці проникли до місця злочину, а також втекли з нього; 11) ознаки, що вказують на можливість використання останніми засідки; 12) зміни, які злочинці внесли на місці події; 13) речі, які злочинці залишили на місці події та які забрали із собою; 14) сліди, які могли залишитися на тілі або одязі злочинця; 15) сліди, які злочинці залишили після себе як на місці вчинення злочину, так і на шляху втечі; 16) особливі прикмети злочинців; 17) можливість використання слідчими негативних обставин, наявних у зв'язку з діями злочинців[6, с.202-203].

На місці події слідчий повинен правильно визначити межі огляду. Використання виконавцем убивства сучасної зброї дає змогу вести стрільбу на великій відстані, що необхідно враховувати при з'ясуванні механізму злочину, виявленні слідів і знарядь злочину. Під час огляду місця події можна встановити сліди взуття, рук, застосування зброї, мікросліди, одорологічні сліди. На місці вчинення злочину вбивця часто залишає зброю, тому необхідно відшукати цю зброю і детально її оглянути. Зброя може містити певну інформацію про злочинця (пальцеві

відбитки, сліди крові, одорологічні сліди тощо), але збільшення вбивств на замовлення породжує новий вид кримінального бізнесу – «шустовку» зброї, в результаті якої на зброї знищуються ідентифікаційні ознаки [1,с.180].

Ми погоджуємося з думкою Боярова В.І. та Калюжної Л.Є., які зазначають, що специфіка огляду місця події у разі застосування злочинцями вогнепальної зброї полягає у виконанні комплексу послідовних дій.

1. У процесі огляду місця події, проводиться цілеспрямований пошук місць ймовірного перебування тих, хто стріляв. Для цього ретельно оглядаються місця, зручні для ведення стрілянини, зокрема захищені від стороннього погляду, а також місця виявлення слідів взуття, недокурків, запобіжних чек гранат, корпусів відстріляних одноразових ручних гранатометів, інших предметів, які свідчать про це, наприклад, біноклів, рацій, а також за характером розкиду гільз автоматичної зброї або шляхом візування по кульових ушкодженнях у нерухомих перепонах (при порівняно невеличких дистанціях пострілу: до 50 м при стрілянині з пістолета, револьвера і до 200 м – із гвинтівки-автомата).

2.Обов'язково проводиться пошук по шляхах відходу злочинців (з урахуванням показань очевидців, а також результатів застосування службово-пошукового собаки). Ігнорування останнього або навіть невчасність проведення такої дії негативно впливає на хід слідства, призводить до втрати можливості виявлення речових доказів. Зокрема, непоодинокі випадки, коли залишену після вчинення вбивства зброю раніше знаходять сторонні особи, які привласнюють її. Тому, якщо на місці події або по шляху відходу злочинця не знайдено вогнепальну зброю, це ще не означає, що злочинець від неї не звільнився.

3.Далі, при огляді місця, де знаходився виконавець, потрібно знайти на місці події сліди, котрі можуть залишитися від такої особи, оскільки, очікуючи жертву, вона може знаходитись там досить довгий час. Це можуть бути сліди рук, ніг, недопалки, залишки жувальної гумки, обгортки від ліків, наркотиків і т. ін.; банки з-під напоїв, сліди відправлення природних потреб, стріляні гільзи, чеки гранат, рації.

4.Особливу увагу приділяють залишеній на місці події (або на шляху відходу) зброї. На її стволі, затворі, глушнику, спусковому гачку, патронах та інших частинах можуть бути виявлені потожирові сліди (у тому числі сліди рук). Виявлення і вилучення слідів пальців рук (рукавичок) на зброї необхідно доручати спеціалістам, оскільки зброя досить часто покривається тонким шаром мастил і при використанні слідокопіювальних порошків вони «прилипають» до всієї досліджуваної поверхні.

Окрім того, на зброї можуть бути залишені мікрОВОлокна, запахові сліди, а також сліди пострілу. Оскільки вогнепальна зброя досить часто злочинцями залишається на місці злочину або на шляху відходу. У таких ситуаціях центр тяжіння у доказуванні переміщається на встановлення

факту використання такої вогнепальної зброї конкретною особою. Основну увагу приділяють слідам, які залишаються від пострілу на місці події (куль, гільзи, зброя, ушкодження від куль на перешкодах та ін.) [7].

Під час огляду місця злочину можна отримати додаткові відомості, які дозволяють у сукупності з даними судово-медичної експертизи уточнити час вчинення злочину. Це можливо завдяки сукупному вивченню слідчим даних, отриманих у результаті судово-медичного дослідження, вивчення речової обстановки місця події та показань свідків. Тільки всебічно проаналізувавши їх, можна вірогідно встановити час вчинення вбивства. Отже, такий підхід повинен допомогти слідчому в цілому визначитися із приблизним часом вчинення вбивства, не очікуючи висновків судово-медичної експертизи, що дасть можливість виграти час у розслідуванні [6,с.203].

Таким чином, під час огляду місця злочину важливе значення має правильна організація взаємодії слідчого із спеціалістами та експертами. Окрім цього, працівники методичних відділів органів Національної поліції України мають розробляти, періодично вдосконалювати алгоритм і тактику дій слідчого при огляді місця події та забезпечити їх належне розповсюдження серед всіх територіальних підрозділів поліції. При дотриманні певних рекомендацій слідчий повинен скласти якісний протокол огляду місця події при вчиненні вбивства на замовлення, що забезпечить збереження всієї інформації, яка становить інтерес для правоохоронних органів та сприятиме встановленню осіб, причетних до вчинення злочину вже на початковому етапі проведення досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Лисишина В.І. Особливості методики розслідування вбивств на замовлення/В.І.Лисишина.–Матеріали наук. конф.: «Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки».– 2015 р.–с.177-181.– [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/ua/conf/law/archive/109/>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7.02.2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я громадян».– [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>
3. Україна у трійці найнебезпечніших країн для журналістів: 6 вбитих, 33 викрадено, 215 отримали погрози/Часопис про свавілля влади та громадський спротив незаконним діям.– [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://sprotiv.org/51033#.WPRwwGvYWM8>
4. Статистична інформація Генеральної прокуратури України.– [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>
5. Цимбалюк В.І.Процесуальний порядок огляду місця події/В.І.Цимбалюк.–Юридичний вісник.–№4(33).–2014р.–с.144-147

6.Дердюк Б.М.Особливості провадження окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування вбивств/Б.М.Дердюк.–Прикарпатський юридичний вісник.–Вип.№2(5).–2014 р.–с. 201-212

7.Бояров В.І. Деякі особливості розслідування вбивств на замовлення/В.І.Бояров, Л.Є.Калюжная.–[Електронний ресурс].–Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua.

Суріна Неллі Олегівна

слухач магістратури
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Христов Олександр Леонідович
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРАДІЖОК ВАНТАЖІВ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Крадіжки вантажів на залізничному транспорті мають окремі особливості, обумовлені специфікою переміщення вантажів на віддаленій від відправника відстані, слабкою охороною від проникнення до них сторонніх осіб, неможливістю повної мірою охороняти вантажі в місцях стоянок та під час руху, зосередженістю на об'єктах залізничного транспорту значних матеріальних цінностей і т. ін.

Слід зазначити, що спосіб вчинення крадіжок вантажів є одним із головних елементів криміналістичної характеристики, оскільки об'єднує одним задумом систему дій, щодо приготування, вчинення і приховання злочину [1, с. 385].

Саме через спосіб в першу чергу відображаються дії злочинця відносно навколишнього середовища. До того ж, спосіб скоєння злочину породжує тільки йому подібні зміни в навколишній обстановці [2, с. 23].

Встановлення способу вчинення крадіжок вантажів на залізничному транспорті є основою для висунення оперативно-розшукових та слідчих версій і розробки окремих тактичних прийомів, які застосовують підрозділи по боротьбі з даними видами злочинів. Це дозволяє

сконцентрувати необхідні сили і засоби в місцях імовірного вчинення крадіжок вантажів, забезпечити ефективне оперативне обслуговування найбільш криміногенних транспортних об'єктів, в тому числі і рухомого складу [3, с. 54].

Визначення вірного способу вчинення крадіжки дозволяє швидко звузити коло підозрюваних осіб, визначити час і місце вчинення злочину, приблизну кількість злочинців, їх професію (принаймні, належність до залізничного транспорту), підготовленість, знання місцевих умов та інші обставини [4, с. 194].

Загалом у криміналістиці способи крадіжок підрозділяються на три групи:

- 1) вчинені шляхом таємного проникнення в приміщення, що супроводжуються зломом;
- 2) вчинені шляхом таємного проникнення в приміщення, що не супроводжуються зломом;
- 3) вчинені за допомогою відкритого проникнення в приміщення [3, с. 58].

Що стосується саме способів крадіжок вантажу на об'єктах залізничного транспорту, то найбільш розповсюдженими та загальними є:

- крадіжки вантажів за умов вільного доступу до них (до числа таких вантажів можуть належати: будівельні матеріали, верстати, обладнання, автотранспортна та сільськогосподарська техніка, промислові машини, станки та інші предмети, які з тих чи інших міркувань робітників залізничної станції неможливо (чи недоцільно) розміщати в закритих сховищах, і тому вони розміщуються на відкритих завантажувальних майданчиках, а під час перевезення – на відкритих залізничних платформах);

- крадіжки через двері вагону (контейнера) шляхом пошкодження пломб та замикаючих пристроїв;

- крадіжки вантажів із вагона, контейнера, тари шляхом їх пошкодження;

- крадіжки через люки вагонів (через верхні люки критих вагонів часто викрадаються овочі та фрукти, особливо в період масового їхнього перевезення);

- крадіжки вантажів шляхом відтиснення дверей;

- крадіжки шляхом просвердлювання вагона;

- крадіжки за участю машиністів тепловозів;

- крадіжки із контейнерів без порушення цілості пломб та обшивки;

- крадіжки з використанням вагового господарства;

- крадіжки вантажів шляхом вивезення вагонів зі станції;

- крадіжки з використанням підроблених документів;

- крадіжки вантажів шляхом створення залишків вантажу. До різновидів крадіжок залишків вантажу також належить:

- а) часткове приховання від обліку залишків вантажу, які виявляються при розвантаженні;
- б) повне приховання від обліку залишків (без документів) вантажів, виявлених при розвантаженні вагона, контейнера;
- в) крадіжки вантажів шляхом роз'єднання вантажу та перевізних документів;
- г) крадіжки вантажів шляхом перескладання документів;
- д) крадіжки наливних вантажів [4, с. 45].

Розглянуті способи вчинення крадіжок вантажів на залізничному транспорті не є вичерпними.

Отже, на сьогоднішній день способи вчинення крадіжок на залізничному транспорті удосконалюються та набувають системного і загрозливого характеру, що обумовлює необхідність наукового підходу у дослідженні даної проблематики з метою своєчасного виявлення осіб, які вчинюють зазначені злочини вірного спрямування їх розслідування.

Список використаних джерел:

1. Шеремет А. П. Криміналістика: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / А. П. Шеремет – [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
2. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів [Текст]: Навчальний посібник / А. В. Старушкевич. – Київ: НВТ «Правник» – НАВСУ. 1997. – 41 с.
3. Князев В. А. Методика расследования и раскрытия хищений грузов на железнодорожном транспорте / В. А. Князев, П. П. Мозговой. – Горький, 1977. – 136 с.
4. Оперук В. І. Основні способи вчинення крадіжок вантажів з рухомого складу залізничного транспорту / В. І. Оперук. – Науково-інформаційний вісник «Право», №9. – 2014. – с. 193-198.

Ткаленко Владислав Ігорович,

курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Бідняк Ганна Сергіївна,

ст. викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЯВЛЕННЯ ПІДРОБКИ ПАСПОРТА ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Документ, який посвідчує особу та підтверджує її громадянство, є паспорт громадянина України, що законодавчо підтверджується

Конституцією України та Положенням «Про паспорт громадянина України», яке затверджено Верховною Радою України. Щоб використати даний документ з метою законної необхідності, громадянину потрібно мати можливість підтвердити його справжність. На даний час, виникає безліч ситуацій, коли будь-яка особа може використати на свою користь документ іншої особи в злочинних цілях. Тому, досить актуальним є вивчення таких методів виявлення підробки паспорта, які будуть необхідними як для діяльності правоохоронних органів, так і для будь-якої особи, яка не хоче бути обманутою злочинцями.

Огляд документів, порядок проведення огляду документів, в тому числі паспортів, способи їх підробки досліджувались в працях О.Г. Волошиної, Т.А. Бєєвої, О.В. Воробей, В.П. Колмакова, В.Я. Колдіна, Н.П. Яблокова та інших. Але все ж таки, високий рівень злочинності та комп'ютерно-технічний розвиток дає привід для подальшого дослідження документів, які посвідчують особу та методів виявлення їх підробки.

Перевірка паспорта на його достовірність здійснюється працівниками правоохоронних органів з різних причин, наприклад, для забезпечення паспортної системи, при затриманні чи арешті злочинця, при розслідуванні злочинів, під час проведення охорони громадського порядку, при розшуку осіб, під час слідчих і оперативних дій. Крім цього, необхідність перевірки особи, шляхом посвідчення її відповідним документом стоїть перед співробітниками різних органів: нотаріусами, кадрами підприємств, установ, організацій, відділеннями банків, тобто особами, прямий обов'язок яких є прийняття документів, перевірка та посвідчення їх справжності. Таку перевірку виконують шляхом проведення огляду паспортів вказаними суб'єктами [3, с.192].

У зв'язку з цим з метою встановлення належності паспорта особі пред'явника посадові особи або працівники правоохоронних органів мають дотримуватися визначених правил при його перевірці. Нотаріальною палатою України було розроблено методичні рекомендації перевірки паспортів України. Відповідно даних рекомендацій алгоритм огляду паспорта громадянина України повинен проходити так:

1. Оглянути паспорт, перевірити відповідність його загальним вимогам: зовнішньому вигляду, розміру, структурі матеріалу.
2. Візуально впевнитись у відсутності дефектів на сторінках паспорту: підчисток, потертостей, плям в місцях розташування тексту.
3. Оглянути стрічку прошиття паспорта. Звернути увагу на акуратність проколів, їх однаковість, і непошкодженість нитки.
4. Оглянути перфорування серійного номеру паспорта. Отвори мають бути чіткими та співпадати при їх огляді напроти світла.
5. Перевірити наявність фотографій, відповідність їх розміру та розташування на них рельєфного відбитка печатки.

6. Перевірити відсутність ознак переклеювання фотографії: ушкоджень поверхні бланка документа, незбігу тексту та зрушення між частинами відтиску печатки на фотографії і бланку документа.
7. Перевірити відповідність органу видачі паспорту: компетенція органу видачі, територіальна відповідність реєстрації громадянина.
8. Звертати увагу на відповідності змісту печаток і штампів.
9. Перевірити текстову частину щодо відповідності стилю викладу. Однойменні літери мають бути однакові на вигляд та розташовані симетрично у слові. Рекомендовано звертати особливу увагу на написання літери «т» на 4 сторінці паспорта та на внутрішньому правому боці обкладинки.
10. Оглянути бланк паспорта на просвіт: звернути увагу на наявність водяних знаків та правильність їх розміщення; впевнитися у відсутності слідів механічної підчистки тексту або витравлювання тексту.
11. За можливості перевіряти паспорт за допомогою ультрафіолетової лампи: оглянути нумерацію кожної сторінки, герби України на кожній сторінці і напис Україна на останній, різнокольорові ниткоподібні рисочки в структурі паперу паспорта [5, с.13].

Існує два види підробки паспортів: повний та частковий. Оскільки повна підробка потребує значних зусиль, найчастіше застосовують часткову його підробку. Об'єктом такого підроблення стають втрачені (загублені або викрадені) паспорти, здобуті шахрайськими діями тощо. Часткове підроблення сприяє прихованню тих чи інших фактів, як у власних паспортах злочинців, так і у паспортах інших осіб. Зміна даних у власному паспорті злочинців викликана різними потребами у їх життєдіяльності. Одним із найпоширеніших способів часткової підробки є заміна, вклейка фотокартки. Заміна фотокартки може бути повною і частковою. При повній заміні фотокартка власника паспорта видаляється, а на її місце вклеюється інша. Часткова – здійснюється шляхом заміни частини фотокартки без рельєфного відбитку печатки вирізанням по її зовнішній рамці або по прямій лінії (монтаж), а також шляхом переклеюванням цілого або частини емульсійного шару з іншої фотокартки. При повному переклеюванні фотокартки слід імітувати рельєфний відбиток печатки, тому основні ознаки, що характеризують повну заміну фотокартки, можна поділити на дві групи: 1) ознаки переклеювання фотокартки; 2) ознаки підроблення рельєфного відбитку печатки [6, с.62].

Потрібно зазначити, що правоохоронці чи інші суб'єкти, які уповноважені перевіряти посвідчення особи, не є експертами і точно не зможуть визначити спосіб підробки бланка паспорта, його відповідність встановленим зразкам тощо. Вирішення цих питань знаходиться в компетенції експерта, який має відповідну вищу освіту, пройшов необхідний курс навчання, отримав допуск до проведення технічної експертизи документів та внесений в реєстр судових експертів.

Ознаки підробки паспорта виявляються, якщо вони явно виражені (наприклад, грубе підчищення, дописування, травлення, неохайне переклеювання фотокартки, наявність помарок, що помітні неозброєним оком і не потребують застосування науково-технічного обладнання). Потрібно зауважити, що якщо у осіб, уповноважених для перевірки документів виникають сумніви щодо справжності паспорта, вони мають звернутися за допомогою до правоохоронних органів [4, с.30].

Тому будь-який працівник правоохоронних органів повинен в достатньому обсязі володіти знаннями про документи, знати як повністю чи частково можна підробити документи, що посвідчують особу та як виявити таку підробку. Якщо виникає нагальна необхідність, то необхідно провести кваліфікований огляд спеціалістом. Слід визначити, що така перевірка займає певний час і у невідкладних ситуаціях виникають певні складнощі.

На мою думку, при зрості рівня злочинності, пов'язаної із підробкою документів, що посвідчують особу громадянина України, виникає необхідність передбачити посаду особи експерта в відділах поліції, яка в короткі строки зможе перевірити стан документу, який посвідчує особу на підробку чи підтвердити його відповідність встановленому зразку. При цьому послугами такої експертизи можуть користуватись не тільки працівники правоохоронних органів під час проведення слідчих, оперативно-розшукових чи інших дій, а й цивільні особи.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // ВВР України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Про затвердження положень про паспорт громадянина України та про паспорт громадянина України для виїзду: Положення від 26.06.1992// ВР України. – 1992. - № 2503-ХІІ.
3. Пчеліна О.В. Правила огляду паспортів та основні прийоми виявлення їх підробки/ О.В. Пчеліна //Право і безпека. – 2010. – № 4 (36) – с. 191-194.
4. Рівненське обласне відділення Української нотаріальної палати. Паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон при встановленні особи для вчинення нотаріальних дій. Правила огляду. Методи виявлення підробки/ Рівненське обласне відділення Української нотаріальної палати. – Випуск 4. [Електронний ресурс]: <http://www.ukrmodno.com.ua/health/rivnenseke-oblasne-viddilennya-ukrayinsekoji-notarialenoyi-pal/pg-1.html>
- 5.Методичні рекомендації Нотаріальної Палати України. - 2016 р. [Електронний ресурс]: http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2016/12/letter_22122016_1.pdf
6. Патик Л.Л. Техніко-криміналістичне дослідження підробленого паспорта громадянина України [текст] : навчальний посібник/ Л.Л. Патик – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – с. 142

Берега Юрій Миколайович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Початок кримінального провадження завжди вимагає від працівників правоохоронних органів зваженого та правильного прийняття рішення щодо визначення відповідного складу правопорушення, а також, загалом, необхідності початку досудового розслідування. Як доречно вказує О.Н. Колесніченко, розв'язання питання про достатність наявних даних для початку кримінального провадження, необхідність проведення їхньої перевірки належить до кримінального процесу. Проте вихідні дані, за якими порушено кримінальну справу, є об'єктом і специфічної криміналістичної оцінки, що дозволяє взяти до уваги які-небудь із типових версій, характерних саме для даної сукупності ознак злочину, за якими розпочато розслідування. У такому плані розгляд даного питання в методиці розслідування є цілком виправданим. [1, с. 26]

Серед учених-криміналістів до сьогодні немає єдиної думки щодо поняття «планування». Ми вважаємо найбільш точним його визначенням формулювання Л.Я. Драпкіна, який зазначив, що планування – це процес моделювання майбутньої діяльності, що формує оптимальні способи досягнення поставлених цілей за допомогою раціонального розподілу засобів, сил та часу [2, с. 157].

Стосовно початку досудового розслідування слід згадати про момент прийняття заяви про вчинене правопорушення. Так, Б.С. Тетерина та Є.З. Трошкіна акцентували увагу на тому, що такі дані повинні підлягати дуже ретельній перевірці, так як заявники іноді схильні (часто безоплатно) брати на себе відповідальність за скоєні іншими злочини. У цьому випадку необхідно встановити особу, що з'явилася з повинною і скласти протокол, в якому детально потрібно викласти зроблену ним заяву. Протокол повинен бути підписаний заявником, а також посадовою особою, яка його склала [3, 11].

О.В. Узунова та К.В. Калюга на основі вивчення криміналістичної літератури зробили наступні висновки: як правило він характеризується невизначеністю, пов'язаною з браком інформації та її неповнотою, тому домінуючим напрямом діяльності слідчого на цьому етапі є «виявлення

необхідної доказової і тактичної інформації та її носіїв (джерел). Це завдання вирішується з урахуванням слідчої ситуації, що складається, шляхом проведення комплексу слідчих, інших процесуальних і організаційних дій. Найчастіше підставою для провадження слідчих дій є криміналістична версія. Основним завданням початкового етапу, як правило, є встановлення особи, причетної до вчинення злочину. Тому збирання інформації про неї розпочинається з ретроспективного вивчення слідів, залишених на місці злочину, у пам'яті очевидців, тощо. Отримана інформація використовується для висунення версій про суб'єкта злочину, визначення напрямку його пошуку [4].

На нашу думку, доречною є позиція О.М. Литвинова та Р.Л. Степанюка, які в криміналістичному сенсі планування розглядають як розумовий процес, що полягає в визначенні задач слідчого, найбільш ефективних способів та засобів їх вирішення в оптимальні строки [5, с. 87].

Зазначений аспект повинен забезпечуватись чітким визначенням обставин, що підлягають доказуванню. Адже кожний злочин, як зазначають вчені-криміналісти, індивідуальний за мотивами та цілями, обставинами та умовами його вчинення, особливостями особистостей його учасників, їх поведінкою і т.д. [6, с. 5] Ці обставини складають предмет доказування і визначають специфіку розслідування окремого кримінального правопорушення.

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. [7]

Відповідно до п. 1.2. Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії «Джерелом інформації про вчинення кримінальних правопорушень та інших подій, що надходить до органу внутрішніх справ, уповноваженого розпочати досудове розслідування, є: повідомлення будь-яких осіб та самостійно виявлені слідчих або іншою службовою особою органів внутрішніх справ з будь-якого джерела обставини кримінальних правопорушень; повідомлення будь-яких осіб, які затримали підозрювану особу на місці вчинення правопорушення» [8].

На основі вивчення матеріалів кримінальних проваджень, нами з'ясовано, що підставою для внесення даних в Єдиний реєстр досудових розслідувань за фактом вчинення злочину, кваліфікованого за ст. 410 КК України, стали початкові відомості, які надійшли у правоохоронні органи з таких джерел:

- а) заяви, листи і повідомлення, що надійшли від громадян (7 %);

- б) повідомлення працівників установ та організацій (79 %);
- в) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень (8 %);
- г) матеріали, отримані під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та розшукових заходів (5 %).

Список використаних джерел:

1. Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. - Харьков, 1976. с.26.
2. Драпкин Л.Я. Основы теории следственных ситуаций. – Свердловск, 1987
3. Тетерин Б.С. Возбуждение и расследование уголовных дел / Б.С. Тетерин, Э.З. Трошкин. — М.: Новый Юрист, 1997.— 223 с. (с. 37)
4. Узунова О. В. Проблеми прийомів аналізу отриманої з місця події інформації та огрунтування припущень стосовно особи злочинця / Узунова О. В., Калюга К. В. [Електронний ресурс]– Режим доступу до ресурсу: <http://bo0k.net/index.php?bid=18860&chapter=1&p=achapter>
5. Литвинов А. Н. Прогнозирование и планирование в криминалистике / А. Н. Литвинов, Р. Л. Степанюк : Под общей ред. канд. юрид. наук В. И. Гаенко. – М.: «ЮРКНИГА», 2004. –160 с., илл.
6. Бахин В. П. Мастерство раскрытия преступлений : пособие / В. П. Бахин, С. С. Чернявский, В. В. Юсупов. – К., 2014. – 96 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.
8. Наказ МВС України №1050 від 19.11.2012 р. «Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії».

Тараненко Володимир Миколайович
слухач групи М-ДР-622
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ ФОТО- ВІДЕО ЗАПИСІВ У
ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ З ЇХ ДОБРОВІЛЬНОЇ ЗГОДИ**

З моменту прийняття повідомлення про ознаки злочину черговою частиною територіального підрозділу органу національної поліції

здійснюються невідкладні оперативні дії згідно внутрішніх наказів (п. п. 2.1, 2.2 Інструкції; п. 3.5 Наказу МВС України № 1050 від 19.11.2012 р.; п.п. 2.1, 5.3 Наказу МВС України № 940 від 22.10.2012 р). Обов'язково на місце події направляється слідчо-оперативна група (далі СОГ) в складі

обов'язкових учасників - слідчого (старший СОГ), оперативного працівника та експерта-криміналіста. На практиці також на місце події може бути направлений черговий інспектор сектору превентивної роботи (дільничний), або інший працівник закріплений за територією, де відбулась подія, керівники територіального підрозділу та їх заступники, відповідальний чи його заступник по територіальному підрозділу, працівники кінологічного центру, виїзна експертно-криміналістична лабораторія та інші.

Взаємодія між учасниками СОГ при надходженні до органу внутрішніх справ заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагування на них відбувається за допомогою таких нормативно-правових актів:

- Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затвердженої наказом МВС України № 700 від 14.08.2012 р.(далі Інструкції);

- Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчиненні кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії» затвердженої наказом МВС України № 1050 від 19.11.2012 р. (далі – Наказ МВС України № 1050 від 19.11.2012 р.);

- Наказом МВС України № 940 від 22.10.2012 р. «Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ» (далі – Наказ МВС України № 940 від 22.10.2012 р.).

Повноваження членів СОГ під час реагування на кримінальні правопорушення та інші події регламентовані в КПК, п.п. 2.6-2.10 Інструкції та в 3 Розділі Наказу МВС України № 940.

Відповідно до п. 2.6 Інструкції члени СОГ після прибуття на місце події здійснюють наступні заходи:

- з'ясовують обставини вчинення кримінального правопорушення;
- встановлюють свідків;
- встановлюють прикмети осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та ймовірні шляхи їх відходу;
- у разі необхідності вживають заходів для переслідування транспортних засобів, якими заволоділи особи, що вчинили кримінальне

- правопорушення, або тих, що використовувалися при його вчиненні;
- беруть участь у розшуку та затриманні осіб, які підозрюються в учиненні цих кримінальних правопорушень.
 - До початку досудового розслідування, тобто до внесення відомостей до ЄРДР, члени СОГ уповноваженні на здійснення наступних процесуальних та організаційних дій:
 - слідчий:
 - здійснювати керівництво діями інших членів СОГ (п. 2.7.1 Інструкції);
 - за наявності підстав інформувати оперативного чергового про залучення додаткових сил і засобів для документування всіх обставин учиненого кримінального правопорушення (п. 2.7.3. Інструкції);
 - відповідно до ч. 3 ст. 237 КПК спільно з членами групи, залученим спеціалістом, запрошеним потерпілим, свідками та іншими учасниками кримінального провадження проводити огляд місця події, у ході якого в установленому КПК України порядку фіксувати відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення;
 - у випадках, передбачених в ч.1 ст. 208 КПК здійснювати затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за яке передбачене покарання у виді позбавлення волі;
 - під час огляду місця події або під час обшуку затриманої особи тимчасово вилучати речі і документи, які відповідають вимогам, що закріплені в ч. 2 ст. 167 КПК (ст.ст. 167, 168 КПК);
 - отримувати пояснення (ст. 95 КПК);
 - проводити інші дії, які передбачені Розділом 3-ім Наказу МВС України № 940.
 - оперативний працівник:
 - здійснювати поквартирний чи подвірний обхід з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збирання відомостей, що можуть бути використані як докази (п. 2.8.1 Інструкції);
 - установлювати час, місце і обставини вчинення кримінального правопорушення; кількість причетних до його вчинення осіб, їх прикмети; наявність у них зброї, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, які могли залишитися через опір потерпілих або при подоланні перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямок, в якому вони зникли, інші відомості, необхідні для встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (п. 2.8.2 Інструкції);
 - негайно інформувати слідчого про одержані данні щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та причетних до нього осіб для їх подальшої фіксації шляхом проведення СРД та НСРД (п. 2.8.3 Інструкції);
 - приймати участь при проведенні огляду місця події (ч. 3 ст. 214 КПК);
 - затримувати особу, підозрювану у вчиненні злочину (ст. 208 КПК);

- здійснювати тимчасове вилучення майна під час обшуку затриманої особи (ст. 168 КПК);
- опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу (ст.8 Закону України « Про оперативно-розшукову діяльність»);
- проводити інші дії, які передбачені 3 Розділом Наказу МВС України № 940.
- спеціаліст-криміналіст:
 - надавати консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (п.2.9.1 Інструкції);
 - з використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей (п. 2.9.2 Інструкції);
 - виявляти, фіксувати, здійснювати вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення (п. 2.9.3 Інструкції);
 - проводити експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертати увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення (п. 2.9.4 Інструкції).

Так, якщо під час виїзду на місце події було встановлено на самому місці, або на прилеглій території наявність будь-яких засобів технічної фіксації (пристрої аудіо-та /або відеозапису) чи наявність в очевидців або інших осіб на технічних засобах фіксації матеріалів, які стосуються обставин вчинення кримінального правопорушення то учасники СОГ, як правило слідчий чи оперативний працівник встановлює володільця носія технічного пристрою та дізнається про добровільну можливість вилучення копії матеріалів. Якщо особа добровільно погоджується надати працівникам копії матеріалів, якими вона володіє, то необхідно з метою уникнення втрати чи пошкодження таких матеріалів здійснити оперативні дії для їх вилучення, а саме:

- якщо пристрій, на якому міститься матеріали портативний та можливо його переміщення до територіального підрозділу з метою подальшого копіювання з нього інформації то учасник СОГ запрошує володільця до територіального підрозділу для проведення подальших дій;
- у разі неможливості переміщення пристрою до територіального підрозділу то фіксується необхідна інформація про особу володільця та йде домовленість з особою про термін вилучення копії матеріалів.

Таким чином знання про вилучення фото та відеозаписів при розслідуванні кримінальних правопорушень набуває особливого значення. Цим буде забезпечене якісне розслідування та своєчасне отримання важливої інформації

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчиненні кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії: Наказ МВС України № 1050 від 19.11.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2095-12>
3. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ МВС України №700 від 14.08.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organiv-dosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>
4. Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ: Наказ МВС України № 940 від 22.10.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0054-13>.

Бахчев Костянтин Вікторович
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ОБСТАНОВКА ВЧИНЕННЯ ХУЛІГАНСТВА НЕПОВНОЛІТНІМИ
ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ**

Важливим елементом криміналістичної характеристики хуліганства є обстановка вчинення злочину. Ми погоджуємося з В.Ю. Шепітько, який її визначає як частину матеріального середовища, що містить, крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні взаємовідносини між ними [1, с. 184]. Обстановка вчинення злочину в криміналістиці об'єднує ряд елементів (час, місце тощо), що мають значення для повного дослідження події злочину. В свою чергу, послідовний розгляд усіх складових обстановки вчинення злочину, передбаченого ст. 296 КК України, надасть змогу більш точно побудувати її цілісну систему.

Спочатку розглянемо місце вчинення злочину. Хуліганство, як правило, вчинюється у громадському місці. Потрібно мати на увазі, що в законі відсутня вимога, відносно якої місце вчинення хуліганства повинно

бути громадським. Тобто вчинення злочину, передбаченого ст. 296 КК України, здебільшого в громадських місцях є не причиною, а наслідком того, що дане діяння посягає на певні суспільні відносини.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» «...під громадським місцем мається на увазі частина будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, за запрошенням, або за плату; постійно, періодично або час від часу. У тому числі це підїзди, а також підземні стадіони, переходи» [2]. Під цим поняттям слід розуміти будь-яке місце, що є в загальному використанні усіх членів суспільства і яке можуть відвідувати люди незалежно від їх статусу чи наявності дозволу.

Однак з цього правила є винятки. По-перше, існують громадські місця, прохід у які пов'язаний з певними матеріальними затратами (наприклад, стадіони, театри, кінотеатри, спортивні комплекси). Але і в цьому випадку коло осіб, що перебувають в даному місці не визначено заздалегідь. На нашу думку, при проведенні футбольних матчів, під час яких нерідко вчинюються хуліганські дії, це є нагальною проблемою. Для її розв'язання можна використати досвід зарубіжних країн, у яких більшість квитків на матчі продається на осіб, паспортні дані яких потрапляють у загальну базу. Це надає змогу не лише встановити осіб, які могли вчинити хуліганські дії в певному секторі, а й визначити коло свідків даного діяння. Що ж до другого випадку, то тут не можна виключити з переліку громадських місць ті об'єкти, прохід на які пов'язаний з дотриманням певного пропускового режиму (наприклад, гуртожитки, підприємства тощо) [3, с. 44-45].

Залежно від місця хуліганських дій встановлено, що вони вчинюються неповнолітніми в наступних місцях: 1) місця відпочинку (парки – 29 %, павільйони – 8 %) – 37 %; 2) розважальні заклади (нічні клуби – 14 %, дискотеки – 7 %) – 21 %; 3) спортивні комплекси (стадіони – 10 %, спортивні майданчики – 6 %, спортивні зали – 2 %) – 18 %; 4) місця громадського значення (вулиці – 7 %, сквери – 3 %, площі – 4 %) – 14 %; 5) громадський транспорт (трамваї – 2 %, автобуси – 1 %, тролейбуси – 1 %) – 4 %; 6) інші місця (навчальні заклади, підприємства, установи, організації тощо) – 6 %.

Час учинення злочину має кримінально-правове, процесуальне та криміналістичне значення. Останнє полягає в тому, що під час вчинення злочинів має місце певна вибірковість у часі дій злочинців. І хоча хуліганство це здебільшого спонтанне діяння, але певні часові фактори також мають на нього вплив (велике скупчення людей з негативними емоціями під час проведення футбольного матчу тощо). Та одразу зазначимо, що хуліганство, про що доречно наголошує В.І. Захаревський, може вчинюватись у будь-який час доби [4, с. 14]. Однак передусім вечірній

та нічний час в основному свідчить про більш високий ступінь суспільної небезпеки хуліганства відносно аналогічних дій, вчинених в інший час доби.

У свою чергу О.І. Овчаренко доречно зазначає, що вечірній та нічний час доби має найбільшу цінність для людей, оскільки залежно від того, як вони його проведуть, залежить їхній настрій на наступну добу. Діти та підлітки також більш активні в даний час, у зв'язку з чим вони можуть отримати моральну травму від злочину, що вчинюється перед їх очима [5, с. 31]. Саме цим і обумовлена найбільш висока суспільна небезпека хуліганства, що вчинюється у вечірній та нічний час.

Відносно пори року як критерію дослідження, відмічається, що хуліганство вчинюється неповнолітніми без якоїсь характерної зміни. Зокрема, навесні вчиняються 21 % кримінальних правопорушень, влітку – 27 % випадків, восени – 28 %; взимку – 24 %.

Умовами, що характеризують вчинення неповнолітніми хуліганських дій, є наступні: 1) вживання алкогольних напоїв та наркотичних засобів; 2) пропагування у ЗМІ чи мережі Інтернет насилля й жорстокості; 3) діяльність великої кількості неформальних формувань, до яких відносяться неповнолітні (емо, скінхеди, фанатські рухи).

Підводячи підсумки, слід зазначити, що було досліджено обстановку вчинення неповнолітніми хуліганства як елемент криміналістичної характеристики, а також розглянуто її складові. Місце вчинення злочину розподілено на наступні категорії: Залежно від місця хуліганських дій встановлено, що вони вчинюються неповнолітніми в наступних місцях:

1) місця відпочинку (парки – 29 %, павільйони – 8 %) – 37 %; 2) розважальні заклади (нічні клуби – 14 %, дискотеки – 7 %) – 21 %; 3) спортивні комплекси (стадіони – 10 %, спортивні майданчики – 6 %, спортивні зали – 2 %) – 18 %; 4) місця громадського значення (вулиці – 7 %, сквери – 3 %, площі – 4 %) – 14 %; 5) громадський транспорт (трамваї – 2 %, автобуси – 1 %, тролейбуси – 1 %) – 4 %; 6) інші місця (навчальні заклади, підприємства, установи, організації тощо) – 6 %. Залежно від часу хуліганства визначено, що більшість з них неповнолітні вчинюють ввечері у вихідні чи святкові дні.

Список використаних джерел:

1. Настільна книга слідчого: [наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 587 с.

2. Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» від 22.09.2005 року

3. Єфімов М.М. Методика розслідування хуліганства : монограф. / Микола Миколайович Єфімов. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 216 с.

4. Захаревский В.И. Характеристика и методы разрешения следственных ситуаций по делам о хулиганстве: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. (12.00.09.) / В.И. Захаревский. – М.: Издательство Академии МВД СССР, 1990. – 27 с.

5. Овчаренко Е.И. Доказывание по уголовным делам о хулиганстве (досудебное производство). Науч.-практич. пособие / Под ред. докт. юрид. наук, проф. А.В. Гриненко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 128 с.

Герасимчук С.С.
здобувач Відкритого міжнародного
університету розвитку
людини «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ОПОРОМ ПРЕДСТАВНИКОВІ ВЛАДИ АБО ПРЕДСТАВНИКОВІ ГРОМАДСЬКОСТІ, ЯКИЙ ВИКОНУЄ ОБОВ'ЯЗКИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Будь-яке кримінальне правопорушення вчинюється в певних умовах часу та простору. Хуліганство не є виключенням з цього. Навіть навпаки, в більшості випадків певні умови, конкретний час та місце визначають вид хуліганських дій та їх наповнення. Тому обстановка вчинення злочину є досить важливим елементом криміналістичної характеристики. Крім того, вона, з певного боку, характеризує об'єктивну сторону кримінального правопорушення. З огляду на це, даний підрозділ буде присвячено вивченню зазначених в назві елементів криміналістичної характеристики, що безпосередньо розкривають факультативні ознаки об'єктивної сторони діяння в криміналістичному розрізі.

Ми підтримуємо позицію В. В. Локтіонової, яка значення об'єктивної сторони злочину розкриває наступними характерними ознаками: є обов'язковою для будь-якого складу злочину, її відсутність виключає злочинність і караність вчиненого. Також слід враховувати, що наявність чи відсутність однієї або декількох ознак об'єктивної сторони може істотно вплинути на кваліфікацію діяння. Наприклад, у разі, якщо з незалежних від винного причин не настає наслідок при вчиненні складу з матеріальною конструкцією об'єктивної сторони, вчинене кваліфікується як незакінчений злочин; – є головним критерієм розмежування суміжних складів злочинів. При цьому до уваги беруться як обов'язкові, так і факультативні ознаки об'єктивної сторони складу злочину. Головним моментом при цьому є характеристика діяння і способу вчинення злочинного діяння. Наприклад, дві форми вчинення діяння, передбаченого ст. 146 КК – викрадення людини

або незаконне позбавлення волі, – відрізняються одна від одної способом вчинення. При викраденні людини потерпілий захоплюється і переміщається в інше місце, у той час як незаконне позбавлення волі пов'язане з утриманням особи в місці звичайного для потерпілого перебування. Водночас, проводячи розмежування різних злочинів, слід враховувати й інші ознаки об'єктивної сторони: характер наслідків, місце, час, знаряддя вчинення посягання. Так, одна з відмінностей бандитизму (ст. 257 КК) від створення злочинної організації (ст. 255 КК) виявляється у знарядді вчинення злочину. Наприклад, кримінально каране хуліганство (ст. 296 КК) відрізняється від аналогічного адміністративного делікту – дрібного хуліганства – за ступенем порушення громадського порядку. Кримінальний делікт, на відміну від адміністративного, пов'язаний не просто з порушенням громадського порядку, а виражається у грубому порушенні правил поведінки в громадських місцях. Крім того, кримінально каране хуліганство має бути поєднане із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, або зі знищенням чи пошкодженням майна. У дрібному хуліганстві ця ознака відсутня; істотно впливає на ступінь суспільної небезпеки злочину і, як наслідок, на вид і розмір (строк) покарання. Наприклад, настання в результаті вчинення злочину тяжких наслідків значно підвищує ступінь його шкідливості. У багатьох випадках на розмір небезпеки злочину впливає спосіб його вчинення. [1, с. 251-252] [2]

Загалом, обстановка вчинення досліджуваного виду хуліганства є центральним елементом криміналістичної характеристики, адже дає можливість по висуненню версій стосовного місць виявлення і вилучення матеріальної та ідеальної доказової інформації. Вся сукупність дій по вчиненню досліджуваної категорії хуліганства здійснюється у певній обстановці, тобто за конкретних умов часу та простору, які позначаються на інших елементах криміналістичної характеристики.

Стосовно визначення поняття досліджуваної категорії приведемо думки вчених. Так, В. Ю. Шепітько визначає її як частину матеріального середовища, що містить, крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні взаємовідносини між ними[3, с. 184].

Провівши аналіз великої кількості літератури О. О. Астахова зробила наступний висновок. Для фахівця-криміналіста зазначена наукова категорія є важливим джерелом, яке важко відтворити з метою отримання об'єктивної первинної інформації про подію злочину та особу злочинця, яка його вчинила. Для кримінолога – вона є вихідним матеріалом для розробки і запровадження профілактичних заходів та запобігання злочинам. Для особи, яка застосовує закон, представляє інтерес: з позиції загальної теорії складу злочину; в індивідуалізації суспільно небезпечного діяння; в розмежуванні злочину від іншого аналогічного правопорушення; в розмежуванні

суміжних злочинів; для з'ясування умов кримінальної відповідальності; з позиції необхідності характеризувати самі (конкретні) зовнішні ознаки суспільно небезпечного; з позиції характеристики умов вчинення суспільно небезпечного діяння (тобто в яких умовах відбувається суспільно небезпечне діяння) [4, с. 90].

А, наприклад, О. В. Сіренко зазначила, що обстановку вчинення злочину більшість вчених розуміють як сукупність різного роду об'єктів, що взаємодіють між собою, об'єктів, явищ та процесів, що характеризують умови місця і часу, речові, природно-кліматичні, виробничо-побутові та інші умови навколишнього середовища, особливості поведінки непрямих учасників протиправної поведінки, психологічні зв'язки між ними та інші обставини об'єктивної реальності, що склалися (незалежно або по волі учасників) в момент злочину, які впливають на спосіб і механізм його вчинення, що проявляються в різного роду слідах, що дають змогу будувати висновки про особливості цієї системи та змісту злочину [5], що ми підтримуємо.

З приводу наповнення даної категорії доречною є думка М. Х. Валеева, який виокремив наступні складові досліджуваної категорії: місце, час, об'єкт, предмет вчинення посягання, склад співучасників та характер їх взаємовідносин з потерпілим і іншими особами, а також матеріальні елементи оточуючого середовища [6, с. 7].

Підсумовуючи, зазначимо, що обстановка вчинення хуліганства, пов'язаного з опором представникові влади або громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, є важливою складовою криміналістичної характеристики. Вона складається з сукупності взаємопов'язаних складових: місця, часу та умов. Дослідження зазначених елементів дозволило визначити певні обставини визначеної категорії діянь.

Список використаних джерел:

1. Локтіонова В.В. Ознаки об'єктивної сторони злочину та місце серед них злочинних наслідків // Право і суспільство. № 1. 2012. С. 249-254.
2. Митрофанов І. І. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / І. І. Митрофанов. – Кременчук : Видавець «ПП Щербатих О. В.», 2009. – 646
3. Настільна книга слідчого: [наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / М.І. Панов, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова та ін. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007.
4. Астахова О. О, Значення обстановки вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину / О. О. Астахова // Юридична наука. № 7. 2015. С. 91-98.
5. Сіренко О. В. Визначення обстановки вчинення злочинів в криміналістиці [Електронний ресурс]– Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/28_NII_2012/Pravo/11_118104.doc.htm

6. Валеев М. Х. Криминалистическая характеристика и особенности первоначального этапа расследования вымогательств : диссканд. юрид. наук. / Валеев М. Х. – Уфа, 1997. – С. 21.

Усольцев Сергій Олександрович,
аспірант
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ ЯК НАПРЯМОК ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ

Розвитку засобів та методів виявлення, вилучення та дослідження слідів біологічного походження сьогодні приділяється значна з боку органів досудового розслідування. Крім одорологічної, розвивається найперспективніша на сьогодні молекулярно-генетична та, тісно пов'язані з нею, імунологічна та цитологічна експертизи.

Питання ідентифікації особи за біологічними слідами людини завжди підлягало ретельному вивченню з боку криміналістів. Можливість їх вирішувати з'явилася лише на початку 1980-х рр., коли професор Лестерського університету Великобританії Джеффріс відкрив певний клас генів, що відповідають за індивідуальні ознаки організму людини [1, с. 166]. Було доведено, що сукупність певних ідентифікаційних ознак особи має стійкий та незмінний упродовж усього життя людини характер і є спадковою. У практиці судово-медичної експертизи речових доказів питання щодо встановлення походження біологічного матеріалу від конкретної особи в категоричній формі до цього практично не вирішувалося. Один з видів імунологічної експертизи – спірного батьківства, спірного материнства і підміни дітей проводяться з метою встановлення можливості чи неможливості походження дитини від передбачених осіб на підставі законів наслідування властивостей людського організму методом геномної дактилоскопії або шляхом дослідження групового поліморфізму антигенів, білків, ферментів тощо. Методи даних досліджень встановлюють не тотожність, а лише відносну можливість походження біологічних слідів від конкретної особи з певним ступенем імовірності.

Технологія вирішення ідентифікаційних завдань при проведенні молекулярно-генетичної експертизи принципово відрізняється. Якщо при проведенні судово-медичної експертизи об'єктів біологічного походження аналізуються різні речовини: білки, глікопротеїни, гліколіпіди, синтез яких детермінований генами, тобто проводиться опосередкований аналіз генної інформації, то при молекулярно-генетичній експертизі досліджуються складові частини молекули дезоксирибонуклеїнової

кислоти (ДНК), що є безпосереднім носієм спадкових ознак. Молекулярно-генетичне дослідження потрібно проводити після традиційних біологічних досліджень, оскільки у певних випадках вже при дослідженні антигенних профілів ряд питань може бути вирішено у категоричній формі, наприклад,

при виключенні походження біологічних слідів від осіб, зразки яких досліджувались [2, с. 185].

Перевага молекулярно-генетичної ідентифікації пояснюється наявністю молекули ДНК у всіх клітинах організму людини, її високою стійкістю до впливу фізико-хімічних чинників навколишнього середовища та відсутністю впливу предмета-носія на результати дослідження об'єкта. Оскільки в усіх клітинах людини молекула ДНК ідентична та зберігає свою індивідуальну структуру, об'єктом дослідження й порівняльного аналізу може бути будь-яка доступна субстанція організму, що містить ДНК: кров, сперма, слина, волосся, м'язова, кісткова та інші тканини людини як у природному вигляді, так і у слідах.

В Експертній службі МВС України запровадження молекулярно-генетичної експертизи почалось з 1993 р., та, на думку Н.М. Дяченко, пройшло на сьогодні три етапи. Сучасні можливості ДНК-аналізу дозволяють з високим ступенем імовірності установити: належність слідів біологічного походження певній особі; належність слідів певній особі з різних місць подій; наявність біологічних слідів кожного з учасників події у випадках, коли сліди утворено шляхом змішування; ідентичність залишків у випадках розчленовування трупа; біологічне батьківство у випадках спірного батьківства (материнства), дітовбивства, крадіжки, підміни дітей; ідентифікація жертв катастроф, коли близькі родичі живі [1, с. 166].

Даний вид експертизи продовжує розвиватися. Останні досягнення експертів ДНДЕКЦ дозволили досліджувати не тільки ДНК, що складає ядро клітин, а й ДНК, які містяться в мітохондріях (мітохондріальні ДНК). Кількість мітохондріальної ДНК в клітині значно більша, ніж ядерної і, крім цього, вона більш стійка до негативного впливу зовнішніх факторів, ніж ядерна ДНК. Мітохондріальна ДНК може бути отримана з такого матеріалу, як волосся, кісті та зуби, оскільки ядерної ДНК в них немає, або вона сильно деградована. Стає зрозумілим важливість застосування даного методу та необхідність найшвидшого його впровадження в експертну практику [3, с. 187].

Сьогодні лабораторії молекулярно-генетичної експертизи працюють в ДНДЕКЦ, в Київському, Вінницькому, Запорізькому, Львівському, Миколаївському, Полтавському НДЕКЦ.

Традиційно, дані експертизи проводяться в бюро судово-медичних експертиз МОЗ України. Однак, для підвищення результативності та зменшення строків розслідування, їх доцільно проводити саме у

підрозділах Експертної служби МВС. Перевагою запровадження молекулярно-генетичної експертизи саме цих підрозділах є те, що поряд з цим процесом почалась робота зі створення комп'ютерного банку даних за визначеними ДНК-профілями біологічних об'єктів, вилучених з місць нерозкритих злочинів. Розвиток даного напрямку криміналістичної реєстрації є достатньо перспективним, оскільки на місці події практично завжди можливо виявлення та вилучення слідів біологічного походження з наступним розміщенням їх у базі даних. Проблемним є створення бази даних для порівняльного дослідження, перш за все, з точки зору дотримання прав і свобод людини та морально-етичних норм. Однак, з практичного боку питання щодо встановлення особи, причетної до події злочину, створення бази даних ДНК-профілів всіх осіб, які таким чи іншим чином потрапляли у поле зору правоохоронних органів, значно покращить діяльність з розслідування злочинів.

Список використаних джерел:

1. Дяченко Н. М. Основні етапи розвитку молекулярно-генетичної експертизи у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України / Н. М. Дяченко // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. / ДНДЕКЦ МВС України; НАВС. – 2011. – № 1 (15). – С. 165-169.
2. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія / І. В. Пиріг. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. – 432 с.
3. Дяченко Н. М. Метод генетичної ідентифікації людини шляхом аналізу мітохондріальної ДНК / Н. М. Дяченко, О. А. Костильова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/krise/2011_56/index.html.

Чаусов Дмитро Юрійович
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ

Сліди, залишені на місці події, завжди вказують на важливі складові механізму вчинення кримінального правопорушення. Крім того, вони є необхідними для встановлення особи злочинця, ефективного проведення

окремих слідчих (розшукових) дій, висунення криміналістичних версій, здійснення розшукових заходів тощо. В зв'язку з цим, необхідність докладного і повного їх виявлення та вилучення не викликає сумніву. Це стосується і розслідування незаконного позбавлення волі та викрадення людини. Хоча вчинення цього суспільно-небезпечного діяння зазвичай характеризується невеликою кількістю доказової інформації, що може бути виявлена на місці події, але це навпаки вказує на необхідність надання чітких рекомендацій з приводу її вилучення. Тому на початковому етапі розслідування важливим моментом є повне, всебічне та ретельне проведення огляду місця події.

Загалом, досліджувана слідча (розшукова) дія є однією з найпоширеніших в більшості кримінальних проваджень. З цього приводу К. О. Чаплинський на базі вивчення 1270 кримінальних справ зробив висновок, що під час розслідування злочинів проти особи слідчі огляди було проведено у 100 % випадків [4, с. 22]. В той же час, огляд місця події, на думку лише 23 % респондентів, є найбільш ефективною слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні злочинів, кваліфікованих за ст. 146 КК України.

Стосовно визначення поняття даної процесуальної дії, то ми підтримуємо позицію науковців, які визначили огляд як дослідження певної місцевості чи її окремої ділянки, приміщення або будівля, в якому готувався злочин, де він був вчинений або де настали злочинні наслідки чи зберігаються його сліди, а також може мати місце огляд окремих предметів, документів, трупа [3, с. 528].

Стосовно незаконного позбавлення волі та викрадення людини, слід зауважити, що особливістю місця події при їх вчиненні є різноманітність. Адже місцем їх вчинення відповідно до вивчення матеріалів кримінальних проваджень можуть бути як приміщення (5 %), так і відкрита місцевість (95 %). В основному це місця з невеликою кількістю людей (96 %).

Огляд, як і будь-яка інша слідча (розшукова) дія складається з трьох етапів: підготовчого, робочого та заключного. Стосовно робочого етапу, то одразу необхідно озвучити методи його проведення. Так, М. П. Яблокова вважає, що огляд місця події повинен вестися методично, по чітко визначеною системою, щоб не випустити з уваги будь-які важливі вузли і деталі, і, виходячи з цього, визначає такі методи:

- ексцентричний, коли рух йде по розгортається спіралі від центру до периферії;
- концентричний, коли огляд ведеться по спіралі від периферії до центру;
- фронтальний (лінійний), коли доцільно вивчати місце події, рухаючись по лінії від одного краю території або приміщення до іншого, досліджуючи послідовно кожен сектор (ділянка, квадрат) і переходячи від однієї смуги руху на наступну, паралельну попередньої або сусідню з нею

[2, с. 221].

На наше переконання, працівник поліції, залежно від конкретної ситуації, що склалася на місці події, повинен самостійно вирішувати питання про застосування того чи іншого методу огляду місця події. Однак при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини найбільш слушним є концентричний метод.

Після закінчення загального огляду слідчий переходить до його детальної стадії. Під час неї, як доречно зазначають вчені-криміналістики, уповноваженій особі необхідно виконати наступні заходи:

- об'єкти ретельно і детально оглядаються (в цих цілях вони можуть зсуватися з місця, перевертатися і т. п.);
- приймаються всі доступні заходи щодо розшуку та виявлення на самому місці події і на окремих об'єктах слідів злочину і злочинця;
- відбираються об'єкти зі слідами на них, піддаються виїмці сліди з тих об'єктів, які не можна вилучити, а якщо це неможливо, з них знімаються копії;
- фіксуються негативні ознаки стану предметів;
- перевіряються дані загального огляду;
- проводиться вузлова і детальна фотозйомки [1, с. 589].

Констатуючи вищенаведене, відмітимо, що огляд місця події є найбільш ефективною слідчою розшуковою дією при розслідуванні злочинів, кваліфікованих за ст. 146 КК України. Відомості, отримані під час огляду, є джерелом інформації для висування версій та проведення подальших слідчих (розшукових) дій. Залежно від конкретної ситуації, що склалася на місці події, повинен самостійно вирішувати питання про застосування того чи іншого методу огляду місця події. Однак при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини найбільш слушним є концентричний метод.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : учебник для вузов / [Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Российская Е. Р.] Под ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р. С. Белкина. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА, М), 2000. – 990 с.
2. Криміналістика : учебник / Отв. ред. Н. П. Яблоков. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001. – 718 с.
3. Следственные действия (процессуальная характеристика, тактические и психологические особенности) : учеб. пособие для вузов МВД СССР. – Волгоград : ВСШ МВД СССР, 1984. – 155 с.
4. Чаплинський К. О. Організаційно-тактичні основи проведення слідчого огляду / К. О. Чаплинський // Криміналістичний вісник. – 2011. – № 1 (15). – С. 22-29.

Чіпець Олександр Іванович,
здобувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Під час розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї допит підозрюваних є найважливішою слідчою (розшуковою) дією. При розслідуванні зазначених злочинів допит проводиться, як правило, у конфліктних ситуаціях (на цю обставину вказали 92 % опитаних слідчих). Загалом, конфліктні ситуації допиту підозрюваних полягають у такому:

1) особа відмовляється давати показання; 2) підозрюваний дає неправдиві або неповні показання; 3) підозрюваний негативно впливає на свідків, потерпілого та інших сумлінних співучасників злочину; 4) підозрюваний заявляє неправдиве алібі; 5) особа чине активну протидію досудовому розслідуванню.

На думку В.О. Коновалової, перелічити усі можливі конфліктні ситуації, які виникають під час допиту підозрюваного, досить складно [1, с. 92]. Неправдивість показань виявляється у їх суперечності вже зібраним у кримінальному провадженні доказам, які були підставами для затримання особи, що здійснила незаконне використання вогнепальної зброї.

У цій ситуації перед слідчими поліції стоять два взаємно пов'язаних тактичних завдання: викрити неправдивість показань підозрюваного; переконати допитувану особу дати правдиві показання та у подальшому співпрацювати зі слідством.

Під час проведення допиту підозрюваних необхідно застосовувати певні тактичні прийоми та їхні комбінації.

При розслідуванні незаконного використання вогнепальної зброї невідкладному та першочерговому допиту підлягають особи які:

– найбільш поінформовані про обставини кримінального провадження, неповною мірою зацікавлені у тому, щоб злочин залишився не розкритим, та можуть повно й об'єктивно викласти інформацію, що має значення для справи;

– безпосередньо пов'язані між собою епізодами злочинної діяльності, що дозволяє у разі необхідності провести «очні ставки» між

ними;

– виконували другорядні функції під час учинення злочинів (зокрема, після викриття злочинної групи вони можуть претендувати на роль свідків чи пособників, а ніяк не співвиконавців);

– мають незначний злочинний досвід, не притягувалися до кримінальної відповідальності, піддаються психологічному впливу, схильні переоцінювати ступінь поінформованості слідчого або мають у групі статус «опозиціонерів» і конфліктують з лідером й іншими членами групи та ін.

Під час розслідування незаконного використання вогнепальної зброї допит кількох підозрюваних за часом повинен максимально наближатися до їхнього затримання, що дозволяє слідчому поліції використовувати фактор раптовості та створювати напругу.

Допити підозрюваних, особливо після їх затримання, необхідно проводити негайно. Це дозволить запобігти змові між ними, визначенню лідером загальної лінії поведінки на досудовому слідстві і впливу на допитуваних з боку злочинної групи та інших зацікавлених осіб.

Проте, незважаючи на вказані рекомендації, слідчі за тих чи інших причин відкладають допит підозрюваних або переносять його на більш зручний для себе час. У більшості випадків (64 %) такі дії мають не обґрунтований характер. На таку ситуацію звертають увагу і низка вчених-криміналістів. Так, за дослідженнями В.Г. Дрозд, допит підозрюваного проводився у такі строки: а) в день надходження повідомлення – 3,9 %; б) в день порушення кримінального провадження – 5,9 %; в) через три дні після злочинної події – 58,8 %; г) протягом п'яти днів після злочинної події – 31,4 % справ [2, с. 11].

Під час допиту підозрюваних у кримінальних провадженнях за ст. 263 КК України слідчі поліції повинні з'ясувати такі основні обставини: 1) обстановка злочинного діяння, умови, механізм слідоутворення, умови сприйняття та фіксації у пам'яті того, що відбувалося; 2) психічний та фізичний стан допитуваного при вчиненні злочину; 3) особливості його поведінки безпосередньо перед, під час і після вчинення злочину; 4) коли, кому, з якою метою і за яких обставин було передано криміналістично значиму інформацію; 5) час, місце, мотив, цілі та об'єкт злочинного посягання; 6) спосіб і механізм злочину; 7) інші злочинні діяння допитуваного, що невстановлені слідством.

Втім, на підставі узагальнення матеріалів кримінальних проваджень за ст. 263 КК України було встановлено, що допит підозрюваних був спрямований на з'ясування: а) події злочину, обставин злочину, характеру дій злочинців – у 100 % випадків; б) причин та умов, що сприяли учиненню злочину – 62 %; в) відомостей про взаємини із потерпілими – 34 %. Слідчий повинен забезпечити сприятливі умови допиту підозрюваних та можливість застосування науково-технічних технічних

засобів [3, с. 15].

Виходячи з наведеного, слідчий поліції, плануючи місце проведення допиту підозрюваного, повинен виходити зі слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування, інформації, яка отримана у справі, та тактичних міркувань.

Отже, допит підозрюваних при розслідуванні незаконного використання вогнепальної зброї є досить інформативною слідчою (розшуковою) дією. Вчасне та правильне застосування тактичних прийомів (їх комбінацій) та з'ясування усіх необхідних обставин справи надає слідчому можливість якісно проводити досудове розслідування та швидко довести провину конкретної особи у незаконному використанні вогнепальної зброї.

Список використаних джерел:

1. Коновалова В. Е. Допрос : тактика и психология / В. Е. Коновалова. – Х. : Консум, 1999. – 157 с.
2. Дрозд В.Г. Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень: Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Дрозд Валентина Георгіївна. – НАВС. – К., 2009. – 16 с.
3. Закатов А.А., Цветков С.И. Тактика допроса при расследовании преступлений, совершаемых организованными преступными группами: Лекция. Изд. второе. – М.: МЦ при ГУК МВД России, 1998. – 36 с.

Циб Ірина Сергіївна

курсант 3го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

На сьогоднішній день роль судової експертизи набуває все більш важливого значення і, можна стверджувати, що проведення експертизи є одним із найприоритетніших засобів з'ясування істини у справі. Висновок експерта є одним з джерел доказів, передбачених кримінальним процесуальним законодавством. Водночас, не маючи наперед встановленої сили, він висновок експерта підлягає обов'язковій оцінці всіма суб'єктами доказування. Ряд вітчизняних вчених-науковців присвятили свої праці розгляду даного питання, а саме: Л.Ю. Ароцкер, Р.С. Белкін, А.І. Вінберг,

О.О. Ейсман, Н.І. Клименко, В.Я. Колдін, В.П. Колмаков, О.М. Моїсєєв, М.В. Салтевський, М.Я. Сегай, В.П. Шибіко, О.Р. Шляхова та ін.

Слід зауважити, що у чинному кримінально-процесуальному кодексі України передбачається існування інституту «альтернативної» та

«незалежної» експертизи. І значну роль в оцінці висновку експерта учасниками кримінального процесу відіграє ступінь складності проведеного експертом дослідження. Так, відповідно до п. 1.13 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, строк проведення експертизи залежить від складності дослідження з урахуванням експертного навантаження фахівців і його установлює керівник експертної установи (або заступник керівника чи керівник структурного підрозділу) у межах:

– 10 календарних днів — щодо матеріалів з незначною кількістю об'єктів і нескладних за характером досліджень;

– 30 календарних днів — щодо матеріалів із середньою кількістю об'єктів або середньої складності за характером досліджень;

– 60 календарних днів — щодо матеріалів зі значною кількістю об'єктів або

складних за характером досліджень;

– понад 60 календарних днів — щодо матеріалів з особливо значною кількістю об'єктів або найскладніших за характером досліджень (використання криміналістичного обладнання (лазерного, оптичного, електронного), проведення експериментальних досліджень, застосування кількох методів). При цьому термін виконання не повинен перевищувати 3-х місяців [1]. Втім, ні в науковій, ні в методичній літературі не визначено критеріїв, за якими слід визначати ступінь складності дослідження.

Питання щодо визначення та нормативного закріплення ознак складності судової експертизи дуже важливе. На сьогоднішній день, якщо спиратися на статистичні данні, проблема зростання злочинності не тільки у нашій країні, а й у цілому світі загострилася. У цьому світлі можна вести мову про те, що актуалізувалася проблема фальсифікації слідів. Даному факту сприяє вдосконалення засобів фотографічної техніки (насамперед цифрової), модернізовані програмні засоби обробки зображень. Саме тому постає потреба в ретельному вивченні та систематизації ознак фальсифікації слідів і зображень [2, с. 136].

Судово-слідча практика свідчить про принципову можливість виявлення ознак, які супроводжують умисні спотворення зображень, що нібито є відображеними у сліді. Для цього можна використовувати морфологічні, ситуалогічні, трасологічні, матеріалознавчі та біохімічні особливості фальсифікованих слідів [2, с. 137]. Безумовно можна сказати, що такий чинник впливає на складність дослідження. Так, якщо експерт відповідає на прості запитання, для дослідження потрібен незначний час, а якщо експерту необхідно дослідити ще й наявність ознак фальсифікації

слідів і зображень, таке дослідження набуває іншої категорії складності, оскільки експерт повинен буде залучати низку доволі складного і трудомісткого обладнання.

Складність експертизи є показником її достовірності під час оцінки висновку експерта учасниками кримінального процесу. Висновок судової експертизи оцінюють за критеріями наукової достовірності та доказового значення. Суд, прокурор, слідчий можуть і повинні перевірити не тільки логіку експертного доказування, але й розібратися у висунутих експертом наукових положеннях, щоб упевнитися в достовірності та повноті його висновків. Будь-яке судження експерта має розглядатися крізь призму внутрішнього переконання суду або слідчого до того, як стати підставою для судового рішення [3, с. 226.].

Отже, правильна аргументація висновку експерта, а також злагоджена робота між слідчим, експертом та судом, а також розуміння цього висновку іншими учасниками процесу є найважливішими показниками його доказового значення. Виконуючи свої професійні обов'язки, експерт зобов'язаний звертати увагу на деталі та нюанси, які впливають під час експертизи виявлених слідів, а також роз'яснити результати проведеної експертизи таким чином, щоб забезпечити правильне його сприйняття всіма учасниками кримінального процесу.

Пропозицією для більш достовірного отримання результатів може бути внесення змін до вище згаданої Інструкції стосовно більш детального поділу дослідницької частини не тільки на окремі питання, а й завдання також. Таким чином наглядно демонструватиметься достовірність експертизи, адже міститиме багатокomпонентні завдання і кожне окреме завдання, що входить до загального, буде розкрито та аргументовано в повному обсязі.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 : станом на 22 січня 2013 року // Офіційний вісник України. — 1998. — № 46. — Ст. 1715.

2. Седнев В.В. Критерии определения сложности экспертного исследования / Седнев В.В., Черногор П.А., Кондрашова Э.В. // Теория та практика судової експертизи та криміналістики. — 2012. — Вип. 12. — С. 135—145.

3. Теория доказательств в советском уголовном процессе : Часть особенная

/ [Белкин Р.С., Винберг А.И., Гродзинский М.М. и др.]. — М. : Юрид. л-ра, 1967. — 415 с.

Хотлубей Микола Миколайович
слухач магістратури
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБРАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

При проведенні досудового розслідування за матеріалами кримінального провадження, у практичних працівників слідчих підрозділів, виникає необхідність у призначенні ідентифікаційних судових експертиз, з обов'язковим направленням до експертної установи відповідних порівняльних зразків. У відповідності до вимог статті 245 Кримінального процесуального кодексу України зразки для експертизи відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею[1].

Відбір зразків для проведення експертних досліджень належить до процесуальних дій. Так, В. Ю. Шепітько зазначає: «... отримання зразків для порівняльного дослідження є процесуальною дією, що полягає в одержанні порівняльного матеріалу для експертного дослідження» [7].

Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (статті 160-166 КПК України), тобто на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням сторони кримінального провадження. При цьому біологічні зразки у особи відбираються за правилами проведення освідування особи (стаття 241 КПК України), тобто на підставі вмотивованої постанови прокурора. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки, слідчий суддя або суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається знову ж таки в порядку, передбаченому статтями 160-166 КПК України, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подане стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово[1]. Встановлена законодавцем процедура відібрання зразків для експертизи, на думку автора, є занадто складною та суперечливою. Для порівняння, Кримінально-процесуальний кодекс України в редакції 1960 року, передбачав єдиний порядок одержання зразків для експертного дослідження, механізм якого був врегульований статтею 199

вказаного кодексу, і полягав у відібранні слідчим будь-яких експериментальних зразків, на підставі власної постанови, про що складався окремий протокол [2].

Зразки для експертного дослідження мають отримуватися відповідно до норм чинного законодавства та морально-етичних норм. Доказове значення висновків експерта, що базуються на дослідженні зразків, отриманих з порушенням процесуального законодавства, можуть бути поставлені під сумнів. Інші вимоги, яким повинні відповідати зразки, у нормативних актах чітко не сформульовано. В окремих випадках визначено лише вимоги до зразків у відповідних видах експертних завдань. Так, п. 3.6 Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень 2 передбачає, що при відборі зразків для встановлення проміжку часу нанесення відбитків печаток «вільні зразки повинні відповідати таким вимогам: безсумнівність походження; належна якість і кількість, що відповідають методичним вимогам такого дослідження (репрезентативність); порівнянність (відсутність відмінностей зображень, які порівнюються, однакова якість паперу)»[3].

Науковці по-різному визначають вимоги, яким повинні відповідати зразки. Так, Р.С. Белкін писав, що при одержанні зразків необхідно дотримуватися не тільки кількісно-якісного критерію з огляду на специфіку кожного виду експертизи, а й моделювати умови їх одержання, дотримуючись при цьому основних правил і вимог, а саме: безсумнівність походження, репрезентативність, порівнянність. Саме це дозволяє розуміти відбір зразків як технологічний процес[4].

На думку В. А. Жбанкова, зразки повинні бути належної якості та отримані в кількості, необхідній для проведення конкретної експертизи. Під належною якістю зразків слід розуміти вираз ними необхідних для цілей експертного дослідження ознак того об'єкта, від якого вони отримані; кількість зразків повинна бути такою, аби можна було зробити висновок про закономірність або випадковість цих ознак і їхню варіативність. Умови отримання зразків повинні максимально відповідати умовам виникнення досліджуваного об'єкта, при цьому бажано, аби зразок був отриманий на такому матеріалі, що й досліджуваний об'єкт, аналогічними знаряддями та засобами й т. под. Крім того, можуть існувати й додаткові умови. Наприклад, при отриманні експериментальних зразків почерку, коли виконавець знає, що його рукописи використовуватиметься як порівняльний матеріал під час проведення експертизи, він може виконувати їх зі свідомою настановою на умисну зміну свого почерку. Тому текст для зразка диктується умисно прискорено, зразки підпису відбираються кожен на окремому аркуші [5].

Інші вимоги, що ставляться до зразків, спричинені видом досліджень і специфікою методів дослідження, що використовуються під час

проведення конкретної експертизи.

Потреба в експертних зразках виникає тоді, коли безпосереднє порівняння ідентифікуючих та ідентифікуємих об'єктів є неможливим або досить важким. Так, на дослідження надано документ з відбитком печатки й саме кліше печатки. Порівняльне дослідження проводиться не тільки між відбитком на документі та наданим кліше. У перебігу проведення експертизи необхідно вивчити умови його нанесення на досліджуваному документі (ступінь тиснення на кліше в момент нанесення та його розподіл по площі кліше, ступінь забарвлення кліше, якість паперу, на якому знаходиться досліджуваний відбиток, вид підкладки під аркуш паперу, яка знаходилась у момент його нанесення тощо). З урахуванням викладеного необхідно відібрати експериментальні зразки. Цю дію здійснює експерт. Таким чином, він відбирає експертні експериментальні зразки, що будуть найбільш наближені за умовами нанесення до досліджуваного відбитка. Саме такі зразки відповідатимуть вимогам порівнянності[6].

Таким чином, отримання зразків – це цілеспрямована діяльність людини. Якість і кількість отриманих зразків значною мірою залежать від усвідомлення особами, що їх відбирають, вимог, яким зразки повинні відповідати. Основними вимогами до зразків для всіх видів досліджень є законність, достовірність, порівнянність і достатня кількість. Відповідність зразків переліченим вимогам є об'єктивною передумовою успішного проведення експертного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. - [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Експертизи у судовій практиці. / За заг. ред. В.Г. Гончаренка. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 388с.
3. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 (у редакції наказу МЮ України від 26 грудня 2012 р. № 1950/5) // Офіц. вісник України. — 2013. — № 3. — С. 297.
4. Криминалистика : учебник для вузов / [Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская] ; под ред. Р. С. Белкина. — М.: НОРМА, 2003. — С. 669–674.)
5. Жбанков В. А. Образцы для сравнительного исследования в уголовном судопроизводстве / В. А. Жбанков. — М.: ВШ МВД СССР, 1969.
6. Зубова Н.О. «Зразки для експертного дослідження: порядок отримання та основні вимоги», УДК 343.98:343.1, збірник Харківського НДІСЕ – Харків, 2013. – 356 с.

7. Криміналістика. Криміналістическая тактика и методика расследования преступлений : учебник / под ред. В. Ю. Шепитько. — Х. : Одиссей, 2001. — С. 205

Кузьменко Анатолій Сергійович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ ОСОБАМИ

При розслідуванні кримінальних правопорушень в залежності від конкретної слідчої ситуації повинні проводитись відповідні процесуальні дії. Кожна з них має певні особливості проведення в залежності від складу злочину та певних умов, що склалися на відповідному етапі провадження. На початковому етапі розслідування квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, важлива роль відіграє проведення слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з особистісних джерел. Адже воно зводиться до отримання конкретної орієнтуючої інформації щодо викраденого майна, осіб, які могли вчинити правопорушення тощо. Тому дослідження організаційно-тактичних особливостей здійснення цих процесуальних дій має досить важливе значення для всього кримінального провадження.

Деякі автори визначають допит як слідчу дію, котра полягає в отриманні й фіксації у встановленій кримінально-процесуальній формі суб'єктом розслідування інформації шляхом безпосереднього комунікативного контакту, а предметом допиту виступає встановлена інформація як будь-які дані, що мають значення для встановлення істини [1, с. 151]. Допит можна визначити, на думку М.О. Янкового, як регламентований кримінально-процесуальним законом процес специфічної вербальної взаємодії з допитуваним, під час якої слідчий (прокурор, суддя), використовуючи законні практичні прийоми і методи психологічного впливу, отримує від допитуваного і фіксує у протоколі усну інформацію про відомі йому обставини, що мають значення для розслідування злочину [2, с. 190], що ми підтримуємо.

Зазвичай, при розслідуванні квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, потерпілі відомі з початку провадження. Предметом їх допиту є будь-які обставини, що підлягають встановленню в кримінальному провадженню. Загалом, предмет допиту утворюють

обставини, які входять до предмета доказування, а також інші обставини, які можуть надати допомогу у всебічному, повному, об'єктивному здійсненні кримінального провадження та прийнятті правильного процесуального рішення [3, с. 305].

Загалом допит складається з трьох частин: підготовки до допиту, безпосереднього допиту та фіксації результатів допиту. Підготовчий етап проведення допиту у справах про квартирні крадіжки, учинені раніше засудженими особами, в принципі, заснований на загальних правилах проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Тому, не заглиблюючись у судження різних науковців, наведемо комплекс організаційних і тактичних заходів, що пропонує здійснити при підготовці до її проведення, наприклад, А.Ф. Волобуєв. Вони, на наш погляд, найбільш повно висвітлюють допит при розслідуванні квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, і мають такий вигляд:

- ретельне, повне і всебічне вивчення матеріалів кримінальної справи;
- визначення черговості допиту (тобто кола осіб, які підлягають допиту та послідовності їх проведення);
- одержання інформації про допитувану особу;
- ознайомлення з деякими спеціальними питаннями;
- запрошення осіб, участь у допиті яких є обов'язковою;
- планування допиту;
- визначення часу і місця проведення допиту;
- підготовка робочого місця для проведення допиту [4, с. 295-297].

Зокрема, вивчення матеріалів кримінального провадження дозволяє визначити предмет допиту, сформулювати запитання допитуваному, встановити коло осіб, які підлягають допиту тощо. Це дозволяє, як зазначає Ю.А. Чаплинська, виявити існуючі прогалини, розбіжності і суперечності між учасниками процесу та своєчасно вжити заходів щодо їх усунення [5, с. 222]. Необхідно також проаналізувати слідчі (розшукові) дії, що були проведені на початковому етапі розслідування: огляд місця події, допити свідків тощо. Дослідження їх може бути корисним для висунення версій про механізм учинених злочинів й осіб, які їх вчинили, та інші обставини.

Важливе значення при розслідуванні квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, має тактика слідчої (розшукової) дії. На думку М.П. Яблокова, до основних тактичних прийомів допиту можна віднести такі:

- демонстрація перед допитуваним можливого механізму вчинення злочину;
- демонстрація доказів із роз'ясненням їх значення;
- створення уявлення про перебільшену поінформованість слідчого;
- приховування поінформованості слідчого від допитуваних;
- використання елементу раптовості [6, с. 153-156].

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що до слідчих (розшукових) дій для вилучення інформації з особистісних джерел під час розслідування квартирних крадіжок, учинених раніше засудженими особами, необхідно віднести допит та одночасний допит раніше допитаних осіб. Вірно обрана тактика цих слідчих (розшукових) дій дає можливість ефективно збирати доказову інформацію, що буде мати значення на подальшому етапі розслідування. Для оптимально ефективного проведення зазначених процесуальних дій необхідно здійснити ретельну підготовку та застосовувати відповідні тактичні прийоми.

Список використаних джерел:

1. Следственные действия : учебник для магистров / М. В. Савельева. А. Б. Смушкин. – М. : Юрайт, 2012. – 273 с.
2. Янковий М.О. Генезис поняття та сутність допиту // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – №5. – С.185-187.
3. Кримінальне процесуальне право України : навчальний посібник / [за ред. В. Г. Гончаренка, В. А. Колесника. – К. : Юстініан, 2014. – 573 с.
4. Криміналістика: Підручник / [В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв]; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2001. – 666 с.
5. Чаплинська Ю.А. Організаційне забезпечення проведення допиту / Ю.А. Чаплинська // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ : проблеми теорії і практики : матеріали Всеукр. наук. практ. конф. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2013. – С. 221-224.
6. Яблоков Н.П. Криминалистика в вопросах и ответах: Учебное пособие. – М.: Юристъ, 2000. – 224 с.

Кирюха Дмитро Євгенійович
здобувач кафедри досудового
розслідування
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВОМ

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб проводиться слідчим чи прокурором для з'ясування причин розбіжностей у показаннях таких осіб (ч. 9 ст. 224 КПК України).

Найбільш істотною помилкою при проведенні даної слідчої

(розшукової) дії під час розслідування злочинів, передбачених ст. 302 КК України, є неправильне розуміння завдань і умов її проведення. Насамперед, при наявності розбіжностей у показаннях право слідчого на проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб нерідко трактується як обов'язок, звідси й відношення до нього як свого роду формальності, у ході якої раніше допитані особи по черзі відтворюють свої показання. Такий допит слід визнати слідчою (розшуковою) дією, яка позбавлена будь-якого змісту, тим більше, доказового значення, оскільки вона нічого не встановлює. Серед деяких слідчих існує помилкова думка, що результатом такої слідчої (розшукової) дії є свого роду «перевірка на міцність» показань потерпілого або свідка, які викривають підозрюваного.

При цьому у слідчого виникає впевненість, що й у суді даний потерпілий (свідок) не змінить своїх показань. Така позиція слідчого помилкова й неодноразово спростовувалася практикою (на одночасному допиті двох чи більше вже допитаних осіб своїх показань свідок дотримується нітрохи не більше, ніж попередніх показань, повідомлених ним на допитах).

Але мета одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб полягає не в тому, щоб з'ясувати, наскільки кожна з допитаних осіб наполеглива в підтримці своєї версії, а в тому, щоб перевірити кожна із цих версій на предмет її достовірності.

Необхідно пам'ятати, що потерпілі й свідки обвинувачення далеко не завжди об'єктивні й правдиві у своїх показаннях, а специфіка розглянутої категорії кримінальних проваджень така, що повії, персонал, що обслуговує, і клієнти кубел розпусти, що становлять основний масив потерпілих і свідків, з різних причин не менш схильні спотворювати реальну картину дійсності, ніж самі підозрювані.

Для одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб у кримінальних провадженнях щодо створення або утримання місць розпусти і звідництва виокремлюються наступні стадії: планування (залежно від вихідної ситуації); підготовка; проведення.

Вихідні ситуації залежать від процесуального характеру й змісту розбіжностей у показаннях, які потрібно усунути. За процесуальним характером це можуть бути: розбіжності між свідком і підозрюваним; розбіжності між потерпілим та підозрюваним; розбіжності між свідком і потерпілим; розбіжності між підозрюваними; розбіжності між свідками; розбіжності між потерпілими. За змістом розбіжності можуть полягати у висуванні версій, що суперечать одна одній, або розбіжностях у деталях.

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб доцільно проводити у тому випадку, коли всі можливі засоби усунути розбіжності у показаннях, наданих на допитах, використані або завідомо малоефективні.

Причини виникнення розбіжностей різноманітні, але їх можна поєднати у двох групах: 1) сумлінна омана; 2) бажання перешкодити

встановленню істини у кримінальному провадженні. При цьому слід мати на увазі, що сторони обвинувачення й захисту можуть дотримуватися хибних версій, які не збігаються між собою.

У слідчій практиці зустрічається особливий різновид розбіжностей, які можна назвати умовними розбіжностями. Це випадки, коли показання двох і більш осіб суперечать один одному, але в дійсності ці розбіжності мають своє пояснення. Для їхнього усунення також бажано проводити одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб.

Визначившись із характером наявних розбіжностей, слід переходити до стадії планування слідчої (розшукової) дії. Планування повинне відбуватися у двох напрямках: встановлення ключових моментів, де розбіжності у показаннях відіграють істотну роль і тому повинні бути усунуті (відмежування суттєвих протиріч від несуттєвих); визначення сукупності тактичних прийомів, спрямованих на досягнення зазначених цілей.

При проведенні цієї слідчої (розшукової) дії слід вживати заходів щодо виключення можливості обміну різними предметами між її учасниками (у випадках утримування осіб під вартою) й враховувати інші ситуативні особливості. Водночас, не можна виключати, що слідчому доведеться щось змінювати у первинному плані, але все-таки слід заздалегідь чітко уявляти поставлені завдання й методи їх досягнення.

Слід також мати на увазі, що усунення протиріч аж ніяк не зводиться до того, щоб потерпілий і підозрюваний під час очної ставки будуть викладали свої версії події, що сталася. Зазначена мета буде досягнута у тому випадку, якщо, наприклад, підозрюваний, формально заперечуючи показання потерпілого, фактично, заплутавшись у власних показаннях, заплутавшись у суттєвих внутрішніх протиріччях, видасть злочинну поінформованість про обставини, які він за його ж версією не повинен знати.

Але такий результат не досягається сам собою. Щоб його отримати, у жодному разі недостатньо обмежитися послідовною фіксацією показань спочатку одного учасника, потім іншого, після чого задати їм загальне питання: «Чи наполягаєте Ви на своїх показаннях?», записати відповідь і запропонувати ставити запитання один одному, а якщо питань немає, повідомити про закінчення слідчої (розшукової) дії. Таким шляхом слідчий не виправдано позбавляє себе ініціативи. Потрібно займати активну позицію, тобто необхідно підготувати систему контрольних запитань і запитань про окремі деталі, у процесі допиту задавати їх не в хронологічній або логічній послідовності, а «у розбивку». Цієї тактики необхідно дотримуватися у відношенні обох учасників, а не допомагати одному з них «викрити» іншого. Якщо один з них буде по-різному відповідати на контрольні питання й систематично плутатися в окремих деталях, то можна говорити про те, що розбіжності у показаннях усунути, оскільки один з

допитуваних внутрішніми протиріччями й непослідовністю виявив свою нещирість.

Птушкін Дмитро Анатолійович
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ У СПРАВАХ ПРО ШАХРАЙСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ НЕРУХОМИМ МАЙНОМ ГРОМАДЯН

Тактичні завдання розслідування перш за все тісно пов'язані з обставинами, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Це пізнавальні тактичні завдання, оскільки їх змістом є одержання інформації про обставини вчиненого злочину. Разом з тим, у криміналістичній літературі поряд з пізнавальними тактичними завданнями виділяються організаційні і психологічні завдання розслідування [1, с. 128].

Так, психологічні тактичні завдання розслідування пов'язані з необхідністю встановлення слідчим комунікативних зв'язків з учасниками кримінального процесу, а також з працівниками правоохоронних органів, з якими взаємодіє слідчий [2, с. 190]. Водночас, організаційні тактичні завдання розслідування полягають у створенні необхідних умов для успішного проведення запланованих слідчих дій та ОРЗ, забезпеченні їх необхідними засобами (транспортом, криміналістичною технікою, засобами зв'язку). Як правило ці завдання пов'язані з налагодженням взаємодії слідчого з іншими підрозділами і службами правоохоронних органів, здійснення сумісного планування розслідування, розподіленням обов'язків та координації роботи [3, с. 3-5].

В.В. Тіщенко пропонує розглядати завдання розслідування, прив'язуючись до етапів розслідування. Так, до завдань початкового етапу він відносить: 1) виявлення і фіксація доказової інформації про злочин, який розслідується за «гарячими слідами»; 2) вжиття заходів для запобігання втраті доказової інформації, що міститься в слідах, документах, інших об'єктах, її своєчасне виявлення та фіксація; 3) з'ясування й оцінка слідчої ситуації; 4) виявлення джерел інформації про розслідуваний злочин; 5) визначення напряму розслідування і розробка плану розслідування; 6) обрання форм і методів взаємодії з органами і службами, що здійснюють оперативно-розшукову роботу; 7) пошук і одержання інформації про механізм і обстановку вчиненого злочину; 8) збирання і вивчення відомостей про особистість потерпілого; 9) пошук, одержання й аналіз

інформації про осіб, що вчинили злочин, їхній розшук і затримання [4, с. 137].

А.Ф. Волобуєв засобами вирішення тактичних завдань розслідування бачить тактичні прийоми, що можуть застосовуватися у межах окремої слідчої дії, окремі слідчі дії та комплекси слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Згідно з його точкою зору, без охоплення всіх елементів певного етапу розслідування й орієнтування слідчого водночас на комплекс завдань ускладнюється остаточне визначення напрямків діяльності слідчого, що негативно впливає на планування розслідування [5, с. 72].

Водночас, напрями розслідування і особливості планування розслідування по шахрайствам у сфері нерухомості визначає й характер обставин і питань, які підлягають обов'язковому встановленню і доказуванню.

Стаття 91 КПК України надає вичерпний перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

б) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [6].

Слід погодитися з В.С. Мацишиним, який акцентує, що поряд із типовими обставинами, що підлягають доказуванню, при розслідуванні конкретної справи виникає необхідність дослідження суттєвих обставин,

обумовлених притаманними тільки цій справі індивідуальними особливостями. В силу цих же причин окремі обставини і питання, які підлягають дослідженню, можуть відпасти, характер їх може змінитися. Знання важливих обставин, які підлягають вставленню дає можливість слідчому, уникати непотрібних дій, обирати правильний, найбільш раціональний шлях дослідження, підвищувати тим самим ефективність слідства, економити час [7, с. 144].

Аналіз судово-слідчої практики показав, що у справах щодо шахрайств, вчинених відносно об'єкт нерухомого майна громадян, обставинами, що підлягають встановленню, є:

1) у відношенні якого об'єкту нерухомості здійснено посягання і який характер воно мало, приналежність нерухомості певній особі;

2) чи не мав місце цивільно-правовий делікт або інший злочин;

3) у який спосіб було вчинено шахрайство;

4) хто є потерпілим від злочину і чи є інші особи, права яких були порушені (дольові власники);

5) хто був безпосереднім виконавцем вчинення шахрайства, чи були співучасники, який характер їх дій, яка характеристика цих осіб;

б) наявність злочинних зв'язків з представниками влади та особами, які оформлюють документи щодо відчуження житла, в чому виявилася незаконність їх дій;

7) в чому полягала підготовка дій шахраїв і які були дії щодо приховування злочину;

8) хто знав але не повідомив про підготовку або вчинення шахрайства;

9) які матеріальні збитки і кому спричинені, які потрібні заходи для відшкодування збитків;

10) які умови сприяли вчиненню злочину і що необхідно зробити для їх усунення;

11) чи використовувалися при вчиненні шахрайства підроблені документи. Які саме і яким способом здійснювалася підробка. Де шахраї придбали обладнання для підробки документів і де зберігаються інструменти та матеріали, що використовувалися під час підробки документів;

12) які взаємини між шахраєм та потерпілим;

13) факт застосування засобів маскування;

14) місцезнаходження особи, що вчинила шахрайство;

15) добросовісність дій з боку потерпілої сторони;

16) поведінка непрямих учасників протиправних дій: нотаріусів, представників місцевої влади, органів опіки та піклування, ріелторів, працівників ЖЕКу та ін.

17) встановлення мотиву та умислу на заволодіння нерухомістю шляхом шахрайства.

У свою чергу, висновку про наявність умислу на шахрайство можна дійти лише на основі певної та достатньої сукупності доказів, як прямих, так і непрямих. Інформацію про спрямованість умислу може надати встановлення факту: 1) відсутності у відчужувача прав на здійснення угоди щодо житла; 2) відсутності прав власності на житло; 3) звернення шахрая до юридичних та фізичних осіб з питань щодо відчуження житла; 4) підробки документів, які використовувалися під час укладання угоди. Водночас, отримання права на житло за умов виконання будь-яких зобов'язань може бути кваліфіковано як шахрайство лише у разі, якщо особа заздалегідь не мала наміру виконувати зобов'язання, усвідомлювала протиправність своїх діянь та діяла згідно з цією поінформованістю. Тільки у такому разі можна правильно розмежувати цивільно-правовий делікт від шахрайства [8, с. 84].

Встановлення вказаних обставин дозволить з'ясувати важливі обставини щодо події злочину та його складу, вчасно провести необхідні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи та встановити осіб, які можуть бути причетні до вчинення шахрайства.

Список використаних джерел:

1. Пазинич Т.А. Криміналістична характеристика шахрайств та основні положення їх розслідування: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2007. 211 с.
2. Лукашевич В.Г. Криминалистическая теория общения: постановка проблемы, методика исследования, перспективы использования. – Киев: Украинская академия внутренних дел, 1993. 194 с.
3. Коновалова В.Е. Организационные и психологические основы деятельности следователя. – К.:РиО МВД УССР, 1973. 122 с.
4. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеса: Фенікс, 2007. 260 с.
5. Волобуєв А.Ф. Розслідування і попередження розкрадань майна у сфері підприємництва: Навчальний посібник // За ред. проф. О.М. Бандурки. – Х.: «Рубікон», 2000. 272 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, ст. 88.
7. Мацишин В'ячеслав Станіславович. Особливості розслідування фальшивомонетництва. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2002. 298 с.
8. Павлова Н.В. Особливості розслідування шахрайства, пов'язаного із відчуженням приватного житла: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Х., 2007. 224 с.

Коцюба Сергій Анатолійович,
здобувач кафедри
криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ

Криміналістична характеристика та методика розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю включає у себе низку взаємопов'язаних елементів. Одним із найбільш важливих серед них є типові слідчі ситуації розслідування кримінального правопорушення. Зважаючи на це, швидке розкриття та якісне розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю є алгоритмізація дій слідчого (прокурора) та послідовності проведення ними відповідних дій відповідно до типових слідчих ситуацій.

Узагальнюючи наукові погляди вчених-криміналістів, можна дійти висновків, що слідчі ситуації розслідування дозволяють слідчому:

– правильно визначитися й належним чином зорієнтуватися у всьому різноманітті фактичного та іншого положення речей протягом усього етапу розслідування з метою одержання даних для тактичних і стратегічних рішень у кримінальному провадженні;

– визначитися з найбільш оптимальним вибором слідчих (розшукових) та процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів, НСРД, криміналістичних операцій та черговість їх проведення;

– висунути найбільш обґрунтовані слідчі версії і визначитися із правильним напрямом подальшого етапу розслідування;

– запобігти тактичним помилкам й прорахункам з боку слідчого.

Можна погодитися з думкою А.В. Іщенка, який відзначає, що вивчення питання слідчої ситуації як криміналістичної категорії має теоретичне та прикладне значення у правоохоронній практиці. Теоретичне значення розроблення цієї проблеми у загальному полягає в об'єктивній необхідності конкретизації змісту та поняття цієї наукової категорії. Його практичне значення полягає у тому, що визначення змісту слідчих ситуацій, їх класифікація, аналіз і оцінка дають можливість об'єктивно обґрунтувати вибір варіантів методики розслідування, які найбільшою мірою відповідали би обставинам та головним завданням розслідування на певному етапі [1, с. 57].

Отже, типову слідчу ситуацію слід визначити як сформовану на основі судово-слідчої практики наукову категорію, в якій відображено найбільш

загальні риси обстановки та обставин злочинної події, що розкривають перебіг і стан розслідування кримінального правопорушення на початковому, подальшому чи заключному його етапі.

Розглядаючи слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю, В.В. Тіщенко наводить такі основні завдання цього етапу:

- виявлення і фіксація доказової інформації щодо кримінального правопорушення, яке розслідується за «гарячими слідами»;
- вжиття заходів для запобігання втраті доказової інформації, що міститься у слідах злочину, документах, інших об'єктах, її своєчасне виявлення та фіксація;
- з'ясування й оцінка сформованої після внесення відомостей до ЄРДР слідчої ситуації;
- виявлення джерел інформації про розслідуваний злочин;
- визначення основних напрямів досудового розслідування та розробка плану розслідування;
- обрання форм й методів взаємодії з органами та службами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність;
- пошук і одержання інформації про механізм і обстановку вчиненого злочину;
- збирання і вивчення відомостей про особу злочинця;
- пошук, одержання й аналіз інформації про осіб, що вчинили злочин, їхній розшук і затримання [2, с. 137].

О.С. Тарасенко у результаті дисертаційного дослідження виявив такі типові слідчі ситуації розслідування:

- особу злочинця затримано за незаконне поводження з вогнепальною зброєю, наявною є доказова інформація про факти вчинення протиправних діянь;
- встановлено учасників злочинної групи, але доказів про протиправну діяльність недостатньо для повідомлення про підозру у вчиненні злочину;
- встановлено Інтернет-ресурси, за допомогою яких здійснюється незаконна діяльність, що пов'язана із продажем вогнепальної зброї;
- виявлено вогнепальну зброю, але злочинець невідомий;
- виявлено об'єкти, пристосовані для доставки, зберігання, виготовлення, переробки вогнепальної зброї, але особу злочинця не встановлено;
- встановлено факт недостачі (викрадення, привласнення, втрати) вогнепальної зброї.

На думку С.Г. Павлікова, доцільно виділяти такі слідчі ситуації:

- слідча ситуація, що супроводжується такими інформаційними даними: (первинні дані, що послужили підставою для початку провадження, отримано в результаті затримання особи, що має при собі вилучені з цивільного обігу предмети; підозрюваного затримано; належність

вилучених предметів до зброї і боєприпасів не викликає особливих сумнівів);

– виявлено вогнепальну зброю у будь-якому місці, що не вказує на їхнього власника;

– вихідною інформацією, яка слугувала підставою для початку досудового розслідування, є оперативні дані або заяви громадян (організацій);

– отримано відомості про осіб, імовірно винних у недбалому зберіганні вогнепальної зброї, або осіб, імовірно винних у неналежному виконанні обов'язків з охорони зброї;

– за матеріалами ревізії та інших перевірок отримано первинні дані про розкрадання або вимагання зброї та боєприпасів [3, с. 89-91].

Підсумовуючи слід зазначити, що на підставі узагальнення кримінальних справ й проваджень, а також опитування працівників слідчих і оперативних підрозділів можна визначили такі основні типові слідчі ситуації розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю:

– військовослужбовця затримано на місці злочину, вилучено речові докази, наявними є свідки та матеріальна доказова інформація;

– військовослужбовця встановлено й затримано після здійснення заволодіння зброєю, наявні свідки та матеріальна доказова інформація;

– наявний факт викрадення вогнепальної зброї, особу злочинця (військовослужбовця) не встановлено, свідки відсутні, наявна матеріальна доказова інформація;

– військовослужбовця, який вчинив кримінальне правопорушення, встановлено, наявні сліди злочину, але підозрюваний переховується від слідства та суду.

Проте необхідно акцентувати увагу на тому, що основним для розслідування є не саме визначення типових слідчих ситуацій, а створення певної програми слідчих (розшукових) дій, НСРД та інших розшукових заходів, характерної для кожної з них.

Список використаних джерел:

1. Іщенко А.В. Проблема слідчих ситуацій як складова навчального курсу криміналістики / А.В. Іщенко, Г.В. Щербакова // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2003. – № 2. – С. 57-63.

2. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: моногр. Одеса: Одеська національна юридична академія; Фенікс, 2007. – 260 с.

3. Павликов С.Г. Криминалистическая характеристика и первоначальный этап расследования незаконного оборота оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. М., 2000. – 195 с.

Кузьменко Сергій Сергійович,
прокурор Дніпропетровської
місцевої прокуратури № 1
Дніпропетровської області

ШАХРАЙСТВО У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Відомо, що обстановка вчинення злочину є об'єктом вивчення низки галузей знань (кримінальне право, криминологія, криміналістика).

У кримінально-правовому розумінні більшість вчених розглядає обстановку, як «об'єктивні умови в яких вчиняється злочин». Обстановка вчинення злочину має юридичне значення і багатьох у випадках є однією з факультативних ознак об'єктивної сторони складу злочину [1, с.55; 2].

Деяко розрізненими є погляди щодо поняття та змісту обстановки вчинення злочину у криміналістичному розумінні.

Так, Н.П. Яблоков розуміє обстановку вчинення злочину як систему різного роду взаємодіючих між собою об'єктів, явищ і процесів, що характеризують умови місця і часу, речові, фізико-хімічні, метеорологічні умови, виробничі фактори, особливості поведінки учасників події та інші умови об'єктивної реальності, що склалися в момент події злочину, і в сукупності такі, що впливають на спосіб його вчинення і механізм, який проявляється у різного роду слідах, що дозволяє судити про особливості цієї системи [3, с. 39].

С.І. Анненков та Т.С. Анненкова підійшли до розуміння обстановки вчинення злочину як «системи взаємозв'язаних і взаємообумовлених елементів, у просторових межах яких відбувається взаємодія учасників злочину, а також різних інших обставин об'єктивного середовища і такої, що має вплив на розташування слідів злочину, розкриття і розслідування злочину» [4, с. 31].

А.Н. Колесниченко поєднує одним поняттям обстановку та місце вчинення злочину [5, с. 22].

Деякі вчені включають у характеристику обстановки, крім місця і часу, ще й «якість і властивість матеріальних об'єктів на місці вчинення злочину та пов'язаних з ним місць; метеорологічні умови місця і часу вчинення злочину; характер підприємства, установи, організації та т.п. об'єктів, які є місцем вчинення злочину, порядок їх діяльності, наявність (відсутність) зв'язку між суб'єктом і об'єктом посягання» [6, с. 64].

Інші вважають, що умови, що характеризують обстановку, можуть мати різний рівень або ступінь наближення до злочину: вони можуть відноситися до глобальної, міжнародної сфери, до сфери загальнодержавної чи носити більш локальний характер, мати відношення до обмеженого

регіону або навіть ділянки місцевості [7, с.55].

З цього видно, що в основному поняття «обстановка вчинення злочину» в криміналістиці характеризується через велику кількість взаємодіючих обставин, факторів, процесів та умов, в яких відбуваються як підготовчі дії, так і безпосередні дії із вчинення злочину.

Цікавою і на наш погляд вірною є позиція І.М. Попової, яка звертає увагу на той факт, що у криміналістичній методиці при формуванні компонентів обстановки вчинення злочинів, пов'язаних з шахрайством у фінансовій сфері, вказуються законодавчі акти регулятивного характеру, що закладають основи економічних відносин та утворюють галузеве законодавство. За допомогою такого підходу вона розглядає обстановку в контексті застосування норм економічного (фінансового) регулятивного законодавства та пов'язаних з ним норм кримінального й адміністративного законодавства при розгляді криміналістичної характеристики шахрайства у сфері інвестицій в будівництво житла [7, с. 60].

Такий підхід імпонує, оскільки, окрім традиційних елементів змістовної частини обстановки вчинення злочину (часу, місця, умов та ін.), актуальною є потреба й у науковому вивченні об'єктивної обстановки, що склалася у будівництві нерухомості, враховуючи правовий режим функціонування правовідносин у цій сфері та його вплив на визначення предмету злочинного посягання, обрання способу вчинення злочину, в наслідок якого утворюються певні сліди, вибір жертви злочинного посягання тощо.

Без ґрунтовного аналізу особливостей розвитку будівельної сфери, правових, організаційних та інших чинників, що призводять до тінізації будівельних відносин та сприяють підвищенню рівня криміногенної обстановки у цій сфері, неможливо з'ясування та усунути наявні недоліки [8, с. 17].

Не можливо й сформулювати криміналістичну характеристику та розробити методику розслідування шахрайств у сфері будівництва в цілому.

З такою позицією погоджується ряд вчених, які вважають, що розслідування злочинів економічного спрямування слід починати з аналізу нормативної бази й пов'язаних з нею слідів злочину, переходячи до вірогідних способів, а від них – до особи злочинця [9, с. 10; 7, с. 60].

А.П. Запотоцький загалом визначає, що обстановкою вчинення злочину у сфері будівництва є місце, умови, визначені процесом будівництва, системою обліку та звітності, порядком збереження і рухом коштів і матеріальних цінностей, документообігом, часом та іншими факторами об'єктивних і суб'єктивних умов, в яких діють суб'єкти злочину [10, с. 120].

Спираючись на це, констатуємо, що розроблення методики розслідування шахрайств, пов'язаних із інвестуванням коштів в будівництво об'єктів нерухомості, потребує вивчення особливостей

правового режиму тієї галузі правовідносин, де вони вчиняються, а саме галузі будівництва нерухомості.

Отже, складний механізм правового регулювання правовідносин на первинному ринку нерухомості визначає специфіку зловживань у сфері будівництва об'єктів нерухомості, а також зумовлює пристосування об'єктивних і суб'єктивних факторів і прогалин у законодавстві задля досягнення злочинного умислу. Тому виникає необхідність окрім традиційних елементів (час, місце, об'єктивні і суб'єктивні умови, в яких діють суб'єкти злочину) проводити вивчення обстановки, в якій виникають та існують правовідносини, пов'язані із придбанням, набуттям права на об'єкти нерухомості на первинному ринку (новобудови), основні механізми залучення коштів у будівництво і ризики, яким піддаються вкладники (інвестори) та інші учасники.

Список використаних джерел:

1. Астахова О.О. Поняття обстановки вчинення злочину як ознака об'єктивної сторони злочину // Юридична наука. – № 3/2015. – С. 49-66.
2. Малинин В.Б. Объективная сторона преступления / В.Б. Малинин // Энциклопедия уголовного права. Т.4: Состав преступления. СПб : Издание профессора Малинина В.Б., 2005. – С. 237–502.
3. Яблоков Н.П. Исследование обстоятельств преступных нарушений правил безопасности труда / Н.П. Яблоков. М.: 1980. – 320 с.
4. Анненков С.И., Анненкова Т.С. Обстановка совершения преступления: процессуальные и криминалистические проблемы исследования: [монография] / С.И. Анненков, Т.С. Анненкова. М.: Юрлитинформ, 2013. – 200 с.
5. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступления: конспект лекций по криминалистике / А.Н. Колесниченко. Х., 1965. – 46 с.
6. Жордания И.Ш. Структура и правовое значение способа совершения преступления / И.Ш. Жордания. Тбилиси: Сабчота Сакартвело, 1977. – 235 с.
7. Попова І. М. Розслідування шахрайств, пов'язаних із залученням коштів громадян на будівництво житла : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09 / І. М. Попова; МВС України, Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. – 250 с.
8. Чернишов Г. М. Фінансове шахрайство в інвестиційно-будівельній сфері: кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2016. – 255 с.
9. Лубин А. Ф. Криминалистическая характеристика преступной деятельности в сфере экономики: понятие, формирование, использование / Лубин А. Ф. Н. Новгород, 1991. – 120 с.
10. Запотоцький А.П. Особливості обстановки вчинення злочинів проти власності у сфері будівництва / Запотоцький А.П. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ № 3 (100). – 2016. – С. 117-128.

Мрочко Роман Миколайович,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ У СПРАВАХ ПРО СУТЕНЕРСТВО

На досудовому слідстві головним засобом одержання доказової інформації про сутенерство й обставини, що пов'язані із сутенерськими діями та подією злочину в цілому, є слідчі (розшукові) дії. Центральною процесуальною дією є огляд. Огляд місця події є однією із найпоширеніших слідчих (розшукових) дій, якій належить важливе місце у методиці розслідування будь-якого виду злочинів.

Огляд місця події являє собою невідкладну слідчу (розшукову) дію, яка полягає у виявленні, безпосередньому сприйнятті, фіксації та вивченні суб'єктом огляду стану обстановки на місці події, слідів злочину чи матеріальних об'єктів, що знаходяться на місці події, та інших фактичних даних, що дозволяють у сукупності з отриманими доказами кримінального правопорушення встановити (змоделювати) механізм та інші обставини події злочину.

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами проведення обшуку житла чи іншого володіння особи.

Для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення огляду осіб, чиї права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені.

Особи, у присутності яких здійснюється огляд, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду.

При проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування. Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчинювати

будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Під час огляду слідчий, прокурор або за їх дорученням спеціаліст, якого залучили до процесуальної дії, має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати та вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, вилучаються незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Під час проведення огляду місця події отримується криміналістично значима інформація, що визначає побудову слідчих версій та впливає на процес розслідування загалом. Адже головним об'єктом огляду є сліди злочину, що являють собою різноманітні матеріальні зміни на місці події, появу або зникнення певних предметів, порушення їх положення або стану [1, с. 10-15].

Результативність огляду місця події значною мірою залежить від належної підготовки слідчого до його проведення, його професійних вмінь та навичок, науково-методичного та техніко-криміналістичного забезпечення.

Головними завданнями проведення огляду місця події при розслідуванні сутенерства є: 1) встановлення обставин учинення злочину; 2) виявлення слідів злочину; 3) висунення та перевірка під час огляду версій про особу злочинця.

При описі обстановки слідчий завжди повинен виходити з того, що у подальшому може виникнути необхідність в реконструкції обстановки місця події і що це стане можливим лише у тому випадку, якщо якісно буде складено протокол. До протоколу огляду доцільно долучати схеми і плани місця події.

При проведенні огляду місця події слідчий повинен правильно визначати межі огляду, встановити об'єкти, які підлягають дослідженню, проаналізувати виявлені сліди злочину, з'ясувати їх причинний зв'язок зі злочинною подією. Внаслідок правильно проведеного огляду слідчий отримує прямі або непрямі речові докази. Дуже важливим у проведенні огляду місця події є формулювання завдання спеціалісту, щоб максимально використати його допомогу при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії. Більшість ситуацій при розслідуванні злочинів, пов'язаних із сутенерством, зумовлює необхідність невідкладного здійснення огляду місця події, враховуючи можливість знищення або приховання слідів злочину зацікавленими особами.

У справах зазначеної категорії місцем події є місце, де безпосередньо створене чи функціонує кубло розпусти: житлові приміщення (квартира,

будинки); нежилі приміщення (ресторан, кафе, лазня) [2, с. 62]. Крім цього, місцями вчинення злочину можуть бути інші житлові і нежилі приміщення, що належать підозрюваному, готелі, розважальні заклади, тощо.

Межі огляду можуть бути розширені, тому що нерідко на місцевості, віддаленій від того місця, де відбулася подія, виявляються вагомі для розслідування докази. Зокрема, не тільки у квартирі можуть бути виявлені речові докази. Як показує практика, територія, що прилягає до квартири – сходові клітки, сходи, – теж може «містити» інформацію про злочин. Там можна знайти використані протизаплідні засоби, шприци, зі слідами крові, недопалки зі слідами слини, пляшки зі слідами рук, тощо. Іноді межі огляду місця події заздалегідь відомі суб'єктам, що мають проводити огляд.

Для фіксації ходу й результатів огляду місця події доцільно використовувати фото- або відеозапис. Застосуванню відеозапису надається перевага, тому що особи, причетні до діяльності кубла розпусти, у ході подальшого розслідування починають наполягати на версіях, що маскують діяльність кубла розпусти.

Місця виявлення документів та інших предметів, що можуть мати доказове значення, бувають найрізноманітнішими, тому давати конкретні рекомендації щодо пошуку відповідних предметів недоцільно.

Список використаних джерел:

1. Осмотр места происшествия при расследовании отдельных видов преступлений : учеб. пособие / под ред. проф. Н. И. Клименко. – К. : НТВ «Правник», 2001. – 172 с.

2. Кирюха Д.Є. Взаємодія слідчого та спеціаліста (експерта) при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом / Д. Є. Кирюха, І. О. Ієрусалимов // Криміналістичне забезпечення розслідування та розкриття злочинів : наукові тези, доповіді та повідомлення. – К. : КИЙ, 2010. – С. 61-64.

Цибенко Олександр Сергійович,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ АВТОМОБІЛЕМ

Однією з найбільш ефективних першочергових слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях про незаконне заволодіння автомобілем є

обшук. Організаційно-тактичне забезпечення проведення обшуку стала предметом дослідження багатьох учених-криміналістів та процесуалістів, зокрема, Р.С. Белкіна, І.І. Когутича, А.В. Кофанова, Л.М. Лобойка, Є.Д. Лук'янчикова, М.М. Михеєнка, М.А. Погорецького, М.І. Скригонюка, Л.Д. Удалової, К.О. Чаплинського, В.Ю. Шепітька та ін.

Узагальнення поглядів вчених та сучасного стану слідчої діяльності дозволяє дійти висновків, що безпосередньо в ході проведення обшуку вирішуються такі завдання: а) відшукати й вилучити предмети, що були знаряддям чи засобом вчинення злочину; б) відшукати і вилучити предмети, що мають доказове значення; в) виявити розшукуваного, а також матеріали, що характеризують особу злочинця і полегшують її розшук; г) виявити майно, що забезпечить компенсацію шкоди чи можливу конфіскацію; д) виявити майно, що перебуває у незаконному обігу або зберігається з порушенням встановлених вимог.

Перед обранням організаційних і тактичних прийомів проведення обшуку слідчому потрібно вирішити низку завдань, зокрема визначити об'єкти, на яких слід проводити обшук (об'єкти обшуку), предмети й документи, які потрібно вилучати (об'єкти пошуку), послідовність і конкретні терміни проведення кожної процесуальної дії. Відповідні завдання вирішуються на підставі аналізу матеріалів кримінального провадження.

Важливе значення має і тактичне забезпечення проведення обшуку. Тактичні прийоми обшуку логічно диференціювати залежно від таких двох етапів обшуку:

– заходи, які слідчий проводить до прибуття на місце проведення обшуку (вивчення матеріалів справи, збирання орієнтовної інформації, визначення часу проведення обшуку, тактико-технічне його забезпечення);

– заходи, які слідчий проводить після прибуття на місце проведення обшуку (розташування охорони, способи проникнення на об'єкт обшуку, порядок дій слідчого на місці обшуку).

Переходячи до аналізу організаційно-тактичних особливостей проведення обшуку під час досудового розслідування у справах про незаконні заволодіння транспортними засобами (далі – ТЗ), вчиненими з подоланням систем захисту, слід зосередити увагу на зв'язок обсягу отриманих під час огляду місця події ідеальних і матеріальних слідів з подальшим визначенням об'єктів, що підлягають відшукуванню під час даної слідчої (розшукової) дії.

Опитані респонденти дали змогу визначити, що залежно від об'єму даних отриманих під час огляду місця події, інших окремих слідчих (розшукових) дій та НСРД, виявленню та вилученню під час обшуку у даній категорії справ підлягають наступні об'єкти, зокрема:

- 1) автомобілі та їхні частини – 100 %;
- 2) знаряддя злочину (викрутки, «звертиші», ножиці, ретранслятори

для зчитування та посилення штатних радіосигналів смарт-ключів; код-грабери та сканери радіосигналів, що ззовні схожі на брилки сигналізації; програматори, станки для створення копій ключів, що використовують програми KEY-kod) – 92 %;

3) документи (плани, схеми, свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів, держномери, довідки-рахунки, водійські посвідчення та ін.) – 43 %;

4) телефони й SIM-картки – 65 %;

5) комп'ютерна техніка і магнітні носії інформації (CD-, DVD-диски, флешнакоплювачі, зовнішні «жорсткі» диски) – 24 %;

6) відеореєстратори - 17 %;

7) системи іммобілайзера автомобіля – 13 %;

8) сигналізації та їхні частини – 32 %;

9) прилади для спостереження GPS-, GSM-трекери - 41 %;

10) Wi-Fi-роутери - 5 %;

11) мастила й охолоджуючі рідини для автомобілів (обладнання для фарбування) – 3 %;

12) слюсарні інструменти – 2 %;

13) зброя та набіи до неї – 100 % та ін.

За результатами аналізу кримінальних проваджень та узагальнення думок опитаних респондентів було встановлено, що в ході досудового розслідування у кримінальних провадженнях про досліджувані злочини здебільшого обшуки проводяться у таких місцях:

1) проживання (81 %) та місця роботи (13 %) підозрюваних;

2) проживання родини (24 %);

3) дачах, гаражах, боксах гаражних кооперативів, що належать підозрюваним (92 %) або особам, які здають їм в оренду (38 %);

4) приватних майстернях, авторозборках та СТО (19 %);

5) приватних (9 %) і державних (2 %) територіях із обмеженим доступом.

В цілому, об'єктами пошуку при обшуку можуть виступати:

1) транспортні засоби, якими незаконно заволоділи злочинці, їх окремі частини;

2) знаряддя та засоби злочину (інструменти, спеціальні предмети «відмички», призначені для відмикання замикаючих механізмів, «звертиши», призначені для злому механізмів, спеціальне обладнання для примусового заведення двигуна, універсальний ключ, код-граббер, елементи системи іммобілайзера автомобіля, програма тори іммобілайзера, ретранслятори команд смарт-ключа, зовнішні антени блоків опитування смарт-ключів, станки для виготовлення ключем механічних замків за спеціальним KEY-кодом, що відповідає vin-номеру автомобіля, ключі від замків запалення і дверцят автомобілів, пуансони, заготовки для виготовлення номерних знаків, глушники та сканери радіосигналів, сканери поля тощо);

- 3) різноманітні речі й документи потерпілих, які знаходились в транспортному засобі під час його незаконного заволодіння;
- 4) одяг чи (і) взуття підозрюваного, які знаходились на ньому в момент незаконного заволодіння транспортним засобом, його перефарбуванні чи демонтажу;
- 5) предмети, обіг яких заборонений або обмежений;
- 6) sim-картки та телефонні апарати;
- 7) персональні комп'ютери (дослідити історію Інтернет браузера);
- 8) флеш-накопичувачі;
- 9) бланки документів на право керування транспортними засобами, бланки договорів купівлі-продажу транспортних засобів, засоби підробки документів тощо;
- 10) блокноти, чернетки, аркуші паперу із записами телефонних номерів, адрес певних осіб (наприклад, потерпілих, скупників краденого, посередників, ін.), а також фотографії (із зображеннями підозрюваних разом із ТЗ, якими вони незаконно заволоділи) та ін.

Вжиття усіх необхідних організаційно-підготовчих заходів та правильне обрання тактичних прийомів дозволяє слідчому проводити обшук наступально та виявляти вичерпну кількість доказів, що дозволяє довести провину конкретних осіб у вчиненні викрадення транспортного засобу (автомобіля).

Назаренко Герман Артемович,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОСОБУ ВЧИНЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ У СКЛАДІ ГРУПИ ОСІБ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ ТА БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ

Криміналістична характеристика незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, характеризується обов'язковим аналізом способу вчинення злочину. Тому актуальність дослідження зазначеного питання в розрізі цієї тематики не викликає сумнівів.

М.П. Яблоков акцентує увагу на тому, що залежно від специфічності винної поведінки, особливостей ситуацій, що виникають до та після вчинення злочину, та інших обставин структура способу вчинення злочину

може бути тричленною (яка включає поведінку суб'єкта до, під час та після вчинення злочину), двочленною (у різних комбінаціях) та одночленною (характеризувати поведінку суб'єкта лише під час самого злочинного діяння) [2, с. 50].

Говорячи про способи вчинення військовослужбовцем у складі групи осіб незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, розглянемо окремі думки науковців з цього приводу. Так, підготовчі дії виражаються в основному: у підшукуванні скупників, виборі місця і часу вчинення злочину або збуту предметів злочинного посягання; визначенні об'єкта нападу; у виборі маршруту руху до об'єкта та місця вчинення злочину з використанням вогнепальної зброї; в підготовці контейнера для носіння предметів злочинного посягання; у виборі засобів маскування та приховування (знищення) слідів злочину; у забезпеченні алібі (завчасна підготовка відповідної заяви про випадкове виявлення вогнепальної зброї і при затриманні – заяви про те, що злочинець нібито направляється її здати до правоохоронних органів, свідченням чого виступають завчасно попереджені особи) [4, с. 68];

З приводу безпосереднього вчинення, зокрема, І.В. Капустіна наголошує, що у 78,5 % випадків викрадення зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв готуються заздалегідь. Спектр дій з підготовки до вчинення злочину є досить широким, зокрема: вивчення умов зберігання зброї, системи його охорони (11,7 %); вивчення злочинцями режиму роботи об'єкта або розпорядку дня мешканців квартири, у яких вони планують вчинити викрадення (13,5 %); підбір співучасників (30,1 %); підготовка і придбання знарядь злочину (12,1 %); складання плану; підготовка місця для зберігання викраденої зброї або пошук каналів його збуту (2,7 %). Найчастіше заволодіння вогнепальною зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами та пристроями вчиняються шляхом крадіжки (55,4 % випадків), значно рідше – шляхом розбійного нападу (20,6 %), грабежу (14,8 %), привласнення чи розтрати (7,5 %) та шахрайства (1,7 %) [1, с. 70-72].

Способи вчинення та приховування розкрадань, як зазначає В. О. Талалаєв, детерміновані етапами циклу просування предметів озброєння. Для категорії розкрадачів із числа матеріально відповідальних або посадових осіб характерні складні способи вчинення зазначених злочинів, що включають дії з підготовки, вчинення і приховання. Особи з числа військовослужбовців строкової служби вчиняють такі злочини імпульсивно при доступності предметів озброєння, з елементами попередньої підготовки і подальшим вжиттям заходів з приховування розкрадання [6, с. 15-16].

Залежно від мети, переслідуваної злочинцем, дані дії з одним і тим же предметом злочинного посягання (як правило, при збуті) можуть вчинятися як комплексно (як правило, для отримання прибутку – бізнес), так і в якому-

небудь окремо обраному їх варіанті (як правило, для отримання разової матеріальної вигоди). Придбання зброї та боєприпасів здійснюють частіше за все з метою здійснення злочину (вбивства, розбійні напади, бандитизм, створення незаконних збройних формувань тощо) [4, с. 55].

С.П. Мельниченка до способів безпосереднього вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї, відносить такі: а) за допомогою транспортування поїздами, морськими й повітряними суднами, коли серед вантажу знаходиться ретельно прихована зброя. Зброя може бути розміщена у спеціально обладнаній схованці або у важкодоступних місцях транспортного засобу; б) шляхом поштових відправлень; в) переміщенням особисто в ручній поклажі, у валізі, під одягом, у предметах-схованках, коробках тощо; г) за допомогою мережі Інтернет [3, с. 93].

Стосовного останнього елементу необхідно зазначити, що спосіб приховування як самостійне явище, як вказує М.В. Салтевський, реалізується тоді, коли злочин вчинений, у багатьох випадках зареєстрований і щодо нього ведеться розслідування. Усе це докорінно перебудовує систему його детермінуючих факторів. Коло можливих дій суб'єкта значно розширюється і може включати обмову, неправдиві показання, залякування свідків, наклеп, підробку документів тощо. У злочинах, учинених у співучасті, спосіб учинення може бути один, а способи приховування – різні в кожного співучасника» [5, с. 426].

Аналіз судово-слідчої практики дозволив дійти висновку, що серед способів приховування вчинення військовослужбовцем у складі групи осіб незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, в більшості випадків використовуються такі заходи:

- зникнення з місця події;
- давання неправдивих свідчень у разі виявлення факту незаконного заволодіння зброєю;
- знищення слідів і знарядь злочинного діяння;
- відмова від дачі показань;
- висунення неправдивого алібі.

Констатуючи вищезазначене, слід акцентувати увагу на тому, що спосіб вчинення злочину є центральним елементом криміналістичної характеристики незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. На відміну від підготовчих заходів спосіб безпосереднього вчинення визначається конкретно в кожній ситуації. Також нами були виокремлено заходи приховування досліджуваного кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Капустина И.В. Первоначальный этап расследования хищений огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Санкт-Петербургск. ун-т

МВД России. СПб., 1999. 227 с.

2. Криміналістика: учебник для ВУЗов / отв. ред. проф. Н.П. Яблоков. М.: Изд-во БЕК, 1997. 704 с.

3. Мельниченко С.П. Криміналістична характеристика способів незаконного переміщення вогнепальної зброї // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2016. Том 3. Випуск № 2. С. 90-93

4. Рагулин И. Ю. Организационные аспекты методики расследования незаконного оборота оружия и боеприпасов : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.12 / Рагулин Игорь Юркевич. – Краснодар, 2016. – 269 с.

5. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі); Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.

6. Талалаев В. А. Криміналістическое обеспечение расследования хищений огнестрельного оружия, боеприпасов или взрывчатых веществ, совершенных военнослужащими : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / В. А. Талалаев. – Минск, 2012. – 26 с.

Шевченко Анастасія Сергіївна
здобувач Відкритого міжнародного
університету розвитку
людини «Україна»

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ПІД ЧАС ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Після внесення відомостей до ЄРДР необхідно провести ряд інших початкових слідчих (розшукових) дій. При розслідуванні хуліганства, вчиненого під час виборчого процесу в Україні, проведення зазначених заходів є просто необхідним, адже забезпечує найбільш ефективно отримання доказової інформації.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень дав змогу встановити, що на початковому етапі розслідування хуліганства, вчиненого під час виборчого процесу в Україні, зазвичай проводяться наступні слідчі (розшукові) дії: огляд місця події проводився у 82 %, освідкування – 49 %, допит потерпілих та свідків – 100%. З огляду на зазначене, нами було вирішено серед числа першочергових слідчих (розшукових) дій, що можуть бути проведені при його розслідуванні, виділити наступні: огляд місця події та допит потерпілого і свідків.

Говорячи про сутність огляду місця події потрібно розглянути позиції

різних науковців. Ми погоджуємося з думкою В.П. Колмакова, який визначив огляд місця події як невідкладну слідчу дію, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні, оцінці і фіксації дізнавачем (слідчим) обстановки місця події, слідів та об'єктів, які мають відношення до справи, їх ознак, властивостей, станів та взаємозв'язків з метою з'ясування суті події, що сталася, механізму злочину і його обставин, які мають значення для встановлення істини по справі [1, с. 18].

Так, згідно з положеннями ч. 1 ст. 237 КПК України « метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів. Про ОМП зазначається ч. 3 ст. 214 КПК України наступним чином: огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.[2]

Серед завдань ОМП більшість вчених-криміналістів виділяє наступний перелік:

- вивчення і фіксація обстановки місця події з метою з'ясування характеру та механізму події;
- виявлення та вилучення слідів злочину, які надалі можуть слугувати речовими доказами у провадженні;
- виявлення ознак, що характеризують осіб, які брали участь у вчиненні злочину;
- фіксація особливостей, притаманних потерпілому та іншим об'єктам посягання;
- встановлення обставин, що відображають об'єктивну сторону злочину: час і спосіб його вчинення, дії злочинця на місці події;
- наслідки злочину, наявність причинного зв'язку між діями злочинця і наслідками;
- виявлення ознак, що вказують на мотиви і мету вчинення злочину;
- виявлення обставин, які сприяють вчиненню злочину [3, с. 13].

В зв'язку з тим, що огляд місця події є досить масштабним заходом, особливо по досліджуваному кримінальному правопорушенню, необхідно визначитись з його учасниками ще до виїзду СОГ на місце події. Для проведення огляду місця події В. Д. Поливанюк вважає, залежно від конкретної слідчої ситуації, що до складу СОГ повинні входити наступні особи:

- обов'язкові учасники – слідчий, що спеціалізується на розслідуванні кримінальних правопорушень конкретної категорії (керівник СОГ); оперативні співробітники;
- факультативні учасники – інспектор криміналіст, що знає особливості роботи зі слідами по злочинах даної категорії; інспектор служби охорони або служби безпеки об'єкта, що оглядається [4, с. 245], що ми підтримуємо.

Після здійснення визначених заходів організаційно-підготовчого характеру починається безпосереднє проведення ОМП при розслідуванні хуліганства, вчиненого під час виборчого процесу в Україні. Серед його основних тактичних заходів окремі науковці виділяють наступні:

- правильне визначення меж слідчого огляду;
- розстановка сил та засобів (їх використання);
- обрання найдоцільнішого порядку (методу) пересування місцем події під час огляду;
- визначення тактичних прийомів огляду обстановки місця події та окремих її елементів [5, с. 63].

Також важливим аспектом огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого під час виборчого процесу в Україні, є визначення методу пересування по території. Ми погоджуємося з позицією М.В. Салтевського, який методи огляду за послідовністю класифікував залежно від способів пересування під час нього наступним чином:

- ексцентричний спосіб (рух по спіралі від центра до периферії);
- концентричний (рух від периферії до центра);
- фронтальний (дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії);
- секторний (вивчення території по секторах);
- вузловий (об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати) [6, с. 236-237]. На нашу думку, огляд місця вчинення хуліганських дій необхідно проводити від периферії до центру.

Під час огляду місця події при розслідуванні злочинів зазначеної категорії, про що доречно зазначає О.В. Лускатов, повинні вживатися заходи для встановлення можливих свідків. Для цього потрібно застосовувати поквартирні обходи. У ході пошуку свідків можуть бути виявлені особи, які періодично в той же самий час доби перебувають у певному місці (прямують на роботу або повертаються додому, вигулюють собак, роблять пробіжки і т.ін.) [7, с. 55].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що огляд місця події є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні хуліганства, вчиненого під час виборчого процесу в Україні. До внесення відомостей до ЄРДР законодавець дозволив проводити лише огляд місця події. Саме тому ефективно його проведення забезпечує максимальну кількість доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Колмаков В. П. Следственный осмотр / В. П. Колмаков . – М.: Юрид. лит., 1969. – 196 с.
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Осмотр места происшествия : практическое пособие / Под ред. А. И. Дворкина. М. : Юристъ, 2000. 336 с.

4. Поливанюк В. Д. Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів, вчинених у банківській системі України з використанням сучасних інформаційних технологій / Вісник Запорізького національного університету. – № 1. – 2011. – С. 243-248.

5. Мінка П. Я. Тактика розслідування злочинів, учинених організованими групами та злочинними організаціями : навч. посібник / П. Я. Мінка, К. О. Чаплинський. – Дніпропетровськ : Дніпроп. гуманітарн. ун-тет, 2007. – 176 с.

6. Салтевский М. В. Тактические основы организации и производства следственных действий и получение информации от вещей : специализированный курс криминалистики: Учебник / Отв. ред. М. В. Салтевский. К.: НИИРИО КВШ МВД СССР, 1987. 344 с.

7. Лускатов О.В. Методика розслідування злочинів проти громадської безпеки: Лекція. – Д.: Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2003. – 88 с.

Калюга Тетяна Олегівна
здобувач Відкритого
міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Особа злочинця є об'єктом пильної уваги з боку вчених різних галузей. Так, ключовим питанням для кримінологів є питання про те, яку природу має злочинна поведінка людини: соціальну чи біологічну, які її детермінанти тощо. Кримінологічне вивчення особистості злочинця здійснюється для виявлення та оцінювання тих її властивостей і рис, що породжують злочинну поведінку, а також з метою її профілактики [1, с. 126]. Водночас, центральною категорією теорії кримінального права є суб'єкт злочину, який розглядається з позиції віку, психічного стану, форми вини, наявності судимості, та інших характеристик.

Загалом, особа злочинця є сполучною ланкою, яка пов'язує причину і наслідок з основними елементами криміналістичної характеристики, оскільки дії, виконувані злочинцем, залежать від системи внутрішніх (психічних) і зовнішніх (динамічних) чинників. Об'єкт злочинного посягання, спосіб вчинення протиправного діяння, виконання певних дій, залишені сліди завжди зумовлені особистісними якостями правопорушника [2, с. 10].

У той же час, криміналістичний аспект вивчення особи злочинця передбачає встановлення таких даних про нього, що мають безпосереднє значення для вибору напряму розслідування, прийняття рішення щодо

необхідності провадження слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів та обрання тактики їх проведення, враховуючи специфіку розслідуваного злочину.

Аналізуючи викладені в юридичній літературі позиції науковців, слід зазначити, що більшість з них, говорячи про криміналістичне вивчення особи злочинця, пропонують виділення соціальних, демографічних, моральних, психологічних та біологічних властивостей вказаних осіб [3, с. 74; 6].

Втім, цілком можна погодитися з думкою В.В. Лисенко, що структура та зміст елементу особи злочинця залежить від виду злочину та його практичної спрямованості. Для кожного конкретного виду суспільно небезпечних діянь зміст визначається специфічними даними. Вони обумовлені характером вчинюваного злочину і необхідними відомостями, які сприяють ефективному їх виявленню, розкриттю і розслідуванню [4, с. 60].

Поширеною у криміналістичній літературі є думка, згідно якої особа злочинця характеризується такими особливостями, як низький рівень освіти і культури, безробіття, відсутність співчуття, спрага до наживи незаконним шляхом, здатність до порушення норм моралі, а також поєднання таких психологічних рис, як гіпертрофована імпульсивність, тривожність тощо [5, с. 19].

Між тим, як показав аналіз слідчо-судової практики щодо шахрайств, вчинюваних у сфері туризму, така характеристика скоріше є виключенням, ніж правилом. Ознаки, що властиві для загальної категорії злочинців не зовсім можуть відображати сутність особи, яка вчиняє шахрайство. Адже специфіка вчинення шахрайства більшою мірою вимагає від злочинців винахідливості, хитрості, комунікабельності, вміння фантазувати та схилити на свій бік опонентів, освіченості та обізнаності у юридичних питаннях тощо. Відносно ж особи злочинця, що вчиняє шахрайство у сфері туристичного бізнесу, слід сказати, що шахрайські схеми у цій сфері потребують від злочинців спеціальних знань, пов'язаних із регулюванням відносин у вказаній галузі.

Для складання криміналістичної характеристики особи злочинця, що вчиняє шахрайства у сфері туризму, в рамках соціально-демографічних ознак слід досліджувати місце проживання особи, професію, наявність судимості в минулому, соціальне положення, сімейний стан, освітній рівень тощо; в рамках морально-психологічних – ціннісні орієнтири, інтереси, характеристику в побуті та на роботі, психологічні та психічні властивості особи тощо. До біологічних ознак слід віднести стать, вік, фізичний стан. Крім того, важливою є інформація щодо наявності співучасті.

Говорячи про соціально-демографічні ознаки особи, яка вчиняє шахрайства у сфері туризму, слід сказати, що більшість осіб є мешканцями великих міст. Це пов'язано із великою концентрацією споживачів туристичних послуг саме у містах-мегаполісах, що зумовлює відкриття там

туристичних фірм. Освітній рівень осіб, які вчиняють шахрайства даної категорії, дуже високий. З них більшість має освітній рівень вище середнього.

Шахрайства у сфері туризму в основному вчиняються особами, які мають відношення до офіційного ведення туристичного бізнесу (туроператори, турагенти). Разом з тим, нерідко шахраями є особи, які, підробивши документи, діють під прикриттям фіктивного туристичного агентства. Вчиненню шахрайських дій можуть також сприяти особи, які на певному етапі супроводжують процес надання туристичних послуг (страхові компанії, представники готельного бізнесу та ін.).

В основному шахраї мають сім'ю та дітей, при цьому нерідко вони не приховують від близьких деякі факти злочинної діяльності та підтримуються ними. У більшості випадків шахрайства вчиняють особи жіночої статі, вік яких приблизно 30-45 років. Зростання кримінальної активності жінок у сфері туризму можна пояснити низкою факторів, серед яких є велика зайнятість жінок у сфері туристичного бізнесу та відкриті можливості для реалізації їх кримінальних прагнень.

Говорячи про судимість, слід сказати, що вчинення шахрайства у сфері туризму особою, що має судимість – скоріше виняток. Мотивом вчинення злочину в основному є матеріальне збагачення за рахунок обманних дій із потерпілою стороною та укладання договору про надання туристичних послуг всупереч законним вимогам.

Специфікою злочину даної категорії є той факт, що у його вчиненні неповнолітні особи не беруть участі. Цей факт пояснюється необхідністю здійснення дій юридичного характеру, що обов'язково виконуються правоздатними громадянами.

Оцінюючи морально-психологічні ознаки злочинця, що вчиняє шахрайства у сфері туризму, слід звернути увагу на той факт, що шахраї мають певну психологічну стійкість, самооцінку та самоконтроль, гострий розум, розвинуту уяву та фантазію, вміння зацікавити та прихилити до себе людей. З метою вчинення злочину вони завжди входять у контакт з передбачуваною жертвою, щоб створити про себе сприятливе враження. Як зазначає Р. Чалдіні, іноді для цього шахраям достатньо й ділового костюма, що надає людині офіційного вигляду і дозволяє користуватися повагою в оточуючих та здійснювати на них впливову дію [6, с.207].

Шахраї можуть впливати на свідомість потенційної жертви таким чином, що остання починає сприймати запропоновані інструкції як власні думки. А така довіра дозволяє шахраю виконати свій злочинний намір у повному обсязі. При вчиненні шахрайських дій у сфері туристичного бізнесу працівник турагенції справляє на клієнта враження солідної людини. Цьому сприяє антураж – офіс туристичної фірми, різного роду документація, глянцева рекламні буклети. Усе це має справити на потенційну жертву приємне враження, розвіяти будь-які сумніви в порядності реалізатора

туристичного продукту [7].

Отже, якщо розглядати структуру осіб злочинців, які вчиняють шахрайства у сфері туризму, то спостерігається достатньо позитивний портрет достатньо успішної в соціумі людини, що має позитивну характеристику, є сімейною, з вищою освітою і відносно задоволеним матеріальним станом.

Список використаних джерел:

1. Криминология : [учебник] / под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. – М. : Юристъ, 1997. – 512 с.
2. Кудрявцев В.Н. Причинность в криминологии. О структуре индивидуального преступного поведения / В. Н. Кудрявцев. – М. : Юрид. лит., 1968. – 175 с.
3. Ведерников Н.Т. Личность преступника как элемент криминалистической характеристики преступления // Криминалистическая характеристика преступления. М., 1984. С. 74-76.
4. Лысенко В.В. Расследование уклонений от уплаты налогов, совершенных должностными лицами предприятий, организаций, учреждений. – Харьков: Консум, 1997. 60 с.
5. Кургузкина Е.Б. Теория личности преступника и проблемы индивидуальной профилактики преступлений: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. М., 2003. С. 19-20.
6. Чалдини Р. Психология влияния. СПб.: Питер, 2000. 272.
7. Андрушко А.В. Злочинність у сфері туристичного бізнесу: криминологічна характеристика та запобігання: Монографія / А.В. Андрушко, І.А. Нестерова – Ужгород : ТОВ «ІВА», 2015. 220 с.

Чередник Катерина Олегівна
здобувач Відкритого
міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

**ТИПОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ЗОРГАНІЗУВАЛИСЯ У
СТІЙКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ДЛЯ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВ НА РИНКУ
НЕРУХОМОСТІ**

Формування ринку нерухомості в Україні характеризується нерівномірним розвитком його сегментів, недосконалістю законодавчої бази, низькою платоспроможністю громадян. Разом з тим, великі обсяги готівкових коштів, які обертаються на ньому, притягують значну кількість різноманітних шахраїв та злочинців. Жодним чином не бажає підвищити безпеку своїх громадян при проведенні трансакцій об'єктів нерухомості і держава. Поряд з цим, значне коло громадян, не маючи достатніх

юридичних знань та досвіду і потребуючи відповідних послуг, мимоволі довіряються різним комерційним структурам і приватним особам, професійний статус яких не визначений [1, с. 151].

Ринок нерухомості обрали сферою здійснення злочинної діяльності й організовані злочинні угруповання.

Обґрунтованою є думка О.В. Дикого, що на ринку нерухомості активно діє так званий «кримінальний бізнес». Самі ж кримінальні аспекти нерухомості є часткою більш загальної проблеми – проблеми організованої злочинності. Це зумовлене насамперед тим, що злочинні дії в цій сфері, як правило, вчиняються стійкими злочинними групами, які мають достатньо повну інформацію про осіб, вимушених у силу багатьох обставин змінювати свої житлові умови. Злочинність з нерухомим майном є найбільш небезпечною, оскільки групи осіб, які їх вчинюють, найбільш стійкі, і їм притаманні всі ознаки організованих злочинних груп: внутрішня структурованість, ієрархічність, чіткий розподіл функцій. Разом з цим злочини у сфері ринку нерухомості вчиняються й представниками інших, зовні благополучних прошарків суспільства, що дає підстави стверджувати, що злочинність у цій сфері в нашій країні стала свого роду способом життя. Крім того, злочинності в сфері ринку нерухомості характерна висока латентність, що є надзвичайно небезпечним, адже потерпілі не можуть відновити свої порушені права, а в деяких випадках залишаються без засобів на виживання. Як зазначається кримінологами, «штучна латентність перевищує масштаби зареєстрованої злочинності не менше ніж в сім разів. Реальною стає загроза латентної віктимізації населення, коли жертви злочинів масово не звертаються до правоохоронних органів в зв'язку з втратою до них довіри» [2, с. 590].

Специфіка шахрайств, вчинених кримінальними угрупованнями, у тому, що організатори злочинної діяльності намагаються використовувати об'єктивну обстановку, що склалася на ринку нерухомості, у тому числі й недоліки в законодавстві, у злочинних цілях. В більшості випадків вони пристосовують цю обстановку під себе. Як показав аналіз дослідження, у більшості випадків злочинні угруповання намагаються створити умови, що забезпечують безперешкодне досягнення злочинного умислу, спрямованого на заволодіння об'єктами нерухомості або грошима, інвестованими для будівництва таких об'єктів в новобудові. Пристосування до умов відбувається через: встановлення корупційних зв'язків з органами державної влади та правоохоронними органами; здійснення підробки документів; входження у змову з особами, які супроводжують угоди щодо нерухомості; здійснення впливу на потерпілих, свідків та інших учасників групи; пристосування умов місця для створення враження законної діяльності тощо.

Ряд вчених підтверджують роль корумпованих зв'язків у діяльності організованих злочинних угруповань в різних сферах: торгівлі, кредитно-

фінансовій, у сфері приватизації, у сфері нерухомості та адаптації до умов, що склалися. У цьому контексті М.А. Погорецький зауважує, що понад 50 % кримінальних доходів витрачається на підтримку кримінальних корумпованих зв'язків. Найбільш корумпованою в Україні є виконавча влада, яка посідає особливе місце серед гілок державної влади, оскільки забезпечує реальне втілення в життя законів та інших правових актів держави, практичне застосування всіх важелів її управлінського впливу на важливі процеси суспільного розвитку. Саме її представники мають можливість розпоряджатись грошовими коштами, нерухомістю, матеріальними цінностями, вирішувати питання щодо виділення земельних ділянок, оренди, видачі дозволів, ліцензій, кредитів під гарантії уряду тощо [3].

Натомість, як зазначає В.П. Корж, організатори злочинних груп у різних сферах економіки нерідко пристосовуються до часто повторюваних та приблизно однакових умов, до типових факторів у схожих умовах, а також типових факторів, що обумовлюють вибір способу вчинення злочину та приховування слідів. Внаслідок чого з'являється типовий почерк організованої злочинної діяльності, що складається під впливом певних факторів, що обумовлюють вибір засобів досягнення злочинних цілей [4, с. 245].

Не можна не погодитися з такою позицією, оскільки даний факт підтверджується й результатами нашого дослідження. Так, аналіз наявної емпіричної бази показав, що навіть при вчиненні злочинів у сфері нерухомості є «фаховість» напрямків діяльності злочинних угруповань. Так, співвідношення шахрайств, вчинених на первинному та вторинному ринку нерухомості становить приблизно 1/3.

При цьому, якщо на первинному ринку нерухомості характер дій в основному полягає у заволодінні коштами інвесторів, призначених для будівництва об'єктів нерухомості, то на вторинному ринку нерухомості спектр дій є набагато ширшим. На нашу думку, цей факт пов'язаний із різноманіттям цивільно-правових угод та можливостей отримання права на чужу нерухомість у різний спосіб (спадкування, дарування, міна, купівля-продаж тощо).

При цьому, мова йде не тільки про вчинення злочинним угрупованням шахрайських дій, але й більш тяжких злочинів – вбивств тощо. Нерідко в межах злочинної діяльності відбуваються й обманні дії на вторинному ринку нерухомості, пов'язані з орендою як житлових, так і комерційних приміщень.

Особистісна типологія членів організованого злочинного угруповання має визначені соціально-демографічні показники. Зокрема, у групах, що чинять злочини у сфері економіки, у тому числі на ринку нерухомості, підвищуються віковий рівень їхніх учасників, спеціальна підготовка, трудовий і посадовий професіоналізм. Виділяються визначені

типи лідерів ОЗУ: ідеолог (виконуючий функції радника, консультанта з планування та реалізації кримінальних планів як психологічно сильний авторитет), організатор, а також лідери змішаного типу. Серед виконавців виділяються активні члени групи, що входять до організаційної мережі, рядові виконавці. Під впливом різноманітних причин внутрішнього і зовнішнього характеру в середовищі членів групи діють доцентрові та відцентрові сили (прагнення розширити сфери впливу, претенденство на лідерство, розділ прибутків тощо). Спрямованість злочинної діяльності ОЗГ як важлива її характеристика визначається загальною метою отримання значних кримінальних прибутків і конкретизується сферами прояву кримінальних інтересів [5, с. 569-606].

Слід сказати, що більшість осіб є мешканцями великих міст та є громадянами України. В основному вони мають освітній рівень вище середнього.

Середню освіту можуть мати тільки ті особи, які виконували другорядні ролі у складі групи. Шахрайства на ринку нерухомості нерідко вчиняються нотаріусами, особами, які виступають управителями фінансових коштів, забудовниками, працюють в організаціях, які мають відношення до видачі дозвільних документів на будівництво, проведення будівельних робіт.

Нерідко вчиненню злочинних дій сприяють особи, які оформлюють права на об'єкти нерухомості на стадії введення їх в експлуатацію. Зустрічалися факти, коли злочинці є засновниками ріелторських агентств та інших фірм, організацій, що здійснюють функції щодо супроводження правочинів з нерухомістю.

В основному шахраї мають сім'ю та дітей, постійне місце проживання. Інтелектуальний рівень та освіченість осіб, які мали прямо або опосередковано до вчинення шахрайств на ринку нерухомості дуже високі.

Криміналістичне дослідження особи, що вчиняє шахрайства у сфері обігу нерухомості, потребує розгляду й біологічних властивостей та ознак, таких як стать, вік особи, її фізичні властивості та ін.

Так, частіше за все ці злочини вчиняють особи, віком від 35 до 50 років, що закономірно, оскільки саме в цьому віці більшість людей працездатні, мають достатній життєвий досвід, винахідливі. Більшість злочинців чоловічої статі.

Оцінюючи морально-психологічні ознаки злочинця, що вчиняє шахрайства у сфері обігу нерухомості, слід звернути увагу на той факт, що здебільшого такі особи цинічно переступають норми моралі, не мають співчуття до ошуканих громадян.

Розглядаючи проблеми групової згуртованості, доцільно вивчити також питання лідерства як одного з найбільш важливих факторів, що згуртовує групу та з найбільшим ефектом сприяє досягненню групової мети.

У цьому контексті І.В. Сервецький і В.В. Гелетей відзначають, що незалежно від тієї чи іншої злочинної спрямованості організованого злочинного угруповання та злочинів, які вони вчиняють, їм притаманні узагальнені ознаки лідера, які зводяться до того, що це особа, яка:

- здатна об'єднати навколо себе членів організованого злочинного угруповання;
- керує діями членів організованого злочинного угруповання;
- планує такі заходи, що є найефективнішими для досягнення злочинного результату;
- організовує і діє на підставі визначених правил членами організованого злочинного угруповання для досягнення злочинного результату;
- має велике бажання і вміння мобілізувати членів організованого злочинного угруповання;
- виступає гарантом керівного становища серед членів організованого злочинного угруповання;
- має силу волі та здатність вести членів організованого злочинного угруповання до поставленої мети;
- має вплив на членів організованого злочинного угруповання і здатний мобілізувати їх на вчинення будь-яких злочинних дій [6, с. 159].

Отже, структура криміналістичної характеристики осіб, що посягають на правовідносини у сфері обігу нерухомості, істотно відрізняється від криміналістичної характеристики осіб, які вчиняють інші корисні злочини.

Список використаних джерел:

1. Фесак С. Ринок нерухомості як об'єкт державного регулювання в Україні: URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/3/06.pdf>.
2. Дикий О.В. До питання вивчення злочинності на сучасному ринку житлової нерухомості в Україні // Актуальні проблеми держави і права. 2012. С. 586-592.
3. Погорецький М.А. Організована злочинність в Україні: тенденції розвитку та заходи протидії: URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
4. Корж В.П. Теоретические проблемы методики расследования преступлений в сфере экономической деятельности, совершаемых организованными преступными образованиями. Монографія. Харьков, 2002, 504 с.
5. Криминология: Учебник / Под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. М., 1997. С. 258-261.
6. Сервецький І.В. Деякі ознаки лідера організованого злочинного угруповання / І.В. Сервецький, В.В. Гелетей // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. Луганськ, 1999. Вип. 3. С. 151-160.

Бідняк Валентин Анатолійович, здобувач
Міжрегіональної Академії управління
персоналом

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ БУДІВЕЛЬНО- ТЕХНІЧНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.

Для всебічного, ефективного та неупередженого досудового розслідування правоохоронні органи повинні використовувати всі існуючі законні засоби, способи та методи. Галузь охорони здоров'я дуже різноманітна і має специфічний характер, тому і необхідне використання спеціальних знань в різних галузях. При розслідуванні зазначених злочинів серед існуючих класів судових експертиз особливе місце займають будівельно-технічні судові експертизи.

Безперечно, судові експертизи відрізняються одна від одної за складністю дослідження. Незважаючи на те, що документи, які підлягають дослідженню як правило вже були об'єктами економічної експертизи, будівельно-технічні завдання зовсім інші і полягають в підтвердженні обсягу виконаних робіт, передбаченого проектом; встановленні відповідності виконаних робіт вимогам нормативних документів; встановленні фактичної вартості виконаних робіт тощо.

За результатами вивчення кримінальних справ та проваджень, а також експертних висновків ми можемо виділити наступні об'єкти дослідження: проектно-кошторисна документація (безпосередньо проект, креслення, схеми, малюнки, відомості) – 46 %; нове будівництво закладів охорони здоров'я – 34 %, капітальний або поточний ремонт (їх відповідність, об'єми виконаних робіт, відповідність застосовуваних матеріалів, етапи виконаних робіт, залучені механізми та робоча сила) – 20 %. На труднощі, які виникають під час встановлення прихованих будівельних робіт вказали 56 % судових експертів, встановлення кількості та кваліфікації робітників, залучених для проведення виконаних робіт, якості застосованих матеріалів – 43 %, інше – 12 %.

Практичні співробітники зауважують, що серед типових питань будівельно-технічної експертизи, необхідно ставити тільки ті, які безпосередньо стосуються кримінального провадження, що значно прискорить строки виконання судової експертизи та не буде причиною порушення процесуальних строків. Повний перелік типових питань зазначений у методичних рекомендаціях Інструкції про проведення та призначення судових експертиз [2].

Як приклад зазначимо наступне. У 2017 році на черговій сесії міської ради було прийнято рішення про перерозподіл коштів міського бюджету та

заплановано видатки у сумі 7,5 млн грн. на проведення капітального ремонту приміщень міської лікарні. Відповідно до проектно-кошторисної документації передбачалося провести роботи з укріплення фундаменту будівлі, утеплення фасадів, заміна вікон та дверей на енергозберігаючі, ремонт покрівлі тощо. Закладом було оголошено тендер та проведено закупівлю за процедурою відкритих торгів у результаті яких обрано підрядну організацію, якою запропоновано найвищу цінову пропозицію. Пропозиції інших учасників були відхилені за формальними недоліками незважаючи на те, що їх пропозиції були найбільш економічно вигіднішими. Після виконання робіт з капітального ремонту між лікарнею та підрядником було складено та підписано Акт виконаних підрядних робіт форми КБ-2в, який також був підписаний особою, яка була залучена для проведення технічного нагляду за виконанням будівельних робіт, та до Державного казначейства направлено зобов'язання на перерахування коштів виконавцю.

У цей час до оперативного підрозділу надійшла інформація про планування привласнення бюджетних коштів групою осіб до складу якої входили: представник бюджетної комісії міської ради, головний лікар закладу охорони здоров'я, директор підприємства-підрядника та особа, яка виконувала технічний нагляд, шляхом завищення об'ємів виконаних будівельних робіт проведених у приміщеннях міської лікарні. Після проведення заходів з перевірки отриманої інформації було прийняте рішення про реєстрацію матеріалів до ЄРДР та організації досудового розслідування. У ході проведення досудового розслідування за кримінальним провадженням було вилучено документи щодо проведення капітального ремонту, які знаходилися у володінні лікарні у тому числі: кошторис медичного закладу, план закупівель, проектно-кошторисну документацію, договір на проведення робіт, акти виконаних робіт, платіжні документи, тощо. Також вилучено документи, які знаходилися у володінні підприємства-підрядника, у тому числі: договори та платіжні документи на закупівлю будівельних матеріалів, відомості щодо залучення до виконання робіт працівників певних категорій, документів щодо залучення до виконання робіт суб'єктів господарювання у субпідряд.

Одночасно призначено проведення комплексної будівельно-технічної, товарознавчої та економічної експертизи. На дослідження якої було поставлено низку питань серед яких: чи відповідають об'єми фактично виконаних підрядних робіт об'ємам робіт, які заплановано проектно-кошторисною документацією та зазначено у Актах виконаних підрядних робіт форми КБ-2в, встановити розбіжності; встановити фактичний обсяг робіт, які виконано у відповідності до вимог чинного законодавства з дотриманням Державних будівельних норм та стандартів; встановити ринкову вартість застосованих будівельних матеріалів; встановити суму спричинених збитків завданих міському бюджету тощо.

утеплювача, виконання робіт з порушенням Державних будівельних норм щодо

застосування паро -гідроізоляції покрівлі. Крім того зафіксовані факти значного відхилення від проектно-кошторисної документації та розбіжності в Актах виконаних підрядних робіт. При проведенні товарознавчої експертизи встановлені факти розбіжностей у цінах на будівельні матеріали які фактично закуповувалися підрядником за значно нижчою ціною аніж зазначено у Відомостях ресурсів. При проведенні економічної експертизи встановлено суму спричинених збитків бюджету, яка становила понад 1,5 млн грн. Проведеними НСРД та гласними слідчими діями отримано докази злочинної діяльності зазначеної групи осіб кожна з яких діяла за здалегідь розробленим планом, який був розроблений службовою особою міської ради.

Так представником міської ради підготовлено документи на розгляд сесії щодо перерозподілу коштів міського бюджету та надання видатків у сумі 7,5 млн грн. на проведення капітального ремонту приміщень міської лікарні. Головний лікар лікарні доручив голові конкурсного комітету лікарні провести процедуру закупівлю та у будь який спосіб забезпечити перемогу у торгах певного учасника. Підрядник діючи умисно у змові із розпорядником виконував роботи із використанням дешевих та невідповідних будівельних матеріалів, із заниженням фактичних об'ємів, та виготовлював фіктивні документи, які підписувалися розпорядником та особою, яка здійснювала технічних нагляд. Перераховані підряднику бюджетні кошти планувалося перевести у готівку за допомогою фірм, які надають послуги з мінімізації податкових зобов'язань і розподілити між усіма учасниками змови. Але своєчасні дії оперативних та слідчих підрозділів із залученням експертів відповідної кваліфікації стало завадою для привласнення коштів в особливо-великих розмірах.

Підсумовуючи зазначимо, що при розслідуванні злочинів, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я, нерідко виникає потреба у використанні спеціальних будівельно- технічних знань у різних формах, що дозволяє довести певні порушення.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 // Офіційний вісник України. 1998. № 46. С. 172.
3. Щербаковський М.Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. М.Г. Щербаковський. Харків, 2015. 560 с.

Борисов Станіслав Геннадійович здобувач
Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ

Однією з важливих та розповсюджених слідчих (розшукових) дій на досудовому слідстві є допит. Проведення допиту займає 25 % усього робочого часу слідчого [1, с. 38]. Успішність допиту, перш за все залежить від рівня підготовки слідчого, його майстерності і професіоналізму, вміння використовувати ті чи інші тактичні прийоми. Але, сучасні умови протидії злочинності, яка розповсюджується на різні сфери людської діяльності, вимагають від слідчого знань не тільки професійних, а й знань в окремих галузях науки і техніки, тобто спеціальних знань. При відсутності спеціальних знань у слідчого, він може звернутися за допомогою до відповідних спеціалістів. При допиті об'єм і види потрібних спеціальних знань визначаються слідчим в залежності від виду злочину, особи допитуваного, способу вчинення злочину, кількості зібраних речових доказів тощо. Слідчий може залучати спеціалістів, починаючи з підготовчої стадії. Залучення спеціаліста відбувається на стадії підготовки до допиту. На цій стадії спеціалістом вивчаються питання, що можуть виникнути в ході допиту та при з'ясуванні яких може виникнути необхідність використання спеціальних знань, готуються необхідні матеріали, технічні засоби фіксації, надаються консультації щодо побудови порядку і тактики проведення допиту.

Зупинимося на ролі спеціаліста у формулюванні питань. Це можуть бути додаткові питання, що стосуються спеціальних знань. Також обговорюється тактика проведення допиту і уточнюються організаційні моменти, пов'язані з початком дій спеціаліста, їх характером, реакцією слідчого на дії спеціаліста. Але, як відмічає П.П. Іщенко, ретельна підготовка до допиту та консультації з фахівцями найчастіше не усувають можливості потрапити при проведенні допиту в скрутне положення, тому що відповіді допитуваного іноді виявляються для слідчого несподіваними. У такій ситуації приходиться переривати допит, знову консультиватися з обізнаними особами, вивчати необхідну літературу, що затягує терміни слідства, негативно впливає на встановлення об'єктивної істини в справі, а крім того, суперечить принципам і задачам кримінального судочинства [2, с. 34]. Тому доцільніше використовувати допомогу спеціалістів безпосередньо під час проведення слідчої (розшукової) дії.

що торкаються спеціальних питань; зафіксувати за допомогою технічних засобів

хід і результати допиту» [2, с. 39-40]. Посилаючись на досвід, накопичений у слідчій практиці, В.В. Циркаль пропонує наступний перелік випадків, коли участь фахівця в допиті є необхідним: «на допиті мають бути досліджені дуже складні положення, що відносяться до якої-небудь галузі знань, засвоїти які за термін, відведений для досудового слідства, слідчий не в змозі; допит з використанням спеціальних знань не стосується складних положень, але відноситься до з'ясування обставин по багатьом епізодам та, незважаючи на те, що слідчий опанував основними положеннями даної галузі знань, він може виявитися у скрутному становищі при з'ясуванні деталей, варіантів і рішень по кожному з них; майбутній допит буде стосуватися положень, що відносяться до спеціальних знань, а допитуваний, за даними слідчого, має дуже високу професійну підготовку та досвід роботи; з метою уточнення змісту наданої від допитуваного інформації, деталізації пояснюваних процесів і явищ, індивідуалізації ознак певних об'єктів, що потребують використання спеціальних знань» [3, с. 52].

На робочому етапі, після з'ясування з боку слідчого анкетних даних, роз'яснення присутнім прав та обов'язків і вільної розповіді допитуваного, спеціаліст починає приймати участь у допиті. Він уважно сприймає інформацію допитуваного, що стосується спеціальних питань і, в разі потреби, робить собі позначки, але сам у допит не втручається, навіть якщо допитуваний повідомляє свідомо неправильні дані. Якщо ж допит ведеться у формі питань і відповідей, спеціаліст найчастіше втручається в допит після того, як слідчий з'ясував усе, що намічав. Питання задаються спеціалістом з дозволу слідчого і стосуються не тільки деталей, по яких допитуваний повідомив неправильні дані а й будь-яких відомостей, що стосуються спеціальних знань і недостатньо відомих слідчому.

Серед тактичних прийомів підвищення ефективності допиту часто використовується пред'явлення в ході слідчої дії предметів, документів чи інших речових доказів, вилучених в ході проведення інших слідчих (розшукових) дій. Для підвищення результативності цих дій доцільно залучати спеціаліста-криміналіста, який вилучав або досліджував речові докази чи приймав участь у проведенні певної слідчої (розшукової) дії. Як і будь-який прийом, пред'явлення речових доказів вимагає деяких додаткових умов підготовки до нього, серед яких: підбір самих предметів, що можуть брати участь у демонстрації, вибір найбільш сприятливих умов у яких будуть пред'являтися докази, попереднє вивчення та дослідження об'єкта з метою виявлення тих ознак, на які буде зосереджена увага допитуваного, формулювання оптимальних питань, що вимагають роз'яснення. У цій підготовчій роботі дуже корисна допомога спеціаліста.

спеціаліста більш результативне, тому що при демонстрації спеціаліст може застосувати необхідні технічні засоби для показу певних властивостей предметів або для їх дослідження. До того ж особа, що дає показання, починає більш точно переказувати події, знаючи, що його версія подій може бути тут же перевірена. Демонстрація речових доказів також викликає в пам'яті допитуваного асоціативні зв'язки і він згадує безліч нових деталей та фактів.

Корисна також участь при допиті в якості спеціаліста експерта, який виконував по цій справі експертизу, якщо висновок цієї експертизи пред'являється підозрюваному. Спеціаліст роз'яснює й аргументує висновки експертизи, при необхідності особливості процесу дослідження, сутність виявлених ознак предметів, зміст фототаблиць та інших ілюстрацій.

При допиті свідків та потерпілих, які запам'ятали зовнішність злочинця та можуть її описати залучається спеціаліст-криміналіст, який за допомогою складання композиційного портрета допоможе описати зовнішність злочинця. Особливо це ефективно у безконфліктній ситуації, коли встановлено психологічний контакт з допитуваним з боку слідчого. Отримане зображення може виступати як додаток до протоколу допиту.

Крім позитивного впливу участі спеціаліста не тільки на результативність допиту, але і на ефективність всього розслідування, традиційно спеціаліст робить і технічну допомогу. Основне значення при допиті має звукова інформація, тому фотозйомка при допиті практично не застосовується. Основне значення має відеозйомка. Вона дозволяє не тільки чути заяви допитуваного, але й стежити за його реакцією, а також може вирішити ряд проблем, пов'язаних зі спробами опротестувати результати допиту. Так, на практиці часто можна зустрітися з відмовою у ході судового розгляду від показань, раніше даних у ході допиту.

За результатами проведених допитів з участю спеціалістів слідчий робить відповідні висновки про механізм події, доказове значення окремих фактів, ступінь участі кожної особи у вчиненні злочину; будує версії та планує подальші пошукові дії.

Список використаних джерел:

1. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): Монографія. Київ: НВТ "Правник" НАВСУ, 1999. 126 с.

2. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). М.: Юридическая литература, 1990. – 158 с.

3. Циркаль В. В. Некоторые особенности тактики допроса с участием специалиста // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып. 22: Республиканский межведомственный научно-методический сборник. К.: Вища школа. Издательство при Киевском университете, 1981. С. 52-54.

Приловський Володимир Володимирович
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

ДО ПИТАННЯ СУТНОСТІ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Будь-яка структура потребує певної послідовності у визначенні її елементів та окреслення послідовності їх дослідження. І методика розслідування кримінальних правопорушень не є виключенням. Адже розуміння сутності та наповнення зазначеної наукової категорії визначає подальше дослідження окремих її складових. Тому визначення сутності методики розслідування втягнення неповнолітніх в протиправну діяльність має важливе значення для структуризації зазначеного процесу.

Наприклад, О. М. Васильєв акцентує увагу на тому, що це заключний розділ криміналістики, в якому відбувається накопичення матеріалів узагальнення передової слідчої практики поряд із загальним завданням удосконалення розслідування та підвищення його ефективності. Автор зазначає, що завдяки цьому можливе підвищення її наукового рівня та практичної корисності як блоку, що синтезує використання засобів криміналістичної техніки та слідчої тактики, і як галузі, яка має власний, значно ширший зміст, аніж той, який вона мала до цього [1, с. 3]. В свою чергу, І.Ф. Пантелєєв висловив думку, що вона являє собою галузь (підсистема) криміналістики містить засновані на законі криміналістичні рекомендації з розкриття конкретних видів (груп) злочинів, що здійснюється у формі кримінально-процесуальної діяльності [2, с. 19]. Як бачимо, вказані науковці наголошували на тому, що методика є складовою криміналістики та ґрунтується на інших її розділах (криміналістичній тактиці, криміналістичній техніці).

В свою чергу, М. П. Яблоков та О. Ю. Головіна вказують на те, що завданням методики розслідування окремих видів злочинів озброєння слідчих необхідним для їх професійної діяльності науково-методичним комплексом знань та навичок з розкриття, розслідування та попередження окремих видів злочинів у різних слідчих ситуаціях, що виникають у процесі здійснення такої діяльності [3, с. 141]. А вже інша група науковців (В. П. Бахін, І. В. Гора, П. В. Цимбал) формулює її визначення як засіб практичної реалізації положень (рекомендацій) криміналістичної техніки і криміналістичної тактики, бо поза реальними умовами розслідування конкретних злочинів немає їхнього застосування і використання [4, с. 235]. Тобто важливим завданням криміналістичної методики є надання рекомендацій працівникам правоохоронних органів з приводу розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень.

Дану тезу підтримує в своїх дослідженнях й В. А. Журавель, зазначаючи, що дана складова покликана систематизувати відповідні засоби криміналістичного забезпечення в кримінальних провадженнях різних категорій. Криміналістична методика, на думку науковця, виникла в результаті інтеграції та диференціації наукових знань та об'єднує в собі передові досягнення криміналістичної техніки й тактики, відповідно, щодо оптимальної організації розслідування злочинів і судового розгляду певних категорій справ [5, с. 9]. Доречним в цьому розрізі вважаємо визначення В. Ю. Шепітька, який формулює криміналістичну методику як розділ науки криміналістики, який містить систему комплексних криміналістичних рекомендацій щодо виявлення, розслідування та профілактики окремих видів злочинів [6, с. 369].

Слід наголосити, що ми підтримуємо позицію Р. Л. Степанюка, який вказує на те, що однотипність будови видових, підвидових та комплексних методик, повинна включати криміналістичну характеристику відповідно виду, підвиду злочинів або їх комплексу [7, с. 157]. А вже Г. А. Матусовський акцентує увагу на тому, що методика розслідування злочинів може розглядатися в двох аспектах. По-перше, це сам процес розслідування злочинів як специфічна діяльність уповноважених законом органів, здійснювана на основі застосування засобів криміналістичної техніки, прийомів криміналістичної тактики, а також криміналістичних методів розслідування окремих видів злочинів. По-друге, це «розділ науки криміналістики, що містить систему комплексних криміналістичних рекомендацій по виявленню, розслідуванню і профілактиці окремих видів злочинів [8, с. 120].

Підтримуючи позиції зазначених авторів, вкажемо на те, що побудова методики розслідування втягнення неповнолітніх в протиправну діяльність є завданням, яке в перспективі повинно покращити діяльність працівників правоохоронних органів в кримінальних провадженнях досліджуваної категорії.

Список використаних джерел:

1. Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений / М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. 72 с.
2. Криминалистика : учебник / Под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. М. : Юрид. лит., 1984. 438 с.
3. Яблоков Н. П. Криминалистика: природа и система / Н. П. Яблоков, А. Ю. Головин. М. : Юристъ, 2005. С. 141.
4. Криміналістика: курс лекцій (ч. 1) / В. П. Бахін, І. В. Гора, П. В. Цимбал. Ірпінь : Акад. ДПС України, 2002. 466 с..
5. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції / Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2012. 304 с.
6. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищих закладів освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.
7. Степанюк Р. Л. Структура окремих криміналістичних методик

розслідування злочинів. *Право і Безпека*. 2011. № 4 (41). С. 154–158.

8. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ / Харьков: Консум, 1999. 480 с.

Сорочан Алла Василівна
адвокат Ради адвокатів
Миколаївської області
Національної асоціації адвокатів
України

СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЙОГО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Такі види злочинів, як шахрайства на ринку нерухомості, до 1992 року в Україні не були відомі, оскільки нерухомість належала державі, а громадяни не мали можливості на власний розсуд розпоряджатися об'єктами нерухомості, якими вони володіли.

Держава виконувала в житловому секторі одночасно кілька функцій. По-перше, вона була основним інвестором у сфері житлового будівництва. По-друге, держава виступала в ролі підрядника, забудовника в сфері житлового будівництва, а також була власником основної частини житлового фонду. Крім держави, власниками житла в цей період були житлово-будівельні кооперативи. Довгострокові кредити у фінансуванні будівництва житла мали незначну роль і надавалися в основному індивідуальним забудовникам та членам житлово-будівельних кооперативів. Державне житло надавалося громадянам, які стояли в черзі на його отримання, безкоштовно. Це зумовлювало необхідність лімітування норм забезпечення житловою площею та норм щодо визначення потреби населення у житлі [1].

Натомість, як показав аналіз юридичної літератури, ринок нерухомості з моменту запровадження масової приватизації зазнав істотної еволюції і став важливим сегментом економічного простору, що постійно розвивається та модернізується, виходячи з потреб громадян та сучасних тенденцій.

Нерухомість займає чільне місце серед елементів ринкової економіки. Вона належить до категорії товарів, у той же час її оборот на ринку тісно пов'язаний із залученням фінансового капіталу, використанням різних ресурсів [2, с. 62].

Разом з тим, як і всі сегменти економіки, ринок нерухомості має свою історію становлення, що складається з ряду етапів.

Як вже зазначено, початок такого розвитку припав на 1992 р., коли внаслідок приватизації тільки почали з'явитися об'єкти нерухомості, відносно яких у громадян виникало право приватної власності. Протягом 5-7 років для громадян ще не звично було розпоряджатися нерухомим

майном, власниками якого вони стали, тому укладання угод щодо продажу таких об'єктів ще не набуло поширення. Починаючи з 2000 року кількість угод купівлі-продажу об'єктів нерухомості стрімко почала збільшуватися, а її вартість також зросла вгору.

У 2003-2004 р.р. прийнято Закони України «Про іпотеку» та «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати». У зв'язку із прийняттям вказаних нормативних актів, громадяни, не маючи «на руках» готівкових грошей, набули можливість придбати житло на умовах іпотеки. При отриманні кредиту на покупку нерухомого майна, придбаний об'єкт автоматично стає заставою (іпотекою) організації, що виступала кредитором. Натомість, у випадку невиконання зобов'язань із виплати боргу, придбаний об'єкт нерухомості відходить до заставодержателя [3; 4]. Саме ця умова стала причиною різкого спаду укладання угод за даною програмою протягом декількох років, оскільки ряд громадян виявилися не платоспроможними погасити зобов'язання за відсотковими ставками, які їм були заявлені кредиторами. Крім того, набули обертів шахрайські дії у сфері іпотечного кредитування (обманні дії із відсотковими ставками, пов'язані із умовами погашення кредиту, приховані платежі тощо).

У 2012- 2013 рр. відбувається зростання попиту на первинному ринку житла, оскільки вартість квартир нового планування стала порівняною з вартістю схожого житла на вторинному ринку. З прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно», що набрав чинності у 2013 р. замість Бюро технічної інвентаризації реєстрацію прав на нерухомість отримали право проводити органи Державної реєстраційної служби України (Укрдержреєстр) та нотаріуси. Новий порядок реєстрації нерухомості істотно скоротив пакет документів для реєстрації новобудов, спростив система реєстрації оренди, іпотеки тощо, однак його впровадження дещо стримало укладання угод купівлі-продажу житла на початку 2013 р. [5].

Останніми роками спостерігається зниження цін на вторинному ринку житла та зростання ринку новобудов, особливо у обласних центрах. Проте, не можна визнати вартість як на первинному, так і на вторинному ринку такою, яка б дозволяла громадянам масово укладати угоди.

Досліджуючи дану проблематику, П.В. Гудзь та С.В. Шарова вірно підмічають, що економічний інтерес до нерухомості виник у зв'язку з необхідністю визначення її вартості у процесі приватизації й іпотеки, що стимулювало дослідження всієї системи економічних відносин, що склалися навколо неї. У процесі масової приватизації змінювалась форма власності підприємств, на ринку з'явилася велика кількість майна, у тому числі будівель, споруд і приміщень, що дало поштовх до зародження й розвитку первинного ринку нерухомості. Із спадом виробництва, вивільнялась велика кількість незадіяних будівель та споруд[6].

Слід визнати, що попит передбачає пропозицію. Зокрема, збільшення кількості цивільно-правових угод щодо об'єктів нерухомості, у тому числі на первинному ринку, поряд із недосконалістю законодавства завжди породжує інтерес з боку криміногенних структур та появу безлічі обманних дій.

Як слушно зауважує Н.В. Павлова, шахрайства, пов'язані із нерухомістю, характеризуються швидкою адаптацією до новацій у ринкових відносинах та змін у законодавстві, маскуванням під здійснення цивільно-правових угод, створенням фіктивних фірм і нотаріальних контор, використанням технічних засобів, знанням злочинцями правової регламентації укладення правочинів тощо [7, с. 9].

Вказане зумовлює необхідність у прийнятті правильних рішень та визначення дієвих шляхів для боротьби із таким явищем, як шахрайство на ринку нерухомості.

Список використаних джерел:

1. Проблеми та перспективи розвитку ринку нерухомості в Україні.
URL: <https://private-invest.net/ua/>
2. Балабанов И.Т. Экономика недвижимости. СПб. : Питер, 2000. 208 с.
3. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати: Закон України 2004 року.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-15>
4. Про іпотеку: Закон України 2003 року. URL: <http://www.rada.gov.ua/>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно: Закон України 2013 року.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5037-17>
6. Гудзь П.В., Шарова С.В. Теорія і практика розвитку ринку нерухомості регіону : монографія / П.В. Гудзь, С.В. Шарова / ЗНТУ. Запоріжжя : Акцент Інвест-трейд, 2014. 246 с.
7. Павлова Н.В. Розслідування шахрайства при укладанні цивільно-правових угод щодо відчуження житла: монографія / за заг. ред. Є.І. Макаренка. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. 176 с.

Коршун Олександр Вікторович,
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ

Процес набуття права власності на нерухомість супроводжується цілим ланцюгом дій, що включають в себе оформлення ряду документів у

різноманітних установах, що мають відношення до оформлення угод щодо нерухомості. Внаслідок чого у змісті таких документів залишається важлива інформація, що допоможе встановити деталі здійснення правочинів щодо об'єктів нерухомості та виявити дії, які є незаконними. Отримати доступ до таких документів, а також інших предметів та документів, які мають відношення до незаконних дій у сфері нерухомості, можна у різний спосіб. Найбільш поширеними такими способами одержання доказової інформації є проведення тимчасового доступу до речей та документів та проведення обшуку. До того ж, відіграє велику роль слідчий огляд таких речей та документів, оскільки вже на момент їх вилучення слідчий може уявити обставини вчинення кримінального правопорушення та вжити відповідних заходів.

Якісний огляд документів дозволяє встановити в них протиріччя, що виникають при їх недоброякісному складанні або при скоєнні злочинів. Подальше дослідження протиріч у документах дає можливість з'ясувати причини їх походження, механізм їх утворення, вид (матеріальний або інтелектуальний) підроблення, а також коло осіб, які мали відношення до їх складання, а також відношення певних осіб до однієї й тієї ж господарської операції та містять у собі інформацію про неї) [1, с. 81].

Як свідчить аналіз матеріалів судово-слідчої практики та юридичної літератури, сьогодні злочинці широко використовують сучасну оргтехніку, яка, в разі виявлення, повинна підлягати обов'язковому вилученню в установленому законом порядку. При цьому неприпустимі спроби миттєвого отримання інформації з наявної бази даних, адже сучасні засоби захисту передбачають можливість швидкого пошкодження, або повного знищення інформації при несанкціонованому допуску. Якщо такий доступ було здійснено незаконно, докази, отримані у такий спосіб, можуть у подальшому визнаватися недопустимими.

Особливості обшуку засобів комп'ютерної техніки полягають у тому, що після прибуття на місце обшуку слідчий, насамперед, має вжити всіх заходів, спрямованих на запобігання можливому пошкодженню і знищенню інформації. Для цього забезпечується контроль за безперервним електропостачанням електронно-обчислювальних машин та їх мереж, припиняється доступ сторонніх осіб на об'єкт, де проводять обшук тощо [2, с. 132].

В цілому слід зазначити, що на тлі бурхливого розвитку науки і техніки йде активне використання їх досягнень для вчинення злочинів, що різко підвищує роль фахівця в проведенні слідчих (розшукових) дій, у тому числі й обшуку. Ця обставина знайшла своє відображення і в чинному КПК, де у ст. 236 Кодексу, з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів.

Х. В. Щербюк і В. Г. Пядишев наголошують, що в момент вилучення комп'ютерної техніки слідчий повинен взяти під контроль приміщення, де встановлена техніка, а також електрощит. Не можна дозволяти нікому, окрім компетентного спеціаліста, доторкатись до техніки і пристроїв електроживлення. Виключені пристрої не варто вмикати. Всю підключену до комп'ютера периферію слід сфотографувати або описати в протоколі, щоб було зрозуміло, які були з'єднання. Також варто звернути увагу на місце, де знаходиться комп'ютерна техніка, поруч можуть бути записані паролі, мережеві адреси та інші дані, - часто такі записи лежать поруч, приклеєні до монітора, висять на стіні. Якщо принтер щось друкує, дочекайтеся закінчення друку. Усе, що знаходиться у вихідному лотку принтера, описується і вилучається на ряду з іншими носіями комп'ютерної інформації. Після цього комп'ютери треба вимкнути, це повинен зробити спеціаліст [3, с. 65].

Важливою є допомога спеціаліста й при вилученні інформації, що міститься в електронних реєстрах. У юридичній літературі пропонується два способи фіксації інформації, що знаходиться на веб-сторінці:

1) візуальна форма, в ході якої здійснюється лише візуальний огляд зображення на дисплеї пристрою: роздруківка веб-сторінки (Web-скріншот) та її огляд; фіксація особою контенту, що міститься на веб-сайті, шляхом його збереження на відповідних носіях (CD, DVD, магнітні диски) тощо.

2) технологічна форма фіксації: отримання довідок від провайдерів (log-файли); миттєва фіксація веб-сторінок за допомогою приватних онлайн-сервісів. За такої фіксації здійснюється фіксація не тільки візуального відображення, а й вихідного коду, URL-адреси веб-сторінки та часу здійснення такої фіксації; використання сервісу Internet Archive. WaybackMachine, який здійснює фіксацію змісту окремих веб-сторінок [4].

Як свідчить практика, існує два основних способи вилучення комп'ютерної інформації: вивчення всієї комп'ютерної інформації безпосередньо під час обшуку з подальшим вилученням тільки тієї інформації, що уявляє інтерес для провадження, або вилучення всіх виявлених засобів комп'ютерної техніки з подальшим вивченням наявної на них інформації. Разом з тим, слід зазначити, що у ч. 2 ст. 168 КПК України йдеться, що вилучення таких інформаційних систем здійснюється лише у разі, якщо вони безпосередньо зазначені в ухвалі слідчого судді, суду. Якщо електронні носії інформації не вказані в ухвалі, а їх вилучили, законодавець розцінює це як грубе порушення норм кримінального процесуального законодавства.

У розрізі цього, слушною є позиція І. М. Попової, що при вилученні об'єктів слід забезпечити, щоб було вилучено саме те, що має значення для справи. Тому в разі, якщо планується вилучення документів, значення яких слідчий самостійно визначити не може, для участі в цій слідчій дії слід запрошувати фахівця відповідного профілю (бухгалтера, податківця, фахівця в галузі комп'ютерних технологій, експерта в галузі будівництва тощо)[2, с. 132].

Список використаних джерел

1. Сатуев Р.С. Технология следственного осмотра документов бухгалтерского учета по преступлениям экономической направленности. *Труды Академии управления МВД России*. 2007. № 4. С. 80–84.
2. Попова І. М. Розслідування шахрайств, пов'язаних із залученням коштів громадян на будівництво житла: дис. на здоб. наук. ступ. к.ю.н. зі спеціальності 12.00.09. Міністерство внутрішніх справ України. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2011. 250 с.
3. Щербюк Х.В., Пядишев В.Г. Особливості вилучення комп'ютерної техніки під час проведення обшуку. *Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (23.11.2016 р.). м. Кропивницький. С. 64-65.
4. Фіксація змісту веб-сторінки в мережі Інтернет як елемент здійснення права на захист авторських прав на твори, розміщені в мережі Інтернет: URL: <https://protocol.ua>.

Антонюк Олександр Андрійович,
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права,
кандидат політичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО ЯК ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Важливим елементом криміналістичної характеристики правопорушень проти громадського порядку є особа потерпілого. Це зумовлене багатьма факторами. Зокрема, особа потерпілого в визначеній категорії протиправних діянь є досить віктимогенним елементом. Крім того, взаємозв'язок особи потерпілого з особою злочинця дає змогу пропонувати окремі версії на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку.

Сучасних криміналістів цікавлять відомості про потерпілого як особу, біологічний організм, його спосіб життя, зв'язки й стосунки з оточуючими, підозрюваним (обвинуваченим), його поведінка до, під час, і після вчинення злочину. Відомості про жертву, тобто, як вважають деякі науковці, «типові віктимологічні компоненти кримінальних ситуацій» [1, с. 129].

В свою чергу, М. В. Сенаторов, дослідивши питання особи потерпілого на дисертаційному рівні зробив висновок, що «...потерпілий від злочину та обставини, пов'язані з ним, мають значення для встановлення соціальної сутності злочину, з'ясування характеру та ступеня його суспільної небезпечності, криміналізації та декриміналізації діянь, диференціації кримінальної відповідальності [2, с. 3].

При визначенні типології жертв хуліганства В. І. Захаревський враховував їхні зв'язки з особою злочинця. Відповідно до цього критерію він виділив три групи: 1) особи, що перебувають зі злочинцем в подружніх, родинних чи дружніх зв'язках; 2) особи, контакти яких зі злочинцем виникають у момент вчинення хуліганства; 3) особи, відносини з якими формуються на основі випадкових знайомств [3, с. 19]. На наш погляд, така типологія, хоча й може мати місце і може бути підтверджена емпіричними даними, але ніякого практичного значення для розслідування та попередження хуліганства не має.

А вже О. П. Кузьменко визначає наступні групи потерпілих від масових заворушень: 1. Працівники правоохоронних органів, військовослужбовці, які були задіяні для охорони правопорядку під час проведення масових заходів до початку масових заворушень та (або) приймали участь у стриманні натовпу. 2. Особи, на яких направлена основна агресія натовпу: керівники чи власники установ, підприємств та організацій, представники національних меншин, інших віросповідань у разі виникнення масових заворушень на міжнаціональному, міжетнічному, релігійному ґрунті в місцях їх компактного проживання чи перебування, вболівальники команди-суперника тощо. 3. Особи, які перебували на території вчинення масових заворушень: працівники, керівники та власники підприємств, організацій, установ, комерційних структур, які знаходилися на шляху натовпу і були піддані погромам; мешканці будівель, розташованих на шляху натовпу, який вчинює підпали, знищення або пошкодження майна – наприклад, побиття скла у вікнах та ін.; особи, які випадково потрапили до натовпу, не переслідуючи мету участі у масових заворушеннях (пенсіонери, особи похилого віку, жінки, малолітні), а також власники автомобілів, що знаходилися на території, де проходили масові заворушення [4, с. 68].

Зі свого боку, М. М. Єфімов виділив три основні віктимогенні групи. Зокрема, автор визначив, що «Першу групу складають ситуації, в яких дії чи риси особи потерпілого мають провокаційний характер, тобто в них самих є привід для вчинення хуліганства. Звичайно, вони можуть проявлятися у формі аморальної поведінки потерпілої особи (наприклад, у вихвалюванні певними своїми рисами тощо). У даному випадку доречно говорити про конфронтацію різних неформальних угруповань або расові протиріччя. У першому випадку найбільш яскраво виділяється віктимна роль такого молодіжного угруповання, як емо (від англ. «emotion» – емоції, переживання), оскільки одним із його гасел є страждання, і навіть це викликає у певних неформальних груп жорстокого спрямування (наприклад, скінхеди) хвилі насильства стосовно їх»... Другу групу складають випадки, коли поведінка особи пов'язана з виникненням ситуації, що сприяє вчиненню хуліганства. Серед даних ситуацій найбільш яскравими є ті, коли на перше місце виходять відсутність протидії злочинцю. Така ситуація може розвиватися на сімейному або товариському ґрунті. [5, с. 239-241].

Підсумовуючи, зазначимо, що виникають ситуації, коли потерпілий своїми рисами зовнішності, поведінкою тощо провокує вчинення кримінальних правопорушень проти громадського порядку. Завданнями ж працівників правоохоронних органів є встановлення можливих криміногенних ситуацій та запобігання їм.

Список використаних джерел:

1. Васильев А. Н., Яблоков Н. П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики / М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. 143 с.
2. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України. Харків, 2005. 20 с.
3. Захаревский В. И. Характеристика и методы разрешения следственных ситуаций по делам о хулиганстве: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. (12.00.09.) / Издательство Академии МВД СССР. М., 1990. 27 с.
4. Кузьменко О. П. Особливості допиту потерпілих від масових заворушень: організаційно-тактичний аспект. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 01 лип. 2015 р.). К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 223–226.
5. Єфімов М. М. Особа потерпілого як елемент криміналістичної характеристики хуліганства. *Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ*. 2015. № 3. С. 235–242

Захарова Ганна Вікторівна,
здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права

**ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ,
ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ**

Діапазон думок вчених з приводу поняття та структури криміналістичної характеристики дуже широкий. Втім, як на наш погляд, найбільш обґрунтовано визначив криміналістичну характеристику Р. С. Белкін, який, проаналізувавши різні точки зору, дійшов до висновку, що криміналістична характеристика окремого виду злочинів повинна включати характеристику вихідної інформації, систему даних про спосіб вчинення і приховування злочину і типові наслідки його застосування (сліди), про особистості ймовірного злочинця і ймовірні мотиви злочину, про типову жертву злочину, про деякі обставини скоєння злочину (місце, час, обстановка) [1, с. 315]. Вказані елементи пов'язані між собою різними формами кореляційних залежностей та утворюють систему, в структурі якої значення кожного з елементів неоднаково, враховуючи характер злочину [2, с. 139].

Необхідно зауважити, що шахрайство у сфері туризму, вчинене організованою групою, розглядається як окремих злочин, у зв'язку з чим нарівні із запропонованою загальною схемою криміналістичної характеристики злочину, йому притаманні обставини, нетипові для інших кримінально-караних діянь. Найбільш виражає специфіку такого шахрайства, як на наш погляд, такий елемент криміналістичної характеристики, як обстановка вчинення злочину. Як показав аналіз криміналістичної літератури, даному елементу не приділяється достатньої уваги, а деяких працях про нього взагалі не згадується. Разом з тим, якщо думки вчених є відносно однотайними з приводу включення до обстановки вчинення злочину таких елементів, як місце та час вчинення злочину, то інші складові викликають розбіжності.

Якщо робити прив'язку до географічної складової обстановки, то аналіз юридичної літератури, матеріали вивчення судово-слідчої практики та опитування працівників правоохоронних структур показали, що для організованих груп, які спеціалізуються на шахрайствах у сфері туризму, привабливими є популярні курортні зони, в яких постійно курсують туристи і циркулює обіг великих грошей. Привабливими для туристів вважаються місця, які включають в себе великий ресурсний потенціал.

Щодо часових характеристик, слід сказати, що серед матеріалів судово-слідчої практики з шахрайства у сфері туризму домінували саме літні місяці (57 %), особливо липень та серпень. Особливо, якщо шахрайство вчинялося на території України. Натомість, ми дійшли висновку, що цей показник є відносний у зв'язку із тим, що туристичні послуги настільки різноманітні, що туристи обирають відпочинок й у інші періоди. Наприклад, шанувальники гірського туризму віддають перевагу зимовому відпочинку. Взимку відпочивальники обирають й країни Азії, Північної Америки. Восени та навесні у туристів користуються попитом європейські країни.

Обстановка вчинення шахрайства у сфері туризму, вчиненого злочинною групою, має найтісніші кореляційні зв'язки із способом вчинення такого злочину, адже шахраї завжди обирають спосіб впливу на жертву, виходячи із конкретних умов, та пристосовуючи обстановку для успішної реалізації намічених цілей.

Слід зазначити, що вченими були спроби розглянути способи поведінки суб'єкта до, в момент та після скоєння шахрайства у сфері туризму.

Не дивлячись на різноманіття думок, вважаємо, що всі вказані способи у сфері туризму можна взагалі згрупувати у чотири групи, зокрема:

1) шахрайські дії, пов'язані із порядком ведення туристичного бізнесу (фіктивне отримання реєстраційних та установчих документів, фінансові махінації тощо);

2) шахрайські дії у сфері надання послуг суб'єктами туристичної діяльності (послуг із туристичного обслуговування, послуг із перевезення);

3) шахрайські дії при оформленні документів, необхідних для здійснення туристичної подорожі іншими суб'єктами: страховими компаніями, банківськими установами, консульськими установами, перевізниками, представниками державної міграційної служби та ін. (отримання необхідних дозволів на вивіз дітей за кордон; оформлення візи; фіктивні ПЦР тести; довідки про вакцинацію тощо);

4) шахрайські дії, пов'язані із відпочинком туристів (ворожіння; лікування; обмін валют; продаж дешевих товарів під виглядом цінних; надання екскурсійних послуг, що не входили до туристичного продукту туроператора тощо).

Слід звернути увагу на слова Р. С. Белкіна, який писав, що «голе описання способу скоєння злочину не досягає мети, його необхідно проводити або від слідів застосування цього способу з тим, щоб за ними розкривати механізм злочину, або до слідів застосування даного способу, щоб знаючи його, зуміти виявити докази скоєного злочину й встановити особу злочинця [3, с. 314].

У криміналістичній літературі дотепер тривають дискусії з приводу наслідків застосування певного способу вчинення злочину. Натомість, підтримуємо М. В. Салтевського, який визначив «слідову картину» як абстрактну модель слідів злочину, що відображаються в матеріальному середовищі внаслідок його вчинення. Як елемент криміналістичної характеристики, вона включає збірний опис матеріальних та ідеальних відображень ознак злочину [4, с. 150]. До того ж, в контексті сказаного не можна не визнати той факт, що за останні десятиріччя у криміналістиці з'явився третій вид слідів, який не відноситься ані до матеріальних, ані до ідеальних слідів – віртуальні.

На нашу думку, віртуальні сліди не можна оминати й у випадку розгляду криміналістичної характеристики шахрайства у сфері туризму, вчиненого організованою групою. Адже, за останні роки туристична галузь України дійсно зробила значний поступ у використанні інформаційних технологій на своїх теренах. Розвиток Інтернет-технологій (системи пошуку та бронювання турів, квитків, Інтернет-путівники, сервіси відгуків та рекомендацій) та широкі можливості їх впровадження у діяльність туристичних підприємств роблять подорожі ще доступнішими широким масам населення [5, с. 260].

В. П. Корж звертає увагу, що організатори злочинних груп у різних сферах нерідко пристосовуються до часто повторюваних та приблизно однакових умов, до типових факторів у схожих умовах, а також типових факторів, що обумовлюють вибір способу вчинення злочину та приховування слідів. Внаслідок чого з'являється типовий почерк організованої злочинної діяльності, що складається під впливом певних факторів, що обумовлюють вибір засобів досягнення злочинних цілей [6, с. 245].

Даний факт підтверджується й результатами нашого дослідження. Так, приблизно 22 % злочинних угруповань спеціалізується на шахрайствах, пов'язаних із порядком ведення туристичного бізнесу; 41 % вчиняють шахрайські дії, пов'язані із наданням туристичних послуг; 11 % - вчиняють шахрайства у відношенні відпочивальників (обмін валют, ворожіння, обманне заволодіння цінними речами у зонах відпочинку, екскурсійні послуги, та ін.); 13 % припадає на шахрайства, пов'язане із супроводженням документів, які є необхідними для здійснення туристичної подорожі тощо. Втім, 23 % кримінальних угруповань діють одночасно у будь-якому секторі сфери туризму, маючи при цьому корупційні зв'язки з рядом приватних структур та органами влади.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики. 3-е издание, дополненное. М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. 837 с.
2. Дудніков А.Л. Проблеми встановлення взаємозв'язків між способом та іншими елементами криміналістичної характеристики злочинів у сфері економічної діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «ПРАВО». Випуск 24, 2017. С. 139-144.
3. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В 3-х т. Криминалистические средства, приемы и рекомендации. М.: Юристь, 1997. Т. 3. 480 с.
4. Салтевський М.В. Навчально-довідковий посібник з криміналістики / [М.В. Салтевський, В.Г. Лукашевич, В.М. Глібко] К. : ВПОЛ, 1994. 180 с.
5. Миронов Ю.Б., Свидрук І.І. Туризм як чинник економічного розвитку країни. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. № 26.6. С. 254-263.
6. Корж В.П. Теоретические проблемы методики расследования преступлений в сфере экономической деятельности, совершаемых организованными преступными образованиями. Монограф. Харьков, 2002. 504 с.

Обитоцька Марія Володимирівна
курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРУПОВОГО ХУЛІГАНСТВА

Розслідування будь-якого кримінального правопорушення вимагає від працівників правоохоронних органів швидкого та ефективного реагування на ситуації, що склалися пі час нього. Провадження по фактам хуліганства, правопорушень. Дану тезу підтримує в своїх дослідженнях й вчиненого групою осіб, теж повинно відповідати зазначеним вимогам.

Огляд місця події займає одне з основних місць серед слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування групового хуліганства. Його своєчасність, а також належний рівень проведення, впливає на те, чи буде викрито винного у вчиненні суспільно-небезпечного діяння. Щодо поняття огляду місця події, то О. М. Васильєва вказує, що «це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим чи дізнавачем обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб»

[2, с. 253].

При розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, важливо визначити об'єкти огляду. Адже перед слідчим постає завдання встановити, які предмети, речі, сліди належать до даного злочину і можуть мати доказове значення. Огляд місця події складається з трьох етапів: підготовчий, робочий та заключний. Перший починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду місця події. Ми погоджуємося з М.М. Єфімовим, який виділив такі заходи, що необхідно проводити при проведенні огляду місця події під час розслідування хуліганства:

- одержання інформації щодо події;
- допомога потерпілим та охорона місця події[1, с. 277].

Працівники правоохоронних органів повинні при отриманні інформації про події, повинні з'ясувати такі обставини: «1) подію, що сталася; 2) наявність на місці події очевидців та самого правопорушника; 3) наявність на місці події працівників міліції та вжиті заходи щодо охорони місця події та збереження слідів[6, с. 226].

По закінченню загального огляду слідчий переходить до детального, під час якого здійснює ряд заходів. Зокрема, об'єкти (кожний окремо) ретельно і детально оглядаються, приймаються усі заходи щодо виявлення і вилучення слідів злочину. [3, с. 64].

Під час огляду місця події допомога спеціаліста складається у наступному:

- проведення необхідних найпростіших геометричних, вагових та інших вимірювань (наприклад, встановлення розміру об'єктів, зважування знайдених об'єктів та ін.);
- проведення попередніх досліджень слідів;
- вилучення і упакування виявлених наркотиків, слідів, об'єктів-носіїв;
- роз'яснення щодо виявлених об'єктів або слідів;
- надання консультацій щодо подальшого експертного дослідження вилучених об'єктів [4, с. 6].

Також важливим аспектом огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, є визначення його тактики. Її змістом є дослідження матеріальної обстановки місця події. Наприклад, М. В. Салтевський запропонував класифікацію методів огляду за послідовністю, залежно від використовуваних засобів дослідження, яка містила лише рекомендації щодо способів пересування під час огляду: ексцентричний спосіб – рух по спіралі від центра до периферії; концентричний – рух від периферії до центра; фронтальний – дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії; секторний – вивчення території по секторах; вузловий – об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати [5, с. 236-237].

Отже, огляд місця події є першочерговою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб. Своєчасність та ретельність його проведення забезпечує подальший етап розслідування великою кількістю доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування хуліганства // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. 2012. Спец. вип. (№ 1). С. 275-283.
2. Криміналістика: Учебник / Под ред. А.Н. Васильева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – С. 253.
3. Овчаренко Е.И. Доказывание по уголовным делам о хулиганстве (досудебное производство). Науч.-практич. пособие / Под ред. докт. юрид. наук, проф. А.В. Гриненко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 128 с.
4. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження: Методичні рекомендації / Міністерство внутрішніх справ України, Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; [авт.-упоряд.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, Н. М. Косміна, В. В. Іонова]. — Х.: Х.: ФО-П Чальцев О. В., 2009. — 100 с.
5. Салтевский М.В. Тактические основы организации и производства следственных действий и получение информации от вещей // Специализированный курс криминалистики: Учебник / Отв. ред. М.В.Салтевский. – К.: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1987. – С. 236-237.
6. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник / [О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін.] ; за заг. ред. Р. І. Благуті, Є. В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 416 с.

З М І С Т

Пиріг Ігор Володимирович ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ В УМОВАХ ЗМАГАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СУДОЧИНСТВА.....	6
Чаплинський Костянтин Олександрович Обшалов Сергій Володимирович ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	9
Пиріг Ігор Володимирович Російський Ілля Костянтинович ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ З ПРИМІЩЕНЬ МАГАЗИНІВ ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ.....	13
Алябов Юрій Васильович КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНИВ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	17
Бідняк Ганна Сергіївна Плахотній Вячеслав Миколайович ЩОДО ПРАВОВИХ ПІДСТАВ ДАКТИЛОСКОПЮВАННЯ ЖИВИХ ОСІБ.....	21
Вакулик Ольга Олексіївна Несевра Дар'я Тарасівна ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ОСОБИ ШАХРАЯ З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ	24
Єфімов Микола Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	27
Зубенко Василь Васильович АСПЕКТИ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ ДО КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ	29
Іваниця Андрій Володимирович ДЕЯКІ ПИТАННЯ ОГЛЯДУ ТРУПА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ.....	31

Карпенко Андрій Віталійович ОБСТАНОВКА ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ...34	
Козак Дмитро Вікторович ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ РАНІШЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА.....36	
Кудлай Роман Вікторович ПЕРЕЛОМИ БУША: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВО- МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЖИВИХ ОСІБ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ.....38	
Новіков Микола Михайлович ДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ГРУПИ, ЩО СПЕЦІАЛІЗУЄТЬСЯ НА КРАДІЖКАХ 41	
Павлова Наталія Валеріївна Трепелець Віктор Вікторович ІНТЕРНЕТ ЯК СПОСОБ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ 44	
Плетенець Віктор Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЗА ФАКТАМИ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ... 48	
Риб'янець Сергій Анатолійович ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ50	
Сіротченков Дмитро Юрійович ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПО ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ПОВОДЖЕННЯМ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОСПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ..... 54	
Христов Олександр Леонідович Фат Даріна Вадимівна ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ УБИВСТВА НА ЗАМОВЛЕННЯ, ВЧИНЕНОГО З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ..... 56	

- Христова Юлія Вікторівна**
ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО
КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЩОДО НЕЗАКОННОГО
ОБІГУ ЗБРОЇ, БОЄПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ ТА
РЕЧОВИН З УРАХУВАННЯМ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА..60
- Чаплинська Юлія Анатоліївна**
ОРГАНІЗАЦІЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ РАНІШЕ
ДОПИТАНИХ ОСІБ ЗА УЧАСТЮ ПІДОЗРЮВАНИХ..... 63
- Верповський Богдан Миколайович**
ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ПРО КРИМІНАЛІСТИЧНУ
ДАКТИЛОСКОПІЮ 67
- Годованець Валерія Валеріївна**
ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ІДЕНТИФІКАЦІЇ СЕРІЙНИХ
ЗЛОЧИНЦІВ..... 70
- Гошуляк Юлія Юріївна**
ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 72
- Іващенко Юлія Костянтинівна**
ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ В
ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ72
- Кравченко Вероніка Олександрівна**
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПИСІВ... 75
- Куратченко Михайло Віталійович**
КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБСТАНОВКИ УЧИНЕННЯ
СУТЕНЕРСТВА ТА ВТЯГНЕННЯ ОСОБИ В ЗАНЯТТЯ
ПРОСТИТУЦІЄЮ78
- Крупко Анастасія Олегівна**
ІДЕНТИФІКАЦІЙНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛІДІВ НІГ У ПРАКТИЦІ
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ..... 81
- Литвин Аліна Сергіївна**
ДО ПИТАННЯ ОБШУКУ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ
ПІДОЗРЮВАНОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА84

Літун Олег Олегович ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ ПІДРОБКИ ПАСПОРТА ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ	138
Берега Юрій Миколайович ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ ТА ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ.....	142
Тараненко Володимир Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ ФОТО-, ВІДЕО ЗАПИСІВ У ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ З ЇХ ДОБРОВІЛЬНОЇ ЗГОДИ.....	144
Бахчев Костянтин Вікторович ОБСТАНОВКА ВЧИНЕННЯ ХУЛІГАНСТВА НЕПОВНОЛІТНІМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ... 	148
Герасимчук Сергій Сергійович ОБСТАНОВКА ВЧИНЕННЯ ХУЛІГАНСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ОПОРОМ ПРЕДСТАВНИКОВІ ВЛАДИ АБО ПРЕДСТАВНИКОВІ ГРОМАДСЬКОСТІ, ЯКИЙ ВИКОНУЄ ОБОВ'ЯЗКИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	151-153
Усольцев Сергій Олександрович ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ ЯК НАПРЯМОК ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ.....	146
Чаусов Дмитро Юрійович ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ	148
Чіпець Олександр Іванович ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНИХ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ	150
Циб Ірина Сергіївна ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	153
Хотлубей Микола Миколайович ОСОБЛИВОСТІ ВІДБРАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ	

ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....156

Кузьменко Анатолій Сергійович

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, УЧИНЕНИХ РАНІШЕ ЗАСУДЖЕНИМИ
ОСОБАМИ..... 167**

Кирюха Дмитро Євгенійович

**КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ
ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ СТВОРЕННЯМ АБО УТРИМАННЯМ МІСЦЬ
РОЗПУСТИ ТА ЗВІДНИЦТВОМ.....169**

Птушкін Дмитро Анатолійович

**ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ У СПРАВАХ
ПРО ШАХРАЙСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАВОЛОДІННЯМ
НЕРУХОМИМ МАЙНОМ ГРОМАДЯН..... 172**

Коцюба Сергій Анатолійович

**ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО
ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ВОГНЕПАЛЬНОЮ
ЗБРОЄЮ..... 176**

Кузьменко Сергій Сергійович

**ШАХРАЙСТВО У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА ОБ'ЄКТІВ
НЕРУХОМОСТІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ
ЗЛОЧИНУ 179**

Мрочко Роман Миколайович

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ У
СПРАВАХ ПРО СУТЕНЕРСТВО 182**

Цибенко Олександр Сергійович

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ
АВТОМОБІЛЕМ.....184**

Назаренко Герман Артемович

**ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОСОБУ ВЧИНЕННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ У СКЛАДІ ГРУПИ ОСІБ
НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ ТА БОЙОВИМИ
ПРИПАСАМИ 187**

Шевченко Анастасія Сергіївна

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ПІД ЧАС ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ 190

Калюга Тетяна Олегівна

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ193

Чередник Катерина Олегівна

ТИПОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ЗОРГАНІЗУВАЛИСЯ У СТІЙКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ДЛЯ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ 196

Бідняк Валентин Анатолійович

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ БУДІВЕЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я..... 201

Борисов Станіслав Геннадійович

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ204

Приловський Володимир Володимирович

ДО ПИТАННЯ СУТНОСТІ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В ПРОТИПРАВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ..207

Сорочан Алла Василівна

СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЙОГО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ.....209

Коршун Олександр Вікторович

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ....211

Антонюк Олександр Андрійович

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО ЯК ЕЛЕМЕНТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....214

Захарова Ганна Вікторівна

ОКРЕМІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ТУРИЗМУ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ.....216

Обитоцька Марія Володимирівна
ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ГРУПОВОГО ХУЛІГАНСТВА.....219

НОТАТКИ

Матеріали науково-практичного семінару (ДДУВС, 30.05.2017)

Наукове видання

*Матеріали
науково-практичного семінару*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ
ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ТА ГРОМАДСЬКОГО
ПОРЯДКУ**

*до святкування 50-ї річниці від дня народження доктора юридичних
наук Ігоря Володимировича Пирого*

30 травня 2017 року

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *Самотуга А.В.*

Підп. до друку 18.05.2017 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк. трафаретний.

Папір офісний. Ум.-друк. арк. 11,25. Обл.-вид. арк. 11,75. Тираж 100 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056)370-96-59

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013

